

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
(SİYASAL BİLGİLER)

Doktora Tezi

TERİTORYAL ÇATIŞMALARDA DIŞ AKTÖRLERİN ROLÜ:
KORELER ÖRNEĞİ

Can Uyar

2502150479

Tez Danışmanı

Prof. Dr. S. Gülden Ayman

İstanbul, 2021

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
(SİYASAL BİLGİLER)

Doktora Tezi

TERİTORYAL ÇATIŞMALARDA DIŞ AKTÖRLERİN ROLÜ:
KORELER ÖRNEĞİ

Can Uyar

2502150479

Tez Danışmanı

Prof. Dr. S. Gülden Ayman

İstanbul, 2021

ÖZ

TERİTORYAL ÇATIŞMALARDA DIŞ AKTÖRLERİN ROLÜ: KORELER ÖRNEĞİ

CAN UYAR

Dış aktörler teritoryal çatışmalarda ana aktörler kadar ve bazen de onlardan daha fazla etkili olmaktadır. Dış aktörler askeri, ekonomik, siyasi ve diplomatik stratejileri ve araçlarıyla teritoryal çatışmalara müdahale etmektedirler. Bu tez çalışmasında dış aktörlerin çokluğu ögesi ve dış aktörlerin ilgili müdahale yöntemleriyle Kuzey ve Güney Kore arasındaki teritoryal çatışmaya nasıl, neden ve ne zaman müdahale ettikleri incelenmiştir. ABD, Çin, Rusya ve Japonya çalışmanın dört dış aktörü olarak seçilmiştir.

Çalışmanın amacı dış aktörlerin müdahalesini incelemenin yanında bu dış aktörlerin arasındaki mücadeleyi bu teritoryal çatışma üzerinden ele almaktır. Dört dış aktör olan bu büyük güçler Kuzeydoğu Asya bölgesinde, kendi aralarında da mücadeleyi sürdürmektedirler. Koreler arası çatışmayı da içine alan bu mücadele, bölgedeki teritoryal çatışmayı da doğrudan etkilemektedir.

Çalışmada teritoryal çatışmalar ve büyük güçler teorileri kullanılmıştır. Gözlemlenmiştir ki dış aktörlerin çokluğu durumunda teritoryal çatışma uzamakta ve dış aktörler arasındaki mücadele, çatışmanın önüne geçmektedir. Büyük güçlerin dış aktör olduğu durumlarda çatışmanın daha çetrefil bir hale geldiği görülmüştür. İncelenen teritoryal çatışmada, dış aktörlerin kendi aralarındaki mücadelenin çatışma kapsamından büyük olduğu bulgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Koreler, ABD, Çin, Rusya, Japonya, Teritoryal Çatışma, Dış Aktörler, Büyük Güçler

ABSTRACT
THE ROLE OF EXTERNAL ACTORS IN THE TERRITORIAL
CONFLICTS: THE KOREA CASE
CAN UYAR

External actors in territorial conflicts are as effective as, and sometimes more than the main actors. External actors intervene in territorial conflicts with their military, economic, political and diplomatic strategies and tools. In this thesis, the plurality of external actors, and how, why and when external actors intervenes in the North and South Korea territorial conflict with the relevant intervention methods were examined. The USA, China, Russia and Japan were chosen as the four external actors of the study.

The aim of the study is to examine the intervention of external actors as well as to examine the struggle between external actors through the relevant territorial conflict. The struggle among these great powers, four external actors, in the Northeast Asian region is ongoing. This struggle involving the inter-Korea conflict directly affects the territorial conflict in the region.

Territorial conflicts and great power theories are used in the study. It has been observed that in the case of the multiplicity of external actors, territorial conflict prolongs and the struggle between external actors overshadows the conflict. It is analyzed that the conflict becomes more intricate when great powers are the external actors. In the territorial conflict examined, it was found that the struggle between external actors is greater than the scope of the conflict.

Keywords: Korea, USA, China, Russia, Japan, Territorial Conflict, External Actors, Great Powers

Önsöz

Barış ve savaş, insanlık varolduğundan beri tartışılmakta, barışa ulaşmak için çok farklı görüşler ileri sürülmekte, ancak ne yazık ki dünyanın birçok yerinde savaşlar farklı boyut ve yoğunlukta olsa da devam etmektedir. Diğer taraftan, savaşlar ve çatışmalar devam ederken bunları sona erdirmeye ve o bölgeleri barışa kavuşturmaya çalışan insanlar da bir o kadar çok ve kararlı olarak çaba göstermektedir.

“Neden bir teritoryal çatışma çalışmak istedim?” sorusu da burada açığa kavuşmaktadır. Dünyanın birçok yerinde devam eden çatışmaların barışa ulaşmasına olan isteğim bu noktada etkili oldu. Ayrıca dünyanın daha yaşanılabilir bir yer olmasına ve literatüre katkı sağlaması önemli motivasyon kaynaklarımdandı.

Bu çalışma yaklaşık beş yıllık bir serüvenin bir sonucudur. İstanbul Üniversitesi doktora ders döneminde danışman hocam Prof. Dr. Gülden Ayman’ın verdiği teritoryal çatışmaları incelediğimiz derste çalışmanın ilk fikri doğdu. Çatışmaların barış sürecinde girmesi öte yandan konunun disiplinler arası olması ilgimi çeken diğer noktalardandı.

Koreler arası çatışma daha doğrusu teritoryal dış aktörleri çalışma sebebime gelecek olursak; uluslararası ilişkiler alanında benimsediğim sistem çok disiplinli çalışmayı gerektiyor. Teritoryal çatışmalarda birçok faktörün etkili olması ayrıca dış aktörlerin ve güç konusunun ilgimi çekmesi konuyu incelememi etkileyen bir sebeplerdendir. Demokratik Halk Kore Cumhuriyeti ile Kore Cumhuriyeti arasında dünyanın uzun süren savaşı (teknik olarak hâlâ iki devlet savaş halindedir) dış aktörlerin özellikle küresel güçlerin Amerika Birleşikleri Devletleri ve yükselen Çin Halk Cumhuriyeti’nin konunun içerisinde olması da ilgimi arttırdı. Konu bu noktadan sonra büyük güçlerin mücadelesi üzerine yoğunlaşan bir noktaya geldi. Esasında çalışma süreci bizi oraya yönlendirdi. Danışmanım da desteği ve yoğun ilgisiyle dış aktörler ve büyük güçlerin arasındaki mücadele yoğunlaştık. Büyük güçlerin mücadelesinin kapsayıcılığı altında bir teritoryal çatışmayı inceleme fikri bu şekilde doğmuş oldu ve şu anda okuduğunuz çalışma ortaya çıktı.

Doktora süreçleri uzun solukludur, belki de kıymeti de o yüzdendir. Hatta bu sürece deniz bir yolculuğu diyebiliriz. Geminin mürettebatı, kaptanı, yelkencisi ve miçosu tezi yazandır. Denizde rüzgâr bazen ters eser, bazen esmez; beklenir, bazen fırtınalar kopar; rotadan bile çıkılır. İşte tam bu zamanlarda pusula ve rüzgâr danışman hoca olur. Benim de bilgisi, tecrübesi ve insanlığıyla tam anlamıyla güvendiğim bir danışman hocam vardı. Prof. Dr. S. Gülden Ayman en başta teşekkür edeceklerim arasındadır. Rotamın şaşmamasını sağladı ve beni motive ettiği gibi konu hakkındaki bilgisiyle çalışmanın bu hale gelmesini sağladı.

Tez sürecinde yaptıkları önemli katkılarla, uzun süreçte tezimi değerlendiren, görüşmelerde beni rahatlatan ve önemli girdiler yapan izleme komitemdeki Doç. Dr. Ateş Uslu Hocama ayrıca teşekkür ederim. Siyaset Bilimi alanındaki derin bilgisi konunun disiplinlerarası olmasına büyük katkıda bulundu. Meseleye farklı açılardan bakmamı sağladı ki teritoryal çatışmaların iç siyaset ve toplum düzeyinde çok önemli etkileri vardır.

Doktora eğitimine gelmeden önce yakın çevrenin ve ailenin yeri çok büyüktür. Ailem benim her zaman arkamda oldu. Ağabeyim ve beni okutmak için ne gerekiyorsa yaptılar. Onlar olmasa tabii ki bu çalışma bitmez, bitmeyi bırakın başlayamazdı bile. Bunun yanında insanın zor zamanlarda bir kardeşinin olması o kadar önemli ki bunun için ağabeyime minnettarım. Bu üç güzel insan kötü zamanlarımda yanımda oldular. Annem Ayşe, babam Cemal ve ağabeyim Cem Uyar’a medyun-u şükranım.

Hayatım doktora sürecinde çok değişti. Doktora ders döneminde tanıştığım Merve Hazer Yiğit ile doktora tezimi yazarken evlendim. Tezimin ana motivasyon kaynağı odur. Dönemdaşım olması, siyaset bilimi üzerindeki bilgisi ve teze katkıları paha biçilemez, ama asıl katkısı beni her zaman motive ederek tezimi bitirmen konusunda oldu. Tezin baş mimarı benim kadar sevgili eşimdir. Ona teşekkür ederek borcunu ödeyemem, iyi ki var.

Doktora sürecinde uzun yıllar yanında kaldığım Akbıyık ailesine de çok teşekkürler. Bana evini açan teyzem Arzu, eniştem Edip ve kuzenlerim Hande ve

Tufan Akbıyık olmasa birçok başka problemle uğraşırdım ve tezim aksardı. Bana çocukları gibi baktılar ve ellerinden geleni yaptılar. Ve tabii maddi ve manevi bana destek olan akrabalarımı da çok teşekkürler. Ancak burada ablam dediğim Hande Ablama ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Neredeyse her kötü anımda yanımdaydı ve hatta tezi yazdığım bilgisayarımı bile o aldı. Kendisine ne kadar teşekkür etsem az.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girdiğim 2007 yılından beri o fakültenin bir üyesi olmanın ayrıcalığını yaşadım. İstanbul Üniversitesi ve fakültem beni her zaman daha ileriye doğru itti. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki lisans hayatıma başladığımdan beri yanımda olan, daha sonra yüksek lisan ve doktora döneminde de tanıştığım arkadaşlarımın doktora sürecinde önemli katkıları oldu. Onlar, bana motivasyon kaynağı olmanın yanısıra konu hakkında değerlendirmeleri ve konuşmalarıyla çok faydalı oldular, yolumda ilerlememi sağladılar. Berat Ali Yavuz ve Efe Can Müderrisoğlu başta olmak üzere Giray Gerim, Havvanur Livaoglu ve Halil İbrahim Tanrıkulu'na teşekkür ediyorum.

Can Uyar

İstanbul

İçindekiler

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
Önsöz.....	iv
İçindekiler.....	vii
Kısaltmalar Listesi.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TERİTORYAL ÇATIŞMALARDA DIŞ AKTÖRLER

1. Teritoryal Çatışma Nedir?.....	11
1.1. Teritoryal Çatışmalar Nasıl Gelişmektedir?.....	19
1.2. Teritoryal Çatışmaların Değişimi ve Dönüşümü	23
1.3. Teritoryal Çatışmalarda Aktörlerin Çeşitlenmesi ve Devletin Rolünü Koruması ..	27
1.4. Dış Aktör Nedir?.....	33
1.5. Çatışmalara Müdahalenin Safhaları	35
2. Bir Çatışmaya Müdahale Etmek Nedir ve Nasıl Olur?	39
3. Dış Aktörlerin Çatışmalara Müdahale Yöntemleri	42
3. 1. Askeri Müdahaleler.....	43
4. Ekonomik Müdahaleler.....	51
4. 1. Ekonomik Müdahalenin Amaçları	53
5. Siyasi-Diplomatik Müdahaleler	57
5.1. Siyasi-Diplomatik Müdahalelerin Amaçları	58
6. Birincil Aktörün Çatışmalarda Dış Aktörlere Başvurması	63
7. Dış Aktörlerin Uluslararası Çatışmalara Müdahale Etmesi	65
7.1. Müdahaleler Çatışmalı Bölgeye İstikrar Getirmekte Midir?.....	70
7.2. Dış Aktörlerin Bir Çatışmaya Müdahale Etmesinin Sebepleri	74
7.3. Müdahale Etmenin Bir Sebebi Olarak Güvenlik ve Komşu Devletlerin Güvenlik Tehdidi Yaşaması.....	77
7.4. Müdahale Sebebi Olarak Kimlik ve Etnisite.....	80
8. Uluslararası Çatışmalara Müdahalelerin Sonuçları.....	84

İKİNCİ BÖLÜM

KORELER ARASI ÇATIŞMANIN SEBEBLERİ ve BİRİNCİL AKTÖRLER

1. Kore Yarımadası'nda Teritoryal Çatışma	88
1.1. Kore Yarımadası'nın Jeostratejik Konumu ve Büyük Güçler	93
1.2. Korelerin İç Politikaları ve Çatışmaya Yansımaları	95
2. Koreler Arası Çatışmanın Nedenleri ve Dış Aktörlerin Rollerini	98
2.1. Kore Savaşı (1950): Çatışmanın Başlangıcı	99
2.2. Bölgesel ve Küresel Mücadelenin Bir Parçası Olarak Koreler Arası Çatışma	108
2.3. Nükleer Silahların Koreler Arası Çatışmada Etkisi	111
3. Kuzeydoğu Asya'da Teritoryal Çatışmalar ve Kore Yarımadası	114
4. Dış Aktörler Koreler Arası Çatışmaya Neden Müdahale Etmektedirler?	116
5. Almanyaların Birleşmesi (1990) ve Koreler	118
6.1. Güney Kore (Kore Demokratik Cumhuriyeti)	121
6. 2. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti: Kuzey Kore	134
7. Koreler Arası Teritoryal Çatışmanın Diğer Teritoryal Çatışmalarla Benzer ve Farklı Özellikleri	155

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KORELERİN BÖLÜNMESİNDE ve ÇATIŞMADA DIŞ AKTÖRLER

1. Çin Halk Cumhuriyeti	157
1.1. Bir Teritoryal Çatışmayı Kontrol Altında Tutmak	157
1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kore Yarımadası'nda Barışa Yönelik Politikaları	173
2. Amerika Birleşik Devletleri	183
2.1. Bölgenin Dışındaki Bir Dış Aktörün Çatışmaya Müdahalesi	183
2.2. ABD'nin Koreler Arası Çatışmada Barışa Yönelik Politikaları	198
3. Rusya Federasyonu	202
3.1. Rusya'nın Koreler Arası Çatışmadaki Rolü	202
3.2. Rusya'nın Taraflarla Olumlu İlişkileri	214
4. Japonya	219
4.1. Japonya ve Koreler Arası Çatışma	219
4.2. Japonya'nın Koreler Arası Çatışmada Barışa Yönelik Katkıları	231

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM KORELER ARASI ÇATIŞMANIN ÇÖZÜMÜNDE

DIŞ AKTÖRLERİN ROLÜ

1. Giriş	233
2. Çatışmanın Ana Aktörleri Arasında Görüşmeler: Altılı Görüşmelerden Başlayan Barışa Yönelik Adımlar	236
3. Korelerin Birleşmesi ya da Korelerden Birinin Diğerine Entegre Olması?	243
SONUÇ	263
KAYNAKÇA	274
ÖZGEÇMİŞ	312

Kısaltmalar Listesi

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
bkz.	: bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CSCE	: Conference on Security and Cooperation
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DAEŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FARC	: Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia
GIC	: the Gaesong Industrial Complex
HIIC	: Heidelberg Institute for International Conflict Research
HIK	:Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung

İng.	: İngilizce
IAEA	: International Atomic Energy Agency
IFOR	: The Implementation Force
IMF	: International Monetary Fund
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
İHA	: İnsansız Hava Araçları
KAGİB	: Kuzeydoğu Asya Barış ve İşbirliği Girişimi
KEDO	: Korean Peninsula Energy Development Organization
KEGK	: Kore Yarımadası Enerji Geliştirme Kurumu
km.	: kilometre
LDP	: Liberal Demokratik Parti
MNLA	: Mouvement National pour la Liberation d’Azawad
NAPCI	: Northeast Asia Peace and Cooperation Initiative
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NLL	: Northern Limit Line
NPT	: Non-proliferation Treaty
PSI	: Proliferation Security Initiative
RtoP	: Responsibility to Protect

ROK	: Republic of Korea
SALT	: The Strategic Arms Limitation Talks
START	: Strategic Arms Reduction Treaty
SFOR	: The Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina
SIHA	: Silahlı İnsansız Hava Araçları
SOFA	: Korean Status of US Armed Forces Agreement
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TTIP	: Transatlantic Trade and Investment Partnership
UAEK	: Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
UCDP	: Uppsala Conflict Data Program
UNPREDEP	: United Nations Preventive Deployment Force
UNPROFOR	: United Nations Protection Force
U.S.	: United States

GİRİŞ

Çözümü zor, Türkçede kullanılan daha yerinde bir tabirle “çetrefil” bir hal almış teritoryal çatışmalar 1990’lı yıllardan itibaren dünyanın gündemini oldukça meşgul etmektedir. Teritoryal çatışmalar (teritorial conflict) dünya tarihi boyunca farklı boyutlarda yaşanmış ve analiz edilmişlerdir. Ancak Soğuk Savaş’ın bitişi teritoryal çatışmaların analizinin yanında; hem “barış çalışmaları” (peace studies) hem de “sınır çalışmalarına” (border studies) ilgilinin artmasına neden olmuştur. Çünkü Sovyetler Birliği’nin dağılışıyla ortaya çıkan yeni devletlerin aralarındaki sınır problemleri yanında baskılanan sınır anlaşmazlıkları da gündeme gelmeye başlamıştır.

2000’li yıllarda teritoryal çatışmalara yönelik küresel çapta, yani dünya kamuoyunu etkileyen düşünceler üretilmeye devam etmiştir. Görüşler ve düşünceler arasındaki farklılıklar nedeniyle teritoryal çatışmaların çözümüne yönelik adımlar ya atılmamakta ya da atılmakta gecikilmektedir. Ancak teritoryal çatışmalar boyutları, etkileri ve sonuçlarıyla kendi bölgelerinin sınırlarını aşmakta küresel çapta başka sorunların ortaya çıkmasını tetiklemekte ya da sebep olmaktadır.

Diğer taraftan insanlığın gösterdiği gelişmeler (özelikle ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler) dikkate alındığında birçok araştırmacı küresel barışın daha yakın olduğu yönünde fikir beyan etmekle kalmamakta, bu yönde teoriler üretmektedir. Çalışma çerçevesinde bunun aksine görüşler de tartışıldığı gibi teritoryal çatışmaların yıllardır sürdüğü ve bunların çözümünün çok zor olduğu gösterilmiştir.

Çalışma kapsamında, çok karmaşık bir yapıya sahip teritoryal çatışmaların sadece bir yönü; dış aktörlerin teritoryal çatışmalardaki rolü incelenmiştir. Bu noktada çalışmanın cevabı aranacak sorular ve amacı şöyledir: İlk olarak: *Çözümü zor bir teritoryal çatışmada dış aktörlerin çokluğu durumunda nasıl bir durum oluşmaktadır?* İkinci soru ise daha parçalı ve aşamalıdır: *Bu dış aktörler bu çatışmalara nasıl müdahil olurlar ve nasıl tepki verirler?* Bu soru tabii içerisinde dış aktörlerin stratejileri ve araçlarını da barındırmaktadır. Sorulan sorulardan biri de: *Teritoryal bir çatışmada dış aktörlere neden ihtiyaç duyulur?* olarak belirlenmiştir. Fakat asıl kapsayıcı olan nokta: *Büyük güçlerin mücadelesi çerçevesinde, bunların dış aktör olduğu bir teritoryal*

çatışmanın incelenmesidir ve mücadelenin teritoryal çatışmayı nasıl etkilediğidir. Yani konuyu iki çember olarak düşünürsek; çalışma, büyük güçlerin mücadelesi ve onun kapsadığı bir teritoryal çatışmanın analizinden oluşmaktadır. Daha açık ifade edilirse incelenen teritoryal çatışma; dış aktörlerin, bu çalışmada gösterildiği gibi büyük güçlerin mücadelesi gölgesinde kalmaktadır. Bu durum, dış güçlerin mücadelesinin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu sorular bağlamında belirlenen dört dış aktörün, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti ve Kore Cumhuriyeti devletlerinin arasındaki teritoryal çatışmayı hangi boyutlara taşıdıkları çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya ve Rusya olmak üzere dört dış aktörün bahsi geçen teritoryal çatışmaya yönelik politikaları ve mücadeleleri konunun birincil kapsayıcı çemberidir. Bu devletler, çalışmanın iki Kore devletiyle beraber altı ana aktörü olarak belirlenmiştir. Neden bu devletlerin seçildiği aşağıda açıklanmıştır.¹ Çalışmanın okunmasının daha rahat okunması açısından, teritoryal çatışma terimi her zaman kullanılmamış, onun yerine çatışma terimini tercih edilmiştir.

Çatışmalarda olması gereken ve en sağlıklı olan tarafların kendi çatışmalarını kendilerinin çözmesi ve barışı sağlamasıdır. Maalesef aradaki güvenin sarsılması (bazı çatışmalarda bu güvenin hiç kurulamaması), karşılıklı olarak şüphenin ya da güvensizliğin hat safhaya çıkması, çatışmanın geçmişindeki bagajın çok yüklü ve acı olması (özellikle yaralıları ve ölümler gibi üzere insani boyutu olan vakalar), taraflar arasında empati kurulamaması, gizliliğe riayet edilmemesi, kötü ve elverişsiz haberleşme sebebiyle iletişim kurulamaması gibi nedenler yüzünden çatışmaların neredeyse tamamı dış aktörlerin Birinci Bölümde incelendiği gibi çeşitli şekil ve boyutlarda müdahalesini gerektirmiş ve ona imkân sağlamıştır. Bunların yanında dış

¹ Seçilen bu altı aktörün (Japonya'nın ismi aynı kalacak) resmi isimleri yerine tezin bundan sonraki kısmında kısaltılmış isimleri kullanılacaktır: Kuzey Kore Halk Cumhuriyeti: Kuzey Kore, Kore Cumhuriyeti: Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri: ABD ya da Amerika, Çin Halk Cumhuriyeti: ÇHC ya da Çin, Rusya Federasyonu: Rusya.

aktörler kendi çıkarları gereği çatışmalı bölgelere müdahale gereği duymazlar ya da çatışmanın ana aktörlerinden bir çağrı gelmeden müdahale ederler.

Bu sorulara teorik olarak cevap bulmaya çalışılması tezin çok önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Türkiye’de bu alandaki boşluk da dikkate alınarak bunu yapma gereği hissedilmiş, hatta bunun gerekli olduğu fark edilmiştir. Özellikle Asya-Pasifik bölgesinin yükselişi ve neredeyse o bölgedeki her gelişmenin küresel çaptaki etkisi de bu bölgenin incelenmesindeki başka bir nedendir. Soruların daha açık ve anlaşılır bir şekilde cevabını bulması için Koreler arasında süregiden çatışma, uygulama alanı olarak seçilmiştir.

Giriş Bölümünde ana amaç ve sorulardan sonra; ana bölümlerin açıklanması, ilgilenilen bölgenin seçilmesinin sebebi ve önemi, çalışmada yaşanan zorluklar, kaynaklar ve çalışma sırasında konunun yol açtığı başka sorular sunulmuştur.

Belirtilmesi gereken önemli bir nokta da bu çalışma kapsamında “dış aktör” kavramının kullanılmasıdır. Üçüncü taraf kavramı daha çok hukuki bir yönü içerdiğinden kullanılmamıştır. Çalışma kapsamında teritoryal çatışmaların hukuki boyutlarına sadece konuya ilişkin yönlendirmeler yapmak ve gerekli olduğunda değinilmiştir. Bunların dışında çatışma çözümüne ilişkin hukuki konular çalışmaya dahil edilmemiştir. Çünkü meselenin hukuki boyutu daha çok uluslararası örgütleri ve antlaşmaları kapsamaktadır. Fakat çalışmada dış aktör olarak devletler alınmış ve aktörler bununla sınırlanmıştır. O yüzden de örgütler, tabii olarak çatışmalara yönelik hukuki müdahaleleri çalışmanın kapsamı dışında kalmıştır.

Bunlara ek olarak hukuki tartışmaların çok büyük bir boyutu ve kapsamlı olduğu da ortadadır. Özellikle uluslararası hukukun bir parçası olarak oluşmaya başlayan insancıl hukuk, koruma sorumluluğu, Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında yapılan çatışmaları önleme ve barış misyonları da çalışmanın dışında tutulmuştur. Sadece konunun genelinde bir boşluk olmaması için Birinci Bölümde dış aktörlerin bu konuların neresinde olduğuna değinilmiştir.

Çalışmanın hangi zaman dilimini kapsadığı da önemli bir konudur. Tarihsel süreç çerçevesinde Kore Savaşı (1950) bir dönüm noktası olarak ele alınmış, lâkin tarihsel bir sınırlama da yapılmıştır. Önemli tarihsel dönemeçler, politikalar (örneğin, Güney Kore'nin Güneş Işığı Politikası), Altılı Görüşmeler, Kim Jong-un'un balistik füze denemeleri, Kim Jong-un ve Donald Trump görüşmeleri değerlendirilen konular arasına alınmıştır.

Birinci Bölümdeki sorunun temelinde teritoryal çatışmalar ve barış çalışmaları literatürü incelenmiş, teritoryal çatışma ve dış aktörün tanımı yapılmış, bunların teritoryal bir çatışmadaki stratejileri ve araçları diğer çatışmalardan örnekler verilerek açıklanmıştır. Karşılaştırma yöntemi sonucunda teritoryal çatışmaların benzerlikleri yanında önemli farklılıklarının olduğu da görülmüştür.

İkinci Bölümde incelendiği gibi Koreler arası çatışma dış aktörler noktasında oldukça billurlaşan noktalar sunmaktadır. Bu bölümde Kore Savaşı, Koreler arasındaki çatışmanın nasıl ortaya çıktığı, Korelerin bu konuda nasıl etkisi olduğu, bu iki birincil aktörün özellikleri, aralarındaki çatışmayı nasıl değerlendirdikleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Yine bu bölümde birincil aktörler olan Kuzey ve Güney Koreler ile diğer dört dış aktör arasında ve birbiriyle olan ilişkilerinden yola çıkılarak çatışmanın ortaya çıkmasında ya da devam etmesinde nasıl etkileri olduğu Birinci Bölümdeki teori kapsamında ele alındı. Diğer taraftan Koreler özelinde bu konuyu önemli kılan bir nokta da, bir örneği daha olan Doğu ve Batı Almanyanın bölünmesi gibi bir devletin ikiye bölünmesi, iki ayrı devletin ortaya çıkması ve ikiz kardeşlerin mücadelesinin olması Korelerle karşılaştırılmasını sağlamıştır. Bu konu bahsi geçen bölümde incelenmiş. Bazı akademisyenler ve politikacılar Koreler arasındaki sürecin de bu şekilde ilerleyeceğini düşünmelerine rağmen neden böyle olmadığı da İkinci Bölümün konularından biri olmuştur.

Dış aktör olarak analiz edilen devletlerin, Koreler arası barış görüşmeleri sürecinde birincil aktörler arasında “karşılıklı güveni”nin sağlanması yolunda ne gibi olumlu ya da olumsuz etkilerinin olduğu çalışmada incelenen diğer bir konudur. Çatışmalar bir süreçtir; dış aktörlerin bu sürece katılmaları iyi bir şekilde

değerlendirilmeyi hak etmektedir. Aşağıda gösterildiği gibi dış aktörler özellikle bir çatışma, “kendi çıkarlarını” etkiliyorsa ve bu aktörler küresel bir güç olma çabasıdaysalar çatışmalara müdahale etmek istemelerinin yanında bunu yapmak zorunda oldukları kanısındadırlar.

Üçüncü Bölümde ise sonuç kısmıyla bağlantılı olarak, çalışmanın konusu olan dış aktörlerin Koreler arası çatışmanın çözülmesine olumlu katkıları, Altılı Görüşmeler gibi süreçler ve barışa yönelik atılan uluslararası adımların teritoryal çatışmalarda ne kadar etkili olup olmadığı, teritoryal çatışmalarda dış aktörlerin olumlu etkilerinin nasıl olduğu konuları tabii ki Koreler arası çatışma üzerinden incelenmiştir. Konunun bu bölümü büyük güçlerin çatışmalara olan ilgilerinin olumlu yönde nasıl politikalar ürettiği üzerinedir.

Çalışma boyunca nitel ve nicel verilerin kullanılması yanında uygulamacı (pragmatik) bir perspektif kullanılarak bir değerlendirmeye gidilmiştir. Nicel veriler kullanılmış; böylece çalışmanın daha da somutlaşması sağlanmıştır. Örneğin, Çin’in Koreler arası çatışmaya ekonomik olarak müdahalesi veriler üzerinden değerlendirilmiş ya da Kuzey Kore’nin nükleer çalışmaları konusunda ayrıntıya girmeden teknik bilgiler de verilmiştir. Bunlara ek olarak ülkelerin politikaları ve liderlerinin söylemleri, devletlerin resmi ve haber sitelerinden takip edilmiş, bunlar üzerinden de çıkarımlara gidilmiştir. Tabii hem realist hem de inşacı teorinin bakış açısı özellikle meselenin iç ve dış dinamiklerinin buluşturulması açısından kullanılmıştır (bu konu aşağıda biraz daha ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır). Konu, ulusal çıkar ve güç mücadelesi yanında sosyal öğrenmeye, inşa sürecine, kimlik kavramına değinilerek açıklanması da gerekmiştir. Teritoryal çatışmalar farklı disiplinleri bir arada buluşturan bir çalışma alanı olduğu için bu yönde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu yöntemin belirlenmesi meselenin derinlemesine anlaşılması yanında bazı aktörlerin müdahalesinin asıl sebeplerinin daha net bir şekilde görülmesini sağlamıştır.

Çalışma sürecinde doğal olarak zorluklarla da karşılaşıldı. Bunlardan en önemlisi, bu konu için en başından beri aklımda olan dil ve kaynak sorunuydu.

Özellikle Korece, Çince ve Japonca gibi dillerde okuma yapmak ve günlük meseleleri takip etmek zor olacaktı. Ancak ön çalışma ve kaynak taraması yaptıktan sonra bunun da üstesinden gelinmiş; bu nokta da açıklığa kavuşturulunca çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. İncelenen bütün aktörlerin kendi ülkelerinden akademisyenler çok iyi ve açıklayıcı İngilizce metinler (kitaplar, makaleler, raporlar dahil olmak üzere) yazmışlardı. Ayrıca inceleme konusu olan devletlerin Kuzey Kore dahil olmak üzere resmi sitelerinde ve yayın organlarında İngilizce dil seçeneği mevcuttur ve birebir her şey İngilizce bulunabilmektedir. Bunlara ek olarak uluslararası kuruluşların hepsi İngilizce yayın yapmakta ve raporlar hazırlamaktadır. Bu kaynakların yanı sıra nicel verilere de yer vermeye çalışılmıştır. Özellikle adı geçen aktörler ile Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi kurumların resmi sitelerindeki verilerine başvurulmuştur. Böylece kaynak sorunu çözülmüş olduğu gibi çalışmanın teorisi nicel verilerle de desteklenmiş, varılan sonucun güvenilirliği artmıştır. Bunlara ek olarak konunun esasını dış aktörlerin çatışmaya müdahalesi oluşturduğu için kaynaklara ulaşmakta pek bir sorun yaşanmamıştır. Şöyle ki bu devletler, büyük güç ya da küresel çapta etkileri olan ya da öyle olmak isteyen aktörler oldukları için “verilerinin” (tabii hepsinin değil) dünya kamuoyunda paylaşılmasını istemektedirler. Büyük güçler literatürde askeri, ekonomik, siyasal ve diplomatik kapasiteleriyle bölgesel ve küresel düzlemde politikaları etkileyen güçlerdir. Özellikle bölgesel anlamda çok etkilidirler ve bölgelerinde hegemonlardır. Bu noktada bunlara ulaşmak özellikle bu dönemde daha kolay olmuştur. Aksine var olan bilgi çokluğu ve kirliliği arasından seçimi yapmak başka bir zorluk oluşturmuştur.

Diğer taraftan, böyle kapsamlı, bölgesini aşan çatışmaların yöntemini belirlemek de kolay değildir. Bunun sebebi çatışma çözümü ve barış çalışmaları alanlarının disiplinler arası bir yapıya sahip olmasıdır. Sosyal bilimlerin en önemli yöntemlerinden biri olan karşılaştırmalı analiz çalışmada kullanılmış, diğer çatışmalı bölgelerle Koreler arası çatışmaların benzerlikleri ya da farklılıkları değerlendirilmiştir. Ama hiçbir zaman çatışmaların “kendine özgü” durumu göz ardı

edilmemiştir, çünkü her teritoryal çatışma kendine özgü parametreler içermektedir. Bunlar analize dahil Birinci Bölümde yapıldığı üzere genellemelere başvurulmuştur.

Bunlarla birlikte çalışma devam ederken konunun farklı boyutlarıyla karşılaşılmıştır. Güney Kore ve Kuzey Kore arasındaki çatışma Soğuk Savaş'ın mirası olarak günümüze kadar gelmiştir; anlaşıldığı üzere de daha uzun yıllar boyutu ve yoğunluğu farklılaşsa da sürecektir ve hâlâ sürmektedir. Bu yüzden çalışmanın nerede nihayete ereceği problemi ortaya çıkmaktadır. Fakat çatışmada çok önemli gelişmeler görülse de (iki Kore liderinin, Kuzey Kore lideri Kim Jong-un ve ABD başkanlarından Donald Trump'ın buluşması, Kuzey Kore'nin balistik füze denemeleri gibi) esasında genel itibariyle tansiyonu yüksektir. Bu yüzden çalışma boyunca daha tematik ve olaylardan örnekler vererek inceleme yoluna gidilmiştir. Meseleyi incelemek noktasında daha çok 1990'lı yıllar sonrasına odaklanılmış. Bu hem uluslararası sistemin değişimi, hem Çin'in yükselişi, hem de pratik açıdan gerekli görülmüştür. Böylece asıl iddia olan büyük güçlerin mücadelesiyle de paralellik sağlanmıştır.

Konuyu özel kılan sebeplerden bir diğeri ise güç mücadelesinin birincil aktörlerinden biri olan ABD'nin meseleye müdahil olmasıdır. Bazı karşı görüşlere ve küreselleşmeye rağmen ABD ve Çin arasında süren güç mücadelesi olduğunun inkâr edilmesi, mantıklı olmadığı gibi yanlış da olur. Bu mücadele 2000'li yıllar sonrası daha çok ekonomik temelli bir mücadele olarak devam etmektedir. Hillary R. Clinton'ın da belirttiği gibi "21. yüzyıl tarihinin büyük bir kısmı Asya-Pasifik'te yazılacaktır." O bölgenin en büyük teritoryal sorununu da Kore Yarımadası'ndaki çatışma oluşturmaktadır.²

Doğu Asya kompleks bir bölgedir; bu karmaşık yapı sadece güvenlikle ilgili meselelerden oluşmamaktadır. Ekonomik, tarihsel, kültürel ve siyasi ilişkiler çok girifttir. Ayrıca olarak hem kara hem de deniz alanında çözülemeyen teritoryal sorunlar, devletlerin ekonomileri arasındaki dengesizlik, kültürel, ulusal ve dini açıdan

² Hillary Rodham Clinton, **Hard Choices: A Memoir**, Simon&Schuster, Haziran 2014; **What Happened**, Simon&Schuster, Eylül 2017.

çok çeşitlilik bölgedeki çatışmayı doğrudan etkilemektedir. Bu durum çalışmanın karşılaşılan zorluklarından biridir.

Bu kompleks teritoryal problemler yapısıyla ilişkili olarak çalışmanın İkinci Bölümünde Kore Yarımadasının hem ABD hem de Çin için aralarındaki ekonomik mücadelenin ötesinde dünyayı ilgilendiren bir güvenlik meselesi olduğu iddia edilmiştir. Doğal olarak bu durum, ABD'nin yakın müttefiki olan ve çok önemli bir askeri gücünün bulunduğu Güney Kore ile ilişkilerinde açık şekilde kendini göstermektedir. Güney Kore'nin çatışmanın birincil aktörü olması sebebiyle ABD'nin buradaki politikaları çatışma için de belirleyici olmaktadır.

Bu bağlamda jeostratejik ve jeopolitik açıdan meseleye bakmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Kore Yarımadası teritoryal bir alan, bir toprak parçası olarak da yükselen Asya'da çok önemli bir yeri teşkil etmektedir. Durum böyle olunca Koreler arası mesele, dış aktörleri daha fazla ilgilendiren bir hale gelmektedir. Bu noktada çözüm için çok kapsamlı politikaların ortaya çıkmasının gereği görülmektedir. Özellikle 2018 yılında Kore Yarımadası'ndaki önemli gelişmeler olsa da çatışmanın çözümü için kayda değer aşamalar gerçekleşmemiştir.

Koreler arası çatışmanın çözümü birçok teritoryal çatışmada olduğu gibi sadece Güney ve Kuzey Kore arasındaki barışın sağlanmasının çok ötesindedir. Doğu Asya'daki bu çatışma, aynı zamanda dünya güç mücadelesinin en önemli önemli alanlarından biridir. Çin gibi küresel bir gücün yanı başında yer alan coğrafyada böyle bir çatışmanın sürüyor olması çatışmayı diğer teritoryal çatışmalardan farklı ve önemli bir konuma getirmektedir. Bu durum Koreler arası çatışmayı diğerlerinden ayıran önemli özelliklerden biridir. Büyük güçlerin mücadelesinin Kore Yarımadası'nın bir gerçeği olduğu çalışmanın iddialarından biridir. Bu yüzden çalışma, teritoryal bir çatışmada dış aktörlerin rolünün incelenmesinin yanında Realist teori çerçevesinde büyük güçlerin mücadelesinin incelenmesine doğru da evrilmiştir. Tabii bu çalışmanın ana soru ve amacını oluşturmamış yukarıda belirtildiği üzere onun önemli bir parçasını oluşturmuştur. Robert Gilpin'in de belirttiği gibi küçük çatışma büyük bir çatışmayı

tetikleyebilmektedir.³ Koreler arası çatışma da büyük güçler arasındaki mücadele için bu noktada oldukça önemli bir yere sahiptir.

Koreler arası çatışmayı özel kılan sebeplerden biri diğeri de büyük güçlerin (great powers-ABD, Çin, Rusya ve tam olarak büyük güç olarak sınıflandırılmayan Japonya) çatışmada menfaatlerinin bulunmasının yanında bu bölgeye sınırlarının (Çin ve Rusya'nın Kore Yarımadası'na kara sınırları) olmasıdır. Yani Kore Yarımadası'ndaki çatışma son yıllarda özellikle John J. Mearsheimer'ın üzerinde durduğu büyük güçler mücadelesinin örneklerinden biri olarak gözlemlenmiştir.⁴ Bu çerçevede Koreler arası çatışmada incelemek üzere seçilen dış aktörlerin kendi aralarındaki çatışmalar da ana çatışmayı ve çalışmanın konusunu etkilemektedir. Koreler arasındaki çatışma Doğu Asya'daki diğer çatışmalarla ve ABD ile Çin arasındaki mücadeleyle de bağlantılıdır. Literatürde de bu konjonktürde ABD ile mücadele edebilecek güç olarak Çin görülmektedir.⁵ Bu yüzden dış aktörlerin müdahalesinin iç dinamiklerden daha etkili olması durumu ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlarla gösterilmeye çalışıldığı gibi Koreler arası çatışma çok aktörlü bir denklemdir. Bahsi geçen aktörlerin birbirleriyle çatışma yaşaması da konuyu daha karmaşık bir duruma getirmektedir.

Zbigniew Brzezinski 20. yüzyılın son on yılının dünya meseleleri açısından önemli kırılma yaratan değişime şahit olduğu üzerinde durmaktadır.⁶ Ancak bu teknolojik hareketler daha önce oluşmuş; etkisini de 21. yüzyıla kadar devam ettirmiştir. Bunlardan biri de artçıları devam eden iki Kore devleti arasında süregiden teritoryal çatışmadır. Bu çatışmanın seçilmesinin sebeplerinden bir diğeri de çatışmanın devam etmesi ve bazı dönemlerde tansiyonun yükselmesidir.

³ Robert Gilpin, "The Theory of Hegemonic War", **The Journal of Interdisciplinary History**, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars, Bahar, 1988, s. 597.

⁴ John J. Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, W. W. Norton&Company, New York, 2001.

⁵ John J. Mearsheimer, **The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities**, Yale University Press, Eylül 2018, s. 233.

⁶ Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 13.

ABD'nin hegemonyasının tartışılmaya açık hale gelmesi de konunun çalışılmasında bir diğer faktördür. Peki bu durum çalışmayla nasıl ve ne kadar ilişkilidir? Küresel Amerikan hegemonyasına en büyük ve tek tehdit Asya bölgesinden, Çin'den gelmektedir. İki devletin arasındaki en önemli konulardan biri de Kuzeydoğu Asya merkezli Kore Yarımadası sorunudur. ABD, küresel hegemonyasını korumak için Asya Pasifik'te üstünlüğünü korumak zorundadır. Bu bağlamda “Kuzeydoğu Asya’da Amerikan politikası nasıl şekillenecek?” sorusunu sorulabilmektedir. Daha doğrusu ABD, Asya’daki hegemonyasını koruyabilecek mi? Eğer bunu yapmak istiyorsa önünde önemli stratejik bir sorun olan Kore meselesini bulacaktır. İkinci Bölümün ABD’yi konu alan başlığında bu özel olarak değerlendirilmiştir.

Dış aktörlerin teritoryal bir çatışmaya müdahalesinin incelendiği bu çalışmada; dış aktörler, devlet olarak belirlendi. Uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde egemen birimler olan bu devletler birbirlerinden (genellikle) bağımsız olarak hareket etmektedirler. Ancak Sun Tzu’nun da belirttiği üzere “aynı kayıktaysanız nehri barış içinde geçmek” zorundasınız. Dış aktörlerin müdahalelerinin birbirlerinin ilişkilerini doğrudan etkilediği düşünülürse nehirde dikkatli olmak zorundalar. Özellikle yukarıda açıklandığı gibi Kuzeydoğu Asya’nın kompleks bir yapısının varlığı dikkate alındığında; Koreler arası çatışma, küresel düzeyde diğer çatışmalardan daha etkili ve yine küresel ilişkilerden daha fazla etkilenen bir yapıdadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERİTORYAL ÇATIŞMALARDA DIŞ AKTÖRLER

1. Teritoryal Çatışma Nedir?

Bu başlık altında teritoryal çatışma tanımlanmış; onu ortaya çıkaran nedenler, uzun sürmesinin sebepleri ve sonuçlarının neler olduğu üzerinde durulurak açıklanmıştır. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde çatışmaların değişen nitelikleri incelenmiş, “müdahale hukuku” (intervention law), “çatışma çözümü” (conflict resolution) ve “barış çalışmaları” (peace studies) literatürlerinin oluşması ve gelişmesi ön planda tutulmuştur.

Bu bölümün ana amaçlarından birini, “teritoryal” (territory, çalışmada toprak, deniz ve hava bölgesini de kapsamaktadır) ve “savaş” (war) kavramları arasındaki bağlantı çerçevesinde iki Kore arasındaki çatışmanın incelenmesinden önce diğer teritoryal çatışma örneklerinin analiz edilmesi oluşturmaktadır. Toprak, savaş ve çatışma arasında bağlantının olduğuna dair çalışmalar özellikle **Journal of Peace Research**’ün kurulmasından bu yana niceliksel (*kantitatif, quantitative*) araştırmaların yapılmasıyla önemli bir gelişme göstermiştir. Hatta Johan Galtung’un (1972)⁷ iki Koreler arasındaki çatışmayı incelerken yaptığı çalışmalar bu tarz araştırmaların, toprak ve savaş arasındaki ilişkinin ortaya koyulması noktasında alanın öncüllerindendir. 2000’li yıllardan sonra bu tür araştırmalar özellikle 2006 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır.⁸ Literatürde hızla devam eden bir ilerleme ve önemli çalışmalar yapılmaya devam etmektedir.

Çatışma çözümü alanının önemli isimlerinden biri olan Herbert C. Kelman davranışçı perspektiften (*behavioralist/scientific approach*) hareketle çatışmalar üzerine çok önemli katkılarda bulunmuş ve bunların bilimsel olarak incelenebileceğini

⁷ Johan Galtung, “Divided nations as a process: One state, two states, and in-between: The case of Korea”, **Journal of Peace Research**, C. 9, No: 4, 1972, s. 345-360.

⁸ Monica Duffy Toft, “Territory and War”, **Journal of Peace Research**, Anniversary Special Issue, C. 51, No: 2, 2015, s. 186. Barış ve çatışma çözümü araştırmacılarının hangi konulara yöneldiği ve araştırmaların hangi noktalarda yoğunlaştığı hakkında daha fazla bilgi için bu makaleye bakılabilir,

iddia etmiştir.⁹ Bu çalışma yapılırken İskandinav ekolünün metodoloji alanındaki tavrının ön plana alındığını ve bunun gayet yerinde olduğu belirtilmelidir. Bahsi geçen ekol dünya üzerindeki teritoryal çatışmalar üzerine çalışıp nicel ve nitel veriler üzerinden hareket ederek, kurdukları enstitülerle bunları analiz etmektedirler. Uppsala Conflict Data Program [(UCDP)-*Uppsala Çatışma Veri Programı*] bunlardan sadece biridir.

Bu genel bakış açısı altında bu çalışmada kullanılan çatışma tanımlarını verilmiştir. “Silahlı çatışma nedir?” sorusunun cevaplanmasıyla başlanmıştır. Zira silahlı unsurların etkin olduğu çatışmalar çok problemlili bir hale gelebilmektedir. Peter Wallensteen’in UCDP’deki ekibiyle yaptığı çalışmalarda çatışmayı şu şekilde tanımlamıştır:

Hükümet ve toprakla veya her ikisiyle de ilişkili olarak bir anlaşmazlığın patlak verdiği ve bir yıl içinde en az 25 kişinin silah kullanılması nedeniyle hayatını kaybetmiş olduğu uyuşmazlıklar.¹⁰

Yukarıdaki tanım, “toprak” (*teritory*) ve “insan kaybı” arasındaki ilişkiyi dikkate almasıyla bu çalışmanın esas konusu olan Koreler arası çatışma için de önemlidir. Çünkü İkinci Bölümdeki Kore Savaşı başlığı altında incelendiği gibi dış aktörler olarak dikkate alınan devletlerin ve Korelerin de insani kaybı olmuştur. Bu kayıplar yıllar sonra da uzun barış süreçlerinde gündeme getirilmeye devam etmektedir.

Bu doğrultuda toprak ve “iktidar” (*güç* de denilebilir ve böylesi daha doğrudur) nedeniyle ortaya çıkan çatışmaların çözülmesi ise çok daha uzun sürmekte, hatta çok azı barış ile sonlanmaktadır. Çatışmaları bu şekilde çıkma nedenlerine göre sınıflandırmak, onları hem daha iyi analiz etmek hem de barış sürecine gidilecekse daha iyi çözümler bulunmasında faydalı olmaktadır. Wallensteen de çatışmaları dörde

⁹ Herbert C. Kelman, “A behavioral science perspective on the study of war and peace”, (ed.) Richard Jessor, **Perspective on behavioral science: The Colorado lectures**, Boulder, CO: Westview Press, 1991, s. 246, aktaran Bilgehan Karagöz, “Herbert C. Kelman”, (ed.) Erhan Büyükkakıncı, **Barış Çalışmaları**, Adres Yayınları, Ankara, 2018.

¹⁰ Peter Wallensteen, L. Habrom, S. Högladh, “Armed Conflict and Peace Agreements”, **Journal of Peace Research**, Vol. 44, No. 5, 2007, s. 626.

(toprak-jeopolitik, iktidar-realpolitik, ideolojik-idealpolitik, ekonomik-kapitalpolitik) ayırdığı çalışmasında bunu açıkça vurgulamaktadır.¹¹ Yine, bu konu üzerinde çalışan isimlerden biri olan Monica Duffy Toft'ın toprak ve savaş arasındaki ilişkiye dair yaptığı çalışmada ulaştığı sonuç: Toprak (bölge) üzerinde var olan çatışmalar dünyadaki küresel şiddet ve yıkımın kaynağı olarak görülmesinin popülerleştiği olmuştur.¹² Ancak buradan çatışmaların kaynağının sadece “toprak” olduğu kanısına varılmamalıdır. Zaten çalışmanın bu bölümünde çatışmanın diğer ana nedenlerine ayrıca değinilmiştir.

Teritoryal çatışmalarda “toprak” (teritory) neden bu kadar önemli bir faktördür? İnsanların yaşadıkları yerle, yani toprakla duygusal olarak bağ kurmaları önemli belki de birincil nedendir. Bu gayet insanidir, ihtiyaçların karşılanmasından hatıralara, ölülerini gömdükleri yere kadar birçok basit görünen ama önemli sebep toprağa verilen önemi artırmaktadır. Fransız Devrimi'nden sonra siyaset bilimi literatüründe de yerleşeceği üzere; insanlar “vatan” kavramı üzerinden kendini tanımlaya ve kimliğini oluşturmaya başlamaktadır. Ancak bu yeni bir durum değildir, daha küçük ölçekte olsa da insanların toprak ve “kimlik” arasında bağ kurması Fransız Devrimi'nden önce de var olan bir durumdur.

Diğer taraftan bu bağlamda jeopolitik de devreye girmektedir. Önemli enerji kaynakları ve dünya ticaret yolları dikkate alındığında çatışmalar ve toprak arasındaki ilişki daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kimlik-toprak bağlantısı yerini korumakla birlikte ekonomi, strateji ve toprak arasındaki ilişki kendini göstermektedir. İlerleyen bölümlerde yapılacak tartışmalar için bunların anlaşılması çok önemlidir; çünkü Kuzeydoğu Asya'nın jeopolitik ve jeostratejik durumu çatışmanın önemli dinamiklerinden biridir ve özel olarak incelenmiştir.

Toft'un belirttiği gibi teritoryal çatışmalara ilişkin en önemli meselelerden biri de “anavatan” (*homeland*) denilen kavram ile savaş arasındaki önemli bağlantıdır;

¹¹ Peter Wallenstein, **Understanding, Conflict Resolution: War, Peace and the Global System**, Sage Publications, Londra, 2012.

¹² Toft, **a.g.e.**, s. 186.

insanlar ve devletler anavatanları dışında bir toprak parçasından daha çok anavatanları için mücadele söz konusu olduğunda farklı davranmaktadırlar. Bu saikler teritoryal çatışmalara niceliksel verilerin katılımı ve kullanılabilmesini sağlamaktadır. Buna ek olarak teritoryal çatışmaların psikoloji, antropoloji ve toplum bilimle olan ilişki zorunlu olarak incelenmeyi gerektirmektedir. Diğer taraftan teritoryal çatışmalar üzerine yapılacak çalışmaların disiplinler arası bir yapı olması durumu da ortaya çıkmaktadır.

Birçok araştırmacı da devletlerin bir bölge üzerinde hak iddia etmek, onu elde etmek için savaştığını iddia etmektedir.¹³ Savaşların önemli nedeni pek değişmemiştir. Sadece elde edilmeye çalışan bölgede nasıl bulunulacağı ve o bölgenin nasıl kullanılacağı değişmiştir. Eric Hobsbawm'ın adlandırmasıyla bu durum İmparatorluklar Çağı'nda olduğu gibi değildir.¹⁴ Ancak bunlara ek olarak belirtmek gerekir ki teritoryal konulardaki anlaşmazlıklar ve çatışmalar sonucunda önemli ölüm oranları oluşturmaktadır.¹⁵ Bu yönüyle hem çalışmanın konusu olan Koreler arası çatışmada hem de dünyadaki ölüm oranlarında bölgesel çatışmaların payı büyüktür.¹⁶ Bu çalışma ve benzer konularda yapılan diğer araştırmalar bu boyutlarıyla da çok önemlidir. Çünkü ortaya çıkan çözüm önerilerinden sonra insan ölüm oranları azabilecek ve barışın getirdiği refah seviyesinde bir artış da olacak ve barış süreçlerine de katkıda bulunacaktır.

¹³ Stephen A. Kocs, "Territorial disputes and interstate war: 1945-1987", **Journal of Politics**, Vol. 57, S. 1, 1995, s. 159-175; Birger Heldt, "Domestic politics, absolute deprivation, and the use of armed force in interstate territorial disputes, 1950-1990," **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 43, S. 4, 1999, s. 451-478; Paul R. Hensel, "Territory: Theory and evidence on geography and conflict", (ed.) John A. Vasquez, **What Do We Know about War?**, Boulder, CO: Rowman&Littlefield, 2000, s. 57-84; John A. Vasquez, "Mapping the probability of war and analyzing the possibility of peace: The role of territorial disputes", **Conflict Management and Peace Science**, Vol. 18, S. 2, 2001, s. 145-173; John A. Vasquez, "The probability of war, 1816-1992", **International Studies Quarterly**, C. 48, S. 1, 2004, s. 1-2; Sara McLaughlin Mitchell, Cameron G. Thies, "Issue rivalries", **Conflict Management and Peace Science**, Vol. 28, S. 3, 2011, s. 230-260; Sara McLaughlin Mitchell, Clayton L. Thyne, "Contentious issues as opportunities for diversionary behavior", **Conflict Management and Peace Science**, Vol. 27, S. 5, 2010, s. 461-485.

¹⁴ Eric J. Hobsbawm, **İmparatorluklar Çağı**, Dost Kitabevi, Ankara, 2017.

¹⁵ John A. Vasquez, Marie T. Henehan, **Territory, War, and Peace**, London: Routledge, 2011, s. 184.

¹⁶ Çatışmalarla ilgili, tabii 1975 sonrası, gerekli bilgiler için bkz: (Çevrimiçi) <https://ucdp.uu.se/>, 30 Mart 2019; bundan daha öncesi çatışmalarla ilgili kaynakları çalışmanın ilgili kısımlarında verilmiştir.

Barış çalışmaları ve bölgesel çatışmalarda önemli bir çalışma alanı da “sınırlar” (*borders*) ve savaş arasında bir bağlantının, korelasyonun olmasıdır.¹⁷ Sınır çalışmaları tarihin her döneminde dikkate alınan bir alan olmuştur. İnsanların, devletlerin egemenlik alanlarını belirlemeleri özellikle “ulus devletler” (*nation state*) döneminde çok daha dikkate alınır olmuştur. Çünkü artık uluslararası hukuk açısından sınırlar “egemenliğin” (*sovereignty*) en önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir. Modern anlamda insanların; milliyetçiliğin etkili olması yanında fiziki anlamda da sınırlara duvarlar çekmekten, gümrüklere ve pasaportlara kadar birçok yani kurumlar geliştirilmiştir.

Bu konu ve kavramlara açıklık getirdikten sonra çalışmanın asıl konusu olan Kuzey ve Güney Kore arasındaki çatışması örneğinde dış aktörlerin müdahalesi, bu çatışmanın dinamikleri daha iyi analiz edebilir. Tabii tanımlanması gereken kavramlar bu kadarla sınırlı değildir.

Çalışma kapsamında “uluslararası çatışma” (*international conflict*) kavramını kullanırken hem “devletler arası” (*inter state*) hem de “devlet içi”ndeki (*intrastate*) çatışmalara atıf yapılmıştır, ilgili noktalarda bu kavramlar ayrıca kullanılmıştır. Birinci ana bölümde çatışma kavramı tanımlanırken yukarıdakilere ek olarak son yıllarda çatışma çözümü ve barış çalışmalarındaki gelişme ve uluslararası çatışmalarda değişen anlayışlara da değinildi. Çünkü uluslararası hukuk, insani müdahale hukuku hızlı bir şekilde değişmekte ve psikoloji, antropoloji, toplum bilim alanlarında önemli ve çatışma çözümü alanını etkileyen veriler ortaya çıkmakta, çalışmalar yapılmakta ve değişimler olmaktadır.

¹⁷ Harvey Starr, A. Most Benjamin, “The substance and study of borders in international relations research”, **International Studies Quarterly**, C. 20, S. 4, 1976, s. 581-620; Harvey Starr, A. Most Benjamin A Most, A return journey: Richardson, ‘frontiers’ and wars in the 1946–1965 era”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 22, S. 3, 1978, s. 441-467; Mandel, Robert, “Roots of the modern interstate border dispute”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 24, S. 3, 1980, s. 427-45; Friedrich Kratochwil, “Of systems, boundaries, and territoriality: An inquiry into the formation of the state system”, **World Politics**, C. 39, S. 1, 1986, s. 27-52; Randolph M. Siverson, Harvey Starr, “Opportunity, willingness, and the diffusion of war,” **American Political Science Review**, C. 84, S. 1, 1990, s. 47-67; Boaz Atzili, “When good fences make bad neighbors: Fixed borders, state weakness, and international conflict”, **International Security**, C. 31, S. 3, 2006, s. 139-173.

Bu bölümün amaçlarından biri de çalışmanın ilk bölümünde inceleneceği gibi çatışmaların yaşandığı ülkeler, sorunlar ve kültürler çok farklı olsa da hangi durumların benzer olduğunu ve tabii bu genel geçer durumlarda dış aktörlerin ve üçüncü tarafların etkisini belirlemeye çalışmaktır. Ancak hem bu çalışmanın esas konusunu oluşturan Koreler arası çatışma hem de diğer bütün teritoryal çatışmalar kendine özgüdür. Bazılarında iç dinamikler bazılarında ise dış aktörlerin etkisi daha fazladır. Zaten çatışma çözümü ve barış çalışmaları da bu benzerlikler üzerine temellenmekte; çözüm daha doğrusu barış, bu bağlamda kurulmaya çalışılmaktadır.

Teritoryal çatışmaların niceliksel olarak değerlendirilmesinde genellikle silah ticaretinin artması,¹⁸ siyasi ilişkilerin ve ittifakların oluşmaya¹⁹ başlaması üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Bu gibi veriler niceliksel olması sebebiyle önemlidir çünkü özellikle teritoryal çatışmaların ortaya çıkmasıyla ilgili nicel veriler bulmakta zorluklar çekildiği bir gerçektir. Çünkü çatışma bölgesinde araştırma yapmanın zorlukları yanında tarafların verileri paylaşmak konusunda çekingen davranmaktadırlar.

Çalışmanın ana gövdesi olan ve İkinci ve Üçüncü bölümlerde incelenen Koreler arası çatışmada da görüldüğü gibi teritoryal çatışmalar diğer meseleler üzerine olan çatışmalardan daha uzun sürmekte ve çözümü daha zor bir süreci içermektedir.²⁰ Teritoryal çatışmaların en önemli özelliklerinden biri de işte bu ideolojik ve rejimle ilgili çatışmalardan çok daha uzun sürüyor olmasıdır.²¹ Bu iddianın tarihsel süreçte çok uzun süren ideolojik mücadeleleri de dikkate almamızın önünde engel değildir.

¹⁸ Paul D. Senese, "Territory, contiguity, and international conflict: Assessing a new joint explanation", **American Journal of Political Science**, C. 49, S. 4, 2005, s. 769-779; Toby J. Rider, "Uncertainty, salient stakes, and the causes of conventional arms races" **International Studies Quarterly**, C. 57, S. 3, 2013, s. 580-591.

¹⁹ Douglas M. Gibler, "Alliances that never balance: The territorial settlement treaty", **Conflict Management and Peace Science**, C. 15, S. 1, 1996, s. 75-97; Senese, **a.g.e.**

²⁰ Gary Goertz, Gary, Paul F. Diehl, "Enduring rivalries: Theoretical constructs and empirical patterns", **International Studies Quarterly**, C. 37, S. 2, 1993, s. 147-171; Matthew Fuhrmann, Jaroslav Tır, "Territorial dimensions of enduring internal rivalries", **Conflict Management and Peace Science**, C. 26, S. 4, s. 307-329.

²¹ Steven V. Miller, Douglas M. Gibler, "Democracies, territory, and negotiated compromises", **Conflict Management and Peace Science**, C. 28, S. 3, 2011, s. 261-279.

Belki de Koreler arası çatışmada olduğu gibi teritoryal çatışmalarda ideolojik olarak ayrılığın etkisi vardır. Ancak süreç uzadıkça bunun etkisi azalmaktadır.

Çatışma kavramı şemsiyesi altında bu çalışmada sıkça kullanılan silahlı çatışma (“armed conflict”) kavramına ayrıca yer verildi, çünkü bu çatışma şekli biraz aşağıda da değinildiği gibi barış inşasını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bir çatışmada ölüm ve/veya ölümlerin olması çatışmanın dinamizmini artırırken barış inşasının dinamizmini olumsuz yönde etkilemektedir. Silahlı çatışma, bir hükümet veya bölge ile ilgili bir uyuşmazlığın olduğu bir konuda, taraflar arasında en az 25 ölümün olduğu ve bu uyuşmazlığın çözümü için silahların kullanılması olarak tanımlanmaktadır.²² Daha ayrıntılı ve dikkate alınması gereken veriler şöyledir: Küçük çaplı silahlı çatışmalar (25’ten çok ve toplamda 1.000’den az insan kaybı), orta çaplı silahlı çatışmalar (toplamda 1.000’den fazla insan kaybı), savaş (yılda en az 1.000 insan kaybı).²³ Çalışmamada da bu veriler esas alınmıştır.

Diğer önemli bir soru da çatışmaların nasıl sınıflandırıldığıdır. Burada Heilderberg Uluslararası Çatışma Araştırmaları Enstitüsü’nün [(*Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung* (HIIK) (Alm.), *Heidelberg Institute for International Conflict Research* (İng.)²⁴] çatışmaları sınıflandırması kullanıldı. Buradaki amaç literatürdeki farklı bakış açılarını da göstermektir. HIIK, çatışmaları şiddet oranı, mülteciler, kullanılan silahların gücü, aktörlerin durumu başta olmak üzere farklı değişkenler arasındaki ilişki göz önünde bulundurularak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma “ihtilaf” (*dispute*), “şiddet içermeyen kriz” (*non-violent crisis*), “şiddet içeren kriz” ya da “şiddetli kriz” (*violent crisis*), “sınırlı savaş” (*limited war*) ve “savaş” (*war*) olmak üzere beş tanedir.²⁵

²² Literatürde silahlı çatışmanın farklı tanımları vardır.

²³ Wallenstein, Habrom, Högladh, **a.g.e.**, s. 626.

²⁴ Heilderberg Uluslararası Çatışma Araştırmaları Enstitüsü’nün İngilizce internet sitesi için bkz.: (Çevrimiçi) <https://hiik.de/?lang=en>, 10 Nisan 2018.

²⁵ Heidelberg Institut für Internationale Konfliktforschung (HIIK), **Conflict Barometer 2017**, No: 26, Almanya, s. 6; ayrıca (Çevrimiçi) <https://hiik.de/conflict-barometer/current-version/?lang=en>, 7 Nisan 2018.

Bu çalışma için çatışma sınıflandırması neden önemlidir? Bu sınıflandırmalar, daha doğrusu çatışmanın safhaları konumuz açısından oldukça kritik bir konuma sahiptir, çünkü devletler çatışmanın boyutlarına göre pozisyon alır ve politika belirlerler. Yani dış aktörlerin müdahalesi çatışmanın hangi aşamada olduğuna göre değişiklik göstermektedir. Bu sadece müdahaleyi etkileyen parametlerden biridir. 2017 yılında oldukça şiddetli ve yoğun bir şekilde gerçekleşen; 2018 yılının ilk çeyreğinde de yoğunluğu azalmasına rağmen devam eden Orta Doğu'da, özellikle Suriye'deki çatışmalara müdahale ya da Afganistan'daki durum da HIIK'in sınıflandırmasına göre savaş olarak kabul edilip edilmeyeceği değerlendirilebilir. Yapılan bu tarz çalışmalar karşılaştırma imkânı da sağlamaktadır.

Konunun daha iyi anlaşılması için başka çatışmalar da incelenmiştir. Keşmir ve Kırım'daki çatışmalarda olduğu gibi aynı aktör, aynı zamanda farklı çatışmaların tarafı da olabilmektedir.²⁶ Hatta birincil (ana) aktörü, yani çatışmadan ilk etkilenen, çatışmanın ortaya çıkmasına sebep olan aktör olabilir. Hindistan, Keşmir'de Pakistan'la çatışmaya yaşarken diğer taraftan Çin ile sınır bölgesindeki çatışmaya devam etmektedir. Rusya, Kırım'daki çatışmasının bir tarafiyken oradan daha uzak bir coğrafyada Kuzeydoğu Asya'da Koreler arası çatışmaya ve Ortadoğu'da Suriye'deki çatışmada da bir aktördür. Bir devlet hem bir dış aktör olarak ikincil konumda hem de Kırım'daki çatışmada Rusya'nın olduğu gibi birincil aktör olabilir. Bunun sebeplerinden biri; birden fazla çatışmaya müdahil olan devletin bir çatışmada kaybedeceğini düşünmesinin aktif olduğu bir diğer çatışmada da olumsuz yönde etkilenme kaygısıdır. Dış aktörler böyle bir durumda tarafı olduğu çatışmalardan çekilmek istememekte, bunun müdahil olduğu diğer çatışmaları olumsuz yönde etkileyeceğini hesaba katarak hareket etmektedir.

Silahlı çatışmanın bu çalışma açısından önemi, biraz aşağıda tanımlanacağı gibi dış aktörlerin çatışmaya doğrudan ya da dolaylı olarak katılmasıdır.

²⁶ Therése Pettersson-Peter Wallenstein, "Armed conflicts, 1946-2014", **Journal of Peace Research**, C. 52, No: 4, 2010, s. 536; çatışma çözümü ve barış çalışmaları kavramlarının uzun bir listesi ve tanımları için bkz.: (Çevrimiçi) <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>, 25 Ocak 2018.

“Uluslararasılaşmış silahlı çatışma”lar (*internationalized armed conflict*) son 15 yılda artan bir grafik izlemiştir; UCDP başta olmak üzere birçok araştırma programı ve projelerde bu nicel veriler görülebilmektedir.²⁷ Uluslararasılaşmış silahlı çatışma şu şekilde tanımlanabilir: Bir veya daha fazla devlet çatışmanın tarafıdır, bu devletler çatışmanın birincil tarafı olabileceği gibi çatışma başladıktan sonra da çatışmaya dahil olabilmektedirler. Burada kritik nokta, bir veya birden fazla devletin aktör olarak çatışmada yer almasıdır. Bunlar teritoryal çatışmalar bağlamında verilen bilgilerdir. Silahlı çatışmayı tanımladık, ancak bu demek değildir ki Koreler arasında halihazırda sıcak bir çatışma vardır. Ayrıca bu alt başlıkta teritoryal çatışmalara ilişkin kavramlar üzerinde duruldu. Değerlendirmelerin hangi tanımlar üzerinden yapılacağı belirlendi. Böylece İkinci ve Üçüncü bölümlerdeki analizlerin yapılmasına temel oluşturuldu.

1.1. Teritoryal Çatışmalar Nasıl Gelişmektedir?

Uluslararasılaşan ya da bölgesini aşan teritoryal çatışmalardaki kavramlar bir önceki başlıkta incelenmişti. Bu başlıkta teritoryal çatışmaların nasıl başladığı, sürecin nasıl ilerlediği ve çatışmayı etkileyen dinamikler üzerinde durulmuştur. Çatışmaların bir süreç olduğu kesinlikle gözden kaçırılmamalıdır. Çözümü zor çatışmalarda sürecin nasıl başladığı, onun bitmesi sürecinde çok kritiktir çünkü taraflar bunu çatışmanın her safhasında, politika yapıcılar da kendi menfaatleri için bunu iç politikada ve yine uluslararası platformlarda kullanabilmektedirler.

Konumuzun esası açısından bakıldığında çatışma çözümünün ana ekseninde yer alan toprak, güç ve kimlik faktörleri noktasında dış aktörlerin öneminin çok fazla olduğu açıktır. Bu çıkarımla bağlantılı olarak şu soru sorulabilir: Teritoryal çatışmalar nerelerde ortaya çıkar? Bu soruya verilecek bir genelleme yapmak yerinde olmaz. Sadece coğrafi açıdan mı bakılacaktır; ekonomik ve siyasi olarak istikrarsız bölgeler

²⁷ Çatışma bölgeleri ve bunlara dair veriler için bkz.: (Çevrimiçi) <http://ucdp.uu.se/#/exploratory>, 28 Ocak 2018.

de mi değerlendirilmelidir? Çünkü teritoryal çatışmalar için coğrafi olarak şu bölgelerde çıkar gibi bir çıkarım yapılamaz. Ancak günümüzde teritoryal çatışmalar, büyük savaşların yaşandığı bölgeler ve sonrasında, imparatorlukların yıkıldığı bölgelerde, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yıkılmasıyla oluşan devletlerde olduğu gibi, sömürgeciliğin bitmesi ve ardından kurulan bölgelerde daha çok görülmektedir. Bu da teritoryal çatışmalarda ana dinamiklerden birinin dış aktörler olduğunu göstermektedir. Aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde de incelendiği üzere örneğin bir sömürgeci devletten bağımsızlığını kazanmış ve yeni kurulan bir devlet az ya da çok geçmişteki bağlantılar, kültürel ve idari yapı benzerliği ile altyapısal mecburiyetler nedeniyle, sömürgeci devletle yeni kurulan yönetici ve halkın geçmiş deneyimi çok iyi olmasa bile bağları bir şekilde devam etmektedir. Bu iki devlet arasında bir çeşit ilişki olmakla birlikte gerilimli durum devam etmektedir.

Konu sadece bir toprak meselesi değildir. O halde kimlik ve güç ilişkileri çatışmalarda nasıl etkili olmaktadır? Toprak, çatışmalarda önemli bir faktördür ama kimlik ve güç ilişkileri de çatışmaların önemli ikinci ve üçüncü belirleyicileridir. O yüzden sürecin nasıl başladığı ve nasıl devam ettiğinde dış aktörlerin rolü kimlik ve güç ilişkileri noktasında belirleyici konumda olmaktadır. Bu da çözümü zor teritoryal çatışmalarda biraz daha fazla makro okuma yapmayı gerektirmektedir. Ayrıca bu durum şu açıdan da önemlidir ve zorunludur: Bir bölgedeki teritoryal çatışmalara müdahale eden dış aktörler zaten teritoryal bir çatışmaya dahil olabilen ya da olmak zorunda olan güçlerdir. Bunlar hem bölgesel hem de küresel çıkarları çerçevesinde hareket etmektedirler. Dış aktörler, kendi çıkarlarını, bölgesel etkilerini ve sınırlarını korumak başta olmak üzere, önemli amaçlar nedeniyle çatışmaya dahil olacaklar ya da olmalıdırlar. Bu nedenler çerçevesinde devletler arası güç mücadeleleri de, büyük güçler anlayışı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu yüzden realizmi ve inşacı teoriyi çalışmamızda kullanmayı gerekli gördük. Böylece zaten mesele dış aktörler açısından incelediği için bu teorilerle makro bir bakış açısı da sağlanmış oldu. Önemli bir nokta çatışmaların çıkmasında veya devam etmesinde güç mücadelelerinin önemli bir payı olmasının yanında, bu güç

mücadelelerinin kimlik ve topraktan ayrı bir şekilde incelenebilmesidir. Zaten konu incelenirken büyük güçlerin mücadelesinin, esas konumuz olan Koreler arası çatışmaya etkisi de inceleneceği için bu açıkça görülmüştür. Böylece Koreler arası çatışmayı kapsayıcı bir durum olduğu anlaşılmıştır. Koreler arası çatışmanın kendine özgü tarafları olsa da büyük güçler mücadelesinin gölgesi altında kalmaktadır. Dış aktörler çatışmalarda kendi etnisite, kimlik, çıkar ve kültür benzerliği olan diğer aktörlere yardım etmektedirler. Uluslararası ilişkiler teorilerinden olan inşaıcılık bu noktada sistemi ve devlet davranışlarını kimlikler ve sosyal yapı üzerinden açıkladığından; Koreler arası çatışmada dış aktörlerin müdahalelerini anlamak için kullanılabilir.²⁸

“Dış aktörler” (*external actor*) çatışmanın ortaya çıkmasında, barışın (genel ve daha basit anlamıyla savaşın olmaması hali) inşasında ve sürdürülmesinde de etkilidir. Tabii çalışmanın konusunu ne doğrudan barış ne de doğrudan çatışmanın kavramsal olarak incelenmesi olmadığından, bunlara sınırlı olarak değinilmektedir. Ancak çalışmanın temellerini oluşturmak için bu konuları kısaca da olsa açıklamak gerekmektedir. Johan Galtung’un da belirttiği gibi pozitif ve negatif barışın oluşmasında da çalışmanın ana konusunu oluşturan dış aktörlerin payı vardır. Konumuz itibariyle dış aktörlerin bir çatışmanın sürdürülmesinde, sona erdirilmesinde ve dönüştürülmesindeki etkileri dikkate alınmıştır; tezin ana amacı da zaten budur.

Barış çalışmaları ve çatışma çözümü literatürü de bu konular ile kavramlar üzerine ilerlemektedir. Diğer taraftan konu dışına çıkılarak müzakare meselelerine de girilmedi. Dış aktörler çatışmanın doğrudan bir tarafı olarak (üçüncü taraf olarak değil) çatışmanın içinde, neredeyse birincil aktör kadar etkili oldukları kabul edilerek

²⁸ Devletlerin dış politikalarının oluşum süreçlerinde kimlik ve çıkarların önemli etkisinin olduğunu savunan inşaıcılık teorisi; çatışmalarda dış aktörlerin müdahil olması konusunda nasıl ve ne ölçüde etkili olduğunun açıklanması için önemlidir. Daha fazla kaynak için bkz.: Alexander Wendt, **Social Theory of International Politics**, New York, Cambridge University Press, 1999 (Türkçesi için bkz. **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, Küre Yayınları, İstanbul, 2016); Ronald L. Jepperson, Alexander Wendt, Peter J. Katzenstein, “Norms, Identity, and Culture in National Security,” (ed.) Peter J. Katzenstein, ed., **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics**, New York: Columbia University Press, 1996, s. 33-75.

değerlendirilmiştir. Böylece “üçüncü taraf ve dış aktör arasındaki farklar nedir?” sorusunun bu çalışma için önemi de ortaya çıkmış oldu.

Soğuk Savaş boyunca ve takip eden yıllarda “devletler arası” (*inter state*) çatışmaların yerini daha çok görülmeye başlayan “devlet içi” (*intrastate*) ya da toplumlar arası çatışmalar almıştır.²⁹ Şu anda süregiden teritoryal çatışmalar incelendiğinde hem çatışmalar hem de bunların süreç ve çözümlerinin de daha karmaşık bir hal aldı görülmektedir. Soğuk Savaş döneminde devlet içi veya toplumlar arası çatışmaların daha az çıkması ya da daha az görünür olmasının en önemli nedenlerinden biri blok liderlerinin buna müsaade etmemesi, Kenneth Waltz’un ifadesiyle uluslararası sistemin bu engelleme kapasitesinin olması ve de doğrudan müdahalelerle engellemesidir. Buna ek olarak kamplar arasındaki ideolojik mücadele de devletler arasındaki çatışmayı ertelemiş ya da engellemiştir. İnceleme konumuz olan çatışmada iki tarafın da devlet olduğu bir çatışmadır. Ancak devlet içi, toplumlar arası ya da taraflardan birinin devlet olduğu fakat diğer tarafın devlet dışı bir yapı ve aktör olduğu çatışmalar da karşılaştırma yapmak nedeniyle incelenmiştir.

Öncelikle çatışma nedir, bu kavram nasıl tanımlanmıştır gibi sorulara cevap verilmiş; böylece çalışmanın ana konularından biri temellendirilmiştir. Ancak çatışma kavramı için farklı tanımlamalar ve kavramlar kullanılmaktadır: İç çatışmalar, etnik çatışmalar, küçük savaşlar, sivil savaşlar, sömürgecilik sonrası devletler arasındaki çatışmalar.³⁰ Teritoryal çatışmaların bu kadar çetrefil olması, uzun yıllar çözülememesi, gelecek kuşaklara miras kalması ve özellikle çözümünde büyük problemlerin ve çıkmazların olmasının sebebi kavramın dahi net olmamasından kaynaklanmaktadır.

Çatışmaların mahiyetini değiştiren Soğuk Savaş’ın bitiminden başka gelişmeler de olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Siyaset biliminde ekseriyetle

²⁹ Fen Osler Hampson, Chester A. Crocker, Pamela R. Aall, “Negotiation and international conflict”, (ed.) Charles Webel-Johan Galtung, **Handbook of Peace and Conflict Studies**, Routledge, New York 2007, s. 35.

³⁰ Alpaslan Özerdem, **Barış İnşası Kuram ve Uygulaması**, Nobel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 38.

kabul edildiği üzere küreselleşme denilen olgu etkisini daha fazla göstermekle beraber mikro milliyetçilikler de artmaktadır. Ek olarak küresel ve bölgesel hakimiyet için mücadelelere devam edilmeye çalışılmakta ve ulus devletin sınırlarına verilen önem de devam etmektedir. Fakat teritoryal anlamda bir küreselleşmeden ziyade daha çok teknolojik ve iletişim alanlarında artış gösteren bir küreselleşmenin olduğu bir gerçektir. Bu sebepler dikkate alındığında teritoryal çatışmaların görülmesi devam edecek gibi gözükmektedir.

1.2. Teritoryal Çatışmaların Değişimi ve Dönüşümü

Çatışmaların ve savaşın değişen bir içeriği olduğu gibi dinamik bir yapısı da vardır. Şövalyelerin ya da yaya orduların ana kuvvet olduğu savaşların oranının oldukça azaldığı; neredeyse tamamen bittiği, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise insansız hava araçlarının çok daha yoğun olarak kullanıldığı ve balistik füzelerin fırlatılmasında uydu sistemlerinin etkili olduğu savaşlar yapılmaktadır. Çatışmaların tarafları Soğuk Savaş sonrası çoğunlukla yardımcı askeri birimler, yerel diktatörler, suç çeteleri, polis güçleri, paralı askeri birimler gibi grup ya da oluşumlardır.³¹ Özellikle sömürgelerden üçüncü bağımsızlık dalgasında kurtularak ulusal devletlerini yakın zamanda kuran ya da Soğuk Savaş sonrası kurulan devletlerde ortaya çıkmış çatışmalarda “kiralık ordular” (*corporate warriors*) sahada daha çok görülür olmuştur.³² Savaşlar ve çatışmalar bu boyutlara gelmesine rağmen devlet yine de birincil aktör olmaya devam etmektedir.

Gelişmeler bu yönde devam ederken sorulması gereken şu sorular sorulabilir: Çatışmaların içeriği, araçları, tanımları nasıl ve neden değişti? Çatışmaların değişen bu yapısının barış sürecinde ve aktörler düzeyinde ne gibi etkileri oldu? Esasında bu,

³¹ Mary Kaldor, **New&Old Wars**, Polity Press, Cambridge, 2006, s. 38.

³² P. W. Singer, **Corporate Warriors: the Rise of the Privatized Military Industry**, Cornell University Press, Kasım 2007; bu kitabın Türkçesi için bkz.: **Kiralık Ordular**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında yüzyıllardır tartışılan bir sorunun yani gücün kimin elinde toplanacağı, şiddeti kimin kullanacağı sorusuyla da doğrudan alakalıdır. Devletin Max Weber'in teorize ettiği zamandan "süregelen meşru şiddet kullanma tekeli" (tabii Weber'den önce de devlet denilen aktör bunu yapıyordu) uluslararası örgütler gibi yeni kurum ve yapılarla değişmekte ve biraz evvel belirtildiği gibi literatürde "meşru olarak kabul edilmeyen" şiddet kullanan aktörler de artmıştır/artmaktadır. Bu bağlamda, yani çatışmaya katılan aktörler farklılaşmış ve daha "girift" (*intricate*) bir hal almıştır. Çatışmaların etkisi genişlemekte ve 2000'li yıllarda Suriye, Afganistan ve Ukrayna'da olduğu gibi Soğuk Savaş sonrası çatışmalarda ölenlerin, sivil kayıpların sayısı artmıştır.³³ Bunun mülteci krizleri gibi daha başka sonuçları da olmaktadır. Böylece çatışmaların etkilediği aktörlerin ve bölgesel anlamda da tarafların sayısı artmaktadır. Örneğin Suriye'de uzun yıllar süren çatışma Birleşmiş Milletler'de (BM), Cenevre ve Soçi'deki zirvelerde Avrupa'dan da devletlerin katılımıyla yapılmıştır.

Çatışma bir devletin içinde merkezi hükümetle başka bir devlet dışı aktör arasında gerçekleşmesi durumunda süreç nasıl gelişmektedir? Uluslararası hukukun temel prensiplerinden biri olan devletin egemenliğinden kaynaklanan, devletlerin iç işlerine karışmama ilkesi nedeniyle; çatışmalara müdahaleler zorlaşmaktadır. Çatışmaların bu şekilde gerçekleşenleri, devletler arası hukukun daha etkin olabildiği bir alan olmaktadır, çünkü bir taraf sistem tarafından ana aktör olarak kabul edilen ve daha güçlü olan devlet yapısıdır. Ancak konumuzu oluşturan çatışma devletler arası bir çatışma olduğu için bahsi geçen çatışmalara bu kadarla değilinerek yetinilmiştir.

Bu noktada karşımıza çıkan bir soru daha olacaktır: Uluslararası hukuk neden günümüzdeki çatışmalara cevap verememektedir? Şu anda uygulanan uluslararası hukuk Soğuk Savaş sonrası yaşanan çatışmalara yönelik oluşturulmamıştır.³⁴ Çünkü

³³ 1975-2019 yılları arasındaki çatışmalarda ölen sayıları için bkz.: (Çevrimiçi) <http://ucdp.uu.se/#/encyclopedia>, 28 Ocak 2018.

³⁴ Barış çalışmaları doğrudan bu çalışmanın konu olmaması sebebiyle ayrıntılarıyla değinilmemiştir. Soğuk Savaş sonrası barış çalışmalara için bkz.: I. William Zartman, Saadia Touval, "International Mediation in the Post Cold War Era", (ed.) Chester A. Crocker, Fen Hampson ve Pamela Aall, **Managing Global Chaos**, Washington D.C., United States Institute of Peace Press, 1996, s. 445-461.

savaşın mekânı, felsefesi, araçları, öznesi değişmiştir. Uluslararası hukuk bunlara tepki verememektedir. Savaşların öznesi asker olmanın yanısıra özellikle İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında sivil olmaya başlamış, savaşın yapıldığı alan da cepheden cephe gerisine daha şiddetli ve hızlı bir şekilde kaymıştır. Meskûn mahal çatışmaları ve terör olayları bu bağlamda dikkate değer nicel ve nitel bir değişikliğe uğramıştır. Bunun üzerine savaşın etiği, yönetimi ve sonrası için tartışmalar ve çalışmalar başlamıştır. “Jus ad bellum” (*haklı savaş*), “jus in bello” (*savaşta adalet*) ve “jus post bellum” (*savaş sonrası adalet*) kavramları da tartışılmaya açılmış ve geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Westphalia Düzeni sonrası, özellikle Soğuk Savaş ve sonrası dönemdeki çatışma örneklerinden bazıları şunlardır: Bosna, Kuzey İrlanda, Mozambik, Güney Afrika, Güney ve Kuzey Sudan arasındaki çatışma (2011’de Güney Sudan’ın ayrılması), Salvador, Guatemala, Peru ve Ekvador arasındaki sınır anlaşmazlığı, Ace’deki çatışmalar; çok uzun süren, bu süreçler içinde müzakerelerin, savaşların olduğu; Keşmir, Sri Lanka, Mindanao ve bu çalışmanın da konusunu oluşturan Koreler arası çatışma. Bu çatışmalar incelendiğinde çatışma ve barış arayışının süreçlerinin çok uzun sürdüğü açıkça görülmüştür.

Devletlerarası ve devlet içi çatışmaların sebeplerinden biri daha çok liberal teorinin bakış açısıyla demokratikleşmenin tamamlanamamasıdır. Mansfield ve Snyder’in de belirttiği gibi eksik demokratikleşme devletlerarası savaşın artmasının bir nedenidir.³⁵ Demokratikleşmeyen devletler daha saldırgan bir tutum sergiler demek de doğru değildir ama bu teoride belirleyici bir etken değildir. Diğer taraftan güvenlik algıları da çevreden siber güvenliğe kadar farklı boyutlara ulaşmaktadır.³⁶ Bruce

³⁵ Edward D. Mansfield, Jack Snyder, **Electing to Fight: Why Emerging Democracies Go to War?**, MIT Press., Cambridge, 2005.

³⁶ Güvenlik algısının değişmesine ilişkin yapılan çalışmalar için Kopenhag Okulu’nun çalışmalarına bakılması yararlı olacaktır: Barry Buzan, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, Boulder: Lynne Reinner Publications, 1991; Ole Weaver, “Securitization and Desecuritization”, (ed.) Ronnie D. Lipschutz, **On Security**, Colombia University Press, New York, 1995, s. 46-86; Barry Buzan, Ole Weaver, Javk De Wilde, **Security: A New Framework for Analysis**, Lynne Reinner Publications, Boulder, 1998; Barry Buzan ve Lene Hansen (ed.), **International Security**, Sage Publications, 2007.

Russet'in çalışmalarında demokratik barış kuramı inceler ve demokratik rejimlerin birbirleriyle savaşa daha az meyilli olduğunu tartışmaktadır.³⁷ Ayrıca Russet demokrasilerin birbirleri arasında savaşma ihtimal ve eğiliminin düşüklüğünü deneysel olarak kanıtlama yoluna da gitmiştir.³⁸ Burada gelişmemiş ve gelişmekte olan devletlerin dış etkilere daha açık olduğunu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanında ABD gibi bir aktörün politikaları ki 11 Eylül'den sonra küresel terörle mücadele doktrini kapsamında yapılan Afganistan ve Irak müdahaleleri, çatışmalı bölgelere müdahaleleri ve tabii literatürü de etkilemiştir.³⁹ Oliver Ramsbotham **Contemporary Conflict Resolution: the Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts** adlı kitabında üçüncü baskıyı yaparken kitabı genişletmelerinin ve revize etmelerinin sebeplerinden biri olarak ABD'nin 9/11 (11 Eylül) sonrası değişen politikasını (Başkan G. W. Bush'un adıyla anılan Bush Doktrini özellikle *ön alıcı vuruş* olarak geliştirilen pre-emptive strike'ın etkisi) da gösterir. Büyük güçlerin, birer dış aktör olarak incelendiği bu çatışmada böyle bir büyük gücün stratejisi göstermesi açısından bu önemlidir.

Bu başlıkta bahsi geçen çatışmaların önemli ve ortak özellikleri uzun sürmesi ve istisnalar hariç bir kazananın olmamasıdır.⁴⁰ Belki şunun da belirtilmesi gerekir; bu tür çatışmalarda birincil taraflardan daha çok müdahaleci ve güçlü dış aktörler çatışmanın kazanını olmaktadır. Bu sebeple çatışmalarda "neden üçüncü tarafların müdahalesine ihtiyaç duyulur?" ve "dış aktörler neden müdahale eder?" soruları çalışmamızın odak noktalarından biridir. Üçüncü taraflar daha çok çatışmanın barış

³⁷ Bruce Russet, **Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post Cold War World**, Princeton University Press, 1993.

³⁸ Bruce Russet çalışmaları doğrudan bu çalışmayla ilgili olmasa da liberal barış ve demokrasinin barışa etkisinin ampirik göstergeleri için bkz.: "The Mysterious Case of Vanishing Hegemony", **International Organization**, C. 39, s. 207-231; Z. Maoz, B. Russet, "Alliance, Contiguity, Wealth and Political Stability: Is the Lack of Conflict Among Democracies a Statistical Artifact?", **International Interaction**, C. 17, No: 3; J. Oneal, B. Russet, **Triangulating Peace**, W. W. Norton, New York, 2001.

³⁹ Oliver Ramsbotham, "Introduction to Conflict Resolution: Concepts and Definitions", Oliver Ramsbotham, Hugh Miall, Tom Woodhouse, **Contemporary Conflict Resolution: the Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts**, Polity Pub place, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Cambridge, UK, Malden, MA, 2011, s. 3.

⁴⁰ Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 35.

süreçlerinde etkili olmakta ve daha hukuksal bir alanın içinde yer alırken, dış aktörler ise çatışmanın barış süreçlerinde yer almalarına karşın ortaya çıkmasında, devam etmesinde neredeyse birincil aktör kadar etkili olabilmektedirler.

1.3. Teritoryal Çatışmalarda Aktörlerin Çeşitlenmesi ve Devletin Rolünü Koruması

Teritoryal çatışmalar, barış çalışmaları ve çatışma çözümünde süreçlerin dinamik yapısı, siyasi, kültürel, askeri, toplumsal gelimelerden doğrudan etkilenmektedir. Alanın alt dallara ayrılmaya başladığı görülmekte, farklı gruplar uluslararası çatışmalarda, iç savaşlarda, sosyal çatışmalarda araştırmalar yapmakta, müzakerelerden arabulucuğa kadar önemli gelişmeler yaşanmakta ve yerel aktörler de çatışma çözümünde etkili olmaktadır.⁴¹

Yerel ve bölgesel aktörler yanında uluslararası aktörler de (uluslararası örgütler) çatışma çözümünde ve müdahalelerde etkili olmaya başlamıştır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Afrika Birliği (AU) ve BM bunların en önemlilerindendir. Bunlara ek olarak Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund-IMF*) ve Dünya Bankası (DB) da çatışma çözümünde özellikle barış inşasının gelişmesiyle daha etkili olmaktadır. Çünkü çatışma sonrası barış inşası ve çatışmanın temel kaynaklarını bitirmek için finansal yatırımlar çok önemlidir. Aktör olarak belirlenen yapıların bu süreçteki etkisi nedir? IMF ve DB finansal yönden çatışmaların sonrasında daha fazla etkili olurken, BM de sürecin tamamında etkisini artırmaktadır. Ancak bu uluslararası örgütleri oluşturan devletlerdir ve kararları da onlar almaktadır. Mesela ABD ve Çin gibi güçlü devletler gerek ekonomik payıyla gerekse kulis çalışmalarıyla etkili olmakta, diğer ülkelere baskı yapabilmekte ve kararları lehlerine aldırabilmektedir. BM içerisindeki bir oylamada ideolojik⁴² olarak

⁴¹ Ramsbotham, **a.g.e.**, s. 4.

⁴² Muzaffer Ercan Yılmaz, “Third-Party Intervention in International Conflicts: Peacekeeping and Peacemaking in the Post-Cold War Era”, **Uluslararası İlişkiler**, Vol. 3, No: 11, Fall 2006, s. 28; BM’nin barış çalışmaları ve operasyonları hakkında daha fazla bilgi için bkz.: United Nation-**Peace**

ve devletlerin kendi çıkarları gereği değişik oylar verdiği ve belli kamplara ayrıldığı da ortadadır. Bu kamplaşma ve büyük güçlerin örgütteki gücüyle; teritoryal çatışmalara, konumuzda Kuzey Kore'ye karşı alınan kararlarda olduğu gibi etki edebilmektedirler. Bu noktada, BM ve bünyesinde oluşturulan güçlerinin barışı koruma operasyonları ile çalışmaları gerçekten barışı sağlayabilmekte midir?⁴³

Bu soruya cevap verilirken devletlerin teritoryal çatışmalardaki yeri de daha açık bir şekilde değerlendirilmiştir. Çalışmanın ana gövdesini de oluşturan teritoryal çatışmalara dış aktörlerin müdahalesinde devletlerin esas alınmasından şu sonuç da çıkarılmaktadır: Teritoryal çatışmalara müdahale artık sadece BM ile sınırlı olmamakta; bölgesel ve tekil olarak devletler tarafından müdahaleler gerçekleştirilebilmektedir.⁴⁴ Fakat örgütlerin özellikle barış inşası sürecindeki etkisi olmakla birlikte sınırlı kalmaktadır. Ayrıca büyük güçler uluslararası hukuku ABD'nin 1999 Sırbistan ve 2003 Irak'ta yaptığı gibi ihlal edebilmekte ve uluslararası örgütler büyük güçleri cezalandıramamaktadırlar.⁴⁵

Çatışmaların dinamik yapısı nedeniyle çatışma çözümü ve barış çalışmaları daha geniş çapta ve farklı boyutları dikkate alınarak incelenmelidir. Çünkü bu parametreler hem sorunun kaynağı olabilmekte hem de tarafların birbirlerini etkilemesi noktasında bir dip dalgası oluşturmaktadırlar. Son yıllarda bu yöndeki çalışmalar; yerel, bölgesel ve uluslararası aktörler sürecin içinde değerlendirilerek ve de liberal, realist ve marksist bakış açıları kullanılarak daha derin bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Teorilerin ve aktörlerin çeşitliliğinin ve etkisinin artmasını daha ayrıntılı değerlendiren Oliver Ramsbotham, Hugh Miall ve Tom Woodhouse'un **Contemporary Conflict Resolution: the Prevention, Management and**

and Security (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/peace-and-security/>, 9 Aralık 2018.

⁴³ Virginia P. Fortna, "Does Peacekeeping Keep Peace?", **International Studies Quarterly**, Vol. 25, No: 2, 2004, s. 269-292.

⁴⁴ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 27.

⁴⁵ Mearsheimer, **The Great Delusion...**, s. 220.

Transformation of Deadly Conflicts⁴⁶ çalışmasına bakılabilir. Bahsi geçen çalışma araştırmacılara meselenin farklı boyutlarını göstermesi açısından faydalı olmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde teritoryal çatışma, barış çalışmaları yanında uluslararası ilişkiler ve büyük güçlerin mücadelesini de içine alan bir araştırma yapıldığı belirtilmişti. Bu bağlamda “uluslararası sistemin teritoryal çatışmalara etkisi nasıl olmaktadır?” sorusu anlam kazanmaktadır. Literatürde çatışmalar analiz edilirken genellikle Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında olmak üzere ayrıma da gidilebilmektedir. Sistemin iki kutuplu olduğu yıllarda özellikle üçüncü dünya ülkelerinde iki süper gücün çatışmaların taraflarını ideolojik, askeri ve ekonomik açıdan destekleyerek daha çok “vekâlet savaşları” (*proxy war*) olarak adlandırılan yöntemi izlemekteydiler. Soğuk Savaş sonrasında bunun, taraflarca maliyetli olduğu görülmüş ve bu durum büyük güçleri müzakerelere teşvik etmek noktasında etkili olmuştur.⁴⁷ Bu savaşlar özellikle uluslararası alanda himayeci devletlerin meşruiyetini sorgulatır hale getirmekte; bunların uluslararası kuruluşlarda problem yaşamasına sebebiyet vermektedir. Diğer yandan Soğuk Savaş döneminde var olan dengeden dolayı çıkmayan çatışma ve/veya çatışmalar da Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla birer birer ortaya çıkmaya başladı. SSCB, birçok çatışmanın çıkmasında, selin önünde duran set gibiydi.

ABD; Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Sudan, Liberya (ve komşuları), Afganistan (Taliban), Ace-Timor-Molük Adaları, Tacikistan, Dağlık Karabağ, Gürcistan, Moldova ve Balkanlar gibi çatışmalı bölgelere farklı yöntem ve araçlarla katıldı. Bir kez daha belirtmelidir ki Soğuk Savaş birçok çatışmanın ortaya çıkmasını engellemiştir.⁴⁸ Farklı bir açıdan bakarsak SSCB bir imparatorluk değildi ama birçok farklı özerk cumhuriyeti, milleti ve farklı statüye sahip yönetimleri içinde barındırıyordu. Onun yıkılmasıyla oluşan boşluk, bir imparatorluğun yıkılmasıyla

⁴⁶ Oliver Ramsbotham, Hugh Miall, Tom Woodhouse, **Contemporary Conflict Resolution: the Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts**, Polity Pub., gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Cambridge, UK, Malden, MA, 2011.

⁴⁷ Thomas George Weiss, **The United Nations and Civil Wars**, Boulder, CO: Lynne Rienner, 1995.

⁴⁸ Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 38.

oluşan durum sonrasındaki çatışmalarla kıyaslanabilir. Bu teritoryal çatışmaların üç ayağından toprak ve gücün (otorite) etkisinin açıkça görüldüğü bir örnektir; bir otorite boşluğu ve bunun ardından teritoryal çatışmaların çıkmaya başlaması durumu.

Bu çerçevede güç ilişkilerinin, güç dengesinin etkili olduğu da görülmektedir. Son tahlilde görüldüğü gibi uluslararası sistemin yapısı (iki kutuplu, çok kutuplu olması gibi) çatışmaların niteliğini ve niceliğini de etkileyebilmektedir. İncelenen konu açısından ABD ve Çin gibi iki aktörün meseleye dahil olması, bunların küresel çaptaki mücadelesinin etkilerini ve Koreler arası çatışmayı nasıl etkilediği İkinci ve Üçüncü bölümlerde tartışılmıştır.

Bu çatışmaların neden bazıları çok gündemdeyken bazılarından neredeyse hiç söz edilmez ya da görünmemizlikten gelir? Çatışmanın güçlü bir tarafı varsa, birincil aktör güç bir dış aktör tarafından destekleniyorsa, çatışmanın yaşandığı saha coğrafi olarak stratejikse çatışma gündeme gelecek ve gündemde kalmaya devam etmektedir. Yugoslavya, Irak, Filistin, özellikle 2017’de başlayan, 2019 sonu ve 2020’de Suriye’de yoğunlaşan Ortadoğu’daki çatışmalar uluslararası medyanın ve kamuoyunun dikkati çekmiş, çekmeye devam etmektedir. Çünkü küresel çapta iki gücün ABD ve Rusya’nın bölgede askerleriyle fiili olarak yer alması, bölgesel bir aktör olarak Türkiye’nin çatışmanın içerisinde yer alması bunu sağlamıştır. Keza bu çalışmanın İkinci ve Üçüncü bölümlerini oluşturan Koreler arası çatışmanın da uluslararası alanı önemli ölçüde özellikle nükleer silah konusundan dolayı meşgul ettiğini çok açık bir şekilde görüldüğü incelenmiştir. Buradan da anlaşılabacağı gibi teritoryal çatışmaların etkisi, yaşandığı bölgenin çok ötesine geçmektedir.

Çatışmaların bölgelerinin çok ötesine etki etmesi çatışmaların sadece askeri boyutlarıyla değil; ekonomik, siyasi/diplomatik yönleriyle de incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışma da sadece dış aktörlerin askeri müdahalesini değerlendiren bir çatışma değildir. Dış aktörlerin müdahalesi mevzu bahis olduğunda ilk akla gelen (son yıllarda bu düşünce değişmeye başlasa da) askeri müdahaledir. Hem ilgili literatürde hem de bu çalışmada görüleceği ve iddia edildiği gibi dış aktörlerin askeri müdahale dışında çatışmalara yönelik uzun dönemli etkileri daha fazla olan ekonomik ve siyasi-

diplomatik olmak üzere strateji ve araçları vardır. Birinci Bölümün 3., 4. ve 5. başlıklarında bunlar daha açık görülmüş ve diğer müdahale yöntemleri de incelenmiştir.

Teritoryal çatışmalardaki önemli noktalardan biri de çatışma halinde olan aktörlerin hangileri olduğudur. Yani çatışmanın birincil tarafları olan aktörler; devletler ya da devlet dışı yapılar mıdır? Bunun yanında hukuki çerçeveden bakıldığında tanınan aktörler midir ya da yasadışı kabul edilen aktörler midir? Bu aktörler, devlet, bir devlet içinde var olan etnik ya da dini ayrılıkçı kabul edilen grup, terörist gruplar olmak üzere tanımlanmaktadır.

Konumuz açısından bu mesele o aktörlere yapılacak müdahaleleri tamamen etkileyebilmektedir. Üçüncü taraflar ve dış aktörler bir teritoryal çatışmaya müdahale ederken bunu daima meşru temelleri dikkate alarak yapmak istemeleridir. Aksi halde özellikle uluslararası hukuk yanında, hem iç hem de uluslararası kamuoyu tarafından suçlanabilmektedir. Birincil çıkarları söz konusu olduğunda bunu dikkate almaları oldukça zayıf olmasına rağmen, bu onların politikalarını etkilemektedir.

Teritoryal çatışmalarının incelenmesinin ve önem görmesinin farklı sebeplerinin olduğu ortadadır. Tarih boyunca sebeplerine değinilen birçok çatışma olmuş, olmakta ve olacaktır. Bu çatışmalara çözüm aranmasının sebepleri nelerdir? Çatışmalar vuku bulduğunda ortaya çıkan yaralılar, insani kayıplar, göçten açlığa kadar oluşan sonuçların küresel toplumu etkilemesi önemli sebeplerden biridir. Çatışmaların sonuçlarının küresel güvenlik ve refahın bozulmasının nedenleri olmakla birlikte kendi içerisinde bir döngüyü de başlatmaktadır. Kesin olan bir şey vardır ki çatışmalardan küresel toplum etkilenmektedir. Şu anda bile Kolombiya'dan Türkistan'a, Orta Doğu'dan Afrika'ya kadar dünyanın birçok bölgesinde devam eden ve çözüm bekleyen çatışmalar vardır. Çatışmalar nedeniyle göçler, açlık, siyasi baskı, bölgesel huzursuzluklar, sınırdaş devletler arasında problemler gibi şiddetli insani

sonuçları olan birçok problem yaşanmaktadır. Yine son yıllarda yapılan çalışmalarda bu sorunların küresel çapta etkili oldukları kabul edilmeye başlanmıştır.⁴⁹

Michael W. Doyle gibi özellikle akademik kariyerinin ikinci yarısındaki profesörlük yıllarında barış teorisi üzerine çalışan bir akademisyen de Soğuk Savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla barış konusunda daha ümitvar olmuştur. Ancak barışın sağlanması, barışa ve özellikle çatışmalı bölgelerin barışa ve demokratikleşmeye kavuşması noktasında dış müdahale olmaksızın barışın sağlanıp sağlanamayacağını tartışmaya açmıştır.⁵⁰ Doyle, özellikle BM ve üzerinde az dursa da devletlerin çatışmalı bölgelere müdahalelerini de özel olarak tartışanlardır. Aynı zamanda çalışmamızla “neden bir dış aktör çatışmalı bir bölgeye müdahale eder?” sorusuyla benzer bir soruya cevap aranmaktadır.⁵¹

Teritoryal çatışmalara yönelik bu hassasiyetin devam etmesi temenni edilse de ulusal çıkarlar hesaba katıldığında ülkeler bu durumdan ve sorumluluktan kaçınmanın yollarını aramaktadırlar. Bu bölümde ve aşağıda verilen veriler ışığında görülmektedir ki teritoryal çatışmaların küresel boyuttaki etkileri katlanarak artmaktadır. Ancak çatışmaya müdahale etmek konusunda ve barış süreçlerinde maalesef böyle hızlı bir olumlu yansıma görülmemektedir. Bir çatışmanın sonuçları küresel çapta çok hızlı etki gösterse de devletler buna genellikle kendi ulusal çıkarlarına gelecek zararlar seviyesinde müdahale etmektedirler. Savaş ve çatışma durumu gibi üst politika olarak düşünülen konularda ulusal düzeyde politika oluşturma ve devletlerin tepki eşiği bu noktada kalmakta ve bu durum devam etmektedir.

⁴⁹ Ken Booth, **Dünya Güvenliği Kuramı**, Küre Yayınları, İstanbul, 2012.

⁵⁰ Micheal W. Doyle, **Liberal Peace: Selected Essays**, Routledge Publishing, London&New York, 2012.

⁵¹ Müdahalelere liberal bir bakış için Michael W. Doyle'un bu çalışmalarına bkz.: “Sovereignty and Humanitarian Military Intervention”, **A Companion to Contemporary Political Philosophy**, (ed.) Robert E. Goodin, Philip Pettit, Thomas W. Pogge, Wiley-Blackwell, İngiltere, 2012, s. 781-790; “The Ethics of Multilateral Intervention”, **Theoria: A Journal of Social and Political Theory**, Sayı 109, s. 28-48.

1.4. Dış Aktör Nedir?

Bu başlık altında “dış aktör” (*external actor*) ve “üçüncü taraf” (*third party*) kavramlarının ne olduğu açıklanmıştır. İki kavram arasındaki fark ve bunun sebepleri nelerdir? Bu sorularla çalışmanın ana hattının sınırlarını daha net bir şekilde çizilmiştir. Üçüncü tarafların faaliyetleri de genel bir dış aktör müdahalesi, devlet öncelikli olarak incelenmiş, bu durum şemsiye olarak kabul edilmiştir. Yani bir dış aktör, üçüncü bir taraf gibi barış sürecinde de aktif olarak yer alabilir. Burada çatışma çözümü literatüründe “aktör”ün genel anlamıyla ne olduğu şu şekilde tanımlanabilir: Çatışmaya katılan ya da ondan etkilenen kişi, grup ve kurumlar.⁵² Devlet dışında bir yapı çatışmanın aktörü olabileceği gibi dış aktör olması da mümkündür ancak bu çalışmada devlet, bir dış aktör olarak kabul edilmiştir.

Dış aktörleri incelerken Wallensteen’in⁵³ de üzerinde durduğu önemli bir konu olan, uluslararası çatışmaların yönetiminde yaptırımların bir araç olarak kullanılmasıdır. Çalışmamızda çatışmalara müdahil dış aktörlerin de ulusal çıkarları ilişkili olarak yaptırımlar uyguladığı gösterilmiştir. Özellikle uluslararası örgütlerde etkili olan devletler bu yaptırımları daha kolay kullanabilmektedir. Yukarıda değinildiği gibi ABD ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri, bu konumdan yararlanarak bunu askeri yönden yapabilecekleri gibi, DB gibi ekonomik örgütlerdeki büyüklükleri ve yatırım güçleriyle de bunu ekonomik müdahale olarak yapabilmekte ve üyesi oldukları bu kuruluşları harekete geçirebilmektedirler. Lobi faaliyetleri çatışmalara örgütlerin müdahalesinde önemli hareket alanı sağlamaktadır.

Konu müzakereler olduğunda daha çok barış görüşmeleri ön plana çıkmaktadır. Barış görüşmeleri planlı ve müzakereleri de kapsayan bir süreçtir ve dış aktörlerin çok önemli bir payı vardır. Dış aktörler Üçüncü Bölümde ayrıntılı tartışıldığı gibi barışa yönelik faaliyetlerde bulunabilirler, müzakereci olarak rol alabilirler. Bu

⁵² UNDP, **Framework for Conflict Analysis, 2004**, <http://www.undg.org/index.cfm?P=1252>, aktaran Hüseyin Bağcı, “Önsöz Yerine: Çatışma Analizi”, **Barışı Konuşmak-Teoride ve Pratikte Çatışma Yönetimi**, (ed.) Nezir Akyeşilmen, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 9.

⁵³ Uluslararası yaptırımlar konusunda daha fazla bilgi için bkz.: Peter Wallensteen, **International Sanctions: Theory and Practice**, Department of Peace and Conflict Resolution, Uppsala, 1969.

Çalışma daha çok dış politika (*high politics*) ve teritoryal çatışmalara yoğunlaşmasına rağmen müzakere ve barış süreçleriyle aradaki bağ kurulmalı, dış aktörlerin bu süreçlerdeki önemi de dikkate alınmalıdır. Çalışmanın rnek konusu olan Koreler arası çatışmada Çin'in arabulucuk rolü, bu bağlamda değerlendirilebilir (rneği, Çin'in önemli çabalarıyla Altılı Görüşmeler'in yapılması).

atışmanın sebeplerini Rastislav Vrbensky yapısal, siyasi, ekonomik, çevresel ve kültürel olarak sınıflandırmaktadır.⁵⁴ çatışmanın sebeplerine paralel bir şekilde hem dış aktörlerin sayısı hem de dahil olunan konular çoğalabilmektedir. Tabii fiili çatışma, sürecin sadece görünen bir bölümüdür.⁵⁵ Koreler arasındaki teritoryal çatışmayı incelerken dış aktörlerin nasıl farklı alanlarda sürece katıldığı açıkça anlatılmıştır. Bütün bunlar dış aktör tanımının genişlemesine sebep olsada bu çalışmada dış aktör olarak incelen belirtildiği üzere devlettir.

Peki nc taraflar ve bunların müdahalesi neden çalışmanın ana konularından biri olamamaktadır? nc taraf müdahalesi daha çok bir uluslararası çatışma ortaya çıktıktan sonra, onu sona erdirmeye yönelik faaliyetleri içermektedir. Tabii bu kavram meselenin daha çok uluslararası hukuk tarafıyla ilgili olduğu için burada sadece değinilmiştir. Genelde “barışı koruma misyonlar”ı (*peacekeeping mission*) olarak bilinen ve taraflar arasında barışın inşası başta olmak üzere, çok taraflı bir seviyede (*multi level*) görüşmelerin sağlanması da üçüncü tarafların önemli amaçlarındandır. nc taraflar burada, çatışmanın birincil aktörleri arasındaki çatışma eğilimini de ortadan kaldırmayı amaç edinirler. Böylece uzun vadeli bir barış kurulması amaçlanmaktadır. Ancak yeri geldiğinde dış aktör kabul ettiğimiz devletler de bu türden müdahalelerde bulunmaktadırlar.

Çatışma zm ve barış çalışmalarında n tarafların rolleri daha kesin hatlarla şu şekilde belirlenmiştir: Genelde “barışı inşa etme” (*peacebuilding*) ya da “arabulucuk”, “uzlaştırma”, “barış yapma” (*peacemaking*) faaliyetlerinde bulunma.

⁵⁴ Rastislav Vrbensky, “Can Development Prevent Conflict: Integrated Area-Based Development in the Western Balkans”, **Conflict, Security and Development**, C. 9, No: 1, s. 2009, s. 81.

⁵⁵ Bağcı, **a.g.e.**, s. 12.

Barışın inşa edilme sürecinde barışın oluşturulması ve korunması arasında var olan süreci üçüncü taraflar doldurmaktadır. Ancak barışı koruma BM'nin koalisyon güçlerinden oluşan askerler aracılığıyla kullandığı metodlardan sadece biridir. Devletlerin kendi inisiyatifleriyle giriştikleri çok daha farklı ve kendi çıkarları lehine kullanılan yöntemleri vardır.

Üçüncü tarafların müdahalesi bir devletin müdahalesinden daha çok bir kurum ve bir örgütün üzerinden yapılmaktadır. Bunlar daha çok bir uluslararası örgüt bünyesinde ya da onun görevlendirmesiyle yapılan hukuki durumlardır. Üçüncü taraf bir kişi, grup, devlet ya da devletlerin görevlilerinden oluşturulmuş bir heyet olabilir. Bu durum tarafsızlığı sağlamak içindir. Bunun yanında üçüncü taraf çatışmaya doğrudan katılmamış bir aktördür. Ancak dış aktörler çatışmaya doğrudan katılabildikleri gibi taraflardan sadece birine askeri, ekonomik ve siyasi-diplomatik yardımda bulunabilmektedirler.

1.5. Çatışmalara Müdahalenin Safhaları

Çatışmaya müdahaleleri farklı bir şekilde incelemek mümkündür. Bu başlık altında çatışmanın safhaları incelenerek, esas konumuzun daha rahat anlaşılması ve analiz edilmesi sağlanmıştır. Çatışmalar belli safhalardan oluşmakta; çözüm ve müdahaleler de buna bağlı olarak değişmektedir. Çatışmanın başladığı zamanla en şiddetli olduğu safhada dış aktörler farklı politikalar oluştururlar; strateji ve araçlarını konjonktüre göre değiştirirler. Bu bölümde “çatışmaların safhaları nelerdir ve hangi safhada olunduğu müdahaleleri etkiler mi?” sorularının yanısıra, “dış aktörlerin çatışmaların hangi safhalarında daha etkin olmaktadır?” sorusuna cevap aranmıştır.

Çatışmaların safhalarını belirlemekle bu bölüme başlanmıştır. Denis Sandole bir çatışmaya müdahale safhalarını beş grupta toplamaktadır.⁵⁶ Çatışmayı engellemek:

⁵⁶ Denis J. D. Sandole, “A Comprehensive Mapping of Conflict and Conflict Resolution: A Three Pillar Approach”, **Peace and Conflict Studies**, C. 5, No: 2, 1998, s. 15; ayrıca Sandole'nin Türkçe literatürdeki daha ayrıntılı bir analizi için bkz. Nezir Akyeşilmen, “Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve

a. Ateşkesi sağlamak (Makedonya, UNPREDEP örneği), b. Çatışma yönetimi (Bosna, UNPROFOR örneği), c. Çatışmayı yatıştırma (Bosna, IFOR ve SFOR örnekleri), d. Çatışmayı çözme, e. Çatışmayı dönüştürme. Bu bölümde çatışmalara örnekler verilmiş ve farklı tanımlamalar incelenmiş, çatışmanın safhaları değerlendirilmiştir.

Barış inşasının önemli bir özelliği de çatışmadan kaynaklanan yıkımın izlerinin silinmesi, işleyen ve çatışmaya tekrar imkân vermeyen bir barışın sağlanmasıdır. Barışın kurulmasının bu safhasında sivillerin gözetimi ve fiili olarak çalışması gerekmektedir ki aradaki güven sağlansın ve taraflar aynı masaya oturabilsin. Güven bir çatışmanın sona ermesinde çok önemli bir dinamiktir; bu yüzden taraflar arasında güven inşa edilmelidir.

Ancak barış inşası daha kapsayıcı bir süreci içermektedir. Taraflar arasında ateşkesin sağlamasından sonra tekrar çatışmanın çıkmamasına yönelik bütün faaliyetleri de içermektedir. Bu şekilde çatışmanın kaynaklarını da yok etmeyi hedefleyen barış inşası BM'nin Soğuk Savaş döneminde başlayan barışı koruma misyonlarını da içeren uzun bir süreçtir.

Barışı koruma ve barış inşası genel olarak BM'nin çatısı altında alınan kararlarla ve buna bağlı olarak yapılan operasyonlardır. Konumuzun muhtevası nedeniyle bu kavramlara ayrıntılı bir şekilde değinilmedi. Fakat bunların özellikleri dikkate alarak kısaca değerlendirildi. Özellikle 1950 ve 1980 arasında gelişen barışı koruma misyonlarının üç tane önemli prensibi vardır: Taraflar arasında uzlaşmayı sağlamak, barış koruyucuları arasında tarafsızlığın olması ve bunun yanında güç kullanmamak.⁵⁷

BM çatısı altında oluşturulan bir başka doktrin olan koruma sorumluluğunda (*responsibility to protect*; RtoP) barışı koruma faaliyetlerinde güç kullanımı geri plana atılmaktadır. Bu doktrinde taraflar arasındaki silahlı çatışmanın ortadan kaldırılması

Kuramsal Bir Analiz”, **Barışı Konuşmak-Teoride ve Pratikte Çatışma Yönetimi**, (ed.) Nezir Akyeşilmen, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 35.

⁵⁷ BM'nin barışı koruma faaliyetlerinin ne olduğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **What Is Peacekeeping**, (Çevrimiçi) <http://peacekeeping.un.org/en/what-is-peacekeeping>, 5 Ocak 2018.

ve ardından bir insani müdahalenin yapılmasının takip edilmesi amaçlanmaktadır. Yani barışı koruma aktif bir müdahaleden çok pasif bir şekilde gözetimi içermektedir. Tabii hem Bosna'da hem de Libya'da koalisyon güçleri askerlerinin yasadışı tutum, davranış ve eylemleri göz önüne alındığında bunun önemi kavranabilmektedir.

Burada barışın tesisi kavramına kısaca değinerek ve barışı korumadan nasıl farklı olduğunun altı çizilmelidir. Barışın tesisi, barışı korumadan farklı olarak daha çok çatışma sonrası yok olan hukuki, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel kurumların tesisini ön plana çıkarmaktadır. Burada tarafları barışa zorlama ve müzakerelere mecbur bırakma durumu da görülebilir. Bu çalışmanın esas konusuyla da daha yakından ilgili olan bu kavram dış aktörler ve üçüncü tarafların daha etkili olduğu bir durumdur. İkinci ve Üçüncü bölümlerde değinileceği üzere özellikle Kuzey Kore'ye yönelik uygulanan yaptırımlar dizisi taraflar arasında barışın inşa edilmesinin yoluna da açmaktadır ancak birincil amaç öncelikle Kuzey Kore'yi denetleyebilmektir. Bu daha çok ABD'nin amacı olmakla birlikte, Çin de Kuzey Kore'yi kontrol altında tutmak istemektedir. Ancak iki devletin de bu amaçtan farklı beklentileri vardır.

Özellikle Soğuk Savaş sonrası tarafsız güçlerin ateşkesin sağlanması, seçimlerin yapılması, askerlerin geri çekilmesi, çatışmaya katılanların tekrar topluma kazandırılması için barış anlaşmaları Afganistan, Kamboçya, Angola, Orta Amerika ve Namibya'da yapılmıştır.⁵⁸ Öte yandan arabulucular tarafları çözüme doğru yönlendirmek için baskı da kullanabilirler.⁵⁹ Ancak bu durum genelde diplomatik ve siyasi bir baskıdır. Arabulucular genellikle kişi, devlet ya da uluslararası bir kuruluşun ilgili grupları olurlar. Bunlar uluslararası alanda etkileri olan aktörlerdir (Kıbrıs barış sürecinde BM Başkanı olan Kofi Annan'ın olması gibi).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanan ve 20. yüzyılda sayıları BM'nin kurulmasından sonra artan bölgesel ve daha alt düzeyde kuruluşların

⁵⁸ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 29.

⁵⁹ Zartman, Touval, "International Mediation in the Post-Cold War Era", (ed.) Crocker, **Managing Global Chaos**, Washington D.C, United States Institute of Peace Press, 1996, s. 452-453; William Zartman, Spector I. Bertram, **Getting It Done: Post-Agreement Negotiation and International Regimes**, United States Institute of Peace Press, Washington, D. C., 2003.

kurulması görüşmelerin yapılmasını arttırdığı gibi ve bunların yapılmasında teşvik edici olmuştur.⁶⁰ Arabulucuların genel kabul gören görevleri şunlardır:⁶¹

- Özellikle taraflar arası görüşmeler kilitlendiğinde yapıcı fikirler ve olası çözümler sunmak
- Tarafların, karşı tarafa güçsüz gözükme korkusuyla teklif sunamadıklarında harekete geçip tekliflerin konuşulmasını sağlamak
- Taraflar arasında daha önceden kamuoylarını da etkileyen sert söylem ve fiillerden sıyrılmalarını sağlamak için formüller oluşturmak
- Fikir ve önerilerin kaynağı gibi hareket etmek

Dış aktörler ya da üçüncü taraflar çatışma geliştiğinde (burada olumsuz anlamda kullanılmakta) daha doğrusu uzadıkça ona katılabilirler, hatta taraf bile olabilirler.⁶² Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ konusundaki çatışmada Türkiye tabii Ermenistan ile olan diğer sorunlarının da etkisiyle çatışmanın oldukça içinde konumlanmakta, kendini konumlamaktadır. Öyle ki devlet yöneticileri hükümetler değişse de çatışmaya müdahil olma zorunluluğunda hissetmektedir.

Dış aktör ya da üçüncü taraf sürecin neresinde konumlanmaktadır? Belki dış aktörler açısından en kritik noktalardan biri budur. Dış aktörler çatışmanın yükselişe geçtiği, tırmandığı (*escalation*) ve taraflar arasında gerginliğin azaldığı (*de-escalation*) bir sürecin neresindedir? Farklılık (*difference*), karışıklık (*contradiction*), kutuplaşma (*polarization*), şiddet (*violence*) çatışmanın en yoğunlaştığı savaş hali yoğunluğun azalmaya başladığı ateşkes (*ceasefire*), anlaşma (*agreement*), normalleşme (*normalization*), uzlaşma (*reconciliation*) durumu çatışmanın safhaları⁶³ olarak düşünüldüğünde dış aktörün bu safhalardaki pozisyonu süreçte oldukça etkilidir. Üçüncü taraflar bu safhaların hepsine etki edebilir, böylece sonucu da değiştirebilirler. Tabii bunu hangi amaçlarla yapacakları önemlidir çünkü ortaya beklenmedik kötü sonuçlar çıkması olasıdır. Beklenmedik denilmektedir, zira dış aktörler çıkarları gereği

⁶⁰ F. O. Hampson, **Multilateral Negotiations: Lessons From Arms Control, Trade, and the Environment**, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1989; V. A. Kremenjuk, (ed.), **International Negotiation: Analysis, Approaches, Issues**, San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1991; V. H. Umbricht, **Multilateral Mediation: Practical Experiences and Lessons**, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1989, aktaran Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 35.

⁶¹ Allan Stitt, **Mediation: A Practical Guide**, Cavendish, London, 2004.

⁶² Ramsbotham, **a.g.e.**, s. 8.

⁶³ Ramsbotham, **a.g.e.**, s. 13.

çatışmanın kötü bir yola girmesini de isteyebilirler. Bu, dış aktörler açısından gayet uygun ve açıklanabilir bir durumdur.

Dış aktörler olarak devletlerin değerlendirildiği belirtilmişti ancak değişen ve gelişen şartlar neticesinde farklı durumların ortaya çıktığından bahsedildi. Belki bir çatışmaya müdahale eden aktörlerden biri sayılan ve bazen de çok etkili olan “dünya kamuoyu”nun olduğu da belirtilmelidir. Ancak çalışmanın perspektifinden bakıldığında uluslararası kamuoyunun bir aktör olarak ne kadar etkili olduğunu söylemek şüphe götürür fakat kararları etkileyen bir güç olduğu da bir gerçektir. Yine de daha güçsüz taraflara karşı daha etkili bir aktör olarak dikkate alınabilir. Çünkü güçlü bir taraf dünya kamuoyunu manüpile edebilir.

2. Bir Çatışmaya Müdahale Etmek Nedir ve Nasıl Olur?

Çalışmanın esas konusunu dış aktörlerin bir çatışmaya müdahalesi oluşturmaktadır. Bununla ilişkili en önemli sorulardan biri “bu dış aktörler hangi araçlarla ve nasıl bu çatışmalara müdahale eder?” olmaktadır. Bu bölümdeki amaç, dış aktörlerin müdahalesini ve hangi yollarla çatışmalara katıldıkları açıklamaktır. Fakat dış aktörlerin çatışmanın çıkmasında rolleri olduğu gibi çatışmanın diğer safhalarında da etkileri vardır. İkinci ve üçüncü ana bölümde incelendiği gibi dış aktörler kullandıkları araçları çatışmanın her safhasında kullanabilmektedirler.

Ancak askeri müdahale çatışmanın ortaya çıkmasındaki en etkili müdahaledir. Bu müdahale türünü doğrudan olmasa bile dolaylı olarak kullanmak, müdahale etmek, yani olmasını engellemek de aslında bir müdahaledir. Literatürde daha çok “askeri” müdahaleler (*military intervention*) üzerinde yoğunlaşmıştır, fakat bu çalışmada “ekonomik” ve “siyasi-diplomatik” müdahalelerin de çatışmanın ortaya çıkmasında, daha girift bir hale gelmesinde, sona ermesinde ve çatışma sonrasında da çok önemli etkileri olduğu gösterilmiştir. Son yıllarda BM ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

(NATO) gibi uluslararası örgütlerin de geliştirmeye çalıştığı insani hukuk da bu yöndeki gelişmelerdendir.

Dış aktörler sert ya da yumuşak güç kullanabilirler, bazen bir tarafı diğerinden daha fazla desteklerler, tamamen çatışmanın içine çekildikleri zamanlar da olabilir, bir hakem gibi de davranabilir (“tamamen” tarafsız olarak), müzakereleri yürütebilirler ya da uzlaştırıcı olabilirler (zorla ya da zor kullanmadan).⁶⁴ Ancak burada üçüncü tarafların tamamen tarafsız kalması ya da çatışmanın tarafı olmasının düşünülmesi gerçekçi değildir. Bunun yanında toplumlar arası diplomaside (*track-two diplomacy*) üçüncü tarafların havuç ya da sopaları yoktur, onlar tarafları cesaretlendirmek, buluşturmak ve anlaşmaya varmaları için teşvik etmeye çalışırlar.

Kenneth Boulding’in tehdit edici, dönüştürücü ve bütünleyici güç kavramları burada değerlendirilmelidir.⁶⁵ Çünkü üçüncü tarafların elindeki gücü nasıl kullandığı, bunun çatışmayı daha yıkıcı hale getirebileceği ya da olumlu etkiler yapabileceği bir gerçektir. Bütünleyici güç kullanımı daha uzun vadeli etkileri olan bir güç kullanımıdır. Buradan literatürde de tartışılan dış aktörlerin sürece olumlu ya da olumsuz müdahalesi konusuna varmış olunmaktadır. 1990’lı yıllardaki iç savaşlarda birden fazla üçüncü tarafın desteği sonucu daha iyi ve istenilen sonuçlara varılabilmektedir.⁶⁶ Bütün bunlar dikkate alındığında; bir dış aktörün müdahalesi olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Aşağıda bunun sebeplerini tartışılırken bu konuya dair örnekler de verilmiştir.

Dış aktörlerin müdahale sebeplerini tartışmaya girmeden önce “çatışma yönetimi”, “çatışma çözümü” ve “çatışma dönüştürme” kavramlarına değinmek gerekmektedir, çünkü bu üç süreçte dış aktörler ya da üçüncü tarafların etkisi açıkça görülmektedir. Çatışma yönetimi, özellikle müdahaleci üçüncü tarafların çatışmayı ve

⁶⁴ Ramsbotham, **a.g.e.**, s. 22.

⁶⁵ Kenneth Boulding, “War as a public health problem: conflict management as a survival”, (der.) L. D. Singell, Collected Papers, C. V, **International System: Peace Conflict Resolution and Politics**, Colorado, Associated University Press, 1975.

⁶⁶ Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 38.

taraflar üzerindeki etkilerini en aza indirmek için izlediği stratejilerdir;⁶⁷ çatışma çözümü özellikle silahlı çatışmaları sona erdirmek için izlenen yol ve müdahaleleri içermektedir; son olarak çatışma dönüştürme ise ikincil tarafların, yani dış aktörlerin daha etkin olduğu çatışmanın kaynaklarını yok etmenin yanında barış sürecini de içine alan çalışmaları dikkate almaktadır. Çatışmayı dönüştürme uzun dönemli sonuçları ortaya koymak için yapılan müdahaleleri, barış inşasının oluşması için gereken çabaları ve politikaları içermektedir. Bu bağlamda tarafların arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi de buna dahildir. Barışı korumak, inşa etmek, uzun dönemli kalıcı olmasını sağlamak için üçüncü taraflarla dış aktörlerin etkin bir şekilde çalışmasını da gerektirmektedir. Örnek olarak Filistin ve İsrail, Balkanlar, Gürcistan ve Sri Lanka'daki çatışmalar gösterilebilir.

Avustralya, Yeni Zelanda, Norveç ve İsviçre gibi küçük ya da orta büyüklükteki ülkeler barışı koruma operasyonlarında, müzakerelerde ve hakemlik görevlerinde daha aktif bir şekilde bulunmaya başlamışlardır.⁶⁸ Bunun yanında müzakerelerde sadece devletler değil Sant'Egidio Topluluğu gibi Mozambik, Cezayir ve Bosna'da aktif rol oynayan "hükümet dışı kuruluşlar" (*nongovernmental*) da vardır.⁶⁹ Müdahale tiplerine ne zaman veya hangi sırayla başvurulur? Ekonomik ve siyasi-diplomatik müdahalenin etkisinin artırılmaya çalışılması ve askeri müdahaleye en son başvurulması yönündeki çabalara rağmen, askeri müdahalenin çok daha etkili olduğu ve ölçülebilmesinin daha net olduğu ortadadır. Askeri müdahaleye en son

⁶⁷ Özerdem, **a.g.e.**, s. 60.

⁶⁸ Müzakerelerde küçük ve orta büyüklükte güce sahip ülkelerin çalışmaları için bkz.: T. Princen, "Camp David: problem solving or power politics as usual?", **Journal of Peace Research**, C. 28, No: 1, 1991, s. 57-69; T. Princen, "Mediation by a Transnational Organization: the Case of the Vatican". **Mediation in International Relations Multiple Approaches to Conflict Management**, Jacob Bercovitch Jeffrey Z. Rubin, Palgrave The Macmillan Press., Londra, 1992, s. 149-175.

⁶⁹ A. Bartoli, "Mediating peace in Mozambique: the role of the Community of Sant'Egidio", (ed.) C. A. Crocker, F. O. Hampson and P. Aall, **Herdning Cats: Multiparty Mediation in a Complex World**, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1999, s. 245-74 aktaran Osler Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 39.

başvurulması noktasında en etkili ve en son oluşturulan yukarıda da değindiğimiz uluslararası hukukun parçası koruma sorumluluğu doktrini (RtoP).⁷⁰

Yukarıda yapılan açıklamalardan sonra aşağıdaki başlıklarda incelendiği üzere bir teritoryal çatışmaya farklı zamanlarda, farklı şekillerde ve farklı aktörlerin müdahaleleri olduğu örnekler vardır. Tabii bu aktörlerin tatbikat alanları çok farklıdır, yani bir uluslararası sivil toplum örgütünden askeri müdahale yapması beklenemez. Ancak Jan Oberg'in Yugoslavya ve Irak çatışmalarını incelediği çalışmasında bu iki çatışmaya ABD gibi büyük güçler ve Avrupa Birliği'nin (AB) üyeleri, BM, NATO ve AGİT gibi uluslararası örgütler, birçok sivil toplum örgütü dahil olmuştur.⁷¹ Bir askeri müdahaleyi devletler doğrudan ya da BM gibi bir örgütün şemsiye altında da bunu yapabilmektedirler (Kore'ye yapılan (1950 yılı) müdahalede olduğu gibi-16 ulustan oluşan bir koalisyon). Uluslararası kuruluşlar çatısı altında bu kararlar alınsa da asıl uygulayıcı yine devletlerdir. Bilindiği gibi ne BM'nin, ne NATO'nun hatta ne de AB'nin, devlet gibi bir kurumda olduğu gibi askeri gücü yoktur. Askeri güçler, bahsi geçen örgütlere üye devletlerin katılımlarıyla oluşturulmaktadır, yani son kerte güc kullanıcı devletlerdir. Aksi halde devlet egemenliği kavramının ihlal edilmiş olması tartışmaları doğabilmektedir.

3. Dış Aktörlerin Çatışmalara Müdahale Yöntemleri

Bu bölümde dış aktörlerin çatışmalarda kullandığı müdahale yöntemleri, stratejileri, araçları ve amaçlarının ne olduğu üzerinde durulmaktadır. Çalışma kapsamında bu müdahale tipleri üç adet olarak belirlenmiştir: Askeri, ekonomik ve

⁷⁰ Koruma Sorumluluğu konusunda bkz.: International Commission on Intervention and State Sovereignty, **The Responsibility To Protect**, Kanada, 2001, <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, ayrıca Birleşmiş Milletler Koruma Sorumluluğu hakkında daha sonra da çalışmalar da bulunmuştur bkz.: United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility of Protect, (Çevrimiçi), <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>, 4 Mart 2020.

⁷¹ Jan Oberg, "Former Yugoslavia and Iraq: a comparative analysis of international conflict Mismanagement", (ed.) Charles Webel, Johan Galtung, **Handbook of Peace and Conflict Studies**, Routledge, New York, 2007, s. 64.

siyasi-diplomatik. Üç ayrı başlık altında bu müdahale tipleri farklı çatışmalardan örnekler vererek açıklanmaktadır. Özellikle bunlar kullanırken dış aktörlerin amaçlarının ne olduğu, bu müdahale tipleri arasında nasıl bağlantı olduğu, hangi zamanlarda kullanıldıkları da cevabı aranan sorular arasındadır. Öte yandan yine bu müdahale tipleri çatışma çözümü yanında realizm ve büyük güçler arasındaki mücadele kapsamında değerlendirilmiştir.

3. 1. Askeri Müdahaleler

Askeri müdahale çatışmalarda neden önemlidir? Diğer müdahalelerden farkları nelerdir? Nasıl kullanılmaktadır? Bu sorular cevaplanarak, bu bölümde askeri müdahalenin tanımı yapılmıştır. Farklı görüşler olsa da askeri müdahale, teritoryal çatışmalara bir dış aktörün silahlı güçleriyle o çatışmayı bitirmek amacıyla dahil olması olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu müdahalenin çok farklı dinamikleri olduğu gibi karar alma sürecinden fiili olarak müdahale etmeye kadar ayrıntılar aşağıda incelenmiştir.

Askeri müdahaleler dış aktörün amacına uygun olarak yapılmaktadır. Fakat gelişen silah teknolojisi müdahalenin nasıl ve ne kadar süreceğini etkilemektedir. Müdahaleci aktörler sahip oldukları askeri araçların imkânı kadar müdahalede bulunmaktadır. Peki askeri müdahaleler ne şekilde olmaktadır? Teritoryal bir çatışmaya askeri müdahaleler doğrudan askerlerin çatışma bölgesine gönderilmesi (Kore Savaşı'nda koalisyon gücü askerlerinin gönderilmesi gibi), sadece mekanize olarak (tank ve top atışlarıyla daha mesafeli bir müdahale), deniz gücüyle (ABD'nin Akdeniz'de bulunan savaş gemileri aracılığıyla Suriye'ye güdümlü füze ile vurma gibi), hava güçleriyle müdahale (Arap Baharı sonrasında Libya'daki çatışmalara yine koalisyon güçlerinin havadan müdahalesinde olduğu gibi) de yapılabilmektedir. 2000'li yıllardan sonra uzay ve siber alandaki teknolojinin gelişmesiyle uydu bağlantılı silahlarla, İHA (İnsansız Hava Araçları-ABD'nin Afganistan'da Taliban'la

mücadelesindeki operasyonlar) ve SİHA (Silahlı İnsansız Hava Araçları) gibi hava araçlarıyla müdahale de gerçekleştirilmektedir. Burada çatışmaların ve müdahalelerin ortak bir noktası da ortaya çıkmaktadır: Çatışmalar da bunlara yapılan müdahaleler de dinamiktir.

Christopher R. Mitchell'in de belirttiği gibi tanımını yapılan askeri müdahalelerin bağlı olduğu dört ana faktör grubu vardır: Dağılmış (disrupted) bir devlet içindeki faktörler, müdahaleci devletin içindeki faktörler, dış yardım talep eden gruplar ve dış aktörler arasındaki faktörler ile uluslararası sistemdeki faktörler.⁷² Ancak dağılmamış bir devlet durumunda da bu faktörler bulanabilir. Yukarıda değinilmiş olan müdahaleye karar verme işlemi bu bağlamda da değerlendirilebilmektedir.

Bölümün başında teritoryal çatışmalara müdahalenin en önemli, en etkili ve en çok başvurulmuş biçiminin askeri müdahaleler (military intervention) olduğunu belirtilmiştir. Şurası da bir gerçektir ki askeri müdahale yukarıda da açıklamaya çalışıldığı gibi “en son başvurulması gereken müdahale yolu” olarak uluslararası hukuka eklenmeye çalışılmaktadır. Çünkü bu müdahale tipi taraflara üstesinden gelemeyecekleri sorunlar (ölümler gibi) yaratmasının yanında hedef ülke, bu müdahaleleri her zaman hatırlayabilir ve barış sürecinde gündeme getirebilir. Böyle bir durumda tarafların barışa ulaşmaları sekteye uğrayabilir. Özellikle bu durum iç politika malzemesi olarak kullanılabilir. Askeri müdahalenin kullanımı yanında diplomasi, dış yardım ve ekonomik yardımlar gibi araçlara da başvurulmaktadır. Bunları ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bununla birlikte bu çalışmada değerlendirilen müdahale tipleri dış aktörler tarafından aynı çatışmada ve eş zamanlı kullanılabilir.

Bu müdahale tipi, etnik grupla çelişen yabancı bir hükümete karşı yürütülen askeri eylem olarak da tanımlanmaktadır. Sadece etnik çatışmalar incelenmediği için bu tanım genişletilmiştir. Askeri müdahale sadece bir bölgeye fiili olarak dış aktörlerin

⁷² Christopher R. Mitchell, “Civil Strife and the Involvement of External Parties”, **International Studies Quarterly**, C. 14, No: 2, 1970, s. 170.

askerlerinin o sahaya inmesiyle ilgili olmadığı gibi sadece bu şekilde yapılamamaktadır. Bunun yanında çatışmanın birincil aktörlerine teçizat yardımı, mali destek, istihbarat desteği gibi farklı alanlarda (ABD'nin Güney Kore'de askeri üs kurması gibi) desteklerde bulunulabilir.

3.1.1. Askeri Müdahalenin Amaçları

İncelenen bu müdahale tipleri Kuzey Kore'ye karşı kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Bu çalışmanın ana eksenini bağlamında askeri müdahaleler, uluslararası teritoryal çatışmalara ilişkin olması sebebiyle onları bitirmek amacıyla yapılan müdahale tipi olarak incelenmiştir. Ancak bu müdahalelerin dış aktörler açısından stratejik olarak çok farklı amaçları vardır. Rusya, Kafkaslar'da örneğin Gürcistan'a (2008 yılında Güney Osetya) yaptığı müdahalelerle oradaki çatışmadan ziyade o bölgenin kendi nüfuz sahası olduğu noktasında bir bildirim yapmakta, diğer bölgelerde Çeçenistan gibi çatışma alanlara ve küresel (ABD ile) ve bölgesel (AB ile) mesaj vermektedir. Bunun yanında Rus ulusal çıkarı için çok önemli olan enerji hattını da güvence altına almaktadır.

Literatürde askeri müdahale tanımlanırken asker sayısı da dikkate alınmaktadır ancak askeri müdahalenin kapsamı sadece bu rakamlarla değil bunun yanında çatışmadaki askeri mühimmat da hesaba katılarak düşünülmelidir. Nicel açıdan askeri müdahaleler en az 1.000 askerin katıldığı operasyonlar olarak tanımlanmaktadır.⁷³ Lâkin askeri müdahale sadece çatışmalı bölgeye dış aktörün asker göndermesiyle sınırlı değildir. Askeri yardımlar dolaylı olarak da yapılmaktadır ve çok çeşitli olabilmektedir. Askeri teknolojinin verilmesi, teçizat yardımı, silah gönderilmesi askeri müdahalenin farklı yöntemleridir. Askeri ittifaklar, yapılan askeri tatbikatlar ya da hedef ülkedeki askeri üsler de askeri müdahalenin farklı biçimleridir. Böylece karşı tarafa mesaj verilmektedir. Örneğin Güney Kore ve ABD'nin ortak savaş tatbikatları

⁷³ Jeffery Pickering, Emizet N. F. Kisangani, "Political, Economic, and Social Consequences of Foreign Military Intervention", *Political Research Quarterly*, C. 59, S. 3, 2006, s. 363-376.

Kuzey Kore tarafından dikkatlice aynı zamanda tedirginlike izlenmektedir. Bir başka örnek de 2020'yılıının Ekim-Kasım aylarında yaşanan Dağlık Karabağ çatışmasının askeri safhasında Türk ordusuna ait SİHA'ların Azerbaycan'a destek verilmesi için kullanılmasıdır.

Dış aktörler özellikle askeri müdahaleleri neden dolayı şekilde yapmayı tercih etmektedirler? Bu şekilde hem kendi kamuoylarına hem de dünya kamuoylarına hesap vermekten bir şekilde kaçınmaktadırlar. Aksi halde fiili olarak askerlerinin bulunduğu bir çatışmada, askerlerden ölen de varsa durum daha karmaşık bir hal alır. Kamuoylarına hesap vermeleri zorlaşacağı gibi iç politikalarındaki başarılarını da tehlikeye atabilirler. Meselenin başka bir boyutu da ABD'nin Afganistan'a müdahalesinde olduğu gibi yıllarca savaşılan bir bölgeden çıkmanın zaman geçtikçe daha zor bir hal almasıdır. Müdahaleci devletin yöneticileri bu konuda hesap vermek zorunda kalabilmektedir. ABD'nin Afganistan'daki durumunun ABD'nin ülke içi muhabeleti tarafından en sert şekilde eleştirilmesi bunun en bilinen örneklerindendir. O kadar ki ABD eski başkanlarından Barack Obama'nın (görev dönemi 2009-2017) seçim programı ve politikalarında o bölgeden askerleri çekmesi Amerikan kamuoyunda önemli etki yapmıştır. Bunun yanında eğer çatışma uzun sürmüşse, dış aktörlerin müdahale ettikleri çatışma arasında artık farklı bir boyutta bağ kurulacak, kendi açılarından rasyonel davranma kabiliyetleri de azalacaktır. Çünkü orada kendi askerlerinden kayıpları vardır ve çatışmayla organik bağı oluşmuştur.

Yukarıdaki durumlar sonucunda askeri müdahalelerin önemli bir sonucu dış aktörün müdahale etmeye kalktığı çatışmada kendisinin birincil aktör olma durumunun doğmasıdır (İran'ın Irak'a müdahale etmesinde olduğu gibi). Askeri müdahalenin uzun sürmesi ne gibi sonuçlar doğurur? Bu durumda yıpranma daha fazla olacak ve buna bağılı olarak çatışmanın içine çekilme olasılığı artmaktadır. Artık müdahaleci aktör çatışmanın taraflarından biridir; çatışmanın içine çekilmiştir. Diğer yandan birincil taraf da değildir, çözüm noktasında masaya birinci taraf olarak da oturamaz ama temsilcileri güçlü bir şekilde masada yer alır. Çatışmanın çözümü için farklı yollar bulunması gerekmektedir.

Yukarıdakiler bağlamında askeri müdahale kapsayıcı olarak nasıl tanımlanabilir? Frederick Pearson ve Robert Baumann askeri müdahaleyi bir ülkenin düzenli kuvvetlerinin ya da güçlerinin (hava, deniz ve bombardıman güçlerinin) veya başka bir ülkede konuşlandırılmış askerlerin hedef ülkenin topraklarında veya karasularında bir siyasi sorun ya da anlaşmazlık durumunda harekete geçmesi durumu olarak tanımlamaktadır.⁷⁴ Fakat bu çalışma açısından daha kapsayıcı olduğunu düşünüldüğü için bu tanımlama kullanıldı.

Bunlara ek olarak hedef ülkenin ya da bölgenin geniş şekilde düşünülmesi gerekmektedir. Biraz aşağıda örnekleri görüleceği gibi dış aktörler özellikle etkili ve hızlı bir şekilde sonuç almak için hava güçleri kullanabilmekte ve hatta güç gösterileri yapmaktadır. (Bunun teknolojik gelişmelerle beraber ortaya çıktığını yukarıda tartışılmıştır.) 2018 yılı içerisinde halen devam eden Suriye'deki çatışmalarda rejim güçleri yanında özellikle Suriye'nin kuzeyinde vuku bulan çatışmalara Rusya'nın hava harekâtıyla müdahalesi bu durumun örneklerindendir.

Askeri müdahaleyi biraz daha ayrıntılı incelemeye devam edelim. Bu müdahale şekli, literatürde düşmanca (*hostile intervention*) ve destekleyici (*supportive intervention*) müdahale olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Düşmanca müdahale bir çatışmada dış aktörün merkezi güçlerin aleyhine ayrılıkçı güçlere destek vermesidir. Destekleyici askeri müdahale ise çatışmalarda hükümet lehine ayrılıkçıların aleyhine destek verilmesidir. Düşmanca müdahale merkezi devletin politik gücünü azaltacağı gibi merkezi devletin güçlerini ayrılıkçılarla mücadeleye daha çok ayırması nedeniyle askeri güçlerin de daha fazla bölünmesine sebep olmaktadır.⁷⁵ Bu durumda merkezi

⁷⁴ S. Frederic Pearson, Robert A. Baumann, **International Military Intervention, 1946-1988**, Ann Arbor, MI: ICPSR [No. 6035], 1993.

⁷⁵ Donald Rothchild, David A. Lake, "Containing Fear: The Management of Transnational Ethnic Conflict", **The International Spread of Ethnic Conflict**, (ed.) David A. Lake, Donald Rothchild, Princeton University Press, Princeton NJ, 1998, s. 203-226; Saadia Touval, I. William Zartman, "International Mediation in the PostCold War Era", **Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict**, (ed.) Chester A. Crocker, Fen O. Hampson, and Pamela Aall, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 2001, s. 427-443.

devletin çatışmadaki pozisyonu kötü etkilenmekte, sahadaki konumuna paralel olarak masadaki konumu da zayıflamaktadır.

Uzun dönemli askeri müdahalelerde dış aktörler nasıl etkilenmektedir? Afganistan ve Irak örneklerinde olduğu üzere uzun vadeli amaçlar doğrultusunda yapılan müdahalelerin başarısız olduğu açıktır. Bu bölümde askeri müdahalelerin başarısız olduğu durumlar da incelenmiştir. Özellikle uzun süreli ve sağlam temelli bir barış için askeri müdahale yeni sorunların çıkmasına sebep olabileceği gibi hem dış hem de birincil aktör için yeni problemler yaratabilir.

Irak ve Afganistan örneklerini verdik; iki ülkedeki çatışmaların başladığı dönemden başlayarak çatışmanın uzamasına bağlı olarak kötü bir seyir izlediği ortadadır. Bu devletlerin sınırları içerisinde çatışmalar devam etmekte ve merkezi yönetimler yeterince güçlü değildir. Irak'ta IŞİD'in ve Afganistan'da Taliban'ın faaliyetleri karşısında bunlarla mücadele eden bir merkezi devlet vardır ama başarılı olmadıkları görülmektedir. Afganistan'da durum biraz daha farklıdır. Taliban sonrası Amerikalılar merkezi bir yapı kurmaya çalıştılar ama çok da başarılı olmadılar.

Irak'ta Saddam Hüseyin ve Sırbistan'da Slobodan Milosevic Batılı ülkeler tarafından defalarca askeri müdahale yapılacağı yönünde uyarılmış (üstü kapalı tehdit edilmiş) ve o ülkelerin medyalarında da bu liderler meydan okuyanlar olarak gösterilmiştir.⁷⁶ İkinci Bölümde Kuzey Kore liderleri de Batının ve daha çok onun değerlerinin hakim olduğu uluslararası sisteme karşı bir tehdit olarak gösterilmektedir. Siyasi müdahale başlığında da değinildiği gibi bu müdahale yöntemiyle liderlerin meşruiyetinin kaybettirilmesi ve buna ek olarak yapılacak askeri müdahalenin de meşruiyeti sağlanmaya çalışılmaktadır.⁷⁷ Askeri ve siyasi-diplomatik araçların bir arada kullanılmasının başka bir örneği de budur.

Askeri müdahalelerin stratejik açıdan ne kadar mühim olduğunu 1999 yılında 24 Mart'ta başlayıp 10 Haziran'a kadar süren ABD'nin öncülüğündeki NATO üyesi

⁷⁶ Oberg, **a.g.e.**, s. 73.

⁷⁷ Weaver, **a.g.e.**, s. 46-86; Ciaran O'Reilly, "Pritime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq", **Journal of Politics and Law**, C. 1, No: 3, s. 69.

10 ülkenin Kosovalı milislere destek amaçlı yaptığı bombalamada görülebilir. ABD'nin 1990'ların sonunda Avrupa'daki etkisini göstermesi açısından önemli olan bu müdahale bölgede önemli değişimlerin önünü açmıştır. Burada Giriş kısmında incelendiği üzere dış büyük güçlerin etkisi bir kez daha fazla görülebilmektedir. ABD gibi güçlü bir ülke harekete geçmeden Avrupalı ülkeler kendilerine çok yakın bir bölgedeki büyük bir çatışmaya müdahale etmemişler ya da edememişlerdir. Bu durum, geçmişten beri var olan AB'nin askeri gücünün olması tartışmalarını tekrar gündeme getirmiştir.⁷⁸ Bosna ve Kosova çatışmalarından sonra AB'nin askeri anlamda özellikle kendine yakın bölgelerde etkili olması gerektiği ve bunun için harekete geçilmesi durumu daha hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Koreler arası çatışmada ise Çin, ABD'nin kendi sınırında bir çatışmaya müdahalesinden çekinmektedir. Aynı şekilde Avrupalı devletlerin ABD'nin kendi kıtalarında etkili olmasını istememelerinde görüldüğü gibi.

Küresel güçler olan ABD ve Rusya'nın çatışmalara yaptıkları askeri müdahalelere örnek verildi. Daha iyi anlaşılması için ABD'nin iki kutuplu sistemde kutuplardan bir tarafın öncüsü ve Soğuk Savaş sonrası ise dünyanın tek süper gücü olması nedeniyle hem kendi iç motivasyonlarının hem de uluslararası sistemin etkisiyle yaptığı askeri müdahalelere bakıldığında: 1945'ten 2002 yılına kadar (bazıları ondan sonra da devam ediyor) Afrika'dan Asya'ya, Ortadoğu'dan Avrupa'ya, Latin Amerika'ya kadar 81 tane çatışmaya deniz, hava ve kara güçleri dahil olmak üzere ve bazılarında Amerikan askerlerinin doğrudan botlarının yere değdiği müdahalelerde bulunmuştur.⁷⁹ Bu oldukça yüksek bir rakamdır. ABD, 2002 yılından sonra da Kırım, Gürcistan ve Ortadoğu'daki çatışmalara çeşitli boyutlarda dahil

⁷⁸ Özlem Terzi, "2000'li Yıllarda Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Bir Kimlik ve Aidiyet Merkezi", (ed.) Faruk Sönmezoğlu, Özlem Terzi, Nurcan Baklacioğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 2012, s. 387.

⁷⁹ Rabia Aslam, "U.S. Military Interventions and the Risk of Civil Conflict", **Studies in Conflict & Terrorism**, C. 33, No: 3, 2010, s. 264; bu çalışmada ABD'nin askeri müdahalelerinin motivasyonları üzerine daha fazla bilgi bulunabilir ancak ABD'nin askeri müdahalelerinin nicel verileri için Zoltan Grossman, **From Wounded Knee to Iraq: A century of U.S. military interventions Since 1890**, 2001, (Çevirimiçi) <https://sites.evergreen.edu/zoltan/interventions/>, 5 Mayıs 2019, bu kaynaktan doğrudan yararlanılmamıştır.

olmaya devam etmektedir. Özellikle 2018 yılının ilk çeyreğinde Suriye’de IŞİD’le mücadele kapsamında hem askerleri savaşmakta hem de orada PKK’nın Suriye kolu olan YPG’ye askeri eğitim ve teçhizat başta olmak üzere destek vermiştir. Irak örneğinde olduğu gibi 2003 yılında ABD öncülüğünde koalisyon güçlerinin yaptığı müdahale istikrarsızlaştırıcı bir etki yapmış ve Irak hâlâ çatışmalara sahne olan bir ülke olarak varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. ABD’nin müdahalelerinin politik istikrarsızlığa ve huzursuzluğa yol açtığını iddia eden çalışmalar da vardır.⁸⁰ Ancak bunlar her ABD askeri müdahalesi için geçerli değildir.

Dış aktörlerin, askeri müdahale yapmaktaki motivasyonlarını incelemek için bir başka örnek de çatışmaların 1960’lı yıllardan beri devam eden Kıbrıs çatışmasıdır. Türkiye’nin 1974 yılında Kıbrıs Adası’na müdahalesi dış aktörlerin teritoryal bir bölgeye müdahalesinin önemli örneklerinden biridir. Türkiye bir dış aktör olarak etnik bağlarının olduğu Kıbrıslı Türkleri ve adadaki stratejik çıkarlarını korumak için müdahalede bulunmuştur. Zaten Kıbrıs müdahalesinden sonra Yunanistan ve Türkiye arasındaki sorunlar (Ege Denizi’ndekiler) patlak verdi. Görüldüğü üzere bir dış aktörün bir teritoryal çatışmaya müdahalesinde diğer bir dış aktörle olan rekabeti de etkili olabilmektedir. Kıbrıs’a müdahalede Türkiye’nin meşru olarak Zürih’te 1960’ta imzalanan Garantörlük Antlaşması gereği garantör ülke olmasının etkisi vardır.

Bu başlık altında askeri müdahale kavramı, farklı çatışmalı bölgeler üzerinden tanımlaya çalışılmıştır. Askeri müdahale, dış aktörlerin müdahaleleri içinde en etkili olduğu olduğu düşünülen ve müdahaleci tarafın etkinliği açısından kısa vadedeki en etkili yöntemdir. Bunun yanında başka bir çıkarım da askeri müdahalelerin uzun vadede bir barış için etkisiz kaldığıdır. Çünkü bu tür müdahaleler çatışmanın daha fazla büyümesine sebep olabilmektedir. Diğer taraftan Suriye ve Irak’ın zayıflamasıyla İsrail’in bölgede rahatlayacağı da diğer uzun vadeli amaçlardır. Yani bu askeri müdahalelerin örtük amaçları da olabilir. Askeri müdahalelerin çözüm konusunda özellikle kısa vadede hızlı çözümler almak istediğinde uygulandığı

⁸⁰ Bunun bir örneği için bkz.: Aslam, **a.g.e.**, s. 246-267.

görülmüş oldu. Tabii uzun vadede askeri müdahalelerin, müzakereler ve görüşmelerle desteklenmedikçe barışa katkısının sınırlı olduğu da ortadadır.

Askeri müdahaleleri incelerken büyük güçler arasındaki mücadelenin, uluslararası sistemin, eğer varsa bölgesel aktörler arasındaki mücadelenin dikkate alınması gerekmektedir. Askeri müdahale yapacak dış aktörün araçlarının bu yapmaya imkân vermesinin yanından çatışmalı bölgelerde hem müdahaleci hem de birincil aktörleri doğrudan etkileyecek sonuçları olmaktadır.

4. Ekonomik Müdahaleler

Uluslararası sistemde ekonomik yaptırımlar sadece çatışmalarda değil birçok anlaşmazlıkta da kullanılan en yaygın cezalandırıcı yoldur. Devletlere, siyasi yapılara uygulanmış ve uygulanmaya da devam etmektedir ancak bunların hangi amaçlarla yapıldığı önemlidir. Bu başlık altında ekonomik müdahale incelenmiş, bir çatışmanın bitirilmesi, yani sonlandırılması yanında, ekonomik ve siyasi düzeninin de bozulmasında etkili olduğu iddia edilmiştir. Ayrıca ekonomik müdahale sadece doğrudan değil dolaylı olarak çatışmanın ortaya çıkmasında ve devam etmesinden de etkili olmaktadır. Ekonomik müdahale uzun vadede siyasi ve askeri müdahalelerle beraber en etkili müdahale biçimidir.

“Ekonomik müdahalelerin çatışmalarda ne gibi etkileri vardır?” sorusu bu başlığın ana sorudur. Teritoryal çatışmaların ortaya çıkmasında en önemli nedenlerin bu ekonomik müdahaleler olduğu da kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında yine bu başlık altında makro yapı (küresel yapı) ve mikro (yerel yapı) arasında ilişki kurularak bu bağın teritoryal çatışmalarda ne kadar etkili olduğu da incelenmiştir. Yine önemli bir husus olan küresel ekonomik adaletsizlik, uluslararası ekonomik kuruluşlarda (IMF, DB gibi) alınan kararlar, çatışmaların ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Konumuz açısından dış aktörlerin müdahalelerini esas alıyorsa da bu örgütleri özellikle ABD ve Çin başta olmak üzere ekonomik yapıları güçlü olan devletler yönetmekte; lobi, finansal destekler ve kuruluş anlaşmalarıyla onları

yönlendirmektedirler. Bu çerçevede yine devletler arası güç mücadelesi ve realizm açısından çatışmalar incelenmiştir.

Bir bölgede refahın olmaması, refah seviyesinin düşük olması ve otorite boşluğu, yasadışı örgütlenmelerin de ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Çünkü o bölgede yaşayan insanlar ekonomik kazanımlar için başka yollara başvurabilmektedirler. Kolombiya’da FARC’ın ana aktör olduğu çatışmaların önemli sebeplerinden biri, ekonomik problemlerdir. Buna bir örnek de 1992 yılında BM Güvenlik Konseyi’nin Sırbistan ve Karadağ’a ekonomik yaptırımlarda bulunmasıdır. Bu yaptırımlar 1996 yılında kaldırılmıştır ancak Sırbistan’ın yanısıra Makedonya’yı da etkilemiş, Sırbistan’ın 1999 yılında bombalanması da durumu daha kötü bir hale getirmiş; ortaya çıkan durum mafya tipi örgütlenmelere ortam hazırlamıştır.⁸¹ Bu tip yapılar otorite boşluğundan faydalanmakta ve âdeta çatışmalarla genişleyecek sahayı bulmaktadırlar. Teritoryal çatışmaların sebeplerinin temellerinden birinin otorite boşluğu olduğu burada açıkça görülmektedir.

Ekonomik müdahaleden sadece bir devletin bir devlete ambargo gibi yaptırımları mı anlaşılmalıdır? Bu ekonomik müdahalelerin sadece bir tarafıdır. Devletlerin bir bölgeye yardımda bulunmaması ya da yasadışı faaliyet gösteren birimlere yaptıkları ticaretlerde göz yumması da ekonomik müdahalenin diğer bir tarafıdır. Ekonomik müdahale bahsinde değinilmesi gereken bir diğer konu da tarafların çatışmayı sürdürmek noktasında finansmanı sağlamasıdır. Uyuşturucu kaçakçılığı (FARC-Kolombiya örneğinde olduğu gibi), değerli maden kaçakçılığı ile finansman sağlanan bir çatışma süreci olabilir. Burada bir uluslararası ağın olduğu ortadadır. Sistem içerisinde boşluklar olmazsa devletler ve çatışmanın diğer tarafı olan unsurlar bunlardan yararlanamamaktadır. Dış aktörler de bu tip oluşumlara göz yumabilmektedir. FARC örneğinde özellikle ABD’nin bu uyuşturucu kartelleriyle mücadeleye katılması⁸² yine bir dış aktör müdahalesine örnektir.

⁸¹ Oberg, **a.g.e.**, s. 70.

⁸² Pat Peterson, “Conflict Resolutin in Colombia”, **Perry Center Occasional Paper**, National Defense University, Haziran 2013, s. 5.

Özellikle çatışmanın birincil aktörü olan devlet dışı aktörler dışardan gelecek finansmana oldukça bağımlıdırlar. Kuzey Kore örneğinde olduğu gibi dünyanın büyük bir çoğunlu tarafından tecrit edilmiş bir ülke müttefiklerine daha bağımlı hale gelmektedir. Bu gibi durumlarda dış aktörlerin etkisi oldukça artmaktadır.

4. 1. Ekonomik Müdahalenin Amaçları

Ekonomi ve çatışmaların ilişkisi nedir? Çatışmalara müdahale ederken kullanılan ekonomik araçlar neden önemlidir? İktisat, insanların tarih boyunca farklı şekil ve adlarda olsa da içi içe olduğu bir alandır. Devletler ve fiili olarak kararları alan hükümetler halklarına ekonomik refah sağlamakla yükümlüdürler. Bu yüzden ekonomik ilişkilerin önemi özellikle ekonomik sınırların azaldığı 2000’li yıllarda çok daha fazla önem kazanmaktadır. Çatışmalara müdahalelerin ekonomik saiklerinden bahsedilen bu bölümde müdahaleler ve ekonomik ilişkilerin önemi ve bir devletin neden ekonomik çıkarlar için çatışmalı bölgelere müdahale ettiği incelenmiştir. Yani “bir devlet hangi ekonomik amaçlarla bir teritoryal çatışmaya müdahale eder?”

Ekonomi-politik uluslararası ilişkiler literatürünün en önemli konularından biridir; öyle ki uluslararası ilişkiler sisteminde olayları, devletlerin davranışlarını ekonomiyle açıklamaya çalışan özellikle liberal ve Marksist teoriler vardır. Tabii çatışmalara müdahale ederken müdahaleci devletler ekonomik çıkarlarını oldukça ön planda tutmaktadırlar. Bir çatışmaya müdahalenin ekonomik maliyetleri olabileceği gibi getirileri de olmaktadır. Bu bölümde ayrıca ekonomik müdahale araçları yanında dış aktörlerin ekonomik amaçlarla yaptığı müdahaleler gösterilmeye çalışılmaktadır.

Özellikle küresel aktörler kendi ticaret ağlarını korumak için önemli ve dünyanın gündemine oturacak müdahalelerde bulunmaktadır.⁸³ Enerji yollarının ve enerji arzının korunmasını da içeren enerji güvenliği gelişmiş ülkeler için oldukça önem taşımaktadır. Bu, çatışmalara yapılan ekonomik müdahalenin önemli

⁸³ David Harvey, **Yeni Emperyalizm**, Everest Yayınları, İstanbul, 2008; Naom Choamsky, **Yıl 501-Fetih Devam Ediyor**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2017.

amaçlarından biridir. 2003 yılında ABD'nin başını çektiği Irak operasyonu bunun en bilinen ve en açık örneklerindendir. Irak lideri Saddam Hüseyin'in Irak petrolünün euro üzerinden satmak istemesi Bush yönetimi ve neoliberraller açısından bardağı taşıran son damla olmuştur.⁸⁴ Takas biriminin değişmesi ve doların etkisini kaybetmesi ABD'nin de sistem üzerindeki etkisini tamamen farklılaştırabilirdi.

Müdahale edilen devlet liderlerinden Slobodan Miloseviç hariç hem Yugoslavya hem de Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin neo-liberal politikalara karşı direnmişti. Bu, direnişte dış aktörlerin hem meselenin çıkışında hem de sertleşmesinde; doğrudan ve dolaylı olarak etkili olduğunu göstermektedir. Küreselleşmenin önünde engel olarak görülen bu tür rejimlere önce ambargo başta olmak üzere kredi kesintileri yapılmakta ve sonrasında askeri müdahale dahi yapılabilmektedir. (ABD'nin Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu sistemde liberal bir dünya bağlamında yaptığı ekonomik ve askeri müdahaleler)

Enerji konusunda olduğu gibi jeopolitik ve jeostrateji de teritoryal çatışmaların önemli parametrelerindendir. Ülkeler enerji güvenlikleri, ticaret yollarının güvenliğini sağlamak için jeostratejik politikalarını uzun vadeli bir temelde oluşturmak zorundadır. Mali'nin doğu komşusu olan Nijer'in dünya uranyum arzının dördüncü büyük aktörü olması örnek olması açısından gayet açıklayıcıdır. Burada yukarıda değinilen komşuların güvenliği ve çatışma arasındaki domino etkisi de görülebilmektedir. Mali'de çıkan çatışmaların Nijer'e sıçrama ihtimali, Nijer'den nükleer reaktörleri için %20 oranında enerji sağlayan Fransa için tehlikelidir ve stratejik hesapları gereği Mali'ye müdahalenin yapılmasını desteklemiştir.⁸⁵ Mali'de yaşananlar Fransa'nın deniz aşırı çıkarları için çok önemli problemler yaratabilecekti.⁸⁶ “Fransa, Afrika kıtasının batısında bulunan bu ülkedeki herhangi bir çatışmaya neden müdahale etmektedir?” sorusunun cevabı doğrudan dış aktörün müdahalesiyle ilgilidir. ABD'nin Afganistan'a müdahalesi ya da Rusya'nın Kırım'a

⁸⁴ Oberg, **a.g.e.**, s. 69.

⁸⁵ Sergei Boeke, Bart Schuurman, “Operation ‘Serval’: A Strategic Analysis of the French Intervention in Mali”, 2013-2014, **Journal of Strategic Studies**, C. 38, No: 6, 2015, s. 806.

⁸⁶ Boeke, Bart, **a.g.e.**, s. 807.

müdahalesi de bu çerçevede değerlendirilebilir. Örneklerde görüldüğü gibi müdahalelerin çok farklı nedenleri olabilmektedir. Bunlara ek olarak Çin Güney Çin Denizi ve Tayvan konusunda doğal kaynaklar noktasında ekonomik karşılıklı bağımlılığa zarar verecek olsa bile saldırgan tavır takınabilmektedir.⁸⁷

Öte yandan AB, NATO gibi uluslararası örgütler biraz önceki örnekte de gösterildiği gibi üye devletlerin ulusal çıkarları için harekete geçerek çatışmalı bölgelere müdahale edebilmektedirler. Zaten ABD de uluslararası ticareti sekteye uğratacak bir problemi istememektedir. Bu yüzden Afrika müdahalelerinde Fransa'ya destek olmuştur. Yani uluslararası kuruluşları, büyük devletlerin çıkarlarını değerlendirmeden dikkate almak oldukça problemlidir. Çünkü bu örgütlerde devletler gayet etkindir. Buna ek olarak ABD'nin Çin ile mücadelesinde Afrika önemli bir konumdadır. Çin'in Afrika'ya yatırımları dikkate alındığında ABD'nin müttefiki Fransa'nın yanında yer alması da gayet anlaşılır. Burada olduğu gibi dış aktör, bir çatışmaya kendi müttefiğini korumak için müdahale edebilmektedir. Bu da devletlerin çatışmalara dolaylı olarak olsa da müdahalelerini göstermektedir. Yani Kore Yarımadası'ndaki dış aktörlerin müdahalesi Afrika'da da yansımaları göstermektedir. Buradan şu çıkarım yapılabilir: Çatışmalara müdahale, sadece o bölgeyle sınırlı kalmamakta çünkü daha uzun stratejik hesapların yapıldığı bir alandır.

Siere Leon, Liberya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Angola'da çatışmaların ana kaynağının elmas ticareti oluşturmalarını doğal kaynakların çatışmaları hızlandırmasının ya da nedeni olduğunu göstermektedir.⁸⁸ Doğal kaynakların bir çatışmayı yoğunlaştırmasına önemli bir diğer örnek de Elizabeth Gilmore'un Angola, Sudan ve Endonezya'da (Açe) petrol kaynaklarının bölünmeyi teşvik etmesi üzerine yaptığı çalışmada görülmektedir.⁸⁹ Enerji bölüşümü ve enerji yolları üzerindeki büyük

⁸⁷ Mearsheimer, **The Great Delusion...**, s. 212.

⁸⁸ Akyeşilmen, **a.g.e.**, s. 24.

⁸⁹ Elizabeth Gilmore, (vd. ed.). "Conflict Diamonds: A New Dataset", **Conflict Management and Peace Science**, Routledge, C. 22, 2005, s. 258.

mücadelenin bir diğ er yansıması da Rusya'nın özellikle Ukrayna'ya müdahalesinde olduğu gibi ortaya çıkabilmektedir.

Makro yapıyı ve ülkelerin ulusal çıkarları doğrultusunda nasıl uzun vadeli jeopolitik hesaplarla bir çatışmaya müdahale ettiğini görmek için Yugoslavya ve Irak müdahalelerine de değ erlendirdik. Özetle neoliberal saiklerle yapılan Irak işgalinin amaçları enerji, enerji yolları ve askeri müdahale arasındaki ilişkiyi de anlamaya yardımcı olmaktadır. (Bir de İsrail'in bölgedeki güvenliği için.) Çok sık tekrarlanan ama yanlış bilinenin aksine Irak'a müdahale ABD'deki realistlerin değ il, neoliberallerin (neoconların) yürüttüğü politikalar sonucu yapılmıştır. Ekonomik saiklerin müdahalelerde ne kadar önemli olduğunu askeri müdahaleleri doğ urduğu bu örneklerde görölmektedir.

Ortadoğu ve Doğu Avrupa'daki teritoryal çatışmalara müdahalelerin benzer amaçları olduğu ortadadır. Bu yüzden bir dış aktörün bir teritoryal çatışmaya müdahalesi diğ er teritoryal çatışmalarla da ilişkili olabilmektedir. Özellikle ABD ekonomik çıkarlarından dolayı stratejik hesaplarla uluslararası çatışmalara müdahale etmektedir.⁹⁰ Yugoslavya özellikle Soğuk Savaş'ta Varşova Paktı'na yakın olması sebebiyle Batı İttifakı'na oldukça faydalı olmuştur. Makedonya ve Kosova (bunlara ek olarak Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk bir de Kosova'daki Bondsteel adlı dünyada en büyük ABD üslerinden biri olduğunu unutulmamalıdır) Orta Asya'dan Avrupa'ya gelen enerji hatlarının batı ucunda olduğu için çok önemli bir konuma sahiptir.⁹¹ Tabii Rusya'ya enerji bağımlılığı hat safhada olan AB ülkeleri (Ukrayna krizinde bu göröldü, Rusya'nın gazı kesme tehditleri vardı) bu noktada Kosova ve Makedonya'ya çok önem verilmektedir. Yugoslavya, Irak, Ukrayna, Koreler arası çatışma ABD ile Çin ve Rusya'nın Güvenlik Konseyi'nde müdahaleler konusunda çekişmesi de güç mücadalesini göstermektedir. Rusya'nın Suriye'ye müdahaleyi Güvenlik Konseyi'nden veto etmesi bunu gösteren en iyi örneklerdendir.

⁹⁰ Aslam, **a.g.e.**, s. 248.

⁹¹ Oberg, **a.g.e.**, s. 68.

Kuzey Kore de Batılıların demokratik ve liberal sisteminin dışında bulmakta ve süper güçlere direnmektedir. Kuzey Kore'ye Yugoslavya parçalandıktan sonraki dönemdeki gibi ya da Irak'taki gibi bir müdahale olmadı. "Neden olmadı?" sorusunun cevabı uluslararası sistemin anlaşılması hususunda da önemlidir. Kuzey Kore'nin yer aldığı ittifaklar onun sisteme direnmesini sağlamaktadır. Asya Pasifik'te özellikle Çin ile olan ilişki ve etkisi dengeleri kurmaktadır. Kuzey Kore'ye müdahale yapılmamasının diğer sebeplerini İkinci Bölümde ayrıntısıyla tartışılmıştır.

5. Siyasi-Diplomatik Müdahaleler

Clausewitz'in belirttiği gibi politikanın üstünlüğü vardır, savaş sadece bir araçtır.⁹² Bu önemli görüşten hareketle uzun barışın sağlam temeller üzerinde yükselmesi ve amaç kalıcılık ise siyasi-diplomatik politikalar ve/veya müdahaleler her zaman öncelikli olmalıdır.

Yukarıda da değinildiği üzere çatışma çözümü ve barış çalışmaları literatürü incelenirse askeri müdahalelerin daha çok kullanılan ve kısa vadede çözüm alınan müdahale tipi olduğu görülür. Çünkü özellikle dış aktörler çatışmayla pek fazla vakit kaybetmek istememektedirler. Siyasi-diplomatik çözüm uzun vadede çözümü getiren ve zaman isteyen yöntemleri içermektedir. Tabii bir kez daha vurgulanmalıdır ki uzun vadeli çözümler için kullanılması gereken de bu yöntemlerdir. Ancak son yıllarda siyasi-diplomatik çözüm yollarına daha çok başvurulması için olumlu yönde gelişmeler olmuştur, fakat bunlar yine de etkisiz kalmaktadırlar.

Siyasi-diplomatik müdahaleler sadece diğer müdahale tiplerinde olduğu gibi çatışmanın kaynağı olarak düşünülmemelidir. Çok kutuplu uluslararası sistemde (Soğuk Savaş sonrası ve 2000'li yılların başından itibaren) askeri ve ekonomik müdahaleden daha çok kullanılan siyasi-diplomatik müdahaleler karşımıza çıkmaktadır. Bunların da en etkilisi yukarıda da değinildiği gibi dış aktörlerin

⁹² Carl von Clausewitz, **On War**, Everyman's Library, New York 1993, s. 101.

müzakereci olarak çatışma, daha doğru bir ifadeyle barış sürecine dahil olmasıdır. Çünkü uluslararası sistem devletlerin bu şekilde hareket etmesini sağlıyordu. Bu başlıkta siyasi-diplomatik müdahalelerin ne olduğunun yanısıra diğer müdahale tipleriyle farklarının ne olduğu sorularına cevap verilmektedir.

5.1. Siyasi-Diplomatik Müdahalelerin Amaçları

Bu alt başlıkta siyasi-diplomatik müdahale biçimin amaçları örneklerle açıklanmıştır. Dış aktörler bu müdahale tipini genellikle bir uluslararası kuruluş çerçevesinde kullanmaktadırlar. Çünkü uluslararası kamuoyunun oluşması ve meşruiyetin sağlanması gerekmektedir ki çatışmanın birincil tarafları üzerinde etkili olabilsin.

Dış aktörlerin bu şekilde barış sürecine katılması özellikle çatışmanın birincil tarafları arasında güvenin inşa edilmesinde çok önemlidir. Güven inşası sadece konunun bir tarafını oluşturmaktadır. Çatışmanın ortaya çıkmasında, güven inşasında, barışta ve taraflara gerektiğinde zor uygulamaya kadar birçok noktada dış aktörler zaten sürece katılmaktadırlar. Taraflar arasında güvenin sağlanması için resmi ya da gayriresmi yolları kullanarak görüşmelerini sağlayabilirler ve bu konuda da çok etkili olabilmektedirler.⁹³ Bu şekilde siyasi çözümlere daha çok yaklaşılmakta ve uzun süreli barışın sağlanmasına imkân verilebilmektedir. Müzakerelerin önemli bir etkisi çatışan taraflar arasındaki yanlış algılamalar ve önyargıların kırılmasının sağlanmasıdır.⁹⁴ Herbert Kelman'ın da belirttiği gibi yapılan problem çözme çalışmaları farklı görüşme ve müzakere kanallarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır.⁹⁵ Kuzey Kore ve ABD

⁹³ Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 40.

⁹⁴ Louis Kriesberg, **International Conflict Resolution: The US-USSR and Middle East Cases**, New Haven, CT: Yale University Press, 1992, aktaran Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 40.

⁹⁵ Herbert C. Kelman, "The interactive problem-solving approach", C. A. Crocker, F. O. Hampson, P. Aall (ed.), **Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict**, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996, s. 501-520; Herbert C. Kelman, "Social-psychological dimensions of international conflict", I. W. Zartman, J. L. Rasmussen (ed.), **Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques**, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997, s. 191-238.

arasında Singapur’da liderler düzeyinde yapılan görüşmeler alt düzeyde müzakerelerin sürmesiyle devam etmiş ve tarafların yumuşamasında etkili olmuştur (bkz. Üçüncü Bölüm).

Birincil tarafların birbirleriyle iletişime geçmesi oldukça zor bir süreçtir. Önce kimin harekete geçeceği, tarafların karar vermede büyük problemler yaşadığı önemli bir konudur. Çünkü taraflar ilk adımı atanın kendileri olmasını istemez. Bu durumda zayıf görüneceklerini düşünürler. Bir üçüncü tarafın tetikleyici etkisiyle taraflar harekete geçebilir ve çözüm için önemli adımlar atabilirler. Bunun bilinen en açık örnekleri Bosna’daki çatışmadan sonra ABD eski başkanı Bill Clinton’ın teşvikiyle ABD’nin Dayton kasabasında yapılan antlaşma ve yine Camp David’te ABD’nin teşvikiyle Mısır ve İsrail’in görüşmeleri ve akabinde antlaşmanın imzalanmasıdır.⁹⁶ Arap-İsrail çatışmasının ne kadar şiddetli olduğu, uzun yıllar sürdüğü ve taraflardan ölümlere sebep olduğu dikkate alınırsa durumun önemi daha iyi anlaşılmaktadır.⁹⁷ Bu tür müzakereler taraflar arası problemin çözülmesi için oluşturulacak bir haritanın oluşturulmasının görüşüldüğü bir platform olarak başlamaktadır.

Tarafların bir araya gelmesi çözüm için hayati öneme sahiptir. Güney ve Kuzey Kore arasında Güney Kore’de yapılacak kış olimpiyatları için görüşmelerin (Ocak 2018 tarihinde)⁹⁸ başlaması aradaki havayı yumuşatmıştır. Bu masa tenisi diplomasisi, Türkiye ve Ermenistan arasında futbol diplomasisiydi ve taraflar iki önemli anlaşmanın ön imzasını dahi atmışlardı. Dış aktör ile üçüncü tarafların çabalarından ve tetikleyici çalışmaları ardından birincil taraflar bir noktadan sonra kendileri konuyu kendileri müzakere etmeye başlayabilir ve süreç daha sağlıklı ilerleyebilir.

⁹⁶ Arap-İsrail çatışmalarının ayrıntılarıyla incelendiği bir eser için bkz.: Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)**, Kronik Kitap, İstanbul, 2017.

⁹⁷ Bora Bayraktar, **Oslo Süreci**, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.

⁹⁸ Taehoon Lee, Hilary Whiteman, Lauren Said-Moorhouse, “North Korea calls hotline to South Korea in diplomatic breakthrough”, (Çevrimiçi) <https://edition.cnn.com/2018/01/03/asia/north-korea-south-hotline/index.html>, 27 Ocak 2018.

Azar ve Burton'ın belirttiği üzere dış aktörler eğer birincil tarafları baskıyla, zorla görüşme masasında tutuyorsa, bu baskı azaldığında tren raydan çıkabilecektir.⁹⁹ Açıkça görülmektedir ki barış süreçlerinin birincil tarafların ikna edilmesiyle olacak ve kalıcı barış bu şekilde sağlanabilecektir. Aksi halde bu yapay bir süreç olacak ve daha tehlikeli bir durumun ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Bunların yanında dış aktörlerin siyasi ve diplomatik baskıları bir noktaya kadar etkili olmaktadır.

Siyasi müdahalenin amaçlarından biri de özellikle askeri müdahale yapılmadan önceki gerekli meşruiyeti sağlamak üzere hedef ülkedeki sadece müdahaleci taraf için değil dünya için de düşman olarak gösterilmesi gerekmektedir. Bu tam manasıyla güvenlikleştirme politikalarına örnektir. Bu şekilde hem iç hem de dünya kamuoyu müdahaleye hazırlanmaktadır.

Yugoslavya'nın lideri Joseph Boriz Tito, İkinci Dünya Savaşı'nda Batı Bloku tarafından takdir edilen bir liderken 1948 gibi erken bir zamanda Milovan Djilas'ı Joseph Stalin'le görüşmek üzere göndermesi ve Irak lideri Saddam Hüseyin'in de Kuveyt'e saldırması onların şeytanlaştırmasının başlamasına sebep olmuştur.¹⁰⁰ John Oberg'in belirttiği üzere Saddam'ı şeytanlaştıran medya kuruluşları ve mensuplarının birçoğu Irak'ı hiç ziyaret etmemiştir, mesela Saddam Hüseyin'in Irak'ta Batı yönlü eğitim, sağlık vs. hizmetleri vermekteydi fakat bu bilinmemekteydi.¹⁰¹ 2003 yılındaki Irak müdahalesi tabii şeytanlaştırma örneğinin ve bu işgal sonrası sistemin daha kötü bir şekilde etkilendiği örnektir. Bunun yanında Baas Partisi'yle yönetilen Irak, Sovyetler Birliği'nden ve Çin'den farklı olarak Sovyetler'in Afganistan işgaline karşıydı.

Siyasi müdahalenin etnisiteyle bağlantılı bir örneği de farklı, heterojen bir etnik yapıya sahip çatışma alanında bir dış aktörün belli bir etnik grubu desteklemesidir. Burada görüldüğü gibi dış aktörlerin motivasyonu etnik bağları, yani akrabaları

⁹⁹ John Wear Burton, **Resolving Deep-rooted Conflict: A Handbook**, Lanham, MD: University Press of America, 1987; Edward E. Azar, Burton, J. W. (ed.), **International Conflict Resolution: Theory and Practice**, Sussex: Wheatsheaf Books, 1986.

¹⁰⁰ Oberg, **a.g.e.**, s. 66.

¹⁰¹ Oberg, **a.g.e.**, s. 66.

olmuştur. Bu durumlarda siyasi ve diplomatik müdahale kararını topluma kabullendirmek daha etkili olmaktadır. Çünkü dış aktörler diasporaları kullanarak lobi faaliyetleri yapabilmektedir.

Dış aktörler eğer çatışmalar yaşadılarsa onları iç politikalarında ön plana çıkartabilirler. Ancak bu durum farklı problemlere sebep olmakta; geçmişin kötü hatıralarını dirilmektedir. Neustadt, May, Vasquez ve Khong gibi araştırmacılara göre bir aktör eğer yeni bir çatışmayla mücadele ederken geçmişten bir analogi kullanırsa, yani geçmişe atıf yaparsa var olan çatışma tırmanmaktadır.¹⁰² Sırbistan, Bosna ve Kosova'ya askeri saldırılarında Osmanlı Devleti'nin o bölgeleri işgal ettiği iddiasıyla geçmişle ilişki kurulmaktadır. Dış aktörler özellikle siyasi-diplomatik müdahalelerde analogilere başvurumaktadırlar.

Dış aktörlerin bir bölgeye müdahalesinin siyasi örneği de var olan mevcut yönetimleri değiştirmek adına yapılan müdahalelerdir. Peki neden bu yönetimler değiştirmek istenmektedir? Çünkü halihazırdaki sistemin işleyişine engel olmakta ya da dış aktörün ulusal çıkarına ters düşen bir durum oluşmuş olabilir. Özellikle ABD'nin Latin Amerika ülkelerinde yönetimlerin değişmesi için yaptığı müdahaleler bunlara örnek gösterilebilir. ABD, Panama'da önce diktatörün değişmesine, sonra da yeni demokratik bir yönetim kurulmasını yardımcı olmuştur.¹⁰³

Siyasi müdahale maalesef bazı çatışmalı bölgelerin dikkate alınmaması noktasında ortaya çıkmaktadır. 2009 yılında HIIK tarafından oluşturulan **Conflict Barometer** raporuna göre Afganistan ve Irak siyasi öncelikler nedeniyle belirtilen yoğun, düzenli ve sistematik şiddetin olduğu savaşlar arasına alınmamış ve bu tipte yedi savaşın olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁴ Bu askeri müdahale ve savaş kavramlarına bakış

¹⁰² Richard E. Neustadt, Ernest R. May, **Thinking in Time: The Uses of History for Decision-Makers**, New York: Free Press, 1986; Vasquez, John, "Foreign Policy, Learning, and War", içinde Charles F. Hermann, Charles W. Kegley, Jr., James N. Rosenau, (eds.) **New Directions in the Study of Foreign Policy**, Boston: Allen&Unwin, 1987, s. 366-83; Khong, Yuen Foong Khong, **Analogies at War: Korea, Munich, Dien Bien Phu, and the Vietnam Decisions of 1965**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992; Samuel S. Kim, **The Two Koreas and the Great Powers**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

¹⁰³ Aslam, **a.g.e.**, s. 248.

¹⁰⁴ Akyeşilmen, **a.g.e.**, s. 30.

açısıyla da doğrudan alakalı bir durumdur. ABD Afganistan'a daha doğrusu El-Kaide'ye yönelik siyasi bir kampanya dahi başlaştırmıştı.¹⁰⁵

Çalışmanın ana aktörlerinden biri olan Çin'in Doğu Türkistan ile hâlihazırda süren teritoryal çatışması devam etmektedir. ÇHC de Doğu Türkistan'da uyguladığı politikalarda 11 Eylül sonrası terörizmle mücadele bağlamında meşruiyet sağlamaya çalışmaktadır. Çin burada dış aktör olmamasına rağmen siyasi müdahaleye, uluslararası konjonktürü de kullanarak açık bir örnek vermiştir. Dış aktörlerin çatışmanın devam etmesinde ve meşru tabanın sağlamasının çok önemli bir yeri olduğunu göstermeye çalışıldı. Çünkü uluslararası meşruiyet olmadan devlet dışı bir aktörün çatışmayı sürdürmesi kolay olmamasının yanısıra devlet gibi bir dış aktörün de bir bölge, grup, yapı ya da etnisite vb. birimlere müdahalesi onun için daha büyük problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Doğu Türkistan'daki konu üzerinden dış aktörlerin teritoryal çatışmalardaki mücadelesi bir örnekle daha gösterilebilir. 2020 yılının Mayıs ayında ABD Kongresi'nden Çin'in Doğu Türkistan'da yaptıklarının araştırılması ve yaptırım uygulanması için bir karar çıkmıştır.¹⁰⁶ Büyük bir güç, ulusal ve uluslararası alanda, mücadele ettiği bir güce teritoryal bir çatışma üzerinden baskı uygulamaya çalışmaktadır. Dış aktörler teritoryal bir çatışmayı, kendi arasındaki mücadele için uluslararası alanda “bir baskı aracı” olarak kullanabilmektedir.

Siyasi müdahale uygulamanın bir başka amacı da dış aktörün çatışmalı bölgede etkisini kaybetmek istememesidir. Örneğin Tamil Kaplanları konusunda Srilanka'daki etkisini kaybetmek istemeyen Hindistan 2009'da başlanacak reformları Çin, Rusya, Arap ve Afrika ülkelerinden destekleyenler olmasına rağmen desteklememiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Hasrat Hussain, “The Prospect of Peace Talks With Taliban”, **CPCS Peace Practitioners' Research Conference 2012**, s. 1-25.

¹⁰⁶ Birleşik Devletler Kongresi, S. 3744: Uyghur Human Rights Policy Act of 2020 (Uygur İnsan Hakları Politikası Yasası), <https://www.govtrack.us/congress/bills/116/s3744> ve yasanın tam metni için bkz.: (Çevrimiçi) <https://www.govtrack.us/congress/bills/116/s3744/text>, 31 Mayıs 2020.

¹⁰⁷ Sandra Destradi, “India and Sri Lanka's Civil War The Failure of Regional Conflict Management in South Asia”, **Asian Survey**, C. 52, No: 3, Mayıs/Haziran 2012, s. 616.

Burada siyasi-diplomatik müdahalenin stratejik amaçlarla da kullanıldığına değinildi. Çatışmalı bölgelerde bu tür ufak açıklamalar bile çatışmanın birincil taraflarını etkileyebilmektedir. Ancak siyasi-diplomatik müdahaleler çatışmayı körüklemek noktasında da çok etkilidirler.

Siyasi müdahale uzun vadeli bir barış ve çatışmanın temel kaynaklarının ortadan kalkması noktasında en etkili yöntemdir. Siyasi, askeri müdahalelere üstündür ama uygulanacağı zamanlar değişebilir. Genel kabullerin aksine siyasi müdahaleler özellikle az kullanılırsa da askeri ve ekonomik müdahalelerden çok daha etkilidirler. Bunun yanında siyasi-diplomatik müdahaleler, uygulaması en zor müdahale tipidir.

6. Birincil Aktörün Çatışmalarda Dış Aktörlere Başvurması

Dış aktörlerin çatışmalara müdahalesi tabii ki her zaman onların kararları ve amaçları doğrultusunda değil, hedef devletin onları yardıma çağırmasıyla da gerçekleşebilir. Hedef devletler kendi iç istikrarlarını sağlamak, iktidarlarını güvence altına almak için dış aktörlerden doğrudan yardım talebinde bulunabilirler. Bu arada önemli olan konu hangi yapıdan; devlet, uluslararası kurum ya da başka bir aktörden yardım istendiğidir. Eğer bir devletten yardım talebinde bulunuluyorsa müdahaleci devletin, hedef devlet üzerinde etkisi oldukça artmaktadır. Bunun yanında böyle bir talepte bulunmadığı halde bununla yüz yüze kalanlar da olmaktadır. “Çatışmanın birincil taraflarından biri neden bir dış aktörden yardım ister?” sorusu bu bölümün asıl sorusunu oluşturmaktadır.

Bölüme başlarken William Zartman’ın görüşünü hatırlamak yerinde olur. Ona göre meşruluk sorununun çözülmesi gerekir ve üçüncü taraflar bu noktada müdahale edebilir. Tam da bu bağlamda müdahale eden tarafların hedef ve çıkarlarını belirlemelerine saygı göstermelidir.¹⁰⁸ Müdahale talebi hedef ülkeden gelebilir ya da

¹⁰⁸ I. W. Zartman, “Introduction: Toward the Resolution of International Conflicts”, der. William I. Zartman, **Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques**, The Endowment of the United States, Washington, 2007, s. 18.

Üçüncü Bölümde inceleneceği gibi müzakerelere Koreler örneğinde olduğu üzere üçüncü bir tarafın müdahil olmasını isteyebilmektedirler.

Teritoryal çatışmalarda dış yardım oldukça hayati olabilir. Aksi halde örnekleri de olduğu gibi eğer özellikle çatışan taraflardan biri devlet dışı bir aktör ise bu durum daha net ortaya çıkmaktadır. Çünkü bunların çatışmaları yürütebilme kabiliyetleri dış aktörlerden gelecek yardımlara oldukça bağlıdır. Tarafların bir çatışmayı sürdürebilme kabiliyeti için daha zayıf olan tarafın katlanılmaz maliyete ve yılgınlığa ulaşmamasını sağlaması için dış yardımlar oldukça etkilidir. Çatışmanın sürmesi durumunda dış desteğin önemini Koreler arası çatışmada özellikle Kuzey Kore'nin aldığı yardımda görülebilir. Bunun diğer örneklerinden biri de Arap Baharı sürecinde çatışmaların çıkmaya başladığı Suriye rejiminin Rusya'dan yardım talep etmesidir.

Diğer taraftan T. V. Paul asimetrik güçlerin taraf olduğu durumlarda çatışmanın uzun süreceğini iddia eder.¹⁰⁹ Paul'e göre güç dengesinde zayıf olan taraf bir dış aktörle ittifak yapabilir ya da terörizme başvurabilir; uluslararası güvenlik tehlikeye girebilir ve çatışmaya başka dış aktörler de çatışmaya katılabilir.

Çatışmada yardım istenilen dış aktörlerin seçiminde öne çıkan parametreler nelerdir? İlk olarak çatışmanın birinci taraflarıyla geçmişte olan bağları etkili olmaktadır. Örneğin 2013 yılında Mali'de başlayan, ülkenin kuzeyinde toplanan ve güneydeki merkeze yönelen aşırı İslamcı militanlara karşı merkez Bakamo, ordunun o militanlara karşı duramayacağını düşünüp BM ve Fransa'dan yardım talebinde bulunmuş ve Fransız askeri fiili olarak Mali sınırları içinde görevde bulunmuştur.¹¹⁰ Fransa ve Mali tarihsel geçmişi ve buna binaen devam eden ilişkileri nedeniyle askeri müdahalede Fransa ilk sırada yer almıştır. Rusya ve Suriye örneğinde olduğu gibi Sovyetler Birliği döneminde, Baas rejimli Suriye ile arasındaki bir ilişki oluşmuştur. Müdahaleci devletin hareketlerini ve kararlarını nasıl tarihsel bağlar etkiliyorsa, hedef devletin istek ve kararlarını da etkilemektedir. Bu durumun oluşmasında hedef

¹⁰⁹ T. V. Paul, "Why has the India-Pakistan Rivalry Been so Enduring? Power Asymmetry and an Intractable Conflict", *Security Studies*, C. 15, No: 4, s. 600.

¹¹⁰ Boeke, Schuurman, *a.g.e.*, s. 801.

devletteki yönetici eltilerin payı çok büyüktür. BM Güvenlik Konseyi 2071 sayılı kararla Afrika'ya müdahale edilmesi doğrultusunda karar almıştır. Fransa eski Cumhurbaşkanı Francois Hollande, Afrika ülkelerinden yardım çağrısı aldığını açıklamış, gerektiğinde güç kullanılacağını dahi belirtmiştir. Burada Fransa'nın BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olmasından kaynaklanan gücünü de kullanarak örgütü harekete geçirmiştir.

Bu başlık altında müdahalenin bir dış aktör tarafından yapılmasının yanında çatışmanın tarafları ya da çatışmanın yaşandığı bölgedeki devletler tarafından da talep edilebildiği de incelendi. Öte yandan müdahale talebinin yanında hedef devletin “izin” alma durumu da ortaya çıkabilmektedir. Bu durumlar hem müdahaleci hem de hedef devletin çıkarlarıyla uyum sağladığında bu durum daha rahat gerçekleşmektedir.

7. Dış Aktörlerin Uluslararası Çatışmalara Müdahale Etmesi

Çatışma çözümü ve barış çalışmalarındaki en önemli sorular da bir devletin, çatışmanın niteliğine göre değişse de bir çatışmaya ne zaman, nasıl ve hangi araçlarla müdahale edeceğine ilişkin olanıdır. Ancak bu bölümde dış aktörlerin kendi iç siyasi sistemlerinde nasıl karar alındığıyla doğrudan ilgilenilmemiştir.

Dış aktörlerin neler olduğunu açıklarken onların sadece devletler değil, uluslararası aktörler, sivil toplum örgütleri gibi yapıların da dahil olduğunu belirtildi. Zaten aktörlerin hem nitelik hem de nicelik olarak artmaya başlaması çatışma çözümü ve barış çalışmalarında zenginleşmeyi sağlamıştır, bu duruma paralel olarak çatışmaların karmaşıklığı da artırmıştır. Çalışmamızda iddia edildiği gibi dış aktörlerin bir çatışmaya müdahalesinin önemli sebeplerinden biri onların küresel çaptaki mücadelesidir. Özellikle yükselen Atina ve Sparta arasındaki mücadelede olduğu gibi Çin'in güçlenmesi çatışma olasılığını arttırmakta¹¹¹ ve bölgesel çatışmalarda yansımaları göstermektedir.

¹¹¹ Robert Gilpin, **War and Change in World Politics**, New York, 1981, s. 40.

Dış aktörlerin müdahalesi her zaman çatışmaların uzamasına ve daha kötüye gitmesine mi sebep olmaktadır? Çalışmada dış aktörlerin ve üçüncü tarafların müdahalesinin sadece olumsuz olmadığı gösterilmiştir. Üçüncü Bölümde de Koreler arası çatışmanın çözümünde tartışıldığı gibi dış aktörlerin çatışmanın çözümünde ve barışın tesisindeki etkileri ve müdahaleleri değerlendirilmiştir. Ancak dış aktörlerin çatışmalara müdahalesinin daha çok olumsuz mu ya da olumlu mu olduğu konusundaki iddiayı daha sonra örneklerle incelemek üzere bu başlığa devam edilmiştir.

Dış aktörlerin çatışmalara müdahalesi (bunun geniş anlamda kullanıldığı belirtilmişti) doğrudan, incelenmesi daha kolay olanlar ve dolaylı olarak yapılan müdahaleler olmak üzere üçe ayrılabilir. Yoksulluğun artması, çevre tahribatı ve hafif silahların yayılması müdahale sonrası gerçekleşebilir. Bazı noktalarda küreselleşen dünyada etkileşimler ve yapılanlara tepkiler daha hızlı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu kötü durumlar yıllar sonrasında dahi müdahale eden devletleri etkileyebilmektedir. Yine Ken Booth'un küresel güvenlik teorisinde, oluşan küresel ekonomik adeletsizliğin terör olaylarını arttırdığına ilişkin önemli bir etkisi olduğu incelenmiştir.¹¹²

Giriş kısmında dış aktör olarak devletlerin incelendiği belirtilmişti. Bu yüzden de Koreler arası çatışma örneğinde dört devlet esas alınmıştır. Ancak uluslararası müdahaleler özellikle BM, NATO, DB ve IMF gibi daha etkili kuruluşlar başta olmak üzere yapılmaktadır. Ancak adı geçen örgütlerin içinde devletlerin önemli aktörler olduğu ve yine müdahaleleri onların örgütler içerisindeki güç kapasiteleri çerçevesinde yönlendirdiği üzerinde durularak bu kuruluşların dolaylı etkileri de incelenmiştir.

Fakat önemli meselelerden biri de müdahaleler ve liberal görüş arasındaki çelişkidir. Doyle bu konu üzerine önemli çalışmalar yapmış ulusların kendi kaderini tayin hakkı (*self determinasyon*) ve müdahaleler arasındaki problemleri analiz etmeye çalışmıştır. Peki ona göre uluslararası hukukun kurallarına uygun olan müdahale

¹¹² Ken Booth, **Theory of World Security**, Cambridge University Press, UK, 2007, s. 185.

nedir? Doyle, **The Question of Intervention: John Stuart Mill and the Responsibility to Protect**¹¹³ adlı çalışmasında bu soruya cevap aramaktadır. Liberal görüşün insan hakları bu bağlamda devletin egemenliğine geçişi de gözler önüne serer. Bu noktada üç temel prensibin var olmasıyla bir müdahale uluslararası hukuka aykırı olmayacaktır. Öncelikle insani bir taahhüt verilmesi şarttır; bunun ulusal sınırlarla ilgisi olmaz, ikincisi self determinasyon ilkesine saygı duyulmalıdır; üçüncüsü ve de sonuncusu uluslararası sistemin anarşik olan yapısına uygunluktur.¹¹⁴ Tam da bu noktada dış aktörler olan devletler, güçleri eksenin de uluslararası hukuku göz ardı etmektedirler.¹¹⁵

Bu konuda açıklama yapmaya gerekemektedir. Çünkü aşağıda daha ayrıntılı olarak değinilen hedef ile müdahaleci devlet arasındaki ilişkinin ve her ikisinin de şu anda var olan uluslararası sistem içerisinde egemenlik hakkına sahip oldukları ve iç işlerine karışmama ilkesi geçerliliği ortadadır. Ancak küreselleşmenin arttığı bir dönemde bu ilke de tartışılmaya açılmıştır. Diğer taraftan küreselleşme buna nasıl etkilerde bulunuyor? Küreselleşmeyle girift hale gelmiş ilişkiler nedeniyle, çatışmanın olduğu ufak bir bölge örneğin uluslararası bir ticaret yolunu ve enerji noktasını da olumsuz yönde etkileyebilir.¹¹⁶ Bu durum başka aktörlerin çatışmaya katılmasına neden olabilir.

Kısaca ulusal ve uluslararası süreçte politika üretim sürecine değinerek çatışmalarda bunların ne kadar etkili olduğuna bakılarak mesele açıklığa kavuşturulabilir. Dış politika analizi alanının çalışma konusu olan dış politika karar alımı ve politika oluşturulması çok karmaşık bir süreçtir.¹¹⁷ Ulusal ve uluslararası

¹¹³ Michael W. Doyle, **The Question of Intervention: John Stuart Mill and the Responsibility to Protect**, Yale University Press, New Heaven and London, 2015.

¹¹⁴ Doyle, **a.g.e.**, s. 1 ve 2'deki ayrıntılı giriş.

¹¹⁵ Hans Morgethau, **Uluslararası Politika**, C. 1, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1970, s. 295.

¹¹⁶ Magnus Bjarnason, "Changing international borders in Ukraine: Crimea-Russia's bold move", **NATO Review**, 28 Ağustos 2014, (Çevrimiçi) <https://www.nato.int/docu/review/articles/2014/08/28/changing-international-borders-in-ukraine-crimea-russias-bold-move/index.html>, 15 Nisan 2018.

¹¹⁷ Walter Carlsnaes, "Aktörler, Yapılar ve Dış Politika Analizi", (ed.) Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne, **Dış Politika-Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar**, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi,

aktörler ve kurumlar karar alıcıların görüşlerini, doğal olarak politik çıktılarını etkilemektedir. Dış aktörlerin müdahalesinin ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde etkileri olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Konumuz açısından bakıldığında bir çatışmaya müdahale etmek hem ulusal hem de uluslararası dinamikleri harekete geçirebilir ya da bu düzeylerdeki aktörlerin çıkarlarının aleyhine bir sonuç doğurabilir. Müdahaleler birinci çalışma alanlarından biri olduğu, onlar da bir dış politika kararı olduğu ve belirtildiği gibi aktörler ile çıkarlar girift ilişkiler içerdiği göz önünde tutulmalı ve müdahale kararının sonuçları bu doğrultuda değerlendirilmelidir.

Buna ek olarak yapılacak müdahale bir devlete ya da bir devletin sınırları içinde olması sebebiyle devlet denilen egemen (*sovereign*) yapıyı etkileyebilmektedir.¹¹⁸ Ancak bu müdahaleleri önlemek için özellikle “hedef devletler” (*müdahaleye maruz kalan devlet*) devlet egemenliği vurgusu yapmaktadır. Çünkü onlar uluslararası sistemin birincil kabullerinden birinin “her devletin eşit ve egemen olduğu” görüşünü savunmaktadırlar. Bu, hedef devletlerin lehine gözükmektedir. Egemenlik bu çalışma için neden bu kadar önemlidir? Aslında müdahale ister bir devlet isterse de devlet dışı bir yapı tarafından yapılsın uluslararası alanda bir karşılığı olmaktadır. Diğer taraftan devletleri esas aldığımız için egemenlik kavramına değinmek gerekiyordu, çünkü egemenlik ve müdahale doğrudan ilişkilidir.

Müdahale kararının daha farklı faktörlere bağlı olduğunu belirtenler de vardır. Ada Huibregtse’nin etnik çatışmalara dış aktörlerin yaptığı müdahaleleri incelediği çalışmasında müdahalenin; müdahalecinin karar alma yeteneği, müdahalecinin müdahale etmedeki istekliliği-motivasyonu, müdahaleci devlet ile hedef devlet arasında etnik akrabalığın var olup olmaması, müdahaleci ve hedef devletin rejim tipi ve son olarak müdahaleci ve hedef devlet arasındaki güç ilişkileri olmak üzere beş ana

İstanbul, 2016, s. 113-166; Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 2014, s. 307.

¹¹⁸ “Devletin egemenliği” ve “egemenlik” meselesi doğrudan konumuz dâhilinde değildir. Lakin Birleşmiş Milletler Şartı’nın (**Charter of United Nations**) 1. bölümü, 2. maddesinde belirtildiği gibi “devlet eşit ve egemendir”, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>, 28 Aralık 2017.

belirleyiciye bağılı olduğunu aktarır.¹¹⁹ Müdahadeleci ve hedef devlet arasında tarihsel, ekonomik, ırksal ve ideolojik korelasyon müdahale şartları ve yöntemlerini de etkileyen değişkenlerdir.

Çatışmaya müdahale kararının alınmasında büyük güçler arasındaki mücadeleye ayrı bir paragraf açılmıştır. Koreler arasındaki çatışmadaki rolleri incelenen ABD ve Çin arasında küresel düzeydeki güç mücadelesi de bu durumun değerlendirilmesi için önemlidir. Müdahalenin etkisi, onu gerçekleştiren devletin askeri, ekonomik, siyasi-diplomatik, kültürel¹²⁰ ve son yıllarda medya gücüyle doğrudan ilişkilidir. Tabii müdahaleci devlet kendi kararını alırken ABD'nin Irak'a müdahale kararı verilirken özellikle neo-conlara karşı çıkan önemli kişiler ve kuruluşların olması gibi iç politikadan da karşı çıkışlar olabilmektedir.¹²¹

Teritoryal bir çatışmaya dış aktörlerin müdahalesinin önemli bir noktası da bir çatışmanın bölgeselleşmesi/uluslararasılaşması sonucunda daha bölgesel/uluslararası aktörün bu sürece daha çok müdahil olması sonucunun doğmasıdır, çünkü kriz şiddetlenmektedir.¹²² Diğer bölümlerde de vurgulandığı üzere teritoryal bir çatışmanın şiddeti artarsa küreselleşen dünyada olumsuz etkileri daha fazla olabilmektedir. Diğer taraftan dış aktörler çatışmayı çözmek ya da kısıktırmak için de sürece müdahil olabilmektedirler. Afganistan'daki¹²³ çatışmalar ya da 2018 yılında hâlâ Irak ve

¹¹⁹ Ada Huibregtse, "External Intervention in Ethnic Conflict", **International Interactions**, C. 36, No: 3, 2010, s. 270.

¹²⁰ Bu konuda özellikle Joseph S. Nye Jr.'ın geliştirdiği yumuşak güç (*soft power*) kavramının da dâhil olduğu çalışmalarına başvurulabilir bkz.: **Amerikan Yüzyılı Bitti mi?**, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016; İngilizcesi **Is the American Century Over?**, Polity, Ocak, 2015; bu kitapta özellikle Çin Halk Cumhuriyeti ve ABD arasındaki karşılaştırmalar önemlidir; **Yumuşak Güç**, BB101 Yayınları, Ankara, 2017, kitapların orijinaleri için bkz.: **Soft Power-the Means to Success in World Politics**, Public Affairs, 2005; **Understanding International Conflict-An Introduction to Theory and History**, Longman, 2008.

¹²¹ Stephen M. Walt, "Iraq Shows That Preventive War Worsens Problems Diplomacy Can Solve", **The New York Times**, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/roomfordebate/2015/05/18/iraq-bad-intelligence-or-a-lesson-in-bad-policy/iraq-shows-that-preventive-war-worsens-problems-diplomacy-can-solve>, 6 Mayıs 2019.

¹²² Akyeşilmen, **a.g.e.**, s. 28.

¹²³ Anthony H. Cordesman, **Afghanistan: A War in Crisis!**, CSIS, 10 Eylül 2019, s. 141.

Suriye’de olduğu gibi devam eden birçok çatışmaya dış aktörlerin müdahale etmesi bunun örnekleridendir.

Bu bölümde çatışmalara müdahalelerin anatomisi incelenmiştir. Tabii bu müdahalelerin nedenleri olduğu gibi (aşağıda daha ayrıntılı tartışıldı) sonuçları da olmaktadır. Çatışmalara müdahalelerin oranı oldukça yüksektir, her çatışmada bir dış aktör müdahalesi vardır. Bu durum konunun incelenmesi gereken bir durum olmasını göstermektedir. Patrick M. Regan’ın İkinci Dünya Savaşı sonrası incelediği 138 çatışmada %62 (85/138) ekonomik ve askeri müdahaleyle biten bir oran ortaya çıkmıştır.¹²⁴ Müdahalelerin hedef ülkeler, komşu ve müdahaleci devletler açısından farklı düzeylerde etkileri, bu bölümün bundan sonraki kısmında incelenmiştir.

7.1. Müdahaleler Çatışmalı Bölgeye İstikrar Getirmekte Midir?

Dış aktörlerin çatışmaya müdahale ederken amaçları (ister insani ister ulusal çıkar gibi motivasyonlar), ne olursa olsun; bu müdahaleler komşu ülkelere istatistiksel olarak önemli bir istikrar getirmemektedir.¹²⁵ Büyük oranda istikrar getirici etkileri olmadığı gibi, müdahalelerin olumsuz sonuçları olmakta ve merkezi hükümet oldukça zarar görmekte ya da daha sert politikalar uygulamaktadır.

Kosova’ya ve Doğu Timor’a yapılan müdahaleler insani amaçlar savunularak yapılmıştır. Dış aktörler ya da üçüncü tarafların yaptığı müdahalelerin amaçlarının ya da motivasyonlarının o kadar da iyimser hedeflerinin olmadığını iç savaşın süresinin uzamasını amaçladıkları, çünkü özellikle hedef devletin kaynaklarının rakip devlet tarafından ya da müdahaleci devlet tarafından sömürülmesinin amaçlandığını iddia eden araştırmacılar da vardır.¹²⁶ Bunun tersi yönde hedef devlet adına yapılan

¹²⁴ Patrick M. Regan, “Conditions of successful third-party intervention in interstate conflict”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 40, No:2, 1996, s. 336-359.

¹²⁵ Dursun Peksen, Marie Olson Lounsbury, “Beyond the Target State: Foreign Military Intervention and Neighboring State Stability”, **International Interactions**, C. 38, No: 3, 2012, s. 349.

¹²⁶ Buradaki kaynaklar literatürdeki çalışmaların görülmesi için verilmiştir, hepsinden yararlanılmamıştır. Stephen J. Stedmans, “The end of the Zimbabwean war”, **Stopping the killing: How civil wars end**, (ed.) R. Licklider, New York: New York University Press 1993, s. 125-163;

müdahalelerin iç savaşı dindirmeye ve insani kaybının azaltılması amacının güdülüğünü iddia edenler araştırmacılar olduğu da görülmektedir.¹²⁷ Fakat bu ikinci kısım iddialar birinci kısım göre oldukça zayıftır.

Uluslararası örgüt olarak bir çatışmaya müdahaleyi gerçekleştiren en önemli örnek BM'dir.¹²⁸ BM çatışmayı sonlandırmak, barışı korumak¹²⁹ ve sonrasında barış inşasında görevlendirilmek üzere misyonlar oluşturmaktadır. Uluslararası hatta ulus üstü bir aktör olduğu iddia edilen Avrupa Birliği de uluslararası çatışmalara müdahale etmektedir.¹³⁰ Özellikle ABD gibi uluslararası sistemde güçlü olan devletler uluslararası kuruluşlara üye olmak ya da uluslararası alanda kendisini yükümlülük altına sokacak bir antlaşmaya taraf olmakta isteksiz davranabilmektedirler.¹³¹ Örneğin

Stephen J. Stedmans, "Negotiation and mediation in internal conflict", **The international dimensions of internal conflict**, (ed.) M. Brown, Cambridge, MA: Center for Science and International Affairs, 1996, s. 341-376; R. Licklider, "The consequences of negotiated settlements in civil wars, 1945-1993", **American Political Science Review**, C. 89, No: 3, 1995, s. 681-690; T. David Mason, Patrick J. Fett, "How civil wars end: A rational choice approach", **Journal of Conflict Resolution**, C. 40, No: 4, 1996, s. 546-568; S. R. David, "Internal war: Causes and cures", **World Politics**, C. 49, No: 4, 1997, s. 552-576; B. Walter, "The critical barrier to civil war settlement", **International Organization**, C. 51, No: 3, 1995, s. 335-364; P. Collier, A. Hoeffler, "On economic causes of civil war", **Oxford Economic Papers**, C. 50, No: 4, 1998, s. 563-573; D. A. Lake, D. Rothschild, (ed.) **The international spread of ethnic conflict: Fear, diffusion, and escalation**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998; C. A. Hartzell, "Explaining the stability of negotiated settlements to intrastate wars", **Journal of Conflict Resolution**, C. 43, No: 1, 1999, s. 3-22; H. Hegre, T. Ellingsen, N. P. Gleditsch, S. Gates, **Towards a democratic civil peace? Opportunity, grievance, and civil war 1816-1992**, Type script, International Peace Research Institute, Oslo (PRIO), 1999; T. D. Mason, P. J. Fett, "How civil wars end: A rational choice approach", **Journal of Conflict Resolution**, C. 40, No: 4, 1996, s. 546-568; C. Meek, "A competing risks model of civil war duration", **Annual Meeting of the Peace Science Society (International)**, Ann Arbor, MI, 1999; A. Henderson, J. D. Singer, "Civil war in the post-colonial world, 1946-92," **Journal of Peace Research**, C. 37, No:3, 2000, s. 275-299 aktaran Aslam, **a.g.e.**, s. 246-267.

¹²⁷ Patrick M. Regan, M. Patrick, **Civil wars and foreign Powers**, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002; Lemke Douglas, Patrick M. Regan, "Interventions as influence", **The scourge of war**, (ed.) Paul E. Diehl, Ann Arbor: University of Michigan Press; DeRouen, 2004, s. 145-166., R. Karl, David Sobek, "The dynamics of civil war duration and outcome", **Journal of Peace Research**, C. 31, 2004, s. 303-320 aktaran Aslam, **a.g.e.**, s. 246-267.

¹²⁸ United Nations, Peace and Security, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/peace-and-security/>, 19 Ocak 2018.

¹²⁹ United Nations Peacekeeping, Where we operate, (Çevrimiçi) <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate>, 20 Ocak 2018.

¹³⁰ Avrupa Birliği'nin BM nezdinde barış ve güvenlik meselelerine ilişkine aldığı kararlar için bkz.: (Çevrimiçi) <http://eu-un.europa.eu/peace-security-eu-policies-and-declarations-on-un-related-issues/>, 17 Ocak 2018.

¹³¹ F. O. Hampson, H. Reid, "Coalition diversity and normative legitimacy in human security negotiations", **International Negotiation**, C. 8, No: 1, 2003, s. 22-23.

Fransa, Mali ülkesine yönelik kararlarda hem BMGK'da hem de AB'de etkili bir aktör olması sebebiyle bu örgütleri hareket geçirmeyi başarmıştır. (Bu yüzden çalışmamızda büyük güçlerin mücadelesi önemle incelendi.) Büyük devletler olarak tanınan devletler, ulusal çıkar söz konusu olduğunda kapasiteleri çerçevesinde politikalarını gerçekleştirmek için harekete geçmektedirler. ABD ve Çin'in Koreler arası çatışmada olduğu gibi çatışmalara dış aktör olarak katılabilirler. Bu örnekler uluslararası sistemin anarşik ama hiyerarşik olmayan yapısının önemli yansımalarıdır.

Dış güçler çatışmalara müdahalelerinde uluslararası alandan destek ararlar mı? Bir ülke ne kadar güçlü olursa olsun egemen ve eşit bir devletin sınırlarına müdahale etmesi uluslararası kamuoyundan tepkilere sebep olabilir ki bunun örnekleri de vardır. Diğer taraftan müdahale yapılacak ülkeye yakın ve lojistik desteğin sağlanması için kullanılacak ülkelerin de bu müdahale lehine tavır alması gerekir. Bu çerçevede o ülkelerin ikna edilmesi gerekir. Bunun en bilinen örneklerinden biri Amerika'nın 2003 yılında Irak'a müdahale isteği sonucu hem Amerikan iç siyasetinde hem de uluslararası kamuoyunda ortaya çıkmıştır. Peki kamuoylarının ikna edilmemesinin ne gibi sonuçları olmaktadır? Kaynak ülke kendine destek bulamayabilir, yine kaynak ülke hedef ülkeye özellikle askeri hareket yapmak noktasında problemler yaşayabilir. Türkiye üzerinden operasyon yapmayı bekleyen Amerikan askerlerinin Akdeniz'de gemilerde hazır beklediği sırada Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk topraklarının Irak'a askeri harekât için kullanılmasına izin veren tezkereyi geçirmemiştir.

Dış aktörleri bir çatışmaya müdahale etmeye iten sebeplerden biri de çalışmanın asıl konusunda önemli bir noktayı oluşturan nükleer silah teknolojinin gelişmesidir.¹³² Fakat bu doğrudan bir müdahale etme nedeni değildir. Birincil taraflar dışında, bölgesel güvenliği dikkate alan ya da savaş istemeyenler de nükleer bir çatışmadan uzak durmaktadırlar. Soğuk Savaş'ta dehşet dengesini sağlayan iki kutuplu sistemde tarafların nükleer başlıklı füze sistemlerine sahip olmalarıydı. Koreler arası çatışmada da nükleer silahlar çatışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Bu anlamda

¹³² Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 36.

nükleer silahlar uluslararası politikanın oluşmasında önemli etkenlerden biri olarak yer almaya devam etmektedir. Bunun belki de en iyi örneği çalışmamızın konusunu da oluşturan Koreler arası çatışmadır.

7.1.1. Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinde Müdahalelerin Değerlendirilmesi

Teritoryal çatışmalara müdahaleye uluslararası ilişkiler teorilerinin de farklı bakış açıları vardır.¹³³ Bir devletin stratejik hesaplarını ve müzakere seçeneğini sadece teknolojinin gelişmesi ve savaşın maliyeti etkilemez, realist teorinin çerçevesinden değerlendirildiğinde diplomasi ve müzakereler uluslararası alandaki tarihsel gelişmeler, askeri olarak bir çıkmazın olup olmaması, yerel baskılardan etkilenmektedir.¹³⁴ Yani genel olarak bilinenin aksine realist teori mütecaviz olmanın ötesinde maksimum savunmayı hedeflemenin yanında ülke çıkar çatışmalarının etkilerinin dikkate alınmasını salık verir. Diğer taraftan yine ABD'nin Irak'a müdahalesi realistler değil, neo-conlar tarafından desteklenmiştir. Zbigniew Brzezinski ve Brent Scowcroft'un David Ignatius hazırladıkları kitap, **Amerika ve Dünya**'da Irak müdahalesine iki yazarın Irak müdahalesine nasıl karşı çıktıkları ve Bağdat'a girilmesinin hata olduğu tartışılmaktadır.¹³⁵

7.1.2. Dış Aktörlerin Çatışmaya Katılma Yöntemi

Bir diğer nokta dış aktörlerin uluslararasılaşmış bir teritoryal çatışmaya müdahalesinin hangi seviyede olacağıdır. Dış aktörler bir teritoryal çatışmaya doğrudan, çatışmanın birincil taraflarından birini destek vererek (dolaylı müdahale) ya

¹³³ Realist ve liberal teori başta olmak üzere uluslararası ilişkiler teorilerinin hegemonya, çatışma ve güç eksenli karşılaştırmaları için bkz.: Andreas Hasenclever, Peter Mayer, Volker Rittberger, **Theories of International Regimes** kitabının içinde 4. Bölüm "Power-based theories: hegemony, distributional conflict, and relative gains", Cambridge University Press, Cambridge, 1997, s. 83-135.

¹³⁴ A. K. F. Organski, **World Politics**, Random House, New York, 1968; A. Stein, **Why Nations Cooperate: Circumstances and Choice in International Relations**, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990, aktaran Hampson, Crocker, Aall, **a.g.e.**, s. 36.

¹³⁵ Zbigniew Brzezinski, Brent Scowcroft, David Ignatius, **Amerika ve Dünya-Amerikan Dış Politikasının Geleceğine Dair Konuşmalar**, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2009.

da üçüncü taraf olarak katılabilir. Bir devlet, Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı ve Kore Savaşı'na doğrudan katılması ya da Kıbrıs, Körfez ya da Bosna örneklerinde olduğu gibi dolaylı olarak katılmasında olduğu gibi devletler arası ya da devlet içi çatışmalara katılmaktadır. Türkiye'nin Dağlık Karabağ çatışmasında (2020) Azerbaycan'a destek vermek suretiyle dolaylı olarak ve Kıbrıs'taki çatışmaya da doğrudan katılması (1974) da örnektir. Özellikle 2000'li yıllarda Rusya'nın Kırım ve Suriye'deki çatışmalara katılması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Türkiye ve Rusya gibi ülkeler neden bu şekilde davranmışlardır? Bunun farklı sebepleri olsa da Rusya jeostratejik çıkarlarla, Türkiye hem kimlik hem de jeostratejik çıkarla bu doğrultuda politika üretmiştir.

7.2. Dış Aktörlerin Bir Çatışmaya Müdahale Etmesinin Sebepleri

Çatışma dinamiklerinin ve dış aktörün ne olduğu yukarıda açıklanmıştı. Ancak çalışmanın asıl sorularından biri şudur: Neden dış aktörler bir çatışmaya müdahale etmektedirler? Bu bölümde bu soruya cevap ararken süper güçlerin (*super power*), bölgesel aktörlerin (*regional power*) ve bunun yanında tabii ki komşu ülkelerin çatışmaya müdahalelerindeki motivasyonları incelenmiştir. Dış aktörlerin çatışmaya müdahalesinde ulusal çıkar (*national interest*), küreselleşme (*globalization*) ve terörizm arasındaki korelasyon, güç ilişkileri, rejim tipleri, coğrafi konum gibi etklidir. Bu bölümde bu faktörler farklı örnekler üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Küreselleşmeyle birlikte mikro milliyetçiliklerin daha fazla yayılacağı görüşü ileri sürülmektedir. Buna ek olarak milliyetçilik en güçlü ideolojilerden biridir ve çatışmalarda önemli etkileri vardır.¹³⁶ Bu durum da kimlik temelli teritoryal çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bunun yanında küreselleşmeyle birlikte artan eşitsizliğin ve yoksulluğun çatışmalı bölgeleri daha kötü etkilemesi de ortaya çıkan durumlardandır. Ulus devletler de bunlara tepki olarak kendileri kaynak

¹³⁶ Mearsheimer, **The Great Delusion...**, özellikle I. Bölüm.

ülke olmasa da hedef ülkelerdeki çatışma süreçlerine dış aktör olarak katılabilmektedirler.

Bir dış aktörün çatışmaya müdahalesi incelediğinde ulusal, bölgesel ve küresel dinamikler dikkate alınmalıdır. Dış aktör konuyu öncelikle ulusal çıkarı noktasında değerlendirmektedir. Eğer dış aktör, bir devlet ise ulusal çıkarları (*national interest*) bir müdahaleye başlaması noktasında çok önemli nedendir, bir fayda zarar hesabı yapılarak bu yönde politikalar üretilmektedir. Bunlar yapılırken siyasal, ekonomik ve sosyal faktörler etkili olmakta, ayrıca müdahaleci devlet gücünü korumaya çalışmaktadır.¹³⁷ Bu bağlamda müdahaleci devletlerin en önemli amaçlarından biri de güç dengesini korumak ve kendi hâkimiyetlerini (ABD'nin Kuzey Kore'yle ilişkilerinde yapmaya çalıştığı gibi) muhafaza etmektir.

Neo-realist teorisyenlerden John J. Mearsheimer'ın belirttiği gibi uluslararası sistemin aktörleri etkilediği, güçlü teşvikler yarattığı¹³⁸ tezinden hareketle çatışmalara müdahalelerde uluslararası sistem de etkilidir. Sistemin anarşik yapısı, devletleri kendi güvenlikleri için tedbir ve güçlerini maksimum güce çıkarmaya zorlamaktadır. Bu realist bakış açısının, daha çok Kenneth Waltz'un öncülüğünü yaptığı yapısalcı realizmin önemli bir iddiasıdır. Bütün uluslararası ilişkiler teorileri, uluslararası sistemde sabit bir ortamın yani güvenlik ve işbirliğinin nasıl sağlanacağı üzerine temellenir.¹³⁹ Ancak çalışma kapsamında özel olarak neorealist teori kullanılmıştır.

¹³⁷ Hedley Bull, "Introduction", **Intervention in World Politics**, (ed.) Bull Hedley, Oxford University Press, New York, 1984; ayrıca bkz.: Robert Cooper, Mats Berdal, "Outside Interventions in Ethnic Conflicts," **Ethnic Conflict and International Security**, (ed.) Michael E. Brown, Princeton University Press, Princeton, 1993, s. 181-205; Karen A. Feste, **Intervention: Shaping the Global Order**, Westport, 2003; Alexis Heraclides, "Secessionist Minorities and External Involvement", **International Organizations**, C. 44, No: 3, 1990, s. 341-378; Patrick M. Regan, "Choosing to Intervene: Outside Interventions in Internal Ethnic Conflicts", **Journal of Politics**, C. 60, No: 3, 1998, s. 754-779; **Civil Wars and Foreign Powers**, Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2002, aktaran Huibregtse, **a.g.e.**, s. 265-293.

¹³⁸ John Mearsheimer, **The Tragedy of Great Powers Politics**, W. W. Norton&Company, Nisan 2014.

¹³⁹ Werner Schirmer, "Addresses in World societal conflicts-A systems theoretical contribution to the theory of the state in international relations", (ed.) Stephan Stetter, **Territorial Conflicts in World Society**, Routledge, Londra, 2007, s. 127.

Bahsi geçen teori çalışmamızda olduğu gibi özne olarak devleti odak noktasına almaktadır.

Bu doğrultuda politika üretmek; bir devlet olarak onlara siyasetten ticarete kadar önemli avantajlar sağlamakta ve uluslararası ağlarını koruyabilmekteler. Her geçen gün daha fazla küreselleşen dünyada bunun çok önemli olduğu açıktır.¹⁴⁰ Lâkin teritoryal çatışmaların çıkma nedenlerinden biri yeni bir devlet kurma çabalarıdır. Küreselleşmenin yükseldiği zamanlarda mikro milliyetçilikler de yükselmektedir. Peki neden küreselleşmeyle mikro milliyetçilik arasında böyle bir ilişki vardır? Çünkü küreselleşme kimlik politikalarını da ön plana çıkarmıştır. Küreselleşme ile birlikte devletin egemenliğinin zayıflamasıyla da devlet, barışı kendi vatandaşlarıyla görüşmeye de başlayacaktır.¹⁴¹ Ancak bu sadece farklı bir görüştür. Devletin özellikle siber alanda kontrol etkisi zayıflamış gibi gözükse de son yıllarda bu teknolojik gelişme devletin vatandaşlarını ve sınırlarını koruması için de kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum askeri ve ekonomik müdahalelerde kullanılarak devletin çatışmalara müdahalesinde olumlu etki yapmaktadır.¹⁴² İkinci ve Üçüncü bölümlerde incelendiği üzere; toplumların, Koreler arası çatışmanın çözülmesinde olduğu gibi önemli etkileri olduğu görülmüştür. Çünkü teritoryal çatışmanın ortaya çıkmasında orada yaşayan insanların bu çatışmayı sürdürmek isteyip istememesi son derece önemlidir. Onlar tutumları ve siyasi tercihleriyle karar alıcıları etkileme kapasitesine sahiptirler.

Bunlara ek olarak hedef ülkedeki demokrasinin ve özgürlük ortamının artması ve başarısız devleti (*failed state*)¹⁴³ tekrar inşa etmek (Balkanlar'daki çatışmalarda

¹⁴⁰ Konumuzun kapsamı nedeniyle küreselleşmeye (*globalization*) pek yer verilmemiştir. Ancak küreselleşme konusunda bir giriş ve küreselleşme lehine ve aleyhine tartışmalar için bkz.: David Held, Anthony McGrew, **Küresel Dönüşümler**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2014.

¹⁴¹ Kofi Annan, "Human rights and Humanitarian Intervention in the Twenty-First Century", (ed.) S. Power, G. Allison, **Realizing Human Rights: Moving from Inspiration to Impact**, Martin's Press, New York, 2000, s. 313.

¹⁴² Devletlerin uydu bağlantılı olarak gerçekleştirdiği askeri müdahaleler, siber saldırılarla ekonomik anlamda kişi, kurum gibi ögelerin hesaplarını durdurması bunlara sadece iki örnektir.

¹⁴³ Başarısız devlet kavramı burada ülke içi yönetimi gerçekleştiremeyen ve halkına hizmet sunmadığı gibi onları korumayan devlet için kullanılmaktadır.

olduğu gibi), insani krizi sona erdirmek, barış ortamını güçlendirmek de askeri müdahalenin amaçlarını oluşturmaktadır.¹⁴⁴ Ancak bunlar hedeflenen amaçlardır, sonuçlar çok farklı olmaktadır.

7.3. Müdahale Etmenin Bir Sebebi Olarak Güvenlik ve Komşu Devletlerin Güvenlik Tehdidi Yaşamaları

Dış aktörlerin çatışmaya müdahale etmesinin sebepleri çok farklı olmakta ve bunlar çatışmanın niteliğine göre değişmektedir. Ayrıca çatışma kendine göre farklı dinamikler içerir; buna bağlı olarak da müdahale sebepleri değişmekte ve farklılaşmaktadır. Bunun sebeplerden biri oluşabilecek ya da var olan çatışmaların komşu devletlerin sınırlarını tehdit etmesidir. Ancak bu sadece komşu devletler için bir tehdit anlamına gelmemektedir.

Çatışma çözümü ve güvenlik çalışmaları doğrudan bağlantılıdır. Bunun yanında küresel güvenlik (*global security*) kavramının da özellikle Soğuk Savaş'tan sonra gelişmesiyle literatürdeki tartışmalar farklı boyutlara kaymış ve gelişmiştir.¹⁴⁵ Küreselleşmeyle birlikte artan ya da bu yönde küresel terörün yayılmasına ilişkin yeni bir düşünce de gelişim göstermiştir. Bu bağlamda çatışmaların özellikle komşu ülkeler tarafından korkulan, domino taşı ya da yayılma etkisiyle (*spillover effect*) kendi sınırlarına yansımalarıdır.¹⁴⁶ Bu yüzden büyük güçler sınır bölgelerindeki tehditlerle özel olarak ilgilenmiş ve politika üretmişlerdir.¹⁴⁷

Buna ek olarak küresel çaptaki adaletsizlikler yaşanan bir çatışmanın nedenlerinden biridir.¹⁴⁸ Bir bölgede yaşanan uzun süreli istikrarsızlık, refah yokluğu ve insanların en temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunda bunun faili olarak

¹⁴⁴ Peksen, Marie, **a.g.e.**, s. 351.

¹⁴⁵ Küresel güvenlik (*global security*) tartışmaları için: Ken Booth, **Theory of World Security**, Cambridge University Press, 2008; Türkçesi için **Dünya Güvenliği Kuramı**, Küre Yayınları, İstanbul, 2012.

¹⁴⁶ Huibregtse, **a.g.e.**, s. 265; Peksen, Lounsbury, **a.g.e.**, s. 352.

¹⁴⁷ Mearsheimer, **The Great Delusion...**, s. 182.

¹⁴⁸ Booth, **a.g.e.**, 2007; özellikle felsefi alt yapının tartışıldığı Birinci Bölüme bakılabilir.

gördükleri güçlere karşı harekete geçebilmektedirler.¹⁴⁹ Uluslararası yapıda ya da alt düzeydeki sistemlerde, yani bölgesel düzeyde statükonun (*status quo*) devam etmesi, bundan çıkar sağlayan devletler için çok önemlidir. Suzanne Werner da aynı iddiayla üçüncü tarafların müdahalesinin statükonun tehdit edilmesi olduğunu belirtir.¹⁵⁰ Gücü olan ve statükodan yararlanan bir devlet statükoyu korumak istemektedir. Büyük güçler özellikle bölgelerinde kendi kontrolleri dışındaki gelişmeleri yakından izlemekte, ani ve aşırı tepkiler verebilmektedir. Çalışmamızda da Koreler arası çatışmanın küresel siyasette önemli olması Çin'e yakın bir bölgede ABD'nin faaliyet göstermesini sebep olmasındır.

2013'te Mali'de başlayan çatışmalarda Fransa, Mali hükümetinin lehine müdahalede bulunmuş bunun akabinde Nijer ve Libya'ya yoğun bir Malili göçü yaşanmıştır.¹⁵¹ Göç, göçmenlik, irtica konuları, çatışmalı bir bölgenin en önemli sonuçlarıdır. Bunun yanında göçler her zaman hedef ülke (göç edilmek istenen ülke) tarafından beklenen bir şey değildir. Bu durum birçok sorunun ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bunu dikkate alırsak yukarıda açıklamaya çalışıldığı gibi hedef ülkedeki istikrarı etkileyebilmekte ve onların çatışmalı ülkeye müdahale emtesine sebep olabilmektedir. Bu, ulusal çıkar ve bir devletin vatandaşlarına sağlama yükümlülüğü olan güvenlikle de doğrudan ilişkilidir. 2017 ve 2018 yıllarında Türkiye'nin Suriye'den gelen göçü durdurmaya çalışması da bu amaçlarla etrafında yapılmıştır.

Küresel aktörler özellikle kendi komşuları üzerindeki kontrolü kaybetmek istemezler, olası çatışmaları kontrol etmek isterler ya da ulusal çıkarları gereği çatışmaları kendileri çıkarabilmektedirler. ABD'nin Latin Amerika'daki çatışmalara müdahalesi ya da Rusya'nın özellikle Kafkasya'daki çatışma süreçlerine katılması buna iyi birer örnektir. Özellikle Putin'in devlet başkanlığı döneminde Avrasyacılık politikalarının ön plana çıkmasıyla bu durum daha görünür bir hale almıştır. Bu

¹⁴⁹ Pınar Bilgin'in bu yönde yaptığı çalışmalar vardır. "Historicising representations of 'failed states': beyond the cold-war annexation of the social sciences?", **Third World Quarterly**, C. 23, No: 1, s. 57; "Critical Theory", **Security Studies: An Introduction**, (ed.) Paul D. Williams, Routledge, 2008, s. 93.

¹⁵⁰ Suzanne Werner, "The stakes of war and third party involvement", **American Journal of Political Science**, C. 44, No: 4, 2000, s. 720-732.

¹⁵¹ Boeke-Schuurman, **a.g.e.**, s. 802.

noktada Rusya çatışmalara olumsuz etkileri olan bir dış aktördür ve kendi politikalarına yakın otokratik yönetimlere destek vermektedir.¹⁵² Jeostratejik yönden bakıldığında AB'nin Doğu Avrupa'ya doğru bir genişleme içerisinde olduğu, NATO'nun da doktrinlerini ve var oluş felsefini değiştirmeye yöneldiği bir durumda Rusya da kendi yakın çevresi olarak gördüğü bölgelerde etkili olmaya çalışmaktadır.¹⁵³ Bu çerçevede politik ve finansal olarak Güney Osetya ve Abhazya gibi çatışmalı bölgelere müdahale etmiştir. 2008 yılındaki Gürcistan-Rusya savaşında Güney Osetya'yı desteklemiştir.¹⁵⁴

Yine askeri olarak barışı koruma gücü kapsamında eski Sovyetler Birliği coğrafyasındaki Karabağ (Azerbaycan-Ermenistan), Abhazya, Güney Osetya (Gürcistan), Moldova ve Tacikistan'a birlikler göndermiştir. Ancak BM barışı koruma güçlerinden farklı olarak Rusya taraflarından birini desteklemektedir.¹⁵⁵ Rusya görüldüğü üzere özellikle Güney Osetya ve Abhazya'da olduğu gibi çatışmaların yoğunluğunu olumlu ya da olumsuz yönde, uygun gördüğü şekilde daha doğrusu kendi çıkarları lehine yönlendirmektedir.¹⁵⁶ Bu örneklerde bir dış aktörün doğrudan ve dolaylı müdahalesini görmek mümkündür.

Büyük bir güç olan ABD özellikle müttefiklerinin etrafında çıkacak bir çatışmayı da kontrol altında tutmak istemektedir. Bu bir noktada ABD için prestij meselesidir. ABD, Gürcistan ile Rusya arasında problemler yaşanırken Karadeniz'e gemi gönderme planları dahi yapmıştır. Böylece ABD, Rusya'nın müdahalelerine bir cevap vermeyi düşünmüştür. Çünkü Rusya Soğuk Savaş'tan ve 2000'li yılların ilk çeyreğinden sonra Kafkaslar ile Doğu Avrupa noktasında daha aktif politikalar izlemeye başlamıştır. (Ancak Mearsheimer'in da belirttiği gibi ABD oralara müdahale

¹⁵² Jakob Tolstrup, "Studying a negative external actor: Russia's management of stability and instability in the 'Near Abroad'", **Democratization**, C. 16, No: 5, 2009, s. 923.

¹⁵³ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault", **Foreign Affairs**, Eylül/Ekim 2014.

¹⁵⁴ Tolstrup, **a.g.e.**, s. 937.

¹⁵⁵ Dov Lynch, **Russian Peacekeeping Strategies in the CIS: the Cases of Moldova, Georgia and Tajikistan: Houndmills, Basingstoke and Hampshire**, Palgrave, New York, 2000, s. 5.

¹⁵⁶ Tolstrup, **a.g.e.**, s. 937.

etmemiştir.) Bir çatışmaya müdahale etmenin bir başka sebebi de burada görüldüğü üzere: Olası prestij kayıplarını önlemek, denklemin içinde yer almak/kalmaktır.

7.4. Müdahale Sebebi Olarak Kimlik ve Etnisite

Teritoryal çatışmaların bir kısmı kimlik ve etnisite kaynaklıdır. Küreselleşme nedeniyle kimlik ve enisitenin etkisinin azaldığı iddia edilse de mikro milliyetçilikler artmakta ve insanların kimliklerine verdiği önem artmaya başlamaktadır. Ancak bu bölümde kimlik ve etnisitenin bir müdahale sebebi olarak görülmesi ve dış aktörler tarafından bunların kullanılması gösterilmiştir.

7.4.1. Kimlik

Kimlik (*identity*) teritoryal çatışmaların toprak ve güç ile beraber üç dinamiğinden biri olmasının yanısıra ana sebeplerinden biridir. İnsanlar tarih boyunca kendi kimlikleri ve toplumları adına savaşmışlar; kendi kimliklerini korumaya çalışmışlardır. Kimlikler tarihin belli dönemlerinde daha yerel olmuş daha sonraki zamanlarda ulusal boyutta görülmeye başlamıştır. Ortaçağ'da dini kimlikler daha etkiliydi, ancak Benedict Anderson'ın iddia ettiğinin aksine daha yerel bazda kimlikler ulus devletlerden önce oluşmaya başlamıştı. Öyleyse etnik bağlar, sınırdaşlık, kimlik ve komşuluk çatışmalarda dış aktörlerin rollerini nasıl etkilemektedir? Gerçekten bir dış aktörün çatışmaya müdahalesinin bir sebebi olabilirler mi?

Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi özellikle ulusal devlet oluşumunu ve bağımsızlığını üçüncü dalga denilen uluslaşma döneminde, yani daha geç kazanan devletlerde kimlik nedeniyle ortaya çıkan çatışmaların daha sık yaşandığı görülmektedir. Bu bölgelerin toplumlarında kimlik noktasında post-kolonyal sancılar da yaşanmaktadır.¹⁵⁷ Çünkü sömürge döneminde onlara dayatılmış kimlikler olmuştur.

¹⁵⁷ Kolonyalizm sonrası ülkelerde çatışmalar için bkz.: Luc van de Goor, Kumar Rupesinghe, Paul Sciarone (ed.), **Between Development and Destruction: An Enquiry into the Causes of Conflict in Post-Colonial States**, Palgrave Macmillan UK, 1996; Kumar Rupesinghe, Peter King, Olga Vorkunova

Toft çalışmasında 1940-2000 arasında sivil çatışmaların %98'inin bölgesel hakimiyet için yapıldığı ve %73'ünün kimlik temelli bir çatışma olduğu sonucuna varmıştır.¹⁵⁸ Teritoryal çatışmaların üç ana dinamiğinden biri olan kimlik görüldüğü gibi oldukça etkilidir.

7.4.2. Etnisite

Teritoryal bir çatışmaya dış aktörün müdahale etmesinin sebeplerinden biri de etnik akrabalık (*co-ethnic*) bağlarıdır. Müdahaleci devletin etnik yapısı ya da hedef devletteki etnik homojenitenin varolması dış aktörlerin müdahalesini nasıl etkilemektedir? Bu sorunun cevabı olan birçok örnek vardır. Özellikle 1990'larda Balkanlar'da Yugoslavya'nın dağılması sonrası bu durumlar sıkça görülmüştür. Sırbistan ve Hırvatistan etnik akrabaları lehine Bosna'da, birincil taraf olarak çatışmalara müdahil olmuşlardır.¹⁵⁹ Ada Huibregtse, etnik bölünmüşlük ve oranlara göre oluşturduğu korelasyonda Sırbistan ve Karadağ'ın Slovenya'ya göre daha müdahaleci olabileceğini ortaya koyar; Sırbistan ve Karadağ'da da etnik fragmentasyon daha fazladır.¹⁶⁰ Bu örnekten de anlaşıldığı üzere daha heterojen devletler (kendi içerisinde aynı etnisite varolmayanlar) başka etnik çatışmalara müdahale konusunda daha istekli davranabilmektedirler. Sonuçta etnik sebeplerin etkili olduğu bir çatışmaya müdahale edecek devletin etnik haritası önemlidir. Sınırlarında etnik çatışma olan devletler bu durumun kendi ülkesine de sıçrayacağını düşünmekte ve müdahale konusunda daha çekinceli davranmaktadırlar.

Türkiye'nin Kosova'daki çatışmaya müdahale etmek için beklemesinin sebebi gibi eğer bir ülke kendi içerisinde etnik bir azınlığın istekleriyle karşı karşıya kalıyorsa

(ed.), **Ethnicity and Conflict in a Post-Communist World-The Soviet Union, Eastern Europe and China**, The Macmillian Press, 1992.

¹⁵⁸ Toft, **a.g.e.**

¹⁵⁹ Huibregtse, **a.g.e.**, s. 265.

¹⁶⁰ Huibregtse, **a.g.e.**, s. 273; bu çalışmada verilen tabloya bakılabilir. Bunun yanında Sırbistan'da Arnavutlar %17, Karadağlılar %5, Macarlar %3 ve diğer etnik azınlıklar (Rumen, Türk vs.) %11, Sırp lar ise nüfusun %64 oluşturmaktadır. Slovenya'da ise Hırvatlar %1, Sırp lar %0,5, Macarlar %0,4, Boşnaklar %0,3, diğer gruplar %5,8 ve Slovaklar %92'sini oluşturmaktadırlar. Böyle olunca Huibregtse'nin indeksinde Sırbistan 0.56, Slovenya ise 0.15 oranına sahiptir.

diğer ülkelere müdahale etmek noktasında daha dikkatli davranmaktadır. (Sırbistan’da Kosova’nın ayrılık isteği ve Türkiye’de de Kürtlerin istekleri yanında tabii kullanılan yöntemler, tarihsel süreç göz önüne alınıp bunların farklı olduğu dikkate alınarak karşılaştırma yapılmalıdır.) Etnik kimliğe dayanan çatışmalarda, aynı etnik kimliğe sahip devletlerden daha güçlü olan çatışmaya katılabilmektedir. Kıbrıs Adası’nda Türkler ve Rumlar arasındaki çatışmalar¹⁶¹ bunun yanında Dağlık-Karabağ meselesinde Azerbaycan ve Ermenistan’ın çatışmaları bunun örneklerindendir. Ancak etnik akrabalar konusunda devletlerin yaptıkları söylem ile pratik arasında farklılık göstermektedir. Türkiye’nin de dış Türkler üzerine söylemleri Soğuk Savaş sonrasında artsa da pratikte Soğuk Savaş’la aynı noktada seyretmiştir.¹⁶² Çatışmalarda etnisitenin etkisiyle ilgili Yugoslavya ve Irak örneği üzerinden şu çıkarım yapılabilir; etnik çeşitlilik çatışmayı daha karmaşık hale getirmekte ve teritoryal çatışmanın çözümünü zorlaştırmaktadır. Bunun güç ile teritoryal çatışmanın ne kadar bağlantılı olduğunu göstermesi açısından Arap-İsrail çatışmasına bakılabilir. Orada İsrail yerleşim yerleri açma politikalarıyla topraklarını genişletmeye devam etmektedir.

Güliden S. Ayman’ın Türkiye’nin Ermenistan, Yunanistan ve Suriye ile arasındaki çatışmalara değindiği eserinde bu çatışmaların nedenleri ve sonuçlarına ilişkin değerlendirmelerine bakılmalıdır.¹⁶³ Türkiye’nin Ermenistan ile ilişkilerinde Azerbaycan ile olan bağları, Yunanistan’la ilişkilerinde ise Kıbrıs Güney Rum Kesimi’yle ilişkileri etkili olmaktadır. Bu örnekler çoğaltılabilir; Somali’nin Etiyopya’ya müdahalesi, Ogaden bölgesindeki Somalilileri desteklemesi, keza

¹⁶¹ Vamık D. Volkan, **Kıbrıs: Savaş ve Uyumu-Çatışan İki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi**, Everest Yayınları, İstanbul, 2008; bu çalışmaya etnisitenin çatışmadaki etkilerinin görülebilmesi için bakılabilir.

¹⁶² Radiye Funda Karadeniz, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikasında “Dış Türkler””, **Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika**, (ed.) Güliden S. Ayman, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 231-232.

¹⁶³ Güliden S. Ayman, **İyi Komşuluğun Formülü-Türk Dış Politikasında Teritoryal Sorunlar**, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2012. Bu çalışma, tam olarak etnik bağların teritoryal sorunlara etkisine ilişkin olmasa da Türkiye, Kıbrıs ve Azerbaycan ilişkilerinin Türkiye’nin teritoryal sorunlarına etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Pakistan'ın son 60 yıldan fazla süredir bir parçası kendisinde olan Keşmir bölgesiyle ilgilenmesi gibi.¹⁶⁴

Bir örnek daha olması açısından Mali'deki Tuaregler incelenebilir. Tuaregler Mouvement National pour la Liberation d'Azawad (MNLA) adıyla Fransa'dan 1960 yılındaki bağımsızlıklarından beri tam entegrasyon sağlayamamışlardır.¹⁶⁵ 2011'de MNLA, Libya lideri Kaddafi'nin devrilmesinden sonra Mali'nin kuzeyinde harekete geçmiştir. Tuaregler o bölgede yıllarca yaşamaya devam etmiştir. Etnik gruplar ulus devletlerin kurulması sürecinden sonra gerekli politikalar uygulanmazsa ayrılıkçı hareketlere devam edebilirler. Bunlara ek olarak Mali'deki etnik gruplar ülke içerisindeki yolsuzluklardan ve nepotizmden (kayırmacılık) rahatsız olmuşlar ve onların harekete geçmesinde ülke içi adaletsizlikler de önemli rol oynamıştır.¹⁶⁶ Az gelişmiş ve uluslaşma reformlarına geç başlayan üçüncü dalgada bağımsızlığını kazanan ülkelerde ordu ekseriyetle güçlü olmaktadır. Bu ordularda genelde etnisite bakımından homojenlik de vardır. Bunun örnekleri Latin Amerika ülkelerinde de görülmektedir. Tabii bu durum etnik çatışmaların ortaya çıkmasında ateşleyici olmaktadır. Şurası da önemlidir ki eğer ayrılıkçı bir grup sürekli olarak silahlı çatışmaya girmeye kalkıyorsa bu durumda dış aktörlerden önemli oranda yardım aldığı iddia edilebilir. Aksi halde böyle bir yapının ayakta durabilmesi çok zor olmaktadır.

Konumuzun muhtevası sebebiyle ayrıntılı olarak etnik çatışmalara müdahalelere de değinildiği için biraz önce belirtilen isimlerin çalışmalarına bakılabilir. Stephen M. Saideman etnik bağların devletin dış politikasını etkilediği ve komşu bir ülkede etnik köken bulunduğu için etnik ayrımcılık ve irredentizm olasılığını artırdığı sonucuna varmıştır.¹⁶⁷ Devletler sınırlarında istikrarsızlık doğuracak bir etnik çatışma istemeyecekleri gibi, oluşacak etnik bir çatışmanın kendi

¹⁶⁴ Etnik çatışmalara dış aktörlerin müdahalesi için bkz.: Huibregtse, **a.g.e.**, s. 265-293.

¹⁶⁵ Andrew Lebovich, **Reconstructing local orders in Mali: Historical perspectives and future challenges**, Local Orders Paper Series Paper 7, Brookings, 2 Haziran 2017, s. 6.

¹⁶⁶ Boeke-Bart, **a.g.e.**, s. 806.

¹⁶⁷ Stephen M. Saideman, "Discrimination in International Relations: Analyzing External Support for Ethnic Groups", **Journal of Peace Research**, C. 39, No: 1, 2002, s. 27-50; bu çalışmanın yanında Saideman'ın "Explaining the International Relations of Secessionist Conflicts: Vulnerability versus Ethnic Ties", **International Organization**, C. 51, No: 4, 1997, s. 721-753.

içindeki çatışmaları körüklemesini istememekte ve başka bir aktörün, bu bölgesel ya da küresel bir aktör olabilir, çatışmaya müdahale etmesini istememektedirler.

Din belki daha geniş anlamıyla inanç bir aktörün bir bölgeye ya da çatışmaya müdahalesinde etkili bir durum olabilmektedir. Özellikle Afganistan ve Ortadoğu’da ABD’nin müdahaleler bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Belki tarihi derinliği daha fazla olması açısından Arap-İsrail çatışmasında başta Mısır olmak üzere Arap ülkelerinin İsrail aleyhine müdahalede bulunması hatta önemli savaşlar (Altı Gün Savaşları gibi) yapmaları da örnek gösterilebilir. Burada belirtilen yanlış anlaşılmalıdır; din tek başına dış müdahalede sebep değil, sebepler bütünü bir parçasıdır.

8. Uluslararası Çatışmalara Müdahalelerin Sonuçları

Bir dış aktörün teritoryal çatışmalara müdahalesi ister askeri, ister ekonomik, isterse siyasi-diplomatik olsun, bunlar çatışmaların sebeplerinden (başlatıcılarından, körükleyicilerinden) olduğu gibi bir de bunların sonuçları vardır. Bahsedilen sonuçlar uzun vadeli bir barışın dış müdahalelerden nasıl etkileneceğinin analizi olması açısından oldukça önemlidir. Bu kısım yapılacak müdahalelere yol göstereceği gibi çalışmanın Üçüncü Bölümünde incelendiği üzere Koreler arası çatışmanın çözülmesi sürecinde atılan adımlarda dış aktörlerin etkisinin daha iyi anlaşılması için gereklidir.

Bu başlık altında örnekler üzerinden ilenerek çatışmalara müdahalelerin sonuçları değerlendirilmiştir. Irak ve Yugoslavya’nın yıkılması sonucunda ortaya çıkan çatışmalara, Sri Lanka gibi uluslararası çatışmalara, devletler müdahale etmişler, BM ya da NATO başta olmak üzere uluslararası kuruluşlardan bu devletlerin tekrar inşasında, çatışma bölgesinde istikrarın sağlanmasında, gelecekte oluşabilecek çatışmaları ve huzursuzlukları engelleme çalışmalarında yardım almaktadır.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Stanley Hoffmann, “Clash of globalizations”, **Foreign Affairs**, C. 81, N: 4, 2002, s. 104-115.

Rabia Aslam, ABD'nin çatışmalı bölgelere müdahalelerinin olumsuz etkiler yarattığı tezine vardığı çalışmasında ABD'nin Somali ve Bosna'da tarafların arasındaki çatışmanın yoğunlaşmasına sebep olduğunu, Vietnam'da Kuzey Vietnam'a karşı savaşmış sonra da ABD destekli kurulan Güney Vietnam, Laos ve Kamboçya'daki yönetimler yıkılmış, yine burada da çatışmalar artmış ve Vietnam Savaşı'nda ABD'nin bombalamalarıyla çok sayıda sivil ve asker kaybı yaşanmıştır.¹⁶⁹

Diğer taraftan çatışmanın nitelikleri, aktörlerin neler olduğuna göre değişmektedir. Aktörler farklı olduğunda; amaçları, stratejileri, kullandıkları araçlar arasında farklılıklar da incelenmiştir. Burada sadece askeri silahlar değil, bir devletin uluslararası alanda uygulayabileceği platformlar ortaya çıkabilmektedir.

Yapılan çalışmayı etkileyen belki de en önemli özellik çatışmaya müdahale eden dış aktörlerin, üçüncü tarafların uyguladıkları politikaların niteliklerinin de değiştirmesidir. Şöyle ki bir devletin bir devlete müdahalesiyle, bir devletin devlet dışı bir aktöre müdahalesi de jure ve de facto değişik prosedürlere bağlıdır. Diğer taraftan teritoryal çatışmanın niteliklerinin farklılaşması hem çatışmanın hem de aktörlerin uyguladıkları yöntemlerde nicel değişikliklere de sebep olmaktadır.

Müdahale tipleri ayrı ayrı uygulandığı gibi birbirini tamamlayıcı şekilde de tatbik edilebilmektedir. Burada Josep Nye'nin akıllı güç (*smart power*) kavramıyla farklı müdahale yöntemleri tamamlayıcı olarak kullandığı teorisi dikkate alınabilir. ABD, Kuzey Kore'ye karşı ekonomik müdahalelerde bulunurken aynı zamanda BM'den siyasi ve diplomatik kararlar da alıyordu, Afganistan'da da askeri, ekonomik ve siyasi müdahalenin birlikte kullanıldığı görülmüştür.

Devletlerin teritoryal bir anlaşmazlıktan geri çekilmesi istisnaidir ve çok da kolay olan bir durum değildir. Bir de bu devletin başka bir devletle teritoryal sorunu varsa çatışma daha çetrefil hale gelmektedir. Japonya'nın Kuril Adaları/Kuzey Toprakları'ndan çekilmesi durumunda Çin de Senkaku Adaları'nda Japonya'nın böyle bir davranışa yöneleceği düşünebilir. Bu örnekte görüldüğü gibi Japonya ve ABD

¹⁶⁹ Aslam, **a.g.e.**, s. 249.

kendi diğer teritoryal sorunlarını ve müttefiklik ilişkilerini düşünerek politika üretmeye çalışmaktadır.

Koreler arası çatışmada iki devlet olan aktörler arasında 1950’den günümüze kadar gelen teritoryal çatışma incelenmiştir. Bu noktada diğer teritoryal çatışmalardan Koreler arası çatışmanın farklarının kısa ve öz olarak ana hatları verilmeye çalışılmıştır. Öncelikle Koreler arası çatışma iki devlet yapısı arasında süregitmektedir. Bu noktada aktörler arasında bir farklılık oluşmaktadır. Bir sonraki bölümde Kore Yarımadası’nda iki devlet arasındaki çatışmaya yine dört devletin müdahalesi incelenmiştir.

Dış aktörlerin çatışmalara müdahalelerinin birbiriyle ilişkili çok önemli nedenleri ve sonuçları olduğu görülmüştür. Bu durum da çatışmaların barışa ulaşmasını olumsuz yönde etkilemektedir; daha doğrusu barış sürecinin belirsizlik içerisinde sürmesine sebep olmaktadır. Zaten çok bilinmeyenli olan çatışmalara dış aktörlerin müdahale etmesi çatışmaların çözülmesi daha zor bir duruma gelmektedir.

Yine bu bölümde kimlik, din, milliyetçilik, terör ve sınırdaşlık gibi çatışmayı etkileyen konuların dış aktörlerin bir teritoryal çatışmaya müdahale etmesini de etkilediği gösterilmiştir. Ancak bunların etkisi diğer müdahale sebepleri kadar güçlü değildir. Diğer taraftan çatışmalar zaten bu faktörler nedeniyle ortaya çıkmakta, çatışmanın çetrefilliği ve dinamikliğini bunlar sağlamaktadır.

Soğuk Savaş sürecinde süper güçlerin, yani ABD ve Rusya’nın yaptığı müdahalelerin demokrasilere zarar verdiği yapılan bir nicel çalışmada gösterilmiştir.¹⁷⁰ Böyle bir durumda özellikle ABD’nin demokrasi ve liberalizm adına yaptığı müdahaleler kabul edilmemekte ve çatışmalı bölge olsun olmasın istikrarsızlık getirmektedir.

Dış aktörlerin çatışmalara müdahalesinin sebepleri arasında küresel boyuttaki mücadelelerin etkisi olduğunu da tartışılmıştır. Çalışmanın ana çatışması olan Koreler

¹⁷⁰ William Easterly, Shanker Satyanath, Daniel Berger, “Superpower Interventions and Their Consequences for Democracy: An Empirical Inquiry”, **Working Paper 13992**, Mayıs 2008, s. 1.

arasındaki çatışmadaki bu sebebin, dış aktörler arasındaki güç mücadelesinin de önemli etkileri olduğunu iddia edilmektedir. Aşağıdaki bölümlerde bu sebepler, Koreler arası çatışma üzerinde tatbik edilmiş ve bahsi geçen çatışmada dış aktörlerin hangi sebeplerle çatışmaya müdahale ettikleri büyük güçler mücadelesi çerçevesinde incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KORELER ARASI ÇATIŞMANIN SEBEBLERİ ve BİRİNCİL AKTÖRLER

1. Kore Yarımadası'nda Teritoryal Çatışma

Tarih boyunca bir halkın ya da bir devletin bölünerek savaştığının örneği sadece Koreler değildir. Yakın geçmişte, 20. yüzyılda Almanya'nın bölünmesi, konumuz olan Kore'nin bölünmesi, Yemen ve Sudan'daki bu çatışma örnekleri arasındadır. Kore Yarımadası'nda iki Kore devleti arasında yaşanan çatışma 1950 yılında başlayan ve teknik olarak bitmeyen bir savaşın sonucu olarak günümüze kadar aradaki tansiyonunun bazen yükseldiği bazen de azaldığı bir seyir izleyerek devam etmiştir. Koreler arası çatışma uzun yıllar süren ve dünya gündeminde bu derece etkisi olan nadir çalışmalardan biridir ve Soğuk Savaş'ın mirasıdır.

Kore Yarımadası'ndaki bir çatışma dünya için neden bu kadar önemlidir ve neden dünyanın en büyük güçleri bu çatışmanın içerisindedir? İki soru da esasında çatışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Güney ve Kuzey Kore arasındaki çatışma neden 70 senedir devam etmektedir? Bu noktada dış aktörlerin müdahalesinin incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. İkinci Bölümün bu başlığından itibaren bu sorulara cevap verilmiştir. Fakat kısa bir giriş mahiyetinde Kuzeydoğu Asya'nın Avrasya'daki birçok devleti doğrudan etkileyen (sınırları dolayısıyla) bir bölge olduğu üzerinde durulmuştur. Dünya nüfusunun %70'inden fazlası Avrasya'da yaşarken dünyanın yeraltı kaynaklarının büyük bir kısmının da orada olduğu, özellikle Doğu Asya'nın dünyanın GSMH'nin yarısından fazlasının bu bölgede olması da meselenin daha fazla değer kazanmasına neden olmaktadır.¹⁷¹

Bu sorunun önemli özelliklerinden biri de İkinci Dünya Savaşı sonrası Doğu ve Batı blokları arasında yaşanan çatışmayı yansıtmaması nedeniyle dış aktörlerin o

¹⁷¹ Ülkelerin değişen servet değerleri için bkz.: Open Knowledge Repository, (Çevrimiçi) <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29001>, 18 Temmuz 2019.

zamandan beri bu meselenin tarafı olmalarıdır. Bu bağlam çerçevesinde Koreler arası teritoryal çatışmanın sadece Koreler arasında değerlendirilmesi ve incelenmesi oldukça hatalı olmaktadır. Kore Yarımadası'ndaki çatışma Kore Savaşı'ndan buna yana coğrafi sınırları aştığı; İkinci Dünya Savaşı sonrası soğuk savaşın sıcak savaşa dönüştüğü bölgedir. İki kutuplu sistemin oluşturduğu güvenlik kompleksi uluslararası ilişkiler teorisyeni John Mearshemier ve bölge uzmanı Samuel Kim'in de belirttiği üzere devam etmektedir. Bunlar dikkate alındığında Kore Yarımadası'nı incelerken birleşik ve çok seviyeli bir teori kullanılmıştır. Bu seviyeler; iki devlet arası (Koreler arası), bölgesel ve uluslararası hem bağımlı hem de birbirine nüfuz edilebilir durumdadır. Birinci Bölümde çatışmaların neden disiplinler arası çalışmayla anlaşılabilceği açıklanmıştı. Bu çerçevede Koreler arası çatışmada da bunu dikkate almak; konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.¹⁷²

Yukarıdaki bilgilere ek olarak Kore Yarımadası'nın küre üzerindeki konumu da Koreler arası çatışmanın sadece iki Kore devleti arasında, dar bir çatışma olarak kalmasını imkânsız kılmaktadır. Yarımadanın ve Kuzeydoğu Asya'nın jeostratejik ve jeopolitik konumu çatışmanın doğasını ve Koreler arası ilişkileri etkilemektedir. Tarihsel, kültürel, ekonomik ve diğer çatışmalı bölgeler (Çin Denizi üzerindeki adalar ve münhasır ekonomik bölge, Tayvan gibi) meseleye uluslararası bir boyut kazandırmaktadır.

Tarihin, coğrafyanın ve uluslararası sistemin etkisinin oldukça yoğun hissedildiği bölgede, bir Kuzeydoğu Asya Barışı'ndan bahsedilebilir mi? Kuzeydoğu Asya Barışı'yla ekonomik ve siyasi bir istikrardan söz edilmektedir ve sıcak bir çatışmanın olmaması halinden bahsedilmektedir. Lakin bu çalışmanın da konusu olan Koreler arası çatışma olması, bölgede esasında tam anlamıyla bir barışın

¹⁷² Kim, a.g.e., s. 16; **Inter-Korean Relations: Problems and Prospects**, (ed.) Samuel S. Kim, Palgrave Macmillan, New York, 2004, Samuel S. Kim, **North Korean Foreign Relations In The Post-Cold War World**, The Strategic Studies Institute, 2007.

yaşanmadığını göstermektedir. Diğer taraftan planlanan bir Doğu Asya Barışı (*East Asia Peace*)¹⁷³ kavramı istikrar ve refah getirmiş midir?

Oldukça tartışılan bir durum olmasının yanında; bu, Koreler arası çatışmayı da doğrudan etkilemektedir. Doğu Asya’da istikrarlı bir yapı olduğu kabul edilebilir ancak refahın bütün ülkelerde arttığını belirtmek yanlıştır. Çalışmanın Kuzey Kore tarafında; bu ülkenin nüfus, ekonomi ve refahına dair bilgiler verilen kısımda görüldüğü gibi Kuzey Kore halkının refah düzeyi kötüdür. Bunun yanında Koreler arası çatışmanın 2017 yılı içerisinde çok sıcak düzeylere ulaştığı düşünüldüğünde bu durum daha açık olarak görülebilmektedir.¹⁷⁴ Buna ek olarak 2018 bambaşka bir yıl olmuş; hem Koreler hem de dış aktörler arasında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Dördüncü Bölümde de barış girişimlerine değinilmiştir.

Koreler arasında barış antlaşması yapılmış mıdır? İki Kore arasında genel olarak pek bilinmeyen ya da yanlış bilindiği üzere bir barış antlaşması imzalanmamıştır. Kore Savaşı (1950) sonrası yapılan ateşkes antlaşmasında Güney Kore bir taraf olarak yer almamıştır. Taraflar arasında geçerliliği devam eden bir ateşkes antlaşması vardır. Uluslararası hukuk açısından bu metin, bir barış değil; ateşkestir. Görüldüğü üzere Koreler arası çözümü zor çatışmada dış aktörlerin rollerinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bunun sebepleri nedir? Çatışmanın ve savaşın birincil taraflarından biri ateşkes antlaşmasında yoktur, birincil taraflar haricindeki devletler ateşkese imza koymuşlardır. 1951’de başlayan görüşmelerde Amerika, Rusya ve Çin, Keasong ve daha sonra Panmunjon’daki¹⁷⁵ görüşmelerde birincil aktör gibi davranmışlar ve müzakere yapmışlardır.¹⁷⁶ Dış aktörler meselenin ortaya çıkışından çözümüne kadar çok önemli bir yere sahip olmuşlardır. Son

¹⁷³ Stein Tønnersson, “What is it that Best Explains the East Asian Peace since 1979?: A Call for a Research Agenda”, *Asian Perspective*, C. 33, No: 1, 2009, s. 126-127.

¹⁷⁴ Bu ana bölümde tansiyonu yükselten olayların muhtevasına değinilmiştir.

¹⁷⁵ Panmunjom Kore Ateşkes Antlaşması’yla belirlenmiş Askeri Ateşkes Komisyonun da merkezi olması tavsiye edilmiş bölgedir ve antlaşma da burada yapılmıştır. Bu tarihi önemi nedeniyle diğer görüşmeler de bu sembolik bölgede yapılmaktadır.

¹⁷⁶ Peter Calvocoressi, *World Politics Since 1945*, 6. edisyon, Longman, Londra, s. 99.

yıllardaki gelişmeler bunu kanıtlamaktadır. Bu sebeple Koreler arası çatışma daha çatışmanın başından beri bölgesel bir çatışma olmanın ötesine geçmiştir.

1950’de başlayan ve 1953 yılında ateşkesle biten sıcak çatışmalardan sonra ara ara yaşanan ufak sürtüşmeler haricinde bölgede büyük bir silahlı çatışma yaşanmamıştır. Bu, Koreler arası çatışmayı da oldukça ilginç kılan noktalardan biridir. Ancak bazen tansiyonun çok yükseldiği taraflardan insanlar hayatlarını kaybetmiştir. Sıcak çatışmalar da yoksa neden çatışma bugüne kadar devam etmiş ve hâlâ bir çözüme kavuşturulmamıştır ya da kavuşturulamamıştır? Bu soru ve sorunlar nedeniyle Koreler arası çatışma Kuzey Doğu Asya’nın özellikle nükleer silahlar yönünden ve onların etkisiyle en karmaşık, çetrefil ve acil şekilde çözülmesi gereken sorunu olarak önemi korumaktadır. 2018 yılında yapılan görüşmeler neticesinde bu meselenin çözülmesi yönünde önemli gelişmeler kaydedilmiş fakat yine istenilen sonuca ulaşamamıştır.

Taraflardan biri olan Kuzey Kore’yi anlamak için onun nükleer silahlar konusundaki politikası bilinmelidir. Bu konu, “Kuzey Kore’nin Nükleer Silahları” başlığında ayrıntılı bir şekilde incelemek üzere burada, konuyla bağlantılı olarak kısaca değerlendirilmiştir. 2003 yılındaki Irak’a müdahale, nükleer silahların öneminin anlaşılması noktasında faydalı olabilecektir. Irak’a müdahalenin en büyük dayanağı (sonra doğru olmadığı ortaya çıktıysa da)¹⁷⁷ o ülkede nükleer silahların olduğu üzerine kurulmuştu. Kuzey Kore’de de nükleer silahların olması böyle bir durumu her zaman sıcak tutmaktadır. Bu tip bir “güvenlik problemi” (tabii bazı devletler için) bir dış aktöre müdahale etmesi için gerekli gerekçeleri sağlamaktadır (müdahale eden devlet açısından).

Kore Yarımadası’ndaki çatışma yıllar geçtikçe Kuzeydoğu Asya’da istikrarsızlık yaratan bir durum haline gelmesiyle problemin daha da uzamasına sebep

¹⁷⁷ John J. Mearshemir, **Why Leaders Lie: The Truth about Lying in International Politics**, Oxford University, Press, Mart 2013, s. 20.

olmuştur.¹⁷⁸ Nükleer silahlar bir anlamda çatışma bölgesinin bir özelliği olmaya başlamıştır; çatışmanın da kronik problemi haline gelmiştir. Asya Pasifik'te kendi içinde istikrarlı ama patlamaya hazır bir çatışma, bölge ülkelerinin uzun vadedeki politikaları için olumsuz etki yapmaktadır. Bu da Irak'ta olduğu gibi bir müdahalenin olması ihtimalini doğurmaktadır.

İki Kore kendi devletlerini kurarken, kimliklerini oluştururken ve meşruiyetlerini sağlamaya çalışırken iki süper gücün desteğiyle buna devam etmişler; ancak meşruiyet krizi, ulusal kimliğin oluşturulmasındaki kriz ve güvenlik problemi iki Kore için de devam etmektedir.¹⁷⁹ Öyle ki çatışmanın temellerindeki iç politikaya ilişkin meselelerin oluşmasında dahi iki dış aktörün büyük etkisi vardır.

Zaten bölgede değişmeyen bir durum da: Güç mücadelesinin devam etmesidir. Korelerin büyük güçlerle ilişkisi üzerine çalışan uzman Samuel S. Kim'e göre de yeni milenyumda Kore Yarımadası'nda önemli değişiklikler gerçekleşmiş ancak değişmeyen şey bölgedeki üç büyük güç olmuştur.¹⁸⁰ Zira Koreler arasındaki ilişkiyi büyük oranda etkileyen de hem bu büyük güçler arasındaki ilişkiler hem de onların ayrı ayrı Korelerle aralarındakilerin yanısıra kendi aralarındaki ilişkilerdir. Denklem gerçekten çok karmaşıktır. Bu yüzden Kore Yarımadası'nda çatışma, çözülmesi zor teritoryal çatışmaların en uzun süre devam edenlerinden biri olmuştur. Kore Yarımadası'ndaki çatışmada dış aktörlerin etkisi oldukça fazla olduğundan, bunların müdahalesini dikkate almak kaçınılmaz olmaktadır. Tabii müdahale denilince genelde kötü anlamda bir tutum, davranış ya da tavır akla gelir ancak barışa yönelik bir müdahalenin de olabileceği Üçüncü Bölümde daha ayrıntılı incelendiği gibi gayet olasıdır.

Mikio Oishi ve Fumitaka Furuoka'nın iddia ettiği gibi Soğuk Savaş'tan sonra Koreler arası mesele sönümlenmekte; ancak, Çin tarzı bir çatışma yönetme

¹⁷⁸ Jacob Bercovitch ve Mikio Oishi, **International Conflict in the Asia Pacific: Patterns, Consequences and Management**, London and New York, Routledge, 2010, s. 46.

¹⁷⁹ Kim, **The Two Koreas ...**, s. 28.

¹⁸⁰ Kim, **The Two Koreas ...**, s. 7.

formülünün olduğunu kabul etmek biraz güç gözükmemektedir.¹⁸¹ Çünkü Koreler arası ilişkileri özellikle takip etmeye gerek olmadan 2017 yılında Kuzey Kore'nin füze denemeleri âdeta dünya gündemine oturmuştur. İki Kutuplu Dünyanın ideolojik mücadelesinde olduğu gibi bir çatışma beklemek doğru olmaz ama ABD ve Çin arasındaki mücadelenin ivme kazandığı özellikle 2018 yılı ikinci yarısından sonra konu daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Bu iki dış aktörün arasındaki mücadele, doğrudan çatışmayı etkilemektedir.

1.1. Kore Yarımadası'nın Jeostratejik Konumu ve Büyük Güçler

Bir jeostrateji uzmanı olan Jules Cambon'a göre bir devletin dış politika oluşturmadaki temel; daha doğrusu birincil faktör o devletin bulunduğu coğrafi konumdur.¹⁸² Lâkin sadece coğrafi konumun dış politika konusunda etkili olduğunu söylemek eksik olacaktır, çünkü onun yanında ekonomik, siyasi ve askeri durum, kültür, din ile kimlik de etkili olmaktadır.¹⁸³ Koreler de kendilerine ve büyük oranda aralarındaki çatışmaya bağlı olarak bir pozisyon almakta ve dış politikalarını da ona göre yönlendirmektedirler. Tabii iki Kore ve komşu üç büyük gücün dış politikasında coğrafya oldukça etkili olmaktadır. Bu durum bakış açımızın Realizm ve İnşaaçılıktan temellenmesiyle de ilgilidir. Buna ek olarak çatışma çözümü çalışanlar için disiplinler arası bir bakış gerekmekte ve dış politika yapım süreci incelenmelidir.

21. yüzyılın ilk yıllarında güç mücadelesi ağırlıklı olarak Doğu'ya kaymıştır.¹⁸⁴ Küresel ekonomi üzerine temellenen mücadeleleri ve ticaret savaşlarının yanısıra bölgedeki jeostratejik mücadele ile büyük güçler olarak kabul edilen aktörlerin oradaki

¹⁸¹ Mikio Oishi ve Fumitaka Furuoka, "The East Asian Peace and The Pax Americana: Challenges for The Co-Existence of Two Peaces", *Uluslararası İlişkiler*, C. 10, No: 37, Bahar 2013, s. 102.

¹⁸² Robert Pastor, "The Great Powers in the Twentieth Century: From Dawn to Dusk," içinde Robert A. Pastor, ed., *A Century's Journey: How the Great Powers Shape the World*, New York: Basic Books, 1999, s. 7. s. 1-31; Kim, *The Two Koreas ...*, s. 28.

¹⁸³ Wendt, *a.g.e.*

¹⁸⁴ Elena Ponomareva-Georgij Rudov "Russia-North Korea: state of affairs and trends", *Journal of Asian Public Policy*, C. 9, No:1, 2016, s. 45. (Dünya tarihi incelenirken Doğu'nun esasında gereği gibi değeri görmediği açıktır. Tabii bu mesele üzerinde durulmayacaktır fakat Doğu'nun önemi ve oradaki bir mücadele uluslararası ilişkiler tarihinde çok etkilidir.)

çıkarları, konuyu daha karmaşık bir hale getirmektedir. Bölgedeki mücadeleler arasında bahsi geçen aktörlerin birincil aktör olarak katılmadıkları ancak müdahileci dış aktörler olarak yer aldıkları çatışmalar da vardır. Bunlardan olduğu söylenebilecek olan teritoryal çatışmalardan biri de: Kore Yarımadası'nda yaşanan çatışmadır. Koreler arası çatışma özellikle İkinci ve Üçüncü bölümlerde görüldüğü üzere bu küresel düzlemdeki durumlar ve bölgedeki mücadelelerden etkilenmektedir

Kuzeydoğu Asya'nın dünya politikasında oldukça etkili bir yere sahip olduğu Mearsheimer'ın "büyük güçler politikası teorisi" kapsamında değerlendirilmiştir. Büyük güçler sert güç yanında Joseph Nye'nin de belirttiği üzere yumuşak hatta akıllı güç de kullanma kapasitesine sahip aktörlerdir. Kore Yarımadası stratejik konumu itibarıyla "Kuzeydoğu Asya'nın kapısı" niteliğindedir. Büyük güçler (özellikle Büyük Dört-ABD, Çin, Rusya ve Japonya), stratejilerinin mihenk noktası olarak bu bölgeyi esas almaktadırlar.¹⁸⁵ Bölgedeki konjonktür böyle gelişmeye devam edince yarımadaadaki çatışma Koreler arasında sınırlı kalmamıştır. Fakat bu demek değildir ki Koreler önemsizdir; çatışmanın bu kadar karmaşık bir hale gelmesine sebep olanlar onlar olmasa da konun çözülmesi için birincil aktör onlardır. Koreler arası çatışmayı özel kılan noktalardan biri de budur. Samuel Kim de Korelerin büyük güçlerle arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında neorealizm, neoliberalizm ve inşacılık arasında ilişki kurarak ve hepsinden faydalanarak konuyu tartışmıştır.¹⁸⁶ Aksi taktirde meselenin gerektiği şekilde, tam manasıyla anlaşılamayacağını iddia etmektedir. Bu görüş çalışmamız açısından da kabul edilmektedir. Giriş kısmında teritoryal çatışmaların disiplinlerarası bir çalışma gerektirdiğiyle de örtüşmektedir.

Şu örnek tarafların nasıl tavır aldığını ve tarafların nasıl belirlendiğinin görülmesi açısından yararlı olacaktır. 2010 yılında Güney Kore Donanması

¹⁸⁵ Nicholas Eberstadt-Richard J. Ellings, ed., **Korea's Future and the Great Powers**, Seattle: University of Washington Press, Seattle, 2001.

¹⁸⁶ Koreler ve büyük güçler arasındaki ilişkilerin incelendiği kapsamlı bir çalışma için bkz.: Samuel S. Kim, **The Two Koreas and the Great Powers**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 16; **Inter-Korean Relations: Problems and Prospects**, ed. Samuel S. Kim, Palgrave Macmillan, New York, 2004, Samuel S. Kim, **North Korean Foreign Relations In The Post-Cold War World**, The Strategic Studies Institute, 2007.

envanterinde yer alan korvet tipi savaş gemisi *Cheonan*'un batırılması iddiası üzerine çıkan çatışmalar Koreler arası çatışmanın taraflarını göstermektedir. ABD ve Güney Kore oluşturulan araştırma ekibinin verilerini kabul ederken Rusya ve Çin buna karşı çıkmıştır. Tarafların bölgedeki yakınlaşmaları ve ittifaklarına göre açık bir şekilde taraflarını belirlemektedirler. Çatışmanın tarafları bu paraleldedir.

1.2. Korelerin İç Politikaları ve Çatışmaya Yansımaları

Korelerin iç siyasetlerine bakıldığında iki tarafın da birbirlerini düşmanlaştırmak için çaba sarf ettiği görülmüştür. Yukarıda bahsedilen rejim farklılığı tabii ki iç politikalarını oluştururken oldukça etkili olmuştur. Korelerin iç siyasetlerindeki önemli noktalardan biri de iki devletin birbirlerine karşı eğitim politikaları ve propaganda ile vatandaşların birbirlerini yanlış tanımalarına sebep olmasıdır. Güneyliler, kuzeydekileri şeytanımsı yaratıklar olarak biliyorlardı; keza kuzeydekiler için de güneydekiler pek farklı değildi.¹⁸⁷ İç siyasetteki yarışta partiler bunlardan menfaat sağlamak ve kendi çıkarlarını korumak için de bunu devam ettirmekteler.

Yönetim biçimlerinin farklılığı daha önemli bir konuda da maalesef bir engel teşkil etmektedir. Şöyle ki uzun yıllar farklı yönetim şekilleri altında yaşamış insanların çok farklı yaşamları ve alışkanlıkları olmaktadır. Bu durum ideolojik anlayıştaki farklılığın da çatışmadaki yerini göstermesi açısından önemlidir. Bir tarafta tamamen kapalı ve komünist anlayış çerçevesinde bir toplum, diğer tarafta liberal ve en gelişmiş ülkelerden biri var. İki devletin yapıları bu şekilde olunca, birleşme planlarında birçok soru işareti ortaya çıkmaktadır. Ayrıca toplumların birbirlerine entegrasyonu da bu çerçevede zor olacaktır.

Kuzey Kore'nin otoriter rejimi ve kapalılığı tarafların birbirlerini tanıması noktasında önemli bir engel oluşturmaktadır. Tarafların aralarındaki bu mesafe iki ülkede bazı siyasetçiler ile hükümetleri ve dış aktörler tarafından düşmanlığın devam

¹⁸⁷ Don Oberdorfer, **The Two Koreas: A Contemporary History**, Basic Books, 2001, Giriş kısmı.

etmesi için kullanılmıştır. Yukarıdaki tartışma dikkate alındığında yönetim biçimlerinin Koreler arası çatışmada çok etkili olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Tabii bu yönetim biçimlerinin oluşması ve devam etmesinde dış aktörlerin önemli bir etkileri vardır. Bunlar aşağıdaki bölümlerde ayrıntılarıyla incelenmiştir.

Çatışmanın ekonomik dinamikleri nelerdir? Kuzey ve Güney Kore'nin ikiz kardeşler olduğu üzerinde durulmuştu ancak Güney Kore'nin çok güçlü ve hızlı şekilde büyümesi iki ülkenin arasında bir uçurum oluşmasına sebep olmanın yanısıra sorunlara yenilerini eklemiştir. Kuzey Kore, Güney Kore'nin kapasitesine yetişir mi yetişemez mi gibi bir tartışmaya girilmemiştir. Diğer taraftan Güney Kore'nin bu hızla ilerlemesi, kuzey için önemli soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir.¹⁸⁸

Liberal bakış açısıyla konuyu değerlendirenler için çatışmanın ekonomik tarafı büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü bu teorisyenler için devletler arasındaki ekonomik dengesizlik önemli bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Bu çerçeveden konuya bakıldığında iki farklı rejim altında yönetilen ve çatışan iki halkın ekonomik gelişim, sanayi ve refah bakımından eşitsizlik olduğu ortadadır.¹⁸⁹ Kuzey Kore'de 1990'lı yıllar boyunca gıda yetersizliği nedeniyle önemli insan kayıpları yaşanmıştır.¹⁹⁰ Pyongyang yönetimleri askeri giderlere oldukça fazla bütçe ayırmışlardır.¹⁹¹ Bu durum halkın refahının önemli şekilde kötü olmasının sebeplerindedir. Ayrıca Kuzey Kore katma değeri yüksek mamuller üretememesinin yanında ticaret yaptığı ülkeler de sınırlıdır.

Bu bağlamda dünya kamuoyunu da ilgilendiren çok önemli bir konu ortaya çıkmaktadır. 1990'lı yıllarda daha görünür duruma gelen insan hakları ve insani bir şekilde yaşama hakkı Kuzey Kore meselesinin dünya kamuoyunda daha tartışılır

¹⁸⁸ Güney Kore sanayisinin gelişimi için bkz.: Murat Yülek, **How Nations Succeed-Manufacturing, Trade, Industrial Policy, and Economic Development**, Palgrave Macmillan, 2018, s. 239 vd.

¹⁸⁹ Ministry of Unification, Inter-Korean Exchanges & Cooperation, (Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/relations/statistics/exchanges/, 11 Ağustos 2020.

¹⁹⁰ Ministry of Unification, Inter-Korean Traffic, (Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/relations/statistics/exchanges/, 11 Ağustos 2020.

¹⁹¹ Kuzey Kore'yle ilgili net verilere rejimin kapalılığı dolayısıyla ulaşmak çok mümkün olmamıştır. Çin ve uluslararası kuruluşların verileri kullanılmıştır.

olmasını sağlamıştır. Refah durumunun kötülüğü ve insanların açlıkla mücadele etmesi Kuzey Kore'yle sınırdaş ülkeler arasında mülteci probleminin oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum bir sonuç olduğu için bu konuya sonuç kısmında değinilmiştir.

Ekonomik olarak zayıf olan Kuzey Kore, bir dış aktör olan ÇHC'ye bağımlı hale gelmiştir. Bu ekonomik bağımlılık, Kuzey Kore'nin hareket alanını sınırlamakta, bu durum tamamen olmasa da siyasi bağımlılığı beraberinde getirmektedir. Ayrıca kuzeyin bu ekonomik zayıflığı güneyin ekonomik yardım ve yatırımlar yoluyla kuzey tarafa açılmasını, aradaki ilişkinin ekonomik olarak başlatılabilmesine olanak vermiştir. Örneğin 2018 yılında Güney Kore Başkanı Moon Jae-in Pyongyang'a yatırımcılarla birlikte gitmiştir. Bu yatırımcılar yeni yatırım alanları aramaktadır çünkü güney tarafı coğrafi olarak sınırlı ve küçük bir alandır. Bu durum Kuzey Kore'nin de yararınadır. Özellikle sınırın kuzey tarafındaki fabrikalarda önemli sayıda çalışan Kuzey Koreli vardır.¹⁹²

İki Kore arasındaki ekonomik dengesizlik halkların birbirine yakınlaşmasını engellemektedir. Farklı yaşam düzeyleri ve tüketim alışkanlıklarına sahip halkları bir araya getirmek çok zordur. Bu durumda ekonomik dengesizlik nedeniyle dış aktörler kendilerine yaptıkları yardımlarla çatışmanın içinde bir yer bulmaktadırlar. Buna bağlı olarak da Kuzey Kore daha güçsüz bir durumda görünmekte, bu aktörlerden bağımsız kalmak daha doğrusu öyle görünmek için askeri güce daha çok başvurarak kısır bir döngüye girmiştir.

Son olarak Birinci Bölümde teritoryal çatışma yaşanan taraflar arasındaki yönetim şekillerinin farklılığının çatışma için ne kadar kritik bir mesele olduğuna değinilmiştir. Kuzey Kore, Soğuk Savaş'tan bu yana komünist bir siyasal anlayış çerçevesinde örgütlenmiş ve yönetilmektedir. Bunun aksine Güney Kore ise liberal bir anlayışla örgütlenmiş ve demokratik bir yapıyı benimsemiştir.

¹⁹² Ministry of Unification, Inter-Korean Traffic, (Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/relations/statistics/exchanges/, 12 Ağustos 2020.

Peki tarafların farklı yönetim biçimlerine sahip olmasının teritoryal çatışmalara etkisi nedir? Farklı yönetim biçimleri farklı yöntemler, ideolojiler, davranışlar ve politik kararların farklı şekilde alınması demektir. Birinci Bölümde üzerinde durulduğu gibi farklı yönetim biçimleri teritoryal çatışmanın önemli nedenlerinden biridir. Ancak bu çalışma açısından önemli olan Kuzey ve Güney Kore'nin yönetim biçimlerinin oluşmasında dış aktörlerin rolü ve dış aktörlerin nasıl kullanıldığıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kore Yarımadası'ndaki devletlerin kuruluşunda dahi dış aktörlerin etkisi olmuştur. Bu iki devlet kendi çıkarları ve blok politikaları çerçevesinde yarımada farklı rejimlere sahip devlet kurulmasında yana mücadele etmişlerdir. Bu ideolojik bir mücadelenin yansımasıydı. 10 Mayıs 1948'de ABD'nin tazyikiyle yapılan seçimler sonrasında 15 Ağustos'ta Syngman Rhee'nin önderliğinde güneyde; Kore Demokratik Cumhuriyeti ve kuzeyde ise Sovyetler Birliği'nin düzenlediği seçimlerle 9 Eylül 1948'de Kore Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.¹⁹³ Bu devletler açık bir şekilde ABD ve Sovyetler Birliği güdümünde ve hamiliğindeydi. Görüldüğü gibi iki ayrı yapı, entite kurulmasında dış aktörler olarak ABD ve Sovyetler Birliği, Koreler arası çatışmayı etkilemişlerdir. Daha sonra da ÇHC kendisine yakın ve rejimleri benzer bir devletin bölgede hayatta kalmasına destek vermiştir. Bu devlet Kuzey Kore'dir.

2. Koreler Arası Çatışmanın Nedenleri ve Dış Aktörlerin Roller

Bu başlık altında Koreler arası çatışmanın nedenleri Kore Savaşı'ndan başlanarak incelenmiştir. Diğer alt başlıklarda ise nükleer silahlar, bir diğerinde de bölgesel ve küresel mücadelenin ne gibi etkileri olduğu üzerinde durulmuştur ki bunlar doğrudan dış aktörleri ilgilendirmektedir. Tabii buradaki sebepler iki Kore'yle ve onları merkeze alarak, dış aktörlerle ilişkileri çerçevesinde tartışılmaktadır. Zaten üçüncü ana bölümde dış aktörlerin konudaki etkileri doğrudan anlatılmaktadır.

¹⁹³ Korelerin kuruluşu hakkında daha fazla tarihi bilgi için bkz.: Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Kronik Kitap, İstanbul, 2018; Oral Sander, **Siyasi Tarih 1914-1990**, İmge Yayınevi, Ankara, 1989, s. 278 vd.

2.1. Kore Savaşı (1950): Çatışmanın Başlangıcı

Teritoryal çatışmaların en önemli nedenlerden biri olan ve dış aktörlerin belki de en kolay -olumlu ya da olumsuz şekilde- müdahale edebildiği durum bir entitenin ayrılması durumudur. Kore Savaşı'nın da dış aktörlerin savaşa doğrudan katılması sebebiyle çatışmanın başlamasında önemli biri vardır.

Kore Yarımadası'ndaki savaşla beraber bölgenin dış aktörlere direnebilme gücü neredeyse hiç kalmadığı gibi, onların müdahalesine ortam hazırlamıştır. Bu durumda Kore Savaşı'nın Kuzeydoğu Asya'daki çatışmada etkisi nedir? Savaş bir çatışma için neden mi yoksa sonuç mudur? Çatışmanın devam etmesinde etkisi var mıdır varsa ne ölçüdedir? Dış aktörler Kore Savaşı'nın neresindedir? Bu başlık altında bu sorulara cevap aranırken 1950'de yaşanan ve teknik olarak günümüze kadar devam eden Kore Savaşı'nı incelenmiştir.

25 Temmuz 1950'de Kuzey Kore'nin 75.000 askeri sınırdan Güney Kore'ye geçirmesiyle “bitmeyen savaş” başlamıştır. Kore Savaşı (1950) sıcak çatışmanın yaşandığı ve günümüzde de devam eden çatışmanın ana kaynaklarından biri, onun ateşleyicisidir (ancak tek kaynağı değildir). Bu yüzden Kore Savaşı'nın incelenmesine oldukça önem verilmiştir. Zira savaş, bir ateşkesle sona ermiş ardından bir barış antlaşması yapılmamıştır.¹⁹⁴ Savaşta davranışları incelenen dış aktörler, o zamandan bu yana çatışmanın içinde yer almışlardır. O dönemde uluslararası sistem “iki kutuplu bir yapı”ya doğru evrilmekte ve ideolojik sebepler de ağır basmaktaydı. Kore Yarımadası Soğuk Savaş'ın önemli cephelerinden biri, sıcak çatışmanın yaşandığı ve “Doğu-Batı blok”ları arasında güç mücadelesinin Soğuk Savaş boyunca sürdüğü bölge

¹⁹⁴ **The Korean War Armistice Agreement**, Panmunjom, Korea, July 27, 1953 (**Armistice Agreement Volume I Text Of Agreement**). Orijinal ateşkes antlaşmasının giriş kısmında da nihai barış antlaşması yapılmasına atıf yapılmaktadır: “... interest of stopping the Korean conflict, with its great toil of suffering and bloodshed on both sides, and with the objective of establishing an armistice which will insure a complete cessation of hostilities and of all acts of armed force in Korea until a final peaceful settlement is achieved...” (Çevirmici) https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KP%2BKR_530727_AgreementConcerningMilitaryArmistice.pdf, 24 Nisan 2018.

olmuştur. Bölgedeki hegemonya mücadelesi zamanla SSCB/Rusya-ABD arasında olmaktan, ÇHC-ABD arasındaki mücadeleye dönmüştür. 21. yüzyılın ikinci çeyreği itibariyle de bu mücadele devam etmektedir. 1950 yılında savaşın başlamasından sonra çok kötü geçen üç yılın ardından 1953 yılına gelindiğinde ilgili taraflar Güney Kore hariç bir ateşkes anlaşması imzalamışlardır; fakat Güney Kore buna taraf yapılmamıştır. Soğuk Savaşın izlerinin olduğu bir vekalet savaşı (*proxy war*) olarak da değerlendirilen bu savaş, yıllar içinde bu özelliğini korumuştur. Bu çalışmanın Koreler arası çatışma üzerinde dış aktörlerin mücadelesinin incelemesi ve büyük güçlerin mücadelesine yönelmesinin sebeplerinden biri de budur.

Kore Savaşı'nın dış aktörler açısından önemli bir tarafı daha vardır. Bu ABD'nin Soğuk Savaş'a katılımını ve başlangıcının dönüm noktalarından biri olmasıdır. Pearl Harbor baskını dışında ABD halkı Kore Savaşı ve öncesinde Berlin Ablukası'na kadar devletlerinin savaşa katılmasını desteklememiştir.¹⁹⁵ Bunun yanında Kore Savaşı SSCB için de bir dönüm noktası olmuştur. Çatışmanın safları da bu andan itibaren belirmiş oluyordu ki cephede Çin'in de askerleri vardı. Böylece konumuzun dış aktörleri ve tarafları o dönemden itibaren oluşmuştu.

Kore Savaşı'nın ABD için önemi nedir? Çin, ABD'nin hegemonyasını kırabilecek mi? Kore Savaşı Amerikan hegemonyasının sembollerinden biri ve gücünün de küresel boyuta taşınmasının ilk göstergelerindendir. Kore Savaşı'ndan beri Amerikan askerleri Kore Yarımadası'ndadır. ABD askerlerinin buradan çıkması demek Amerikan hegemonyasının çok büyük yara alması anlamına gelecektir. Ayrıca Kore Savaşı ABD için bir semboldür. Asya-Pasifik'in yeni anlamlar kazandığı her geçen gün; bu sembol farklı anlamlarla olsa da yerini güçlendirerek korumaktadır.

Bu yüzden çalışmamızda dış aktörler arasındaki mücadele ile bu çatışma ilişkilendirilmiştir. Mearsheimer uluslararası sistemdeki güç mücadelesini anlamak noktasında çok önemli olan **The Tragedy of Great Power Politics** adlı kitabında Soğuk Savaş'ta iki kamp arasındaki velaket savaşlarında (*porxy war*) milyonlarca

¹⁹⁵ Brzezinski, **a.g.e.**, s. 44.

insanın öldüğünü belirtmiştir; bunlardan biri olarak 1950 yılında Kore Yarımadası'nda yaşanan savaşı örnek vermiştir.¹⁹⁶ Günümüzde uluslararası ilişkiler tarihinde Soğuk Savaş olarak adlandırılan tarihsel dönem bitmiş olmakla birlikte büyük güçler arasındaki mücadele devam etmekte; sadece bazı aktörler değişmekte, güçlenmekte ya da zayıflamaktadır. Kore Yarımadası'ndaki miras da bu mücadelenin ehemmiyetli bir parçası olarak, dış aktörler arasında sıcak bir çatışma olmasa da ama devam etmektedir.

Kore Yarımadası'nın durumu İkinci Dünya Savaşı'nın ortasında, 1943 yılında, Amerika ve müttefikler tarafından tartışılmaya başlamıştır. Başkan Truman ve Britanya Dışişleri Bakanı Anthony Eden'in görüşmesinde Mançurya ve Tayvan'ın Çin'e geri verilmesi düşünülmüş, Kore'nin ise ABD, Rusya Federasyonu ve Çin'in vesayeti altında kalması teklif edilmiştir. Birinci Bölümde açıklandığı gibi bir teritoryal çatışmanın çıkması öncesinde bu örnekte de olduğu gibi dış aktörlerin rolü vardır. Bunun yanında Kore Yarımadası, resmi olarak 1943'teki görüşmeye göre şekillenmedi ama fiiliyatta ABD, SSCB ve Çin'in etkisi altındaydı. Yine Kasım 1943'te Kahire Konferansı'nda müttefikler Kore'nin “zamanı gelince” bağımsız olabileceği görüşünü benimsemişlerdir. Dış aktörler muğlak tutumlarla olsa da yarımadanın geleceği üzerinde karar vermeye daha Kore Savaşı'ndan önce başlamışlardır.

16 Aralık 1946'da toplanan Moskova Konferansı'yla ABD, Büyük Britanya ve SSCB arasında alınan kararlarda Kore halkını en çok şaşırtan ABD ve SSCB kontrolünde geçici bir hükümetin kurulması olmuş, hatta karşı gösteriler yapılmıştır. Sovyetler'in etkisindeki kuzey yanında güneydeki sol görüşlüler harekete geçmiştir. ABD ve Sovyetlerden oluşan ve Moskova Konferansı'nda kurulması kararlaştırılan komite 1946 yılında çalışmalarına başlamıştır. Lâkin komite, karşı çıkışlar ve çatışmalar sonrası 18 Ekim 1947'de dağılmıştır.

Bu başarısız girişimden sonra ABD meseleyi 17 Eylül 1947'de BM Genel Kurulu'na getirmiştir. 14 Kasım 1947'de dış aktörlerin etkisiyle konuya ilişkin

¹⁹⁶ Mearsheimer, *The Tragedy of ...*, s. xi.

aralıklarla kararlar alan BM'nin Kore'ye ilişkin çalışmaları da başlamıştır. Akabinde BM Kore Geçici Komisyonu kurulmuştur. Komisyon seçimlerin yapılması, tek ve bağımsız Kore kurma amacıyla hareket etmiştir. Ancak Güney Kore'nin 1996 tarihli “Beyaz Kitap”ında iki Kore'nin ortaya çıkmasının sebebi olarak SSCB gösterilir.¹⁹⁷ Tabii bu yanlış bir görüş olmakla beraber kuzeyde Sovyet propagandasının etkili olduğu de bir gerçektir. 1948 yılında Kuzey ve güneyde yapılan ayrı ayrı seçimler neticesinde iki Kore devleti kurulmuştur. Ancak Kore Cumhuriyeti BM tarafından Genel Kurul'un “195 nolu” kararıyla Kore Yarımadası'nın tek temsilci olarak tanınmıştır.

ABD askerlerini Haziran 1949 kadar çekeceğini açıklamış, aynı yıl Çin de kurulmuştur. Bundan da güç alan kuzeyde Rus teçhizatlarıyla hazırlanmış tarafın 25 Haziran'da güneye saldırıya geçmesiyle savaş başlamıştır. Bu savaş iki tarafın mücadelesi olmaktan çıkmış, dış aktörlerin askerleriyle fiili olarak mücadele ettiği bir savaş olmuş ve teritoryal çatışma bu zamana kadar devam etmiştir.

ABD'nin 38. Paralel'i esas alan bölünme planı Harry S. Truman tarafından 15 Ağustos 1945'te taraflara sunulduktan birgün sonra SSCB tarafından kabul edilmiştir. O tarihten itibaren Kore Yarımadası'nda iki ayrı devlet yapısı görülmektedir. Büyük bir savaştan sonra büyük güçlerin çatışmasının bir yansıması, bu şekilde ortaya çıkmıştır. Samuel Kim'in çok güzel ve açık bir şekilde ifade ettiği gibi “Soğuk Savaş'ın ilk kanı Haziran 1950'de savaşın başlamasıyla Kore'ye akmıştır.”¹⁹⁸ Bu ağır miras devam etmiş, hafızalardan silinmeyen kanlı savaş iki Kore halkının zihinlerinde bugüne kadar kalmıştır.¹⁹⁹ Dış aktörler ilk ana çatışmadan sonra da siyasi olarak konuya müdahil olmuşlar; iki ayrı siyasi yapının ortaya çıkmasında başat aktör olmuşlardır. Kore Yarımadası'nın bölünmesinde Sovyetler ve ABD'nin farklı çıkarları

¹⁹⁷ Ministry of National Unification, **Peace and Cooperation-White Paper on Korean Unification**, Kore Cumhuriyeti, 1996, s. 9.

¹⁹⁸ Kim, **The Two Koreas ...**, s. 9.

¹⁹⁹ Teritoryal çatışmalarda ölümlerin daha sonra da kullanılmasını inceleyen önemli bir çalışma için bkz.: Vamık Volkan, “Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large-Group Identity”, **Group Analysis**, C. 34, No:1, Mart 2001, s. 79-97.

etkili olmuştur. Sovyetler kendine uydu bir komünist yapı kurmaya amaçlarken ABD ise Japonya başta olmak üzere güvenlik merkezli bir anlayışla hareket etmiştir.²⁰⁰

Kore Savaşı, “bitmeyen savaş”, Çinli askerlerin Yalu (Amnok) Nehri’ni geçmelerinin ardından Amerikan askerlerinin de Kasım 1950’de nehri geçmeleriyle tam olarak başlamıştır. Ancak nükleer silahların kullanılması Japonya’da olduğu gibi düşülmemiştir. Başkan Truman, Joseph Nye’in da belirttiği gibi prestijini ve koltuğunu kaybetmesine sebep olmasına rağmen nükleer silahları kullanmamıştır.²⁰¹ Nükleer silahlar hep bir tabu olarak o dönemden beri çatışmanın içinde yer almaktadır. Fakat ABD ve Çin artık çatışmanın iki önemli aktörü olarak önemli kararlar veriyor; bu kararlar sadece Kore devletlerini değil kendi ülkelerini ve politik yaşamlarını etkilemekteydi.

Bu gelişmeler olurken BM Güvenlik Konseyi Kore Savaşı’na müdahale için gerekli kararları alamamıştır. Hans J. Morgenthau da “Kore Savaşı’nın öğrettikleri, Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğuna Güvenlik Konseyi’nin bir ortak güvenlik organı gibi iş görmekten aciz olduğunu –bu acizlik bugünkü dünya koşulları için de sürekli bir durumdur- gösterdi”²⁰² diyerek bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. “Bu acizlik” durumunu bu çalışmada tartışmamakla birlikte BM’nin yaptırımlarının Koreler arası çatışmada pek etkili olmadığını başından beri göstermesi açısından önemlidir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde incelenmiş olduğu gibi Kuzey Kore’ye yönelik BM yaptırımları Çin ve Rusya’nın müdahaleleriyle etkisiz kalmaktadır. O yüzden BM gibi uluslararası alanda en kapsayıcı örgüt dahi teritoryal çatışmalarda etkisiz kalmaktadır.

Bütün bunlar dikkate alındığında dönemin iki süper gücü ABD ve SSCB Kore Savaşı’nı durdurabilirler miydi? Tamamen bunun önüne geçemezlerdi ama savaş durdurmak için esas politikaları izlemedikleri de görülmüştür. Bu durumun onlar

²⁰⁰ Ministry of National Unification, **Peace and Cooperation-White Paper on Korean Unification**, Kore Cumhuriyeti, 1996, s. 7.

²⁰¹ Joseph S. Nye Jr., “Why No One Knows If the Korean War Really Will End by 2025”, **National Interest**, 24 Haziran 2020, Çevrimiçi <https://nationalinterest.org/blog/korea-watch/why-no-ones-knows-if-korean-war-really-will-end-2025-163394>, 25 Haziran 2020.

²⁰² Morgenthau, **a.g.e.**, C. 2, s. 400.

tarafından mantıklı sebepleri vardı. İkinci Dünya Savaşı'ndan yeni çıkmış olması önemli faktörlerden biriydi. Morgenthau, Kore Savaşı'nı değerlendirirken “Kore bakımından barışçı değişme, ülkenin demokratik yoldan seçilmiş bir yönetim altında birleştirilmesi” olduğunu iddia etmiştir. Bu tür birleşme gerçekleşebilir miydi? Bu soru hâlâ cevabını beklemektedir. Morgenthau yine 1947 yılında BM Genel Kurulu'na geldiğinde ABD ve SSCB'nin Moskova Konferansı'ndaki (1945) yükümlülüklerini yerine getirmediklerini belirtir.²⁰³ Açık olan ve Birinci Bölümde tartışıldığı üzere büyük güçlerin bir çatışmanın ortaya çıkmasında kesinlikle yaptıkları olduğu gibi, bazen de yerinde müdahaleleri yapmayarak ya da uluslararası kuruluşların yapmasına müsaade etmeyerek çatışmalara etki edebilmekteler. Yukarıdaki girişten sonra Koreler arası çatışmanın ortaya çıkmasındaki milad olarak Kore Savaşı'nın alınmasının yerinde olacağı görülmüştür.

Mearsheimer'a bakıldığında büyük güçlerden biri olan ABD Kuzey Kore'de 1950'lerin başında stratejik o dönemde etkili olan hava gücünü kullanmıştır.²⁰⁴ Bu askeri müdahalede İkinci Dünya Savaşı sonrası hem büyük güçlerden biri hem de çalışmadaki aktörlerden birinin doğrudan Koreler arası çatışmanın ortaya çıkmasında ne şekilde etkili olduğunu göstermektedir. Kore Yarımadası'ndaki çatışmanın günümüze kadar devam etmesinde fitili ateşleyen iki blokun liderlerinin desteğiyle başlayan askeri müdahalelerdir. Bunlar önceleri askeri teçhizat ve asker yardım şeklinde gerçekleşmiştir. SSCB 1949 yılında Kuzey Kore'yi, güneyi işgal etmesi için desteklemiştir. Dolaylı bir yardımla bir dış aktörün bir çatışmanın çıkmasındaki etkisi, SSCB'nin buradaki politikasında görülebilmektedir.

Kore Savaşı boyunca dış aktörler askeri mühimmat yardımı yanında doğrudan cephede askerleriyle de savaşmışlardır. Amerikalı ve Çinli askerlerin Kore Yarımadası'na postalları değmiştir. Dış aktörler artık bu çatışmanın tarafı da olmuşlardır. Çatışmalarda dış aktörlerin müdahalesinin en önemlilerinden biri budur. Çatışmanın içine çekilme durumu, oraya saplanma durumu ortaya çıkmaktadır. Kore

²⁰³ Morgenthau, **a.g.e.**, s. 564.

²⁰⁴ Mearsheimer, **The Tragedy of ...**, s. 99.

Savaşı boyunca ABD, Kuzey Kore'nin savaşı bırakması için üç farklı zamanda beş büyük endüstri merkezini, başkent Pyongyang'ı ve pirinç tarlalarını bombalamış ve orada yaşayanları açlıkla karşı karşıya bırakmıştır. Bütün bunları, Kuzey Korelilerin unutulması için yılların geçmesi gerekmeteydi fakat bunu unutmayacaklardı. Mearsheimer'in iddia ettiği gibi ABD tarafında, hava saldırıları ve Kuzey Korelileri aç bırakmak dahil stratejilerle yoğun bir zor kullanma siyaseti izlenmiştir.²⁰⁵ Bütün bunlar ABD'nin 1950'lerden beri Koreler arası çatışmada birincil aktör olarak etkili olduğunu göstermektedir. Onu bunları yapmaya iten sebeplerin başında o dönemde yeni oluşmaya başlayan iki kutuplu sistemin de etkisi ve ABD'nin ulusal çıkarları gelmiştir.

Kore Yarımadası Asya'ya yayılmak isteyen güçler için önemli bir liman olmuştur.²⁰⁶ Özellikle de Mançurya bölgesini kontrol etmek için Kore Yarımadası stratejik bir konuma sahiptir. Bölge devletler arasında büyük çatışmalara sahne olmuştur. SSCB, Çin ve Japonya o bölge için savaşmışlardır. Kore Yarımadası'nın bu stratejik konumu dış aktörlerin buradaki çatışmayla ilgili olmasını sağlayan önemli etkenlerden biri olarak görülmüştür.

Koreler arası meselenin uzun yıllardır devam etmesi ve küresel çapta etkilerinin olmasının en önemli nedenlerinden biri de nükleer silahlar meselesidir. Nükleer silahlar meselesi denilince öncelikli olarak Kuzey Kore'nin özellikle Kim Jong-un döneminde bu teknolojiye ilerlemesi değerlendirilmiştir. Nükleer silahlar ve Kuzey Kore'nin geliştirdiği fırlatma rampalarıyla ABD'nin ulusal sınırları dahi tehdit edilir duruma gelince mesele daha hassas bir noktaya gelmiştir. Koreler arası çatışma artık ABD için doğrudan bir güvenlik meselesidir.

Pyongyang'ın nükleer başlıklı füze geliştirmesi ve dış aktörler arasında nasıl bir bağlantı kurulacağı çok önemli bir sorudur. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Sovyetler

²⁰⁵ Mearsheimer, *The Tragedy of ...*, s. 105.

²⁰⁶ Rıdvan Kalaycı, "Kore: Doğu Asya'da Yükselen Çatışma ya da Kasıtlı Tırmandırma?", (ed.) Kemal İnâat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, *Dünya Çatışmaları-Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, 2. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 390.

Birliği, Kuzey Kore'ye sınırlı da olsa nükleer geliştirmesi için yardım da bulunmayı kabul etmiştir.²⁰⁷ Kuzey Kore, bu yardımın ardından barış amaçlı kullanmak üzere nükleer çalışmalar yapmak için Sovyetler Birliği'nin yardımıyla 1959 yılında Yongbyon Nükleer Bilimsel Araştırma Merkezi'ni kurmuştur. Koreler arası çatışmada önemli problemlerden biri olan nükleer silahların geliştirilmesi ve kullanılmasında, yukarıdaki veriler ışığında Sovyetler Birliği gibi bir dış aktörün etkisi olduğu açıktır. Tabii o dönemin Soğuk Savaş'ın ilk yılları olması sebebiyle müthiş bir kutuplaşma ve blok liderlerinin kendi bloklarına yeni üyeler kazanmak istemesi yapılan yardımın amaçları arasındadır.

Kore Savaşı, bir çatışmanın başlangıcı olması yanında, büyük güçler arasındaki mücadelenin ilk yansımalarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Savaş dış aktörlerin bir teritoryal çatışmanın çıkmasında etkili olmalarını göstermesi açısından da iyi bir örnektir. Kore Savaşı, çatışmaya taraf olanlar arasındaki ilişkileri etkilemeye devam etmektedir. Özellikle 1980'lerde ÇHC ve Kuzey Kore arasındaki "askeri arkadaşlığın" devam etmesinde payı büyük olmuştur. Birinci Bölümde açıklanan savaşların çatışmalardaki büyük etkisinin görölmesi açısından bu açıklayıcı bir örnektir.²⁰⁸

Birinci Bölümde geçmişe atıf yapılarak bir çatışmayı çözmenin, onu daha çok tırmandıracağı gösterilmişti. Kore Savaşı gündeme getirildiğinde taraflar arasındaki gerilim artmaktadır. Geçmişin hatırlanması maalesef çatışmanın iyiye gitmesine sebep olmamaktadır. Savaş iki Kore arasında yapılmamış, ancak en çok etkilenen/etkilenmeye devam iki Kore devleti olmuştur.

Savaşın bitip bitmeyeceğine yönelik uzmanlar tarafından farklı görüşler sunulmakta ve savaşın 100. yıl dönümü gelmeden biteceğine dair görüşler de vardır. Joseph Nye'in atıf yaptığı ve Jung H. Pak'ın **Becoming Kim Jong Un: A Former CIA Officer's Insights into North Korea's Enigmatic Young Dictator**²⁰⁹ adlı

²⁰⁷ Fu Ying, **The Korean Nuclear Issue: Past, Present, and Future A Chinese Perspective**, John L. Thornton Center, Brookings Institute, Stragey Paper 3, Mayıs 2017, s. 4.

²⁰⁸ Kim, **The Two Koreas ...**, s. 57.

²⁰⁹ Jung H. Pak, **Becoming Kim Jong Un: A Former CIA Officer's Insights into North Korea's Enigmatic Young Dictator**, Ballatine, Mayıs 2020.

kitabında da yazdığı gibi rejim çok esnek; bu esnekliği de Amerikan düşmanlığı üzerine kurmakta ve Çin'den destek görmeye devam etmektedir. Görüldüğü gibi dış aktörler sadece savaşın çıkmasında etkili değildir, aynı zamanda devam etmesinde de büyük pay sahibidirler.

Kore Savaşı bitmeyen savaş olarak tanımlanmaktadır. Resmi olarak yapılmış bir barış antlaşması yapılmadığı üzerinde duruldu. Diğer taraftan iki taraftan yaklaşık 3 milyon kişi hayatını kaybetti; bunların %70'i sivil ve nüfusun da yaklaşık %10'unu oluşturuyordu. 7.140 esirden 2.700'ü esaret altında yaşamını yitirdi. 5 milyonun üzerinde insan evlerinden oldu. Bunlar savaşın insani boyutları ve açıkçası yer değiştirenlerden hayatta kalanlar var ve onlar yaşananları unutamiyorlar. Çatışmanın en önemli dinamiklerinden biri de budur. Bu insani tablonun yanında savaşın taraflara ekonomik olarak büyük zararları olmuştur. Kuzey Kore 3.5 milyar dolar değerinde ve Güney Kore ise 2 milyar dolar değerinde kayba uğradı, her iki taraftan yaklaşık 600 biner ev yok oldu.

Kore Savaşı olarak bilinen bu savaş iki taraf tarafından farklı algılanmaktadır. Savaşın 60. yıl dönümünde dönemin Güney Kore Başkanı Lee, Kuzey Kore komünistlerini suçlarken, Kuzey Kore için savaş, "Anavatanın Kurtuluş Savaşı" olarak anılmaktadır. Bu, Korelerin bugünkü müttefikleri ve dış aktörlerle olan ilişkisinin farklılığını göstermesi açısından güzel bir örnektir. Dış aktörler, savaşın algılanması açısından da birincil aktörlerin üzerinde etkili olmaktadır.

İki Kore devletinin savaşmasıyla ve aralarındaki bitmeyen savaşla ilgili çok önemli ve ilginç bir bilgi ise 1904-1905 Rus-Japon savaşından sonra Japonya'nın bölgeye yayılması ve 1910'dan 1945'te müttefik güçlere kayıtsız şartsız teslim olmasına kadar Kore Yarımadası'nın işgal altında tutmuş ve Kore halkı buna karşı bağımsızlık mücadelesi vermiş; kolonyal işgalden kurtulmuştur.²¹⁰ Bu kurtuluşa da dış aktörlerin etkisi çok büyüktür. Öyleyse birlikte bağımsızlık mücadelesi yapan bir halk, beş yıl sonra nasıl oluyor da onları ayrılığa götürecek savaş yapmıştır? Bu

²¹⁰ Ministry of National Unification, **Peace and Cooperation-White Paper on Korean Unification**, Kore Cumhuriyeti, 1996, s. 23.

noktada çalışmada uluslararası konjonktürün ve dış aktörlerin etkili olduğunu iddia edilmektedir. Özellikle Üçüncü Bölümde bu konu ayrıntılarıyla tartışılmıştır.

2.2. Bölgesel ve Küresel Mücadelenin Bir Parçası Olarak Koreler Arası Çatışma

Uluslararası ilişkiler literatüründe Morton Kaplan'ın güç dengesi çerçevesinde oluşturduğu, genel olarak da uluslararası ilişkiler tarihini evrelere bölümlemesinde Soğuk Savaş sonrası dönemin devam ettiği görülmektedir.²¹¹ Bu yapı çok kutupluluk olarak adlandırılmaktaysa da üzerine tartışmalar devam etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ABD, Rusya ve ÇHC arasında siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda bir mücadele devam etmektedir. Bu durum teritoryal çatışmaların yaşandığı bölgelere de yansımaktadır. Kore Yarımadası'nı bu çatışmalar içerisinde özel kılan ise jeostratejik konumudur. Bu özel konum, Kuzey Kore'nin Çin ile uzun bir sınırının ve Rusya ile de kısa da olsa bir sınırının var olması ve ABD'nin en önemli iki müttefikinin bölgede yer almasıdır. İki dünya gücünün sınırında ve etki alanında bir çatışma bölgesi olması durumu daha kırılgan bir zemine oturtmaktadır. Küresel güçler arasında süregelen bu mücadele Koreler arası çatışmanın ana nedenlerinden biridir.

Ayrıca Kuzeydoğu Asya'nın jeopolitik öneminin bir nedenini Doğu Asya'ya yakınlığı oluşturmaktadır. Bu bölge küresel ekonominin ve dönüşümün mirengi noktasıdır.²¹² Çin'in yükselişinin en temel dinamiğinin ekonomi olduğunu düşünüldüğünde yarımada'nın konumunun onun için önemi anlaşılmaktadır. Bölgeye yakın her çatışmalı alan Koreler arası çatışmayı doğrudan etkilemektedir. Çalışmanın temel noktası olan Kore Yarımadası'ndaki çatışmayı da buradan hareketle değerlendirmek gerekmektedir. Aksi halde çatışmanın anlaşılması ve çözülmesine yönelik büyük eksiklikler oluşabilecektir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra coğrafi

²¹¹ Morton A. Kaplan, **System and Process in International Politics**, Jon Wiley and Sons, New York, 1957, s. 9-12 aktaran Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 815.

²¹² C. Raja Mohan, "Great powers and Asia's destiny", **Political Science**, C. 64, No:2, s. 89.

olarak bölgelerin ayrışmasının yanında stratejik olarak da bölünmeler yaşanmıştır. Asya bölgesi, kendi altında Güney Asya, Güneydoğu Asya, Güneybatı Asya, Orta Asya ve Kuzeydoğu Asya daha jeostrejik adlandırılmalar, hesaplar ve alt sistemlerle anılır olmuştur. Asya'daki alt bölgeler ve sınırlar yıllar içerisinde oluşmuştur. Bölgede sona ermemiş birden çok teritoryal çatışma da vardır. Buradaki bölünme dahi çatışma alanlarının üst bölgelerinin oluşmasında uluslararası mücadelenin etkisini göstermektedir.

Savaşın başlaması açısından belki de söylenebilecek en önemli nokta Sovyetler Birliği'nin Kuzey Kore'nin, güneye saldırması için çaba sarf etmesidir; bu konuda Çin'in komünist rejime geçmesi²¹³ de etkili olmuştur. Tarihsel sürecin anlatıldığı bir önceki başlıkta da görüleceği gibi 25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırmasıyla üç yıl çok yoğun ve sıcak bir çatışmanın tam anlamıyla bir savaşın ardından 1953 yılından günümüze kadar da ara ara sıcak temaslarla teknik olarak bir çatışma devam etmektedir.

Yukarıdaki paragrafta Koreler arasında yıllar sürecektir çatışmanın başlamasında önemli bir neden farklı tarihsel örnekler vererek açıklanmaya çalışıldı. Küresel güçler arasındaki ideolojik mücadele Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve ABD arasında yoğun olarak yaşanırken, günümüzde ABD ve ÇHC arasında yaşanmaktadır. Blok liderinin etkisiyle, ideoloji ve yönetim sistemini seçen ve/veya seçmek zorunda kalan Kuzey Kore, yine blok liderinin etkisiyle bir savaşa girmiştir.²¹⁴ Diğer taraftan bu ideolojik mücadelenin çok ekonomik savaşların daha önde olduğu bir mücadeleye dönüşmüştür.

Sadece blok lideri olmanın yanında ekonomik ve siyasi bağımlılık sonucu bir devleti kendisine bağımlı olan devlet lehine karar almaya itebilir. Kuzey Kore'nin özellikle ekonomik ve siyasi olarak en büyük destekçisi ÇHC'dir.²¹⁵ Diğer taraftan bu,

²¹³ Kalaycı, **a.g.e.**, s. 392.

²¹⁴ Faruk Sönmezoğlu iki kutuplu sistemde uluslararası yapının ve blokların devletlerin dış politikalarını nasıl etkilediğini örneklerle açıklamaktadır. Bkz. Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s. 875-877.

²¹⁵ China Exports from North Korea, (Çevrimiçi) <https://tradingeconomics.com/china/exports-from-north-korea>, 15 Ağustos 2020.

dış aktörlerin teritoryal çatışmalardaki etkisini görmek açısından önemli olmasının yanında çatışmanın dış aktörler nedeniyle uzamasını da göstermektedir. Zira bu bağımlılık ilişkisi küçük ve orta büyüklükteki devletlerin teritoryal çatışmalarda bulunmasında önemli bir motivasyon haline gelmektedir. Ekonomik, siyasi ve askeri güçleri bakımından farklı büyüklükteki devletler arasındaki bu ilişkinin maalesef burada uzun uzadıya incelenmesine imkân yok. Ancak Koreler ve diğer dört aktör arasındaki bağımlılık ilişkisi açısından bu durum dikkate alınmak zorundadır.

Bu bağımlılık ilişkisi doğal olarak lider ve yöneticilerin tutum ve davranışlarına da yansımaktadır. Himayeci dış aktör, her çatışma için söylemek doğru olmasa da, bağımlı aktörün politikalarında etkili olmaktadır. Bu müdahale himayeci devletin ulusal çıkarıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Kuzey Kore lideri Kim Jong-un 2018 yılında ABD Başkanı Trump ile yaptığı zirve öncesi ve sonrasında ÇHC lideri Xi Jinping ile görüşmüş bunun yanında Güney Koreli yetkililer de ABD ile yakın temasa geçmiş ve süreci izlemişlerdir.²¹⁶ Çatışmanın birincil aktörleri olan Koreler, burada görüldüğü gibi önemli siyasi baskılara maruz kalmışlar ve kalmaktadırlar. Görüşmeyi ABD ve Kuzey Kore liderleri yapmıştır. ABD'nin ateşkes antlaşmasından beri ne kadar güçlü bir dış aktör olduğu bu örnekte görülmüştür. Bunun yanında bu durum Güney Kore'nin konudan biraz daha uzak kalmasına sebep olmaktadır. Tabii ikinci aşamada, süreç Koreler arasında görüşmeyle devam edecektir. Buradan Koreler arası meselenin uzamasının önemli sebeplerinden biri de masaya tarafların beraber oturamamalarıdır.

Bir dış aktör uluslararası örgütleri nasıl harekete geçirir? Kısaca Koreler arası çatışma üzerinden bu da incelenmiştir. Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırmasından sonra ABD, BM'yi harekete geçirerek uluslararası barışın ve güvenliğin korunması için bazı kararlar aldırıştır. Görüldüğü gibi “aldırıştır” tabiri

²¹⁶ Xiang Bo, “Xi Jinping, Kim Jong Un hold talks in Beijing”, *Xinhua*, 28 Mart 2018, Çevrimiçi, http://xinhuanet.com/english/2018-03/28/c_137070598.htm, 20 Mayıs 2020; Steven Lee Myers-Jane Perlez, “Kim Jong-un Met With Xi Jinping in Secret Beijing Visit”, *The New York Times*, 27 Mayıs 2018, Çevrimiçi, <https://www.nytimes.com/2018/03/27/world/asia/kim-jong-un-china-north-korea.html>, 20 Mayıs 2020.

kullanılıyor, çünkü uluslararası örgütleri harekete geçirme kabiliyetleri olan büyük güçler ve konumuz itibarıyla burada ABD bunu doğrudan baskıyla yapmaya çalışmıştır. ABD'nin Koreler arası çatışmada BM'yi harekete geçirmesi ilk değildir. Bir dış aktör olarak ABD, uluslararası kuruluşları kullanarak bir çatışmaya müdahil olabilen güçlü ülkelerdendir. Bu yüzden ana aktörleri devlet olarak belirlemiştik. Aksi halde örgütlerin çatışmalara müdahalesini incelemek bambaşka ve gri bir alanı kapsamaktadır.

Özellikle son yıllarda BM gibi uluslararası kuruluşların bir çatışmayı durdurmak için faaliyet gösterdiğini söylenememektedir. Bu kuruluşların tarihi incelediğinde birçok çatışmaya sessiz kalındığı görülmüştür. Koreler arası çatışma BM'nin de dolaylı yoldan bir dış aktör olması ve yeterince aktif olmaması ya da olmasına izin verilmemesini demek daha doğru olur.²¹⁷

Asya Pasifik'te ve özel olarak da Kore Yarımadası'nda, Soğuk Savaş'ın bitimiyle ÇHC ve ABD arasında görünür bir şekilde yaşanan mücadele İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde farklı aktörlerin mücadelesi haline gelmiştir. Dünya savaşı bittikten ve Soğuk Savaş'ın başlangıç yıllarında ise yine ABD ve Sovyetler Birliği arasında, blok liderleri olarak savaş yaşanmıştır. Kore Savaşı (1950) Soğuk Savaş'ın sıcak savaşa dönüştüğü dönüm noktalarından biri olmuştur. ÇHC ve ABD arasında yaşanan küresel mücadele gibi ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan mücadele de Koreler arası çatışmanın önemli nedenlerindendir. Bunun yanında bahsi geçen mücadele çatışmanın başlamasında ve uzun yıllar devam etmesinde çok etkili olmuştur.

2.3. Nükleer Silahların Koreler Arası Çatışmada Etkisi

Nükleer silahlar Koreler arası çatışmanın incelenmesi için bir zorunluluktur. Aksi takdirde Koreler arasındaki çatışmayı doğru bir şekilde analiz etmek imkânsız olacaktır. Kuzey Kore'nin merkezi yapısı ve dış politikasının en büyük güçlerinden

²¹⁷ Yukarıda tartışılanlar hakkında Morgenthau'nun uluslararası hukuk ve örgütler hakkındaki görüşüne bakılabilir. Morgenthau, **a.g.e.**

biri, belki de en büyüğü, nükleer faaliyetlerine devam etmesidir. Neredeyse bütün görüşmelerde 2018 yılında Kuzey Kore ve ABD arasında Singapur’da yapılan müzakerelerde de nükleer silahlar gündemin esas konusunu teşkil etmiştir. Nükleer silahlar Kuzeydoğu Asya’daki çatışmada neden bu kadar etkilidir? Sorusuna cevap aranmış, ancak Kuzey Kore’nin nükleer silahlarını çatışma ve dış aktörler çerçevesinde incelenmiştir.

Kuzey Kore’nin kıtalararası nükleer başlıklı füzelere sahip olması ve bunlara ilişkin denemeler yapması sadece Kuzeydoğu Asya ve ABD açısından değil küresel açıdan da bir güvenlik meselesi midir? Yoksa bu konu ABD tarafından özellikle mi dünya gündeminde tutuluyor? Kuzey Kore’nin nükleer silahlara sahip olması Güney Kore’yle arasındaki çatışmayı nasıl etkilemektedir? Bu sorulara cevap verilmiş. Böylece nükleer silahlar konusunun hem çatışmayla hem de dış aktörlerle ne kadar çok ilişkili olduğu gösterilmiştir. Kuzey Kore küresel güvenlik ve uluslararası hukuk çerçevesinde gerekli düzenlemelere karşı bir tavır içerisinde olmakla suçlanmaktadır.

ABD eski Başkanı George W. Bush’un yönetimi Kuzey Kore’yle Amerika arasında ilişkiler açısından bir kırılma yaşanan dönem olmuştur. Ancak ondan önce, ABD ve Kuzey Kore arasındaki nükleer kriz 1993-94 ardından Taepodong füzesi²¹⁸ krizi 1998-99 ve ardından özellikle Kuzey Kore lideri Kim Jong-un döneminde yaşanan krizler, iki devlet arasındaki ilişkilerin dönüm noktalarındandır. Bu krizler sadece iki devlet açısından değil uluslararası ilişkiler tarihi açısından da çok etkili olmuştur. Soğuk Savaş sonrası yaşanan nükleer kriz yine 1993-94 yılında yaşanan yukarıda bahsi geçen krizdir. Bu krizler uluslararası ilişkiler tarihindeki dönemler arasında geçişkenliği göstermekle birlikte Koreler arası çatışmanın uzun bir sürece yayıldığına da kanıttır.

²¹⁸ Kore yapımı olan Taepodong füzeleri şu an için iki adettir. Taepodong-1 1998 yılında denenmiş orta menzilli balistik füzedir. Scud füzesinden devşirilmiştir. Taepodong-2 ise 2006 yılında denen ve 2015 yılında da Kwangmyöngsöng-3 uydusunu yörüngeye yerleştirmiştir; sıvı yakıtla hareket eden kıtalar arası balistik füzedir.

Pyongyang'ın nükleer denemeleri başta bölge ülkeleri özellikle Japonya ve Güney Kore ve incelenen diğer dış aktörler (özellikle ABD) için tehdit oluşturmaktadır. Füzelere ateşlenmesine gerek olmadan tehdidin ne kadar gerçek olduğunu göstermesi açısından şu örnek gayet açıklayıcıdır. 2011 yılında yine bölge ülkelerinden ileri teknoloji kullanan ve nükleer santraller konusunda uzman olan Japonya 9.03 büyüklüğünde bir depremle sarsıldı. Deprem sonucunda nükleer sızıntı oluşmasına engel olunamadı. Neden böyle bir durum Kuzey Kore'de de olmasın ya da olduğunda Kuzey Kore yönetimi ve lideri (liderin Kuzey Kore'deki geniş yetkileri düşünülürse) ne kadar rasyonel davranacak, bilinebilir mi? Bu durumlar müttefik olduğu ÇHC halkının bile tehdit altında hissetmesine neden olmaktadır. Buna karşın ÇHC ise Kuzeydoğu Asya'daki bölgesel bir güç olan Kuzey Kore'ye karşı "etkisiz" ya da "etkili olmasını istemediği" tepkilerde bulunmaktadır.²¹⁹ Çin ve Rusya, Kuzey Kore'yi nükleer güce ve bunları silahlarda kullanabilecek teknolojiye sahip olması noktasında desteklemiştir. Ancak 11 Eylül saldırısı sonrası nükleer silahların terörist grupların eline geçmesi gibi ihtimaller nedeniyle uluslararası kamuoyunda oluşan baskı Rusya ve Çin'in de nükleer silahlara karşı "görünürde" daha hassas davranmasına sebep olmuştur. Pakistan bilim insanı Abdülkadir Khan'ın, Libya, Irak'a ve Kuzey Kore'ye nükleer bilgi transferi yaptığını kabul eden itirafı Pakistan raporlarına geçmiştir.²²⁰ "Kuzey Kore terörist ya da rasyonel devlet değil midir?" Bu sorunun cevabı muhatabına göre değişmektedir. Cevap, Çin ve ABD açısından çok farklıdır, bu konuyla ilgili ayrıntılara aşağıda değinilmiştir.

Barış çalışmaları açısından bakıldığında nükleer silahların varlığı, başka bir boyuta gelmesine sebep olmuştur: Onların varlığı, yüksek yoğunluklu yıkıcılığı ve birçok devleti tehdit eder duruma gelmesi gibi. Diğer taraftan nükleer silahların durdurulması ve nükleer silahların geliştirilmesi şu anda devlet denen aktör tarafından yapılabilmektedir.

²¹⁹ Carla P. Freeman, **China and North Korea-Strategic and Policy Perspectives From a Changing China**, Palgrave Macmillan, Londra, New York, 2015, s. 2.

²²⁰ Robert A. Scalapino, "North Korea-Challenge for the Major Powers", **Asian Security**, C. 3, No: 1, 2007, s. 6. s. 2-11.

İkinci Bölüm'ün Kuzey Kore ve ABD'nin davranışlarının incelendiği başlıklarında nükleer silahların Kore Yarımadası'ndaki çatışmada çok önemli bir yer aldığı gerçeği gösterilmiştir. Görüşmelerin ana maddelerinden birini nükleer silahlar olmakta; konu bir şekilde nükleer silahlara bağlanmaktadır. Bu, bir anlamda çatışmaya taraf ve dış aktörlerin zorlandığı durumlarda başvurduğu konu olmuştur. Küresel ve bölgesel güvenlikle ilgili olduğu için de Koreler arası çatışma açısından çok önemlidir.

3. Kuzeydoğu Asya'da Teritoryal Çatışmalar ve Kore Yarımadası

Dış aktörlerin teritoryal çatışmalardaki rolleri incelenirken, bağlantılı oldukları diğer teritoryal çatışmalar da dikkate alınmalıdır. Bu başlık altında Koreler arasındaki çatışmanın somut olarak hangi noktalarda krize dönüştüğüne ek olarak Kuzeydoğu Asya'daki diğer çatışmalara da değinerek nasıl birbirlerini etkiledikleri gösterilmiştir. Bunlar bağlamında; “bölgedeki diğer çatışmalar Koreler arası çatışmaya nasıl etki etmekte ve dış aktörler bu çatışmaları nasıl değerlendirmektedir?” Bu soru çerçevesinde bölgenin girift, çok boyutlu denklemler içeren yapısı ve Koreler arası çatışmada dış aktörlerin etkili olmasının sebeplerinden biri de ortaya çıkmış olmaktadır. Koreler arası çatışmanın da uzamasına sebep olmaktadır.

Çin-Rusya sınırı, Çin-Kuzey Kore sınırı, Çin-Tacikistan sınırı, Çin-Japonya denizdeki (Diayou/Senkaku Adaları), Japonya-Rusya denizde (kuzey bölgesi), Japonya-Güney Kore denizde (Tokdo/Takeshima Adaları), Çin ve diğer altı Kuzeydoğu Asya ülkesi arasındaki Spratly Adaları nedeniyle olan çatışma²²¹ olmak üzere kara ve denizde hâlâ gündemde olan çatışmalardır. Belirtilen çatışmalara ek olarak bölge büyük güçlerin içinde bulunduğu bölge olması açısından da ayrıca var olan çatışmaların daha fazla önem kazanmasına sebep olmaktadır.

²²¹ Jianwei Wang, “Territorial Disputes and Asian Security: Sources, Management, and Prospects,” (ed.) Muthiah Alagappa, **Asian Security Order: Instrumental and Normative Features**, Stanford, CA: Stanford University Press, 2003, s. 385.

Kore Yarımadası'nda Koreler arasında sadece karasal alanda bir teritoryal sorun yoktur. Kuzeydoğu Asya'da özellikle deniz bölgesinde Koreler arasında olduğu gibi Japonya ve Çin arasında karasuları, kıta sahanlığı ve adalar konusunda çok önemli krizler yaşanmaktadır. Bunlara ek olarak Güney Çin Denizi, iki Çin politikası ve Tayvan meselesi, Güney Kore ve Japonya arasındaki anlaşmazlıklarla bölgedeki gerginlik sıcak kalmaktadır. Bütün bu çatışmalar büyük güçler arasındaki mücadelenin devam etmesinde etkili olmaktadır. Diğer taraftan Güney Kore, Japonya ve Çin ASEAN'a da üyedirler ve bu da durumu daha karmaşık bir hale getirmektedir. İşbirliği ve çatışma farklı düzlemlerde aynı devletler arasında devam etmektedir. Aşağıda ülkeler özelinde değinilmiş olan politikalarında görülmüştür ki bölgede çok karmaşık denklemler vardır. Bölge ülkeleri ve bölgede etkili güçler arasında ilişkilerin gelişmesi; ideolojik, tarihsel, politika ve güvenlik bağlamında farklılıkları engellemektedir.²²² Birinci Bölümde teritoryal çatışmaların çözülmesi zor, çetrefil olarak nitelendirilmesinin nedeni burada daha net anlaşılmaktadır. Doğu Asya'daki örneklerde olduğu gibi teritoryal çatışmalarda birçok bağımlı ve bağımsız değişken etkilidir.

Koreler arasında yaşanan krizler çok nadir olsa da insan kayıplarına da sebep olmaktadır. Northern Limit Line'nın (NLL) ihlali nedeniyle 2009 yılında²²³ iki tarafın savaş gemileri arasında ufak çaplı bir temas yaşanmış, bir Kuzey Kore askeri ölmüş ve aynı taraftan yaralananlar olmuştur. Bu NLL'deki problemlerde sadece biri 2019 yılında olundu. Bunun gibi 1999, 2002, 2009 ve 2010 yıllarında tansiyon yine yükselmışti. Küçük olsa da ortaya çıkan bu olaylar iki ülke arasındaki gerilimi sıcak tutmaktadır.

Teritoryal bir sorunda çatışma çözümü literatürü kullanılırken dış aktörlerin etkisinin çok önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu aktörlerin uyguladığı politikalar

²²² O. Tara, **The Collapse of North Korea-Challenges, Planning and Geopolitics of Unification**, Palgrave Macmillan, Londra, 2016, s. 51.

²²³ Benjamin Zimmer, "Maritime Security on the Korean Peninsula: The Story of the Northern Limit Line", **Charged Affairs**, (Çevrimiçi) <https://chargedaffairs.org/maritime-security-on-the-korean-peninsula-the-story-of-the-northern-limit-line/>, 29 Ekim 2019.

doğrudan bölgesel çatışmayla ilgili olmayabilir. Ancak doğrudan meseleyle ilgili olmayıp küresel ya da bölgesel başka bir çatışmanın bir yansıması da olabilirler. Koreler arasındaki sorun sadece Koreler arasındaki çatışmayla bu noktaya gelmemiştir. Sadece iki Kore arasındaki bir çatışmanın çok ötesindedir. Bu yüzden dış aktörlerin politikaları dikkate alınmadan değerlendirilmesi hatalı olur.

4. Dış Aktörler Koreler Arası Çatışmaya Neden Müdahale Etmektedirler?

Bölgesel güçlerin bir çatışmaya müdahale etmesi için çok önemli gerekçeleri vardır. Bazı durumlarda ise müdahale etmek onlar için bir zorunluluktur. Bu bölgesel dış aktörlerin müdahale sebeplerinin başında güvenlik ve ulusal çıkar gelmektedir. Küresel çaptaki dış aktörlerin müdahale sebepleri ise ulusal çıkar ve hegemonya başta olmak üzere uzun vadeli küresel politikalarıdır. Koreler arasındaki çatışma, ideolojik çatışmanın uzantısı olarak başlamış, ancak büyük güçlerin mücadelesinin bir parçası olmuştur. Bölgesel güçler, büyük güçler kadar küresel anlamda etkileri olmasa da kendi bölgelerindeki politikaları askeri, ekonomik, siyasal, kültürel kapasiteleriyle etkileyen aktörlerdir.

Bu çalışma Korelerin birleşmesi ya da güney ve kuzeyin dağılmasına ilişkin senaryoları tamamen merkeze almasa da davranışları incelenen bölgesel ve küresel aktörlerin oluşabilecek durumlara karşı politikalar belirledikleri de bir gerçektir. Bölünme, birleşme, iki Kore'den birinin himayesinde/yönetiminde sönümlenme ya da devletlerin özerkliklerini korumasıyla birlikte bir entegrasyon/federasyon yapıları bunlar arasındadır. Zaten bu tür olasılıkların oluşmasını istemeleri ya da buna engel olmak istemeleri nedeniyle dış aktörler çatışmalarda etkili olmak istemektedirler. Çalışmamız açısından Çin'in Kuzey Kore'nin yıkılması durumunu dikkate almaması tabii ki düşünülemez. Bu ana bölümde bu konulara ayrıntılarıyla değinilmiştir. Bu müdahalelerin ülkesel, bölgesel ve küresel düzeyde nedenlerini açıklanmıştır.

Pyongyang rejiminin çökmesi halinde bölgesel güçlerin karşılaşacağı büyük bir göç dalgası, siyasal, ekonomik ve kurumsal istikrarsızlık ile nükleer silahların

kontROLSÜZ DAĞILIMI GİBİ ÇOK ÖNEMLİ PROBLEMLER ORTAYA ÇIKABİLİR.²²⁴ Görüldüğü gibi dış müdahalelerin birincil sebeplerinden biri tabii ki ulusal güvenliğin sağlanmasıdır. Devletler bunu hiçbir şekilde tehlikeye atmazlar.

Ana sorularımızdan biri “dış aktörler neden Kore Yarımadası’na müdahale etmektedirler?” olarak belirlenmiştir. Bazı tahminler, Kuzey Kore’nin neden güçlü olduğu, neye güvendiği, Çin ve Rusya’nın neden bu bölgeyle ilgilendiğini de göstermiştir. Bunlara göre Kuzey Kore topraklarında üç milyar dolarlık doğal kaynak vardır. Bu doğal kaynakların demir, altın, kömür, gümüş, bakır, kurşun gibi bilinen ve daha rahat bulunanlarının yanında; wolfram, sezyum, seryum, erbiyum gibi elektronik ve nükleer çalışmalarda kullanılanların da olduğu belirtilmektedir.²²⁵ Bunun yanında Rus analistler Kuzey Kore’nin Çin’den sonra en büyük doğal kaynak rezervine sahip ülke olduğunu düşünmektedirler.²²⁶ Çin gibi enerjiye oldukça yüksek miktarda ihtiyaç duyan büyük bir ekonominin bu bölgede kendiyile işbirliği içinde bir devletin olmasını istemesi gayet açıktır. Dış aktörlerin çatışmaya müdahalelerin bir diğer sebebinin enerji arzını sağlamak olduğu burada ortaya çıkmaktadır.

Kore Yarımadası’nın stratejik konumundan bahsedilmişti. Özellikle küresel çaptaki dış aktörlerin bölgeye müdahalesinin bir sebebi de orada hegemonyalarının devam etmesi veya devam etmesini istemeleridir. Ticaret yollarının korunması ya da ABD gibi bölgede nüfuzunu devam ettirmek bu sebepler arasındadır. Bu nedenle ABD ve Çin’in bölgedeki müttefiklerinin yanında olduklarını göstermeleri gerekmektedir. Aksi halde Tayvan meselesi dahil diğer anlaşmazlıklar noktasında ulusal çıkarları aleyhine çözümler olabilir.

Bu kısa başlıkta dış aktörlerin Kore Yarımadası’ndaki çatışmaya müdahale etmesindeki temel motivasyonlarının güvenlik, enerji ihtiyacı, küresel güç mücadelesi, prestij, kendi yönetim biçimlerini koruma, ticaret gibi çok yönlü sebepleri olduğunu

²²⁴ Tara, **a.g.e.**, s. 1.

²²⁵ Ponomareva, Rudov, **a.g.e.**, s. 49.

²²⁶ M. Logvinov, “Why Russia is flirting with North Korea?”, **Newsland**, Eylül 30, 2011, (Çevrimiçi) <http://newsland.com/news/detail/id/791884/>, 14 Ağustos 2015 aktaran Ponomareva, Rudov, **a.g.e.**, s. 49.

değinilmiştir. Bu ana bölümün devamında ve Üçüncü Bölümde bunlara ayarıntlarıyla incelenmiştir. Ancak daha 1950’de Koreler arasındaki savaş yaşanmadan 1948 gibi erken bir dönemde Callum McDonald belirttiği gibi büyük güçler arasındaki mücadele Koreler arasındaki savaşı kurumsallaştırmıştı.²²⁷ Dış aktörlerin bu etkisi hâlâ devam etmektedir.

5. Almanyaların Birleşmesi (1990) ve Koreler

Hem Almanyaların hem de Korelerin bölünmesi Soğuk Savaş’ın bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bu iki örnekte bölünmenin farklı nedenleri olduğu gibi ortak noktaları da vardır. İkisi de uzun yıllar devam etmiş ancak Almanyalar arasındaki ayrılma bir birleşmeyle sona ermiştir. Peki Almanyaların birleşmesini ne sağladı? Koreler arası çatışmadan farkı nedir? En büyük neden aşağıda görüleceği gibi ideolojik unsurların çok yoğun bir şekilde etkili olmamasıdır. Almanyaların çatışması Soğuk Savaş ikliminde ideolojik etkenlerin çok yoğun olduğu bir çatışma olmuştur. İki blok liderinden biri dağılınca onun nüfuz alanı da dağılmış ve Almanyaların birleşmesi gerçekleşmiştir. Bu çerçevede Çin’in çökmesi, dağılması ya da gücünün azalması Korelerin birleşmesini sağlayacak mıdır?

Doğu Almanya; SSCB, yani en büyük destekçi dış aktörü dağılınca birleşme imkânı bulmuştur. Koreler arası çatışmada da ÇHC’nin tavrı oldukça etkilidir. Çin’in yıkılması, şu an için söz konusu olmadığı için Almanyaların birleşmesinde olduğu gibi bir durum yakın gelecekte pek olası değildir. Fakat burada kurulan paralellik yanıltıcı olmamalıdır. Çalışmamızda vurgulandığı üzere çatışmaların çok farklı özellikleri vardır. Bu başlık altında bu iki örnek, dış aktörlerin davranışları noktasında değerlendirilmiştir.

Diğer taraftan coğrafi olarak farklılık da çatışmanın boyutunu doğal olarak etkilemektedir. Soğuk Savaş’tan başarıyla çıkan ABD, Avrupa’da böyle bir yönetimin

²²⁷ Callum McDonald, “The Democratic People's Republic of Korea: an Historical Survey”, **North Korea in the New World Order**, (ed.) Hazel Smith, Chris Rhodes, Diana Pritchard, Kevin Megill, Palgrave Macmillian, New York, 1996, s. 7.

kalmasını istememektedir. Avrupa o dönem için, karşısında güçlü bir aktör de olmadığı için bu durumda daha etkili davranmıştır. Yani dış aktörlerden biri ortadan kalkmıştır. Koreler açısından bu durum şu an için olası değildir. Buna ek olarak Kuzey Kore'nin Çin'in yanında Rusya ile de ilişkileri iyidir. Güçlü iki destekçisi hâlâ onu desteklemeye devam etmektedir.

Doğu Almanya, Kuzey Kore'ye göre daha zayıf bir yönetime sahipti. Kuzey Kore otokratik ve totaliter bir devlet yapısını oturtmuştur. Bu yönetim modeliyle sağladığı kapalılık çatışmaya devam etmesini sağlayan sebeplerdendir. Çünkü çatışmanın bitmesini isteyen bir desteği yoktur. Bir başka nokta da Kuzey Kore'nin sahip olduğu nükleer silahlardır. Bu silahlar Kuzey Kore'ye çatışmayı sürdürebilmesinde yardımcı olmaktadır. Bunun yanında Kuzey Kore Çin ve Rusya gibi kendine manevra alanı sağlayacak bir duruma da sahiptir. Doğu Almanya'nın böyle bir şansı da yoktu; bir uydu devlet olarak Sovyetler Birliği ile bağımlılık derecesinde ilişkileri vardı.

Bunlara ek olarak Kore Yarımadası'nda, İkinci Dünya Savaşı sonrasında blokların doğrudan katıldığı bir savaş yaşanmıştır. Ayrışma da Almanya'nın bölünmesinden farklı olarak yaşanmış ve iki bağımsız devlet kurulmuştur. Bilindiği gibi Almanya İkinci Dünya Savaşı'nın başlatan devletler olarak yoğun bir baskı altında tutulmuştur. Özellikle bir süper güç olarak ABD'nin Avrupa kıtasındaki etkisi diğer devletlerin de manevra alanını kısıtlamıştı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyanın kalbi neredeyse Avrupa'da atıyordu. Ayrıca Almanya bölünmeden önce Korelerden bir farklılığı da bir bölgesel güç olmasaydı.

Bunlara ek olarak Kore Yarımadası ve Almanya'nın tarihsel geçmişleri açısından farklılık da vardır. Kore Yarımadası uzun yıllar İkinci Dünya Savaşı öncesinde bir Japonya işgali altında kalmış, Çin de bölgede çok etkili olmuştur. Bu durumda birlik fikri pek ilerleyememiş ve Kore milleti fikri dönüşüm geçirememiştir. Milliyetçilik teritoryal çatışmalarda çok etkilidir, yani milliyetçiliğin varlığı ya da olmaması çatışmanın seyrini etkilemektedir. Milliyetçi duyguların var olması çatışmaların uzamasına sebep olabilmektedir.

Almanyanın 1990 yılında birleşmesi ardından anlaşmaların birleşmelerde faydalı olduğu düşüncesinden yola çıkarak Korelerin de kısa sürede birleşebileceği düşüncesi ortaya çıktı. Araştırmacılar bu benzerlikleri olan çatışmalardan yola çıktılar, fakat düşünüldüğü gibi olmadı ve Koreler arası çatışma günümüzde hâlâ devam etmektedir. Yukarıda da açıklamaya çalışıldığı gibi iki çatışma birbirinden oldukça farklıdır.

Almanya ve Koreler arasında iki devletin yönetim şekilleri yönünden de bir benzerlik vardır. Kuzey Kore, sosyalist devlet ve ÇHC'ye yakın; Doğu Almanya da SSCB'ye yakın sosyalist bir devlet. Hem ekonomi hem de yönetim biçimleri bakımından benzerlik hem de bir ülkeye ekonomik ve siyasi olarak bağlılık diğer bir benzerliktir.

Kuzey Kore ile Doğu Almanya arasında önemli bir benzerlik daha doğrusu Soğuk Savaş'ın mirası daha vardır. Kuzey Kore, bir "Silah Devleti" (Weapon State) olarak anılmakta ancak örneğin Irak gibi sivil toplumu, petrolden kazanılan paralarla değil, Doğu Almanya gibi "Stalinizm" tarzı bir yönetimle etkisi altında tutmaktadır. Bu Soğuk Savaş sonrası Çin tarzı bir devletçilikle beraber devam etmiştir. Görüldüğü gibi Soğuk Savaş'ın ideolojik farklılığı burada çatışmaya yansımaktadır.

Diğer taraftan Güney Koreli siyasetçiler de Almanların birleşmesinden ders çıkarmak istemektedirler. Güney Koreli siyasetçilerin hem iki Kore'nin hem de Güney Kore'nin diğer sosyalist ülkelerle arasının düzelmesi için uyguladığı Nordpolitik, Almanya Federal Cumhuriyeti Şansölyesi Willy Brandt tarafından oluşturulan Ostpolitik'ten esinlenilmiştir.²²⁸

Almanyanın birleşmesi konumuz açısından birçok noktadan benzerlikleri nedeniyle çok önemli ve iki bölge de stratejik olarak çok önemli bir noktada yer almaktadır. Amerika, Soğuk Savaş'ta iki bloktan birinin lokomotifidir olurken çok önemli iki sınav verdi. Bunlar, Berlin Ablukası ve Kore Savaşı'dır.²²⁹ Kore'deki yoğun

²²⁸ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 54.

²²⁹ Brzezinski, *a.g.e.*, s. 22.

mücadelesi devam ediyor. Ayrıca bu bölge, Çin'in yüklediğiyle daha farklı ve çok daha zor bir döneme giriyor.

Görüldüğü üzere Koreler ve Almanyanın bölünmesi önemli farklılıklar içerse de benzerlikler de içermektedir. Özellikle Almanyanın ideolojik ayrılığı ve Doğu Almanya'yı destekleyen dış akötürün, yani SSCB'nin yıkılması en önemli dönüm noktalarındır. Koreler noktasında ise Çin gibi yükselen bir gücün hâlâ varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bu iki çatışmada da büyük güçlerin mücadelesi belirleyici nedenlerin başındadır. Büyük güçler benzer şekilde taraflardan birini desteklemektedir.

6.1. Güney Kore (Kore Demokratik Cumhuriyeti)

Güney ve Kuzey Kore söylendiği gibi gerçekten ikiz devletler midir? Öyleyse 1950 yılından beri neden birleşmediler/birleşemediler? Bu soruların cevaplarını bulmak için önce Güney Kore sonra da Kuzey Kore'yi incelenmiştir. Ancak bu başlıklar altında Koreler sadece belirlediğimiz dört dış aktörler ve aralarında çatışmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylece çatışmanın dinamikleri ve dış aktörlerle ilişkisi daha iyi anlaşılacaktır. Son yıllarda Asya ve hatta dünyada en büyük gelişmelerden birini gösteren Güney Kore'nin bu durumu, Kuzey Kore ile çatışmasını hem olumlu hem de olumsuz olarak etkilemektedir. Bu başlık altında ayrıntılı bir şekilde ele alındığı gibi iki Kore'nin arasındaki ekonomik uçurum artmakta, bu da Koreler arası görüşmeleri ve halkların birbirine bakışını etkilemektedir.

6.1.1. Güney Kore'nin Çatışma Politikası

Ekonomik gelişmelerin yanında Güney Kore siyasi olarak diğer ülkelerle daha sıkı bir ilişki içerisine girmiştir. Tabii barış ve birleşme güney halkının fikirlerini de etkilemektedir. Orada barış genel olarak birleşme ve güvenlik ile birlikte

kullanılmaktadır.²³⁰ Eğer gerçekten barışı istiyorlarsa aşağıda da tartışıldığı gibi güneydeki yönetimlerin hem kendi halklarının hem de uluslararası kamuoyundaki Kuzey Kore imajının da değişmesini sağlamalıdır.

Bölgesel sorunlardan en çok etkilenen doğal olarak; o bölgedeki ülkeler ve özellikle dağılma ihtimali düşünülen bir ülkeyle sınırı, yani fiziki bağları olan ülkelerdir. Çünkü bugün Suriye’de olduğu gibi bölgede yaşanan savaştan kaçan insanlar coğrafi olarak yakın ülkelere, yani komşu ülkelere göç etmektedir. Ürdün, Lübnan ve Türkiye’nin en fazla Suriyeli göçmeni barındırması bunu kanıtlamaktadır. Güney Kore de Kuzey Kore’den gelebilecek göçmenler nedeniyle endişelenmektedir.²³¹ Ekonomik refahı iyi olan ve istikrarlı bir şekilde büyüme gösteren Güney Kore’nin kuzeyden gelecek “akrabaları” için endişe duyması normal karşılanmaktadır. Çünkü aralarında yıllar içerisinde oluşan toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi farklılıklar vardır. Bir örnek olması açısından günümüzde teknolojinin en çok kullanıldığı ülkelere biri olan Güney Kore’nin diline çok farklı kelimeler girmektedir. Kuzey Kore’de toplumun büyük hâlâ kısmı elektrik kısıtlaması çekmektedir. Görüldüğü gibi günlük hayatın en önemli dinamiği olan dilde farklılar oluşmaktadır.

Devletler ulusal çıkarlarını geri planda tutma noktasında pek istekli davranmazlar. Aksine onlar için ulusal çıkar önceliklidir. Diğer taraftan kuzey ve güney ne kadar akraba da olsalar ve birleşme konusunda istekli olduklarını düşünülse bile şurası bir gerçektir ki Kuzey Kore rejimi altında yaşamış insanların kısa sürede “açık-liberal bir rejimin” içinde yaşamalarını beklemek yanlıştır. Bunun yanında aradaki farkların giderilmesi ve kuzeyi etkisine almak için Güney Kore rejimi yumuşak güç politikaları uygulamaktadır. Güney Kore, Doğu Asya’da “Hallyu” ya da Kore Dalgası denen bir yumuşak güçle etkili olmakta filmleriyle, müzikleriyle etkisini ve popülerliğini arttırmaktadır.²³² Ancak güneyin bu etkisi, kuzeyin çok kapalı bir

²³⁰ Steve Lok-Wai Chung, “Peace Movements in South Korea and their Impacts on the Politics of the Korean Peninsula”, *Journal of Comparative Asian Development*, No: 10:2, s. 260.

²³¹ Tara, *a.g.e.*, s. 2.

²³² Tara, *a.g.e.*, s. 66.

rejim olması sebebiyle beklenen etkiyi gösterememektedir. Bu yüzden yukarıda da incelendiği gibi rejimler ve yönetim şekilleri birleşmeyi doğrudan etkilememektedir.

Seul, Koreler arası ekonomik ilişkilerin gelişmesini de istemektedir. Keasong endüstri bölgesi (*the Gaesong Industrial Complex (GIC)*), *Mount Geumgang* turizm projesi ve güneyden başlayan, Çin ve Rusya'dan da geçen demiryolu hattı (demiryolu diplomasisi) gibi yatırımlarla iki ülke arasında oldukça küçük bir ilişkiyi teşkil etmektedir.²³³ Ne kadar küçük de olsa bu tip projelerin artırılması için çaba sarf edilmektedir. Güney Kore'nin gelişen ekonomisi için Kuzey Kore'nin bakir toprakları ilgi çekicidir. Diğer taraftan bu projelerde problemler de yaşanmamaktadır. Örneğin Mount Geumgang Turizm Projesi 2008'de Güney Koreli bir turist ölmesiyle durmuştur.²³⁴ (NLL'de olduğu gibi bu olaylar taraflar arasında deniz ve kara bölgesinde çatışmanın devam ettiğini hatırlatmaktadır.) Bunlar çatışmanın seyrini etkileyen ve onu sıcak tutan gelişmelerdir; ancak GIC devam etmektedir. Bu proje kapsamında Seul, Pyongyang'a önemli derecede yardım yapmaktadır. Burada esasında bir kazan kazan durumu oluşmuştur. Buna ek olarak Seul, Koreler arası ilişki için önemli bir adım olan Birleşme Bakanlığını²³⁵ kurmuş (1 Mart 1969 yılında), iyi niyetini göstermiştir. Özellikle insani yardımlar yapan bu bakanlık, ülkeler arası ilişkileri de takip etmektedir.

Sanıldığı gibi aksine kuzey ve güney arasında insani geçişler olmaktadır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra 1990'larda Kuzey Kore'deki kıtlık zamanlarında Güney Kore'den sivil toplum kuruluşları yardımlarda bulunmuşlardır. Bu ekonomik ve sosyolojik durumlar çatışmada etkili olsa da uzun vadede sonuçları gösterecektir.

²³³ Ock Hyun-ju, "US strongly supports inter-Korean railway inspection: nuclear envoy", **The Korea Herald**, (Çevrimiçi) <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20181121000644>, 6 Ocak 2019; Benjamin Haas "Railway diplomacy: South Korean trains venture north for first time in a decade", **Washington Post**, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/30/south-korean-trains-venture-north-for-first-time-in-a-decade>, 6 Ocak 2019.

²³⁴ Kim Junghyun, Jon Herskovitz, "South Korean tourist shot dead by North soldier", **Reuters**, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/us-korea-north-shooting/south-korean-tourist-shot-dead-by-north-soldier-idUSSEO14908720080711>, 25 Mayıs 2017.

²³⁵ **Birleşme Bakanlığı** (Kore. 통일부, İng. Ministry of Unification), resmi internet sitesinde bakanlığın iki devlet arasındaki ilişkileri geliştirmek adına yaptıklarını ayrıntılarıyla ve günbegün görülebilmektedir. (Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/, 29 Nisan 2020.

Ancak Kuzey Kore'nin otoriter rejimi nedeniyle bu durum çok daha uzun sürecektir. İki Kore arasındaki ilişkiler çerçevesinde ve senaryolar bağlamında Güney Kore'nin "birleşme" (*unification*) fikrini özellikle 2014 yılında Guen hye döneminde gündeme getirdiği ve Güney Kore Birleşme Bakanlığı bünyesinde çalışmalar yapıldığı biliniyor.²³⁶ Tabii bu çalışmalar ve nihai bir çözümün bulunması için aradaki güvenin de tam anlamıyla sağlanması gerekmektedir.

Bunlar gibi örneklerde görüldüğü üzere Güney Kore adımlar atmaya ve bir birleşme için iyi niyetini göstermeye çalışmaktadır. Barış sürecinde en önemli adımlardan biri tarafların birbirlerine iyi niyetlerini göstermeleridir. Yapılanlar 1998'de başlayan Sunshine Policy²³⁷ çerçevesinde oluşturulmuş. Güney Kore başkanlarından Kim Dae Jung'un bu politikası, 2000 yılında ABD eski başkanlarından Bill Clinton'dan görevi devralan G. W. Bush tarafından terk edilmiştir. Bu bağlamda ABD ve onun hükümetinin başındaki kişilerin Güney Kore'nin politikalarını da nasıl etkilediği de görülmektedir. Tabii hükümet ve başkan değişimleri etkili olsa da ABD ve Güney Kore arasında uzun vadeli çıkar ilişkisine dayanan bir bağ vardır. Güney Kore her zaman ABD için kritik önemde bir müttefik olmuştur. Hillary Clinton, Güney Kore eski başkanlarından Li Myong-bak ile görüştüğünde "Birleşik Devletler'deki yönetim değişse de ülkemizin, Güney Kore'nin savunmasına yönelik taahhüdünün değişmediği güvencesi" verdim demiş, aynı zamanda Güney Kore'yi "kilit" müttefik olarak tanımlamıştır.²³⁸

Kuzey Kore'ye yardım yapılıp yapılmaması tartışmaları özellikle 1990'lı yıllardan beri devam etmektedir. Yardımlar da çok çeşitli kalemlerde yapılmaktadır. Sivil toplumlarının çalışmaları, kitap gönderimleri, ticari ilişkilerin artması, süt ineklerinin gönderilmesi gibi birçok faaliyet gerçekleşmiş, ek olarak binlerce kişi 1990'ların sonu ve 2000'lerin başında Kuzey Kore'ye gitmiştir.²³⁹ Ancak muhafazakâr

²³⁶ 2014 White Paper on Korean Unification.

²³⁷ Yong-Sup Han, Norman D. Levin, "Sunshine Policy: Principles And Main Activties", **Sunshine in Korea: The South Korean Debate over Policies Toward North Korea**, RAND Corporation, 2002, s. 25.

²³⁸ Hillary Rodham Clinton, **Zor Seçimler**, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2016, s. 52.

²³⁹ Lok-Chung, **a.g.e.**, s. 272.

lider Lee Myung-bak iktidara gelince özellikle Pyongyang'ın nükleer çalışmalarına son vermesini ve nükleerden arındırılmasını şart koşarak diyalogun sarsılmasına sebep olmuştur.²⁴⁰ Kişilerin, liderlerin her zaman olmasa da teritoryal çatışmalara etkisinin olduğu bu örnekte görülebilmektedir. Bu duruma başka bir örnek 2017 ve 2018 yılları itibariyle hem Koreler arası hem iki Kore ve dış aktörler arasında ilişkilerin olumlu bir şekilde gelişmesini sağlayan Güney Kore başkanlarından Moon Jae-in'in çabalarıdır.

Güney Koreli liderlerin, çatışmaya yönelik politikalarından örneklerle çatışmanın seyrini nasıl değiştirdiklerine takip edilebilir. Örneğin Başkan Park Guen-hye Kore Yarımadası'nda yeni bir gelecek için yıkılması gereken dört engelden bahsetmiştir. Bu dört engel şunlardır: Askeri anlaşmazlık, karşılıklı güvensizlik, Seul ve Pyongyang arasındaki sosyal ve kültürel farklılık, bir komünist rejim olarak izole edilen Kuzey Kore ve uluslararası toplum arasındaki diplomatik ilişkilerin kopuk olması. Başkan Guen-Hye esasında aradaki mesafenin farkındaydı. Çatışmalarda çözüme ulaşmanın önündeki engellerden biri de budur.

Bu çerçevede Güney Kore'nin 11. Devlet Başkanı Park Guen-hye'nin tarafından "Trust Politik", güven sağlama ya da oluşturma politikası oluşturulmuştur.²⁴¹ Bu, Güney Kore'nin Kuzey Kore'ye bakışının değişmesi için 2012'den beri sürdürdüğü yapıcı (*constructive*) politikaların bir devamıdır. Burada ana tema "güven" kavramıdır.²⁴² Çalışmamızın ana çatısı da aktörler arası güvenin sağlanması; çatışmanın seyrinin değişiminde çok etkilidir. Guen-hye bu politikasında sadece Koreler arası ilişkileri düzeltmeyi hedeflememiş, buna ek olarak Kuzeydoğu Asya'nın güvenliğini de sağlanmaya çalışmıştır. Dahası güven politikası ile Guen-hye'a göre önce daha alt düzey olarak kabul edilen meseleler iklim değişikliğinin yanında terörizmi önlemek, siber güvenlik ve nükleer güvenlik konularına yönelinmelidir. Bu şekilde uygulanacak bir politikayla daha kararlı olunacaktır, çünkü böylece bölge devletlerinin yanısıra küresel aktörlerin bu bölgedeki çıkarları göz önüne alınmaktadır.

²⁴⁰ Fiori, **a.g.e.**, s. 5.

²⁴¹ Park Guen-hye, "A New of Korea", **Foreign Affairs**, C. 90, No. 5, Eylül/Ekim 2011, s. 13-18.

²⁴² Fiori, **a.g.e.**, s. 1.

Bu politikanın önemli bir parçası da Kuzeydoğu Asya Barış ve İşbirliği Forumu [Northeast Asia Peace and Cooperation Initiative (NAPCI)] olarak tanımlanan yukarıda belirtilen ve konumuzla doğrudan alakalı olarak dış aktörleri kapsayan bir yapıya işaret etmektedir. Bu şekilde oluşturulmuş aşamalı bir politika bölgedeki teritoryal ve tarihsel anlaşmazlıkları çözmeye yardımcı olacağı gibi zamanla kurumsal bir gelişme de göstermektedir.²⁴³ Çalışmanın sonuna doğru bu küçük görülen adımların, esasında ilerdeki olumlu gelişmeler için oldukça önemli olduğu görülmüştür. Oluşan Asya paradoksunda ABD, burada Guen-hye'a göre "dışsal" (*external*) güvenlik dengeleyicisi olacaktır.²⁴⁴ Kuzey Kore de Çin için böyle bir şey düşünemez mi? Doğal olarak düşünebilir ve durum çatışmalı halde kalmaya devam eder. Dış aktörler, birincil aktörler tarafından çatışmaya çekilebilirler.

Yine Kuzey Kore ve Güney Kore arasında 1972 yılında ABD ve Çin'in öncülüğünde "Kuzey-Güney Ortak Bildirisi" (*North-South Joint Statement*) imzalanmış, bildiride üç prensip kabul edilmiştir: Müdahale etmeme (*non-interference*), barış ve ulusal birlik. Bunun akabinde yine 1990'larda ilk seçilmiş Güney Kore Başkanı Roh Tae-woo "Nordpolitik" (Kuzey Politikası)²⁴⁵ adıyla Koreler arası uzlaş ve güveni sağlama çalışmalarında bulunmuştur. Bu politikanın başlamasında yine ABD'nin özellikle diplomasi alanındaki desteği etkili olmuştur.²⁴⁶ Güney Koreli liderler bu şekilde farklı politikalar uygulamaya çalışmışlardır. Ancak bunlar çatışmanın yoğunluğunun azalması için gerekli olsa da düzenli ve sağlıklı bir politika oluşmasının da önüne geçmiştir.

Yukarıda bahsi geçen çabalar ve özellikle son yıllardaki politikalarla Güney Kore bir yandan da Kuzey Kore'ye ekonomik olarak yardımda bulunmaya çalışmaktadır. Hatta bunu dolaylı yollardan denemekte, bunu Çin ve Rusya'yı da ticari

²⁴³ Fiori, **a.g.e.**, s. 6.

²⁴⁴ Nicola Casarini, "More Than a Trading Power-Europe's Political Added Value for Security and Trust Building in Northeast Asia", **IAI Working Papers 17**, İtalya, 12 Mart 2017, s. 6.

²⁴⁵ Byung-ok Kil, **Security Policy Dynamics: Effects of Contextual Determinants to South Korea**, Ashgate Publishing Limited, Hampshire, 2001, s. 109.

²⁴⁶ Ragıp Kutay Karaca, Caner Kur, "Bandwagoning Kavramı Işığında Güney Kore'nin Güvenlik Politikaları", **Yeni Güvenlik Ekosistemi ve Çok Taraflı Bedeli**, TASAM Yayınları, İstanbul, 2018, s. 196.

ilişkilere katarak yapmaktadır. Örneğin Kuzey Kore'nin dahil olduğu Kaesong Endüstri Kompleksi'nin (Ekim 2004'te açılmıştır) uluslararası çapta bir bölge olması için destekte bulunmaktadır. Burası iki Kore arasında sembol olarak görülmektedir. Pyongyang için yılda ortalama 100 milyon dolar üzerinde gelir sağlamaktadır.²⁴⁷ Ayrıca bu, iki taraf için de kazan kazan durumudur. Kuzey Kore önemli nakit getirisi elde ederken Güney Kore de ucuz iş gücü elde etmektedir. Güneyin dar coğrafyası ve demografisinin, ekonomisinin gerisinde kaldığını düşünürsek bunun ne anlama geldiği ortaya çıkmaktadır. Ancak 2016 yılında Pyongyang'ın yoğunlaşan nükleer füze denemeleri nedeniyle (kompleste 50.000 Kuzey Koreli ve 800 Güney Koreli işçi çalışmaktaydı) kapatılmıştır. Nükleer silah denemelerinin ekonomik gelişmeleri ve Kuzey Kore'nin refahını doğrudan etkilemesi açısından bu örnek oldukça açıklayıcıdır. Diğer taraftan “Barış Ekonomisi” adı verilen bu politika iki Kore'nin diplomatik anlamda yakınlaşması için planlanmıştı.

Giriş kısmında ülkelerin iç politika ve rejimlerinin dış politikalarının oluşumunda etkili oldukları tartışıldı. Güney Kore eski başkanlarından Park 2017 yılında vatana ihanet suçuyla görevinden alınınca güven esasına dayalı politika da sekteye uğramış ve ayrıca 2017'de Kuzey Kore nükleer denemelerinin dördüncüsünün yapılması Korelerin arasını açmıştır.²⁴⁸ Eski Başkan Park'ın görevden alınması izlediği politikaların da sorgulanmasına sebep oldu. Burada bir kez daha kişi ve kurumların dış politikaların oluşumunda etkisini görmekle beraber, barış süreçlerine zarar verebilecekleri de görülmüştür.²⁴⁹ Yani kişiler çatışmaların çözümünde etkilidir fakat sadece bunu onlara bağlamak süreçlere zarar verebilir. Öte yandan dış faktörler

²⁴⁷ International Crisis Group, **The Case for Kaesong: Fostering Korean Peace through Economic Ties**, Asia Report N°300, 24 Haziran 2019, s. ii.

²⁴⁸ International Crisis Group, **a.ge.**, s. i.

²⁴⁹ Dış politika oluşturma sürecinde aktörlerin kimler ve/veya neler olduğu uluslararası ilişkiler literatüründe oldukça geniş tartışmaların konusudur. Ancak konumuz çerçevesinde özellikle Kuzey Kore liderlerinin dış politika süreçlerinde çok etkili olduklarını belirtilmelidir. Dış politika oluşturma sürecinde aktör ve örnek olaylar konusunda bkz.: Walter Carlsnaes, “Aktörler, Yapılar ve Dış Politika Analizi”, (ed.) Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne, **Dış Politika-Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar**, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, 2016, s. 113-166.

de iç politika uygulayıcılarını Kuzey Kore'nin nükleer çalışmaları ve füze denemelerinde görüldüğü gibi durumu etkileyebilmektedir.

Barış ve güven inşasında Güney Kore'nin zorlandığı önemli noktalardan biri de Kuzey Kore'nin yaptığı füze denemelerinin Güney Kore'de radikal seslerin yükselmesine sebep olmasıdır. Bu radikal taraflar güneyin de nükleer füze çalışmalarına başlamasını teklif etmektedir.²⁵⁰ Bu tür hareketler Güney Kore iç siyasetinde pek etkili olmasa da devlet başkanlarının zor durumda kalmasına sebep olmaktadır.

Bütün bunlar ışığında Koreler arası ilişkileri geliştirmek; barışı teşvik etmek, birleşmeyi ulusal güvenlik gibi amaçları kapsamaktadır. Yine nükleer silahlar konusu engel oluşturabilecektir. Zaten 2018 yılına kadar gündemi daha çok meşgul eden konu bu olmuş ya da olması istenmiştir. Çünkü taraflar bu şekilde sorumluluktan kaçabilmekteydiler. Ancak nükleer silah geliştirilmemesi yine birinci ve en önemli şart olarak dururken Güney Kore eski başkanlarından Lee Myong-bak'ın yönetimi döneminde Kuzey Kore'nin yaptığı saldırılar neticesinde ilişkiler olumsuz da olsa devam etmiştir.²⁵¹ Güvenlik eksenli politikaların başka kötü bir yanı da toplumsal gerilimi azaltmasıdır. Üçüncü Bölümde incelendiği üzere barışa yönelik çabalarla toplumlar arası gerilimin de azalması amaçlanmaktadır. Uzun ve kalıcı barışın en önemli şartı budur.

Güney Kore füzelerin varlığını kabul mü edecek yoksa kuzey bunlardan vazgeçecek midir? İki taraf da bu durumu kabullenmemektedir. Kuzeyin boyun eğmesi durumu şu an için söz konusu değil. Hatta ABD Başkanı Trump'la yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda bile (Ağustos 2019) Kuzey Kore füze denemelerine devam etmektedir.

Maalesef güvenlik endişeleri nedeniyle Seul de harekete geçmektedir; bu durumda aradaki tansiyon yükselmektedir. Örneğin 2009 yılında Kuzey Kore'nin

²⁵⁰ Sarah Kim, "Seanuri Wants a Nuclear South", **Korea JongAng Daily**, 13 Eylül 2016.

²⁵¹ Dongsoo Kim, "The Obama administration's policy toward North Korea: the causes and consequences of strategic patience", **Journal of Asian Public Policy**, C. 9, No: 1, 2012, s. 41.

yaptığı nükleer füze denemelerinden sonra, Güney Kore Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Güvenlik İnisiyatifi'ne [*Proliferation Security Initiative (PSI)*] tamamen katılmıştır. Ancak Seul, Pyongyang ile arasında var olan deniz ulaşımıyla ilgili anlaşmanın (*Agreement on Maritime Transportation*) devam ettiğini açıklamıştır. Buna rağmen kuzey, bunu açıkça savaş ilanı olarak kabul etmiştir.²⁵² Bir yandan olumlu yönde temaslar devam ederken güneyin kuzeye yardımı olduğu da açıkken yukarıda değinilen ve ara ara yaşanan olaylar yüzünden barış süreci duraksamaktadır. Süreç dalgalanmalar halinde devam etmektedir. Durum bu şekilde devam ederken güvenlik meselesi ve çatışmalı bölgeler konusu sıcak kalmaya devam etmektedir. Bu aksamalar Kore Yarımadası'ndaki barış sürecinin kronik sorunu haline gelmiştir.

6.1.2. Güney Kore'nin Çatışmadaki Dış Aktörlerle İlişkisi

Konunun daha iyi anlaşılması için Güney Kore'nin bölgedeki müttefikleri ve komşularıyla ilişkisinin de incelenmesi gerekmektedir. Üçüncü ana bölümde ayrıntılarıyla incelenecek konu burada Güney Kore açısından ele alınmıştır. Seul'ün ABD ve Japonya ile yakın olması tarihsel süreç içerisinde gelişen ilişkiler ile Soğuk Savaş'ta ve sonrasında aynı kampta olmaları dolayısıyladır. Fakat 1910 yılından 1945 yılına kadar Kore Yarımadası'nın Japonya'nın işgali altında kalması toplumsal travmalara sebep olmuştur. İki ülke arasındaki bu olumsuz ilişkilere rağmen Seul ve Tokyo ortak tehdide karşı ve ulusal çıkarlarının etkisiyle aynı tarafta yer almak zorunda kalmışlardır. Ortak tehdit onların aynı tarafta yer almalarının önemli nedenlerinden biridir. Öte yandan Koreler arasındaki ortak noktalardan biri de bu Japon işgal dönemidir. Bu işgal çatışmanın ana dinamiklerini doğrudan etkilediği gibi Japonya'nın Güney Kore üzerinden ABD ile ilişkilerini zora sokmaktadır. Diğer taraftan büyük bir güç olan Çin faktörü nedeniyle Güney Kore ve Japonya ABD'nin de etkisiyle aynı politikalarda birleşebilmektedir.

²⁵² Statement of a spokesman of North Korean Army at Panmunjum, North Korea's Central TV on 27 Mayıs 2009, aktaran, Suk Kyoong Kim, "Korean Peninsula Maritime Issues", **Ocean Development&International Law**, C. 41, No: 2, 2010, s. 180.

Japonya ile ilişkilerinin yanında Seul, 1950 Kore Savaşı'ndan sonra bölgede Pyonyang ve Pekin gibi farklı kampların yakınında ABD'nin desteğine ihtiyaç duymuştur. ABD ile Güney Kore arasındaki ilişkilerin güçlü bir şekilde devam etmesinde Kuzey Kore'den gelen tehdidin çok büyük bir etkisinin olduğu açıktır (Güney Kore'nin bu bağımlılıktan kurtulma çabası içerisindedir). ABD eski Başkanı Obama ve Güney Kore eski Başkanı Lee 2009, 2013 ve 2014 yıllarından ardından Obama ve Park döneminde de görüşmeler genişleyerek devam etmiştir. ABD bölümünde daha ayrıntılı değinildiği gibi ABD Dışişleri eski Bakanı Tillerson'ın 2017 Mart ayı içinde yaptığı Güney Kore ziyaretinde güvenlik yine başta olmak üzere siyasi ve ekonomik alanlarda ilişkilerin geliştirilmesi için anlaşmaya varılmıştır.²⁵³

Önemli noktalardan biri de; “Güney Kore, Amerika için neden önemlidir?” sorusudur. Güvenlik boyutu daha yoğun tartışılrsa da Brzezinski şöyle cevap veriyor: Doğu Asya giderek güçlenen ve devasa bir nüfusu yöneten bağımsız bir oyuncunun mekânıdır. Doğu Asya yakınlarındaki adalarla sınırlandırılmış dinamik rakibin bölgesiyle, küçük bir Doğu Asya yarımadasının yarısı, Amerikan gücü için tünük sağlamaktadır.²⁵⁴ Cevap gayet açıktır; ABD bu bölgeki çatışmanın belki birinci değil ama bir tarafı olmak zorundadır. Büyük güçlerin mücadelesi de bunu gerektirmektedir.

ABD ile bu kadar yakın ilişkileri olmasına rağmen Güney Kore'de ABD karşıtlığı, anti-militarizm ve barışçıl şekilde bir birleşme de ana gündem maddeleri olarak tartışılmaktadır.²⁵⁵ Amerikan askerleri ve üsleri ülkede bulunması, yapılan askeri (*South Korean Status of US Armed Forces Agreement* (SOFA) 1967 ve *ROK-US Mutual Defence Treaty* gibi) antlaşmaların ABD lehine olması, Güney Koreli bazı kesimler tarafından olumsuz yönde değerlendirilmektedir. Böyle düşünenler Amerikan'ın oradaki askeri ve siyasi baskısı nedeniyle Güney Kore'nin potansiyelinin

²⁵³ U.S Departman of State, “Secretary Tillerson Travels to Japan, South Korea, China, Vietnam, the Philippines, and Burma”, (Çevrimiçi) <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/11/275260.htm>, 10 Ocak 2019; Julian Borger, “US denies that Rex Tillerson was too tired to attend South Korea meetings”, **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/us-news/2017/mar/17/rex-tillerson-south-korea-fatigue-denial>, 10 Ocak 2019.

²⁵⁴ Brzezinski, **a.g.e.**, s. 53.

²⁵⁵ Steve Lok, Wai Chungs, **a.g.e.**, s. 261.

ortaya çıkarılmasının önünde engel olduğunu iddia etmektedirler. ABD gibi ülkelerin etkileri olmasa Güney Kore gibi ülkelerin önemli potansiyeller barındırdığını ve bölgesel güçler olabileceğini düşünmektedirler. Buna ek olarak ABD'nin Güney Kore topraklarında üssünün olması ABD'nin hegemonyasını hissettirmekte ve Güney Korelilerin özgürlüğünü olumsuz anlamda etkilediği de tartışılmaktadır.²⁵⁶ Güney Kore'den tepkiler olduğu gibi ABD'nin üsleri dolayısıyla Kuzey Kore'nin güvensizliği de artmakta ve ilişkilerin olumsuz anlamda sıcak kalmasına sebep olmaktadır. Bu askeri meselelerin yanında ABD'nin Gwangju Hareketi (Gwangju Ayaklanması: 18 Mayıs-27 Mayıs 1980 Olayları; askeri bir darbeye başa gelen Chun Doo-hwan'a karşı) bastırmaya yardım etmesi gibi gelişmeler, Güney Kore'de ABD karşıtlığının yeni olmadığını da göstermektedir.²⁵⁷ Diğer taraftan ABD'nin bölgede varlığının olmaması Güney Kore için güvenlik sorunu oluşturabilecek midir? Güney Kore ve çatışma için çıkmaz burada başlamaktadır.

Güney Kore halkının Çin hakkındaki düşünceleri oldukça önemlidir, bu güvensizlik ya da güven Kuzey Kore ile olan ilişkileri de doğrudan etkilemektedir. Yapılan anketlerde Güney Kore halkı Çin'in barışa olan katkısının olduğu düşüncesinin azaldığını düşünmeye başladığını göstermektedir ve maalesef bu oran gittikçe artmaktadır.²⁵⁸ İki ülke arasındaki tarihi gelişmeler ki bunların başında Çin işgali gelmektedir, oldukça etkilidir.

Güney Kore için teritoryal sorunların ve sınırların Kuzey Kore'den daha çok stratejik öneme sahip olduğu açıktır. Çünkü tek kara bağlantısı Kuzey Kore'yledir, bu durumda deniz yolları Güney Kore için hayati konumdadır. Çalışmanın Çin'in incelediği bölümlerinde; Japon ve Çin denizleri ile Kore Boğazı'nın güvenliği belki de Çin'de ve bölge ülkelerinden çok daha fazla Güney Kore'nin askeri ve ekonomik güvenliği için etkili olmaktadır. Güney Kore ticaretinin çok büyük kısmını neredeyse

²⁵⁶ Steve Lok, Wai Chungs, **a.g.e.**, s. 261.

²⁵⁷ Steve Lok, Wai Chungs, **a.g.e.**, s. 263.

²⁵⁸ Tara, **a.g.e.**, s. 73; James S. Marshall, "South Koreans' Guarded Views of China," (ed.) **Office of Research**, The U.S. State Department, Ağustos 8, 2008, s. 3.

%100'üne yakını deniz yoluyla sağlamaktadır²⁵⁹ ve halihazırdaki şartlarda sağlamak zorundadır. Özellikle enerji ithalatının çok büyük kısmı deniz yoluyla gerçekleşmektedir. Güney Kore bir anlamda kuzeye yatırımlarla bu bağımlılığını da kırmaya çalışmaktadır.

Güney Kore'ye Rusya tarafından sağlanacak enerjinin Kuzey Kore üzerinden geçecek olması Seul için bir başka olumsuz durumdur. Güney Kore, enerji hattının Kuzey Kore üzerinden geçmesinden endişe etmektedir. Bu durumda Rusya'nın iki tarafa da garanti vermesi gerekmektedir. Rusya gerçekten bunu yapabilecek midir? Rusya'nın bölgede tam etkin olmaması ve Kuzey Kore'yle tarihsel süreklilik üzerine kurulu ilişkileri bu soruyu cevaplamak noktasında önemli açıklar oluşturmaktadır. Ancak Rusya'nın özellikle enerji ve ticaret yollarının önemli bir güzergâhı olması Kore Yarımadası'ndaki oyunda kalmasına sebep olmakta ve Seul'le ilişkisini doğrudan etkilemektedir.

Güney Kore eski başkanlardan Park, geçmişte izlenen politikaları inceledikten sonra karşılıklı olarak bir güven inşasına çok önem vermiş ve Koreler arası stabil bir ilişkinin oluşması amacına yönelik politikalar üretmeye çalışmıştır. Yine Güney Kore eski başkanlarından Roh Moo-hyun dönemindeki barış ile refah öncelikli politika, yine Lee Myong-bak döneminde izlenen karşılıklı yarar ve refah için ortaklık politikaları kamuoyundan tepki alması ve bazı uygulamada bazı sorunların yaşanması Başkan Park'ı karşılıklı güvene dayanan politikalar izlenmesi noktasında harekete geçirmiştir.²⁶⁰

Koreler arasında hiçbir zaman görüşmeler olmadığı iddiasında bulunmak, yanlış olur. Özellikle ekonomik anlamda ilişkiler devam etmektedir.²⁶¹ Bunun yanında 2014 yılındaki Asya Oyunları kapsamında Güney Kore'ye, kuzeyden bir heyet gitmiş; iyi bir görüşme ve karşılanma neticesinde tekrar buluşma kararı alınmıştır. Bunun üzerine

²⁵⁹ Kyoong Kim, **a.g.e.**, s. 179.

²⁶⁰ Chang-Hee Kim, Wootae Lee, "North Korea's response to the trustbuilding process on the Korean peninsula and future tasks", **Journal of Asian Public Policy**, C. 9, No:1, 2016, s. 2.

²⁶¹ Ministry of Unification, Inter-Korean Exchanges&Cooperation, (Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/relations/statistics/exchanges/, 17 Ağustos 2020.

2018 yılında Başkan Moon Jae-in'in Pyongyang ziyaretine kadar devam eden "olimpiyat diplomasisi" devam etmiştir. Olimpiyatlar, Koreler arası yumuşa açısından önemli bir gelişme olmuştur.

Üçüncü Bölümde incelenmiş olmakla beraber; Kuzey Kore'nin çökmesi senaryosunda Güney Kore'nin tavrı ve ne düşündüğü de çok önemlidir. Kuzey Kore'nin istikrarsız olması, ekonomik durumunun kötü, Çin ve Rusya'ya bağımlı olması Güney Kore'yle birleşmeyi beraberinde getirir mi? Bunu Güney Kore halkı kabul edecek mi? Kuzey Kore "elitleri" bu durumu hazmedecek mi? Güney Kore âdeta küllerinden doğmuş, savaştan çıkmış, milyonlarca insan yerinden olmuş ve iyi bir ekonomik gelişme sağlamış bir ülkedir. Güney Kore artıları ve eksileri iyi hesaplamak istiyor ve anlaşılıyor ki kaybedecek çok şeyi olduğunu düşünüyor.

Bazı yazarlar kuzeyin, güneyin bütün bu girişimlerine rağmen stratejik bir etki gücünün olmaması sebebiyle karşılıklı güveni sağlamada yetersiz kaldığını düşünmektedir.²⁶² Ancak Güney Kore'nin de ulusal çıkarları vardır ve kendi halkını korumak zorundadır. Bunun yanında yarımada oluşun veya oluşabilecek bir gerginlik güneyi kuzeyden daha çok etkileyecektir. Önemli bir şey daha Kuzey Kore'nin, güneye saldırıda bulunmak üzere çok yoğun bir askeri varlığı sınırda hazır beklemektedir ki Güney Kore'nin yüz ölçümü dikkate alındığında, bu sınırın merkeze çok da uzak olmadığı anlaşılmaktadır. Bu argümanlar analiz edildiğinde Güney Kore'nin daha çok kaybının olacağını ortadadır.

Dış aktörlerin, Güney Kore ve ABD arasında olduğu gibi müttefiklik derecesindeki yakınlığı diğer dış aktörler arasındaki ilişkilere de yansımaktadır. Güney Kore'nin çalışma içerisinde tarihleri ve örnekleri verilen askeri tatbikatları sonrası Kuzey Kore'nin her zaman sert bir açıklama yapmasının bunun yanında en büyük kozu olan füze çalışmalarına devam edeceği açıklaması bunun göstergelerindendir.

Yukarıdaki argümanlar ışığında ortak tarihe, kültüre ve çok yakın bir dile sahip olmasına rağmen Kuzey ve Güney Koreler birbirine düşman olmuştur. Halbuki ortak

²⁶² Fiori, a.g.e., s. 13.

düşmanları geçmişte Japonya'ydı ancak yakın dönemlerdeki tehditler ki (Kore Savaşı 1950 Japonya işgalinden sonradır) hafızalarda taze olarak yerini korumaktadır. Diğer yandan teritoryal çatışmalar ve çözümü teorilerinde incelendiği üzere çok fazla ortaklıklığa sahip olan taraflar arasında çatışmasının daha şiddetli, yoğun ve uzun süreli olduğunu da göstermektedir. Bunlara ek olarak Güney Kore dış aktörleri de barış yönünde zorlamaya çalışarak, çatışmanın yoğunluğunu bir an önce azaltmak istemektedir.

Çatışmanın en öne çıkan noktalarından biri de tabii ki Koreler arasındaki rejimin farklılığıdır. Çatışmanın temel nedenlerinden biri de zaten budur. Rejimlerin farklılığı doğal olarak tarafların güvenlik önceliklerinden, çatışmanın çözümüne bakışına birçok konuyu derinden etkilemektedir. Yönetim biçimi bildiğimiz gibi dünya görüşü de demektir ki bu çok ehemmiyetlidir. Doğrudan doğruya çatışmanı kaderini belirleyen faktörler arasındadır.

Güney Kore çatışmanın birincil aktörüdür ancak bir dış aktör olan ABD ile çok angaje bir şekilde hareket etmektedir. Kuzey Kore ve ABD bölümlerinde incelendiği gibi bu devlet liderlerinin yaptığı liderler görüşmelerini Güney Kore de desteklemektedir.²⁶³ ABD ve Kuzey Kore'nin ilişkilerine özel olarak önem vermektedir. Bu durum da ABD'nin bir dış aktör olarak etkisini arttırmaktadır. Güney Kore'nin ABD ile güvenlik konusunda müttefikliği çatışmanın ana belirleyicilerinden biri olmasının yanında bir dış aktör olarak ABD'nin ağırlığı artırmaktadır.

6. 2. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti: Kuzey Kore

Devletlerin en önem verdikleri noktalardan biri (belki de en önemlisi) halihazırdaki uluslararası sistemde güvenlidir; sistemin anarşik yapısı bunu zorunlu kılmaktadır. Teritoryal çatışmaların barış ile sonuçlanması için gereken yine güvenlidir; tarafların kendilerini güvende hissetmeleri gerektiği ayrıntılarıyla ilk

²⁶³ Buna yönelik çok sayıda açıklama vardır. Örnek olması açısından: Stephanie Nebehay, "South Korea seeks 'speedy resumption' of U.S.-North Korea nuclear talks", **Reuters**, (Çevrimiçi) <https://uk.reuters.com/article/uk-southkorea-northkorea-nuclear/south-korea-seeks-speedy-resumption-of-us-north-korea-nuclear-talks-idUKKCN20I13R>, 19 Mayıs 2020.

bölümde açıklanmıştı. Aksi durumda devletler refleks gösterirler; kendi güvenlikleri için daha saldırgan olabilirler ve askeri harcamalarını artırabilirler. Esasında bu devlet tipinin en önemli örneklerin biri de konumuzun birincil aktörlerinden biri olan Kuzey Kore'dir. Bu kısımda Kuzey Kore'nin özellikle dış aktörlerle ilişkileri ve çatışmanın dinamiklerini etkileyen özellikleri üzerinden incelenmiştir.

Erken dönemlerde Kuzey Kore'nin dış politikasının karakteri ülkelerin ve tek Kore milletinin birleşmesi, Japonya ve ABD karşıtlığı ekseninde oluşan küresel emperyalizme karşı olmağı.²⁶⁴ Daha o dönemden itibaren dış aktörlerin ve onların arasındaki mücadelenin Kuzey Kore'nin dış politikası ve Güney Kore'yle arasındaki çatışmayı etkilemiştir.

Kuzey Kore, 1910-45 yılları arasında 35 yıllık Japon işgalinden sonra 1950 yılına kadar fiili olarak savaşın içinde kalmıştır. Kim Il Sung Japonya'ya karşı verilen bağımsızlık mücadelesinde önce Çin, 1940 yılından sonra Rus destekli mücadelelerde bulunmuştur. İki dış aktörle de ilişkisi daha Kuzey Kore devleti kurulmadan önce başlamış ve çalışmamızda incelendiği gibi bu zamana kadar da devam etmiştir. Diğer taraftan ABD ile ilişki de BM güçlerinin bölgeye girmesi neticesinde yine bir savaşla kurulmuştur. Görüldüğü üzere Kuzey Kore dört dış aktörle de daha resmi olarak devletleri kurulmadan savaş üzerinden ilişkiye girmiş, bu da devletin geleneksel politikalarına ve toplumun karakterine yansımıştır. Hem bunun nedenleri hem de bunlara sebep olan dış aktörler arasındaki mücadele bu başlık altında Kuzey Kore'nin perspektifinden değerlendirilmiştir.

Başlamadan önce belirtilemelidir ki Kuzey Kore saldırgan bir yapıda görünse de politikası genel olarak Korelerin birleşmesi üzerine olmuştur. "Büyük Ulusun Kurulması" stratejisi 1970'ler ve 1980'lerde devam etmiştir. 1970'lerde Koreler arası görüşmelerden, 1980'lerde yapılan ABD ile bir anlaşma yapılması teklifi ve 1950'de

²⁶⁴ Hazel Smith, "North Korean Foreign Policy in the 1990s: the Realist Approach", **North Korea in the New World Order**, (ed.) Hazel Smith, Chris Rhodes, Diana Pritchard, Kevin Megill, Palgrave Macmillan, New York, 1996, s. 96.

yapılan ateşkes antlaşmasının bitirilmesi dahi teklif edilmiştir.²⁶⁵ Kuzey Kore'nin yıllar içinde dış aktörlerle olan ilişkilerine bağlı olarak çatışmaya yönelik değişen politikası da bu başlığın ana konusu olmakla beraber; Pyongyang'ın dış aktörlerle olan ilişkilerini etkileyen özellikleri, yönetimi, ekonomik, askeri ve kültürel yapısı ve toplumu da incelenmiştir.

6.2.1. Kuzey Kore Yönetiminin Güven Sorunu

Kuzey Kore, güvende hissetmek ve şüphecilik konusunda değerlendirildiğinde; bu ülkenin nükleer silahlara başvurusu farklı bir perspektiften de açıklanabilir. Bu açıdan Pyongyang için bu tür silahların kullanılması ihtiyaç olarak bile gözükebilir. Sınırlarına çok yakın bir bölgede fiili olarak olmasa da onu tehdit eden bir ülkenin (ABD) üslerine ek olarak, yaklaşık 70 yıl önce savaştığı iki ülke (Güney Kore ve Japonya) yanıbaşındadır. Bu durumda Kuzey Kore gibi “kapalı” bir devlet ne yapmaktadır ya da ne yapacaktır?

Pyongyang genel olarak nükleer silah geliştirmesini meşrulaştırmak için caydırıcılık konseptini kullanmaktadır. Fakat çalışma yaptığı bölgeleri uluslararası teftişe açmaması ve bunun yanında liderlerinin söylemleri, uluslararası toplumun Pyongyang'ı farklı bir şekilde algılamasına sebep olmaktadır. (Tabii uluslararası kurumların ve devletlerin nükleer konusunda doğruları ne kadar ortaya koyacaklar da tartışılmalıdır.) 2003 yılı, Irak işgali öncesinde ABD tarafından Irak'ta silah olduğuna dair yapılan propaganda ve güvenlikleştirme de Pyongyang tarafından unutulmamıştır.²⁶⁶ Bilindiği üzere iddia edildiği gibi Irak'ta silahlar bulunmamış, hatta dönemin ABD yöneticileri daha sonra bunu bildiklerini itiraf etmişlerdir.

Kuzey Kore devleti gibi otoriter devletler için liderler önemlidir. Çünkü onların aldıkları kararlar ve politika yönlendirmeleri hızlı bir şekilde uygulanır. 11 Nisan 2012 yılında Kore İşçi Partisi Sekreteri ve Ulusal Savunma Komisyonu'nun başına geldiği

²⁶⁵ Hazel, **a.g.e.**, s. 99.

²⁶⁶ Bir devletin, diğer bir devlete ya da bölgeye müdahalesini meşrulaştırmak için neler yapabileceğini çok iyi bir şekilde inceleyen bir çalışma için bkz.: John J. Mearsheimer, **Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics**, Oxford University Press, 2013.

açıklanan Kim Jong-un bundan sonra tıpkı ondan önce bu koltuğa oturan liderler gibi ülkenin en önemli ve etkili karar alıcısı olmuştur. Kim Jong-un iktidarda olduğu yıllarda özellikle 2017 ve 2018 yıllarında izlediği politikalarla dünya tarihinde iz bırakmıştır (bırakmaya devam etmektedir). Kim Jong-un döneminde önceki Kuzey Kore liderlerinden farklı olarak özellikle balistik füzeler konusunda büyük gelişmelere imza atılmış, konuşmaları; özellikle ABD ile arayı sertleştirmiş bir yandan da Güney Kore ve ABD'nin daha fazla yakınlaşmasını sağlamıştır.²⁶⁷ Bu da çatışmada önemli iniş çıkışlara sebep olmaktadır.

Kim Jong-un bir lider olarak ülkenin var olan politikasını ve reflekslerini gösterdiğini, öncelikli olarak ABD'ye oldukça şüpheli yaklaştığı görülmekle birlikte 2018 yılında ABD Başkanı Trump'la görüşmesi önemli bir adım olarak görülmelidir. Tabii bu görüşmeden sonra bile esasında Kuzey Kore'nin bu çalışma yapıldığı süre içerisinde de ABD'ye bakışında olumlu anlamda kayda değer bir ilerleme olmamış, daha doğrusu fiiliyatta önemli gelişmeler yaşanmamıştır. Tabii kısa sürede bu kadar hızlı gelişmelerin yaşanması beklenmemektedir.

Teritoryal çatışmalarda liderler ve otoriter yönetimin etkisi oldukça yönlendirici olmaktadır. 16 Nisan 2020'de Pyongyang Keasong'daki 2018'de açılan irtibat bürosunu dünyanın gözleri önünde bombalayarak yerle bir etti.²⁶⁸ Önemli bir gelişme olması açısından bu olay dikkate alınmalıdır. Bu esasında Kuzey Kore'nin liderlik ve iç politikasıyla doğrudan ilgilidir. Totaliter ve otoriter bir lider özellikle de ekonomik kriz zamanlarda hem içeride hem dışarıda kendi meşruiyeti sağlamak için bu tarz politika izleyebilir ve tansiyonu yükselten hamleler yapabilir. Pyongyang rejimi de Covid-19 sonrası zaten kötü olan ekonomisinin etkilenmesi ve Kim Jong-un kesin olmamakla beraber hastalığı nedeniyle askeri gücünü hem çatışmanın birincil aktörüne hem de dış aktörlere bu şekilde gösterme yoluna gitmiştir. Oyun içinde olduğunu

²⁶⁷ Kuzey Kore liderinin konuşma, açıklama ve programları için Kuzey Kore Devleti'nin İşçi Partisinin resmi sitesi, Kuzey Kore liderinin programı, konuşmaları ve çalışmaları buradan bildirilmektedir: (Çevrimiçi) <http://www.rodong.rep.kp/en/>, <http://www.vok.rep.kp/index.php?CHANNEL=6&lang=>, 12 Temmuz 2020.

²⁶⁸ "N. Korea explodes inter-Korean liaison office in Gaeseong", **Arirang News**, (Çevrimiçi), http://www.arirang.com/news/News_View.asp?nseq=260384, 16 Nisan 2020.

göstermek istemiş, çatışmanın diğer aktörlerine dolaylı yoldan mesaj vermiştir. Bu olay teritoryal çatışmalarda liderlerin güçsüzlüklerini perdelemek istemesinin bir örneği olarak da görülebilir. Patlamayla Koreler arasındaki en önemli birleşmenin sembollerinden biri olan kurum yerle bir olurken ABD ve Güney Kore'nin de yakınlaşmasına sebep de olmuştur. Çatışmanın ne kadar hassas dengelere sahip olduğu bu örnekte gösterilmektedir. O dönemde Pyongyang, sınıra, yani silahtan arındırılmış bölgeye asker sevk etmeye başlamıştı. Bir anda sıcak çatışmaya doğru hızla gidilmekteydi.²⁶⁹

Diğer taraftan Kuzey Kore ile Güney Kore arasında ilişkilere bakıldığında Soğuk Savaş döneminde suikast girişimlerine kadar uzanan olaylar yaşanmıştır. 1968, 1970, 1974 ve 1983 yıllarında Güney Kore başkanlarına suikast girişimleri olmuştur.²⁷⁰ Ancak 1983 yılından beri bir girişimin olmadığı bilinmektedir. Bu gelişmeler toplumların birbirlerine güven sağlama noktasında problemler yaratmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş'ın gergin döneminde bu gibi olaylar daha sık görülmekteydi. Sovyetlerin dağılmasıyla da Kuzey Kore doğrudan etkilendi. Soğuk Savaş dönemin etkisi azaldı ama tamamen bitmedi.

Kuzey Kore'nin, Güney Kore'ye güven hissetmesi çok zor mu olacaktır? Teritoryal çatışmaların geneline bakıldığında bunun ne kadar zor olduğu açıkça görülmektedir. Koreler arası gibi iki tarafın devlet olduğu ve küresel çapta aktörlerin dahil olduğu bir çatışma bu çok daha zordur. Tarafların ikisi ve dış aktörler de güvenin sağlanması için çalışmalıdır. Bu noktada dış aktörlerin daha aktif rol alması gerekmektedir. Onlar birincil aktörler arasında olumlu gelişmelerin yaşanması için çaba göstermeli, çatışmayı körüklememelidirler. Kuzey Kore'nin, ABD ile olan ilişkilerinin düzelmesi Koreler arası güvenin sağlanması noktasında da oldukça gereklidir. Ancak ilerleyen bölümlerde bunu yapmadıklarını açık bir şekilde

²⁶⁹ Kim Ji-yeon, "N. Korean military to redeploy troops, resume exercises along border", **Arirang News**, (Çevrimiçi) http://www.arirang.com/news/News_View.asp?nseq=260459, 17 Haziran 2020.

²⁷⁰ Narushige Michishita, "Coercing to reconcile: North Korea's response to US 'hegemony'", **Journal of Strategic Studies**, C. 29, No: 6, 2006, s. 1017.

gösterilmiştir. Konumuza dahil olan dış aktörler bunun aksine çatışmanın uzun süredir devam etmesinde etkili olmaktadır.

6.2.2. Kuzey Kore'nin Çatışma Politikası ve Nükleer Silahları

Bu başlık altında Kuzey Kore'nin, Güney Kore'yle ilişkilerinin hangi düzeyde, hangi anlayışla yürütüldüğü ve çalışmamızın ana eksenini çerçevesinde dış aktör olarak kabul edilen diğer dört devletten nasıl etkilendiği incelenmiştir. Özellikle barış inşası ve Koreler arası güvenin tesis edilmesi noktasında Kuzey Kore'nin nükleer ve füze sistemleri geliştirme konusu odak noktamız olmuştur; nükleer silahlar Koreler arası çatışmada önemli bir noktayı teşkil ettiği için ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Nükleer silahlar Koreler arası çatışmada ne kadar önemlidir, literatürde ve dünya kamuoyunda belirtildiği gibi gerçekten etkili midir? Bu başlıkta bu önemli sorular üzerinde durulmuştur.

En önemli sorulardan biri Kuzey Kore'nin neden nükleer başlıklı füzelere sahip olmak istediğidir. Kuzey Kore güvenlik tehdidi mi algılamaktadır? Bölge ülkelerinden Güney Kore ve Japonya bu durumun neresindedir? Dış aktörlerin bunda etkili midir? Bu soruların cevabı büyük oranda olumludur ve bunlar doğrudan çatışmayı etkilemektedir. Kuzey Kore bir önceki başlıkta görüldüğü üzere kendisini tehdit altında hissetmektedir. Otoriter bir rejime sahip ve ABD yanlısı olmadığı gibi ABD'nin şu an en yoğun mücadele ettiği Çin ile işbirliği içindedir. Ayrıca Kore Savaşı'nın izleri hâlâ silinmemiş ve canlı tutulmaktadır. Pyongyang ve Seul resmi olarak, daha doğrusu teknik olarak savaş halindedir. Bu argümanla Seul'ün bir barış alanı, daha doğrusu askerden arındırılmış bölge oluşturulması teklifine karşı çıkmıştır.

Bunlara ek olarak Soğuk Savaş ve sonrasında Pyongyang'ın Rusya'ya güvenememesi, Japonlarla olan tarihi mücadele ve etrafının düşmanlarla çevrili olduğu düşüncesi de Kuzey Kore'nin şu anki durumunu belirlemiştir. Ancak Kuzey Kore nükleer gücünü geliştirmek ve bunun teknolojik alt yapısı için konjonktürden

pek etkilenmemektedir.²⁷¹ Ayrıca Kuzey Kore nükleer silahlar geliştirmesinde dış aktörlerin yardımına başvurmuştur. Nodong füzesi buna güzel bir örnektir; bu füzenin teknolojisi Sovyetler Birliği'nden alınmış, Çin de yapımında ve geliştirilmesinde Pyongyang'a destek olmuştur.²⁷² Dış aktörlerin etkisi nükleer silahlar konusunda da açıkça görülmektedir. Kuzey Kore'nin geliştirdiği balistik füzelerle ilgili en önemli problem ise bunların tam olarak tanımlanamamasıdır.²⁷³

Kuzey Kore 1968 yılında imzalanan Nükleer Silahların Yayılmamasının Önlenmesi Antlaşması'ndan 2003 yılında çekildiğini açıklamıştır. Bu şekilde uluslararası rejimin dışında kalması; ABD başta olmak üzere bölge ülkelerinde tedirginliğe yol açmıştır. Bu tedirginlikte Kuzey Kore'nin bu anlaşmadan çekilmesinden sonra ABD'nin 11 Eylül sonrası uyguladığı politikaların da etkisi vardır.²⁷⁴ Uluslararası alandan, bu tür antlaşmalardan çekilerek soyutlanan Pyongyang nedeniyle dış aktörler yarımada'daki çatışmaya olumlu anlamda katkı yapmak noktasında mesafeli durmaktadırlar.

Çatışmaya taraf olan aktörler özellikle birincil tarafların çabalarının boşa çıkması ve motivasyonlarının azalması neticesinde çok daha olumsuz adımlar atabilmektedirler. 2003 yılından önce, 1989 ve 1993 yılları arasında Kuzey Kore'nin uyguladığı politikalar bir sonuca ulaşamayınca antlaşmadan çekilme kararı almıştır. Dış aktörlerin birincil aktörlerin yaptıklarına tepkisiz kalmaları bir anlamda dolaysız bir müdahale olarak karşımıza çıkmakta ve çatışmanın daha zor bir duruma girmesine neden olabilmektedir. Ancak bilindiği gibi nükleer silahların ortaya çıkması, kullanılmasa dahi konvansiyonel askeri güç unsurunu sınırlandırmıştır.²⁷⁵ Soğuk

²⁷¹ Mustafa Kibaroglu, "Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar", **Uluslararası İlişkiler**, C. 1, No: 1, Bahar 2004, s. 155.

²⁷² Missile Defense Project, "No Dong 1", **Missile Threat**, Center for Strategic and International Studies, August 9, 2016, last modified June 15, 2018, (Çevrimiçi), <https://missilethreat.csis.org/missile/no-dong/>, 10 Temmuz 2020.

²⁷³ Yoonjung Seo, Will Ripley and Sophie Jeong, "North Korea launches unidentified projectiles for second time in two weeks", **CNN International**, (Çevrimiçi) <https://edition.cnn.com/2020/03/08/asia/north-korea-launch/index.html>, 17 Haziran 2020.

²⁷⁴ Bu konudaki bir çalışma için bkz.: Gregory J. Moore, "America's Failed North Korea Nuclear Policy: A New Approach", **Asian Perspective**, C. 32, No: 4, Special issue on North Korea and Regional Security, Lynne Rienner Publishers, 2008, s. 9-27.

²⁷⁵ Brzezinski, **a.g.e.**, s. 60.

Savaş'taki dehşet dengesi de bu düşüncüyü yansıtır. Kore Yarımadası'nda bunun yansması olmakla birlikte, belirtildiği üzere Kuzey Kore ordusu dünyadaki en büyük konvansiyonel ordulardan biri olmayı sürdürmektedir.

2003 yılına gelmeden önce 1993 yılı nükleer krizin ilk işaretlerinin orataya çıktığı tarih olmuştur. Kuzey Kore bu tarihte nükleer konusunda irtibatta olduğu tek uluslararası kurum olan Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu ((UAEK) International Atomic Energy Agency-IAEA) ile çalışmayı durdurmuştu. Bundan önce kurum BM'de Kuzey Kore'ye referans olmuş ve yaptırımların yumuşatılmasında etkili olmuştu.²⁷⁶ 2002 yılında Beijing'deki bir görüşmede Kuzey Koreli bir diplomat ABD'li meslektaş James Kelly'ye uranyum zenginleştirmeye devam edeceklerini bildirmiştir.²⁷⁷ Bu, Kuzey Kore'nin nükleer konusunda, ilk defa açık bir şekilde yaptığı açıklama olarak kabul edilmektedir. Yani 2002 yılında doğrudan Kuzey Kore uranyum zenginleştirmeye bağlı nükleer silah geliştirme programı olduğunu doğrulamıştır. Konu bu tarihten sonra taraflar arasında daha açık konuşulmaya başlanmıştır.

Pyongyang, nükleer silah geliştirme çalışmalarında öyle bir duruma gelmiştir ki ABD ile 1994 yılında neredeyse savaşıyorlardı. Böyle bir gerilimden 2018 yılında tarafların liderleri bir araya gelmiştir ki o liderler ABD ve Kuzey Kore'nin ne yapacağı en kestirilmeyen liderleri olarak görülmekteydiler. Buradan anlaşılmaktadır ki büyük güçlerin mücadelesinin etkisiyle zaten gayet kırılgan olan çatışmalı bölgeler, daha da kırılgan bir yapıya bürünebilmektedir. Sonraki adım olarak da 1994 yılında bir taslak anlaşma üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Buradan şu sonuç da çıkmaktadır; çatışmanın zirve noktasında yani en sertleştiği noktada bir yumuşamaya da gidilebilmektedir. Antlaşmaya göre Kuzey Kore nükleer reaktörlerini devredışı bırakacak, enerji ihtiyacını karşılamak için hafif su reaktörleri (light water reactor) ve ABD bu reaktörler çalışana kadar Kuzey Kore'ye ihtiyaç miktarınca yakıt (fuel oil) sağlayacaktı. Antlaşma müzakerelerin açılması ve tarafların birbirlerine güvenmeleri

²⁷⁶ Moore, **a.g.e.**, s. 12.

²⁷⁷ James Kelly, "Dealing with North Korea's Nuclear Programs", State to the Foreign Relations Committee, U.S. Senate (Washington, D.C., July 15, 2004), (Çevrimiçi), <https://2001-2009.state.gov/p/eap/rls/rm/2004/34395.htm>, 14 Ağustos 2018.

konusunda önemli bir adımdır. Fakat böyle bir durum kesin olarak taraflar arasında bir güven sağlandığı anlamına gelmez, gelse bile bu durum değişebilir. Özellikle dış aktörlerin mücadelesinin yoğun olarak kendisini hissettirdiği böyle bir çatışmada bu durum daha geçerlidir. 1999 yılında Kuzey Kore ve ABD arasında uzun menzilli füzelerin durdurulmasına dair bir anlaşmaya varılmıştı. Ardından 2000 yılında ABD Dışişleri eski bakanlarından Madeleine Albright Kuzey Kore'yi biraz da orayı kontrol etmek için ziyaret etti ama beklenen olmadı. Kalıcı bir anlaşmaya yine varılamadı.

ABD'nin Koreler arası krize müdahale etmesinin dönüm noktalarından biri 11 Eylül'de (9/11) Amerika'nın topraklarına yapılan saldırısı sonrası ABD eski Başkanı G. W. Bush döneminde uygulanmaya başlayan "ön alıcı vuruş" (*pre-emptive strike*) adlı doktrinin²⁷⁸ yürürlüğe girmesidir. Doktrin çerçevesinde ABD kendi ülkesine, vatandaşlarına, üslerine saldırılarda "şüphelendiği" devletlere karşı fiili, kanıtlanmamış bir saldırı olsa dahi müdahalede bulunacağını göstermiştir. Bu doktrin çerçevesinde 2003 yılında Irak'a yapılan müdahale²⁷⁹ sonucunda Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in durumu, tabii ki Kuzey Kore lideri ve şimdi lider Kim Jong-un'un da aynı akıbette uğrayacağına dair akıllarında bir şüphe oluşturmuştur. Bu noktada ABD ve Güney Kore daha temkinli olmaya başlamıştır. Mearsheimer'in iddiası gayet doğru ve açıktır, ABD 30.000'in üzerinde askeriyle Güney Kore'de konuşlanmış ve kuzeyden gelecek bir saldırı durumunda otomatik olarak savaşa müdahil olacaktır.²⁸⁰ (Kuzey Kore'nin İran ve Pakistan gibi nükleer bilgi ve üretime sahip ülkelerle olan ilişkisi²⁸¹ de bu bağlamda değerlendirilebilir.)

²⁷⁸ Bu doktrin "Bush Doktrini" olarak da anılmaktadır. ABD'de başkanlarının kendi dönemlerinde kendi isimleriyle anılan özellikle ulusal güvenliğe yönelik kapsayıcı politikaları vardır. Bunlardan en bilinenleri Monro, Truman ve Eisenhower doktrinleridir.

²⁷⁹ Bu işgali meşrulaştırmak için yapılan açıklamaların gerçekliği kanıtlanmamıştır. Bu konuda bkz.: Mearshemier, **Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics**, Oxford University Press, 2013. Adı geçen çalışmada Mearshemier, liderlerin nasıl ve neden asılsız iddialar kullandığını araştırmıştır.

²⁸⁰ Mearsheimer, **The Tragedy of ...**, s. 373.

²⁸¹ Hakan Mehmetçik, Ferit Belder, "China's role in the regional and international management of Korean conflict: an arbiter or catalyst?", **Third World Quarterly**, DOI: 10.1080/01436597.2018.1522955, s. 1; ayrıca bkz.: Aparna Pande, "North Korea's Pakistan Connection", **Huffington Post**, January 8, 2016, (Çevrimiçi) http://www.huffingtonpost.com/aparna-pande/north-koreaspakistan-con_b_8938516.html, 10 Mayıs 2019.

Bir dış aktör olarak ABD'nin dolaylı yoldan Koreler arası ilişkileri nasıl etkilediği açık bir şekilde görülmektedir. Bunun yanında ABD tarafından Kuzey Kore'nin şeytan üçgenin bir köşesi olarak kabul edilmesi ve ABD'nin teröre destek veren ülkeler listesinde yer alması da bu durumda etkili olmuştur. 2002 yılında Başkan Bush “Birliğin Durumu” konuşmasında, Kuzey Kore'yi Şer Eksenî'nin bir parçası olarak açıklamıştı. Başkanın açıklaması doğrudan Pyongyang'a verilen bir mesajdı. Kuzey Kore'nin sertleşmesi ve güney ile olan ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. 2003 yılından sonra da Kuzey Kore hem bölgeyi hem de bölge ülkelerini tehdit edecek plütonyum zenginleştirme faaliyetlerine başlamıştı. Bu durum dış aktörlerin tehdit ve bu tür tepkilerinin teritoryal çatışmalardaki olumsuz etkilerini göstermesi açısından da iyi bir örnektir.

Bunun yanında Pyongyang uluslararası politikalarında da askeri yatırımlara önemli bir yer ayırmaktadır. Kim Jong-un, selefi ve babası Kim Il-sung'tan farklı olarak “Byungjin” politikası (31 Mart 2013'te Parti Merkez Komitesi tarafından kabul edilen askeri araçlara ağırlık veren yeni bir strateji) çerçevesinde nükleer silahları ön plana çıkarmaktadır.²⁸² Bunun üzerine üçüncü nükleer test onun döneminde 12 Şubat 2013 tarihinde gerçekleştirilmiş.²⁸³ Kim Jong-un “Songun” politikasını (askeriyeye öncelik) uygulamaya devam etmektedir. Bahsi geçen politika, Kuzey Kore Devleti'nin önceliğinin güvenlik olduğunu açıkça göstermektedir. Zaten Kuzey Kore 13 Şubat 2013 yılında üçüncü nükleer denemesinden sonra uluslararası kamuoyu ve Güney Kore tarafından nükleer güç olarak kabul edilmeye başlamıştır.²⁸⁴

Pyongyang idaresi, ekonomik gelişmelere paralel olarak askeri gelişmeye ağırlık vermektedir. Kuzey Kore'nin yaptığı testler göstermiştir ki rejimin termo-nükleer savaş başlığına sahip deneme yapma (Eylül 2016'daki test), kıtalararası füze atma (Taepodong), bu füzeleri karadan (Musudan, Nodong), denizaltılardan (Pukkuksong-

²⁸² Tara, **a.g.e.**, s. 8.

²⁸³ Kim, Lee, **a.g.e.**, s. 2.

²⁸⁴ Kim, Lee, **a.g.e.**, s. 2.

1) ya da hareketli platformlarla (Hwansong-6) fırlatma kapasitesi vardır.²⁸⁵ Ancak kuzeydeki sıkı kontrol ve askeri gizlilik nedeniyle bunlar hakkında kesin bilgilere ulaşamamaktadır. Ancak bütün bu gelişmeler Kuzey Kore'nin nükleer başlıklı savaş füzeleri geliştirmede, uranyum zenginleştirmede ve depolamada önemli tecrübeler elde ettiğini göstermektedir.²⁸⁶ Kuzey Kore'den nükleer silahların deneme yapıldığı bölgelerin yıkılması istenmiştir. Ancak Pyongyang bunu üretecek bilgiye sahip; birkaç nükleer tesisini yıkması onun için pek de önem arz etmemektedir. Bunun yanında Kuzey Kore uydudan alınan görüntülerle takip ediliyor lâkin orada ne kadar nükleer üretilen bölge olduğu konusunda net herhangi bilgi yok ve bu şekilde de sağlanamaz. Yeraltı tesislerinin varlığı düşünüldüğünde bunun gerçekliği görülmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında daha kalıcı bir çözümün bulunmasının gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Nükleer denemeler yapmaya başlayan Kuzey Kore elinde fiilen kullanabileceği füzeler olan ve denemeler yapan ülkelerden biridir.²⁸⁷ Pyongyang neden nükleer silah konusuna bu kadar eğilmektedir? Yukarıdaki nedenler yanın bunun en büyük sebebi, Kuzey Kore'nin "rejimini güvence altına almak" istemesidir. Pyongyang, Mart 2017'de dört füze denemesi daha yapmıştır. (Fakat rejim güvenliği, devlet güvenliğiyle aynı şey değildir.) Bunun ardından da temmuz ayı içerisinde bir füze denemesi daha yapmış ve Guam'ın vurulabileceğine ve Amerika'nın bazı eyaletlerinin bu füzenin menzilinde olması ABD ve Kuzey Kore arasındaki gerilim arttırmıştır. Hem Kuzey Kore'nin nükleer füze denemeleri hem de Çin'in savunma sistemi olarak kurduğu savunma sistemine (*Terminal High Altitude Area Defense*) karşı nasıl bir politika oluşturulacağına dair görüşmelerde bulunmak için ABD Dışişleri Bakanı Tillerson Güney Kore'yi ziyaret etmiştir.²⁸⁸ Bu gibi gelişmeler Seul'ün, Pyongyang ile

²⁸⁵ Missile Defense Project, "Missiles of North Korea," **Missile Threat**, Center for Strategic and International Studies, June 14, 2018, last modified July 16, 2020, (Çevrimiçi) <https://missilethreat.csis.org/country/dprk/>, 12 Ağustos 2020.

²⁸⁶ Lorenzo Mariani, "Assessing North Korea's Nuclear and Missile Programmes: Implications for Seoul and Washington", **IAI Working Papers 17**, İtalya, 11 Mart 2017, s. 5.

²⁸⁷ Kibaroglu, **a.g.e.**, s. 156.

²⁸⁸ Shin Hyon-hee, "Washington step up diplomacy on THAAD row", NK, **The Korea Herald**, (Çevrimiçi) <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20170314000892>, 15 Mart 2017.

ilişkilerini geliştirme çabalarının aksamasına ve çekinceli davranmasına sebep olmaktadır. Özellikle Güney Kore halkı üzerinde olumsuz etkiler yaratacak bu gelişmeler, diğer aktörlerin tavrını da olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan tahminlere göre Kuzey Kore'nin bu çalışma ve testleri ışığında 2012-2016 yılları arasında kısa menzilli füze denemeleri, 2016-2020 arasında ise orta menzilli füzelere sahip olacaktı.²⁸⁹ Ancak belirtildiği kuzey tarafından alınan bilgiler yeterince güvenilir olmadığı için durum netlik kazanmamıştır.

En önemli sorulardan biri de Kuzey Kore'nin nükleer başlıklı füzelere sahip olma amacının ne olduğudur. Kuzey Kore öncelikle kendini güvende hissetmek istemektedir, çünkü var olan ve zaman zaman tansiyonu artan bir çatışmanın taraflarından biridir. Bu çatışmanın sıcak bir çatışmaya dönmeyeceğini kimse garanti edemez. Nükleer silahlara sahip olması ABD gibi düşman olarak belirlediği ülkelerin yanında Çin gibi müttefik ülkelere karşı da Pyongyang'ın elinde önemli bir araçtır. Bu konjonktürde Pyongyang rejimi nükleer silahları geliştirmeye devam etmektedir.

Nükleer silaha sahip olan Kuzey Kore'nin bu silahları kullanıp kullanmayacağı, eğer kullanacaksa nasıl, ne zaman ve hangi devletlere karşı kullanacağı çok önemlidir ki bu durum taraflar arasındaki birincil gündem maddesidir. Bilindiği üzere nükleer silaha sahip tek ülke Kuzey Kore değildir. Ancak bu devletin nükleer silahları ve gücünün beklenmeyen bir yönde kullanması konusu ön plana çıkmaktadır. Bu konuyu sadece ABD başta olmak üzere Batılı ülkeler değildir, Çin ve Rusya için de önemli bir konudur.

Diğer taraftan Pyongyang'ın nükleer silah çalışmalarını durdurması ve nükleersizleştirmeyle doğrudan ilişkili bir nokta da tabii ki meselenin ekonomik boyutudur. Pyongyang yaptırımların kaldırılmasını şart koşarken buna ek olarak ekonomik yardım istemektedir. Scott A. Snyder bu durumu para yoksa

²⁸⁹ Park Young-Ja, "Fifth Nuclear Test, in Line With Strategy for-longed Ruling of Kim Jong-un Regime", **KINU Online Series**, No: 16-25, 13 Eylül 2016, s. 6.

nükleersizleştirme de yok olarak açıklamaktadır.²⁹⁰ Gerçekten Pyongyang için ekonomik yaptırımlar ve yardımlar bu kadar önemli midir? Dış aktörlerden ABD'nin ekonomik yaptırımları çokça kullanıldığı üçüncü ana bölümde incelenmişti. Kore Yarımadası'nda nükleersizleştirme Kuzey Kore'nin ekonomik refahıyla doğrudan ilgilidir. Ancak ABD ve Güney Kore ekonomik müdahale silahını ellerinden bırakmak isteyecekler mi? Yakın zamanda bu olası gözükmemektedir. Bunun yanında Kuzey Kore'nin temel ihtiyaçları dahil halkının özellikle bazı yıllarda kıtlığa varan açlık da yaşamıştır.

Barışın oluşmasındaki en önemli konulardan biri olan güvenin teşkil edilmesi gerektiği bir kez daha görülmüştür. Çatışmayı sona erdiren anlaşmalar, tarafların masada imza atmasıyla oluşuyor gibi gözükmemektedir ancak bu imzaların öncesinde uzun süren çalışmaların, görüşmelerin ve en önemlisi karşılıklı güvenin tesis edilmesidir. Ancak Kuzey Kore'nin yukarıdaki veriler ve dış aktörlerle ilişkileri dikkate alındığında “nükleer belirsizlik” oyununu oynaması için sebepleri vardır.²⁹¹ Nükleer silahların görüşmelerde Pyonyanga'a avantaj sağladığı da bir gerçektir.

6.2.3. Pyongyang Rejimi ve Çatışmaya Etkileri

Çatışma açısından önemli noktalardan biri de Kuzey Kore'nin otokratik rejimidir. Bu çalışmanın amacı Koreler arası teritoryal sorundaki dış aktörleri incelemek olsa da giriş kısmında bahsedildiği üzere bir devletin rejimi çatışmanın seyrini de oldukça etkileyebilmektedir. Özellikle totaliter bir rejimin ve otokrat bir liderin olduğu Kuzey Kore gibi bir ülkede olası görüşmeler ve çatışmanın etkilenmemesi imkânsızdır. Bu rejim ve lider tipinde her ikisinin de beslendiği güvenlik meseleleridir. Otokrat bir lider daha hızlı karar alınması ve süreçleri

²⁹⁰ Scott A. Snyder, “Back to Square One for Inter-Korean Relations”, **Council on Foreign Relations**, (Çevrimiçi) <https://www.cfr.org/blog/back-square-one-inter-korean-relations>, 2 Temmuz 2020.

²⁹¹ Andres Scobell, John M. Sanford, **North Korea's Military Threat: Pyongyang's Conventional Forces, Weapons Of Mass Destruction, and Ballistic Missiles**, Nisan 2017, s. ix, (Çevrimiçi) <https://www.files.ethz.ch/isn/32305/North%20Korean%20Military%20Threat.pdf>, 19 Aralık 2020.

kısaltması noktasında süreci hızlandırabilir ancak uzun vadede ve entegrasyon sürecinde bu durum olumsuz etkiye neden olabilmektedir.

Kuzey Kore'nin toplumsal yapısı ve sınıf sisteminden ayrıca bahsedilmelidir. Devletin kuruluşunda ideolojik nedenlerden dolayı planlanan yapı devam ettirilememiştir. Kuzey Kore'nin şu andaki yapısı Marksist sosyalist bir yapı değildir, katılım ve sadakate dayanan Songbun'dur.²⁹² İç ve dış faktörlerin önemli derecede etkileşim halinde olduğu açıktır. Kapalı bir rejim olan Kuzey Kore'nin yönetimi yönetilenlerin dışarıdaki bilgiye ulaşmasıyla onlara duyulan ihtiyacın biteceğini ve rejimin meşruiyetinin sarsılacağı düşüncesini yansıtmaktadır. Kapalı bir toplum ve rejimin diğer olumsuz bir yönü de yeterli ve doğru bilginin alınmasıdır. Çatışmaların taraflarının arasında var olan güvensizlik, böyle bir durumda artmaktadır.

Pyongyang bir yandan da hem kamu hem de özel yaşamı, insanların düşünce ve davranışlarını kontrol altında tutan bir yönetimdir. Her otoriter yönetimin özelliği budur. Buna ek olarak lider figürü bu ülke için çok önemlidir.²⁹³ Kim Jung-un dedesi Kim Il-sung ve ondan bir önceki lider, yani babası Kim Jong-il de Kuzey Kore'de ulusal liderler olarak anılmaktadırlar.²⁹⁴ Kim ailesi Kuzey Kore'de modern bir monarşi gibi yönetimi kendi ellerinde tutmaktadır. Ancak yine liderin yanında bir elitler grubunun olduğu da açıktır. Burada elitlerin isteklerinin ve güvenliklerinin sağlanması gerektiği de ortaya çıkmaktadır.²⁹⁵ Rejimin devamlılığını sağlayan bu üst tabakadır.

Birinci Bölümde çatışmalı taraflar arasında dış aktörlerin doğrudan müdahalelerinin askeri ve ekonomik başta olmak üzere somut yardımlarla yapıldığını gösterilmişti. Bu gerçekliğin çatışmanın taraflarından Kuzey Kore için çok daha somut bir şekilde ortada olduğu açıktır. Kuzey Kore'nin iç yapısı ve dış dünyaya kapalılığı bunu zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında Kuzey Kore açısından çatışmanın devam

²⁹² Tara, **a.g.e.**, s. 3.

²⁹³ Tara, **a.g.e.**, s. 3.

²⁹⁴ Kuzey Kore İşçi Partisi resmi sitesi Rodong, (Çevrimiçi) http://www.rodong.rep.kp/en/index.php?strPageID=SF01_01_02&iMenuID=1&iSubMenuID=1, 9 Ağustos 2020.

²⁹⁵ Tara, **a.g.e.**, s. 3.

ettirilmesi hayati önemdedir. Tabii bu durum dış aktörler için de müdahale anlamında çok önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Dış aktörler özellikle siyasi-diplomatik müdahalelerinde ve uluslararası örgütlerdeki yaptırım kararlarında bunu kullanmaktadırlar.

Kuzey Kore'nin dış yardımlara âdeta bağımlı olması Koreler arası ilişkileri de etkilemektedir. Eğer bu yardımlar olmazsa ülkenin zaten kötü olan iç yapısı ve refahı kötüleşmeye devam edilebilecektir. Bu durumun halka yönetim tarafından nasıl yansıtıldığı, yani bunun sebebinin çatışmada olunan devletler olarak gösterildiği düşünülürse durum daha karmaşık hale gelecektir. Bu bağlamda Kuzey Kore'ye yapılan dış ekonomik yardımlar önem kazanmaktadır. Özellikle Çin ve Rusya'dan yapılan yardımlar olmazsa Kuzey Kore'nin Güney Kore ile olan ilişkisi de etkilenmektedir. Güneyden kuzeye önemli yardımlarda bulunmaktadır.²⁹⁶ Çin bölümünde daha ayrıntılı değinildiği üzere Çin'in 2009 yılı ve sonrasında Kuzey Kore'nin nükleer füze geliştirme çalışmalarına karşı alınan BM kararlarına onay vermesi, ABD ve Güney Kore ile özellikle ekonomik ilişkilerinde artış olmasıyla Kuzey Kore'nin bağımlılığını çeşitlendirmesi politikasına gitmiştir. Kuzey Kore ekonomik olarak gelişen bir ülke olmasına rağmen bu yönde elde ettiği varlığı halkı için kullanmaktan ziyade askeri güvenlik adına yaptığı yatırımlara aktarmaktadır.²⁹⁷

Kuzey her devlet gibi olabildiğince bağımsız olmak isteyen ulusal bir aktördür. Bu yüzden Çin'e de bağımlı olmak istememektedir.²⁹⁸ Ancak tamamen Rusya'ya bağımlı olmak da tercihi değildir. Kitle imha silahları üreterek kendi stratejisi gereği daha bağımsız olarak hareket edeceğini düşünmekte ve bunu da harekete geçirmektedir. Pyongyang tarafından bakıldığında bağımsız olmak isteyen bir devlet

²⁹⁶ Seul'ün, Pyongyang'a yardımda bulunmasının farklı amaçları olduğunu Güney Kore başlığında incelemiştir.

²⁹⁷ Suyoun Jang, Jae-Jung Suh, "Development and security in international aid to North Korea: commonalities and differences among the European Union, the United States and South Korea", **The Pacific Review**, C. 30, No: 5, 2017, s. 1.

²⁹⁸ Tat Yan Kong, "China's engagement-oriented strategy towards North Korea: achievements and limitations", **The Pacific Review**, C. 31, No: 1, 2018, s. 77.

için pek de yanlış hareket etmemektedir. Böyle olunca da Pyongyang'ın görüşmelerde gücü artmaktadır.

Çin'in Kuzey Kore'ye yardımları konusunda farklı bakış açıları da vardır. Çin'in doğrudan yatırımları Kuzey Kore'yi Çin'e bağımlı hale getirmektedir. Bu ilişki çerçevesinde Çin'in baskısıyla Kuzey Kore'nin uluslararası alana uyum sağlatılabileceği düşünülmektedir.²⁹⁹ Çin bu şekilde politika oluşturmaya devam edecek midir? Bunun gerçekleşmesi için Çin ve uluslararası sistem için çok büyük bir kırılma olmalıdır. SSCB'nin çözülmesi Almanya'nın birleşmesinde etkili olmuştur. Çin'in böyle bir pozisyonda değil, olsa bile ne gibi bir değişiklik olur? Sorunun cevabı bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır ancak böyle bir durum varolan çatışma dinamiklerini oldukça değiştirmektedir. Çin söylem olarak ve BM'nin yaptırımlarını desteklemek noktasında olumlu tavır almış olmasına rağmen Pyongyang'a yoğun bir baskı yapmamıştır. Zaten Çin'in önemli müttefikini desteklemekten vazgeçmeyecektir.

Bütün olumsuz görünen iç ekonomik yapıya ve krizlere rağmen Kim Jong-un'un az da olsa bireylere ekonomik özgürlük vermektedir. Bu özgürlük sayesinde iç piyasada az miktarda da olsa paranın dolaştığı görülmektedir. Böylece Kuzey Kore'nin özellikle 1990'lardaki kötü ekonomik durumundan çıkıldığı, yani o durumdan iyi bir ekonomik durumu vardır.³⁰⁰ Ancak piyasa üzerinde çok yoğun bir devlet kontrolü de kendini göstermektedir.

Pyongyang rejiminin farklı zamanlarda sertleştiğini gösteren birkaç örnek verebilir. Rejimin otokrat yapısı belli zamanlarda artan tansiyonu göstermesi açısından önemlidir. Koreler arasında gerginliği tırmandıran olaylardan biri de Burma'nın başkenti Rangoon'da 1983 yılında Kuzey Koreli ajanların bir bombalı suikast sonucu

²⁹⁹ Çin'in bir dış aktör olarak Kuzey Kore'ye ekonomik ve siyasi araçları kullanarak baskı uygulayabileceği görüşü literatürde oldukça yer almaktadır. Heon Joo Jung, Timothy S. Rich, "Why invest in North Korea? Chinese foreign direct investment in North Korea and its implications", **The Pacific Review**, C. 29, No: 3, Mart 2015, s. 307-330; Robert A. Scalapino, "North Korea-Challenge for the Major Powers", **Asian Security**, C. 3, No: 1, 2007, s. 9.

³⁰⁰ Markus Schiller, "Characterizing the North Korean Nuclear Missile Threat", **RAND Technical Reports**, 2012, s. 16, aktaran, Lorenzo Mariani, **a.g.e.**, s. 4.

aralarında Cumhurbaşkanı Chun Doo Hwan'ın yardımcısı ve iç bakanın da dahil olduğu 17 kişinin ölmesidir. Bu olay sonucunda Güney Kore'den bir misilleme yapılması bekleniyordu, ancak Washington'ın araya girmesiyle bu engellendi.³⁰¹ Kısa bir zaman sonra 1987 yılında da 115 kişiyi taşıyan bir Kore jetinin sabotajı da 1980'lerde Koreler arasındaki ilişkilerin ne kadar zorlu geçtiğini göstermektedir.

Çin ve Rusya bölümlerinde de tartışıldığı gibi özellikle bu iki ülkenin Kuzey Kore'ye yatırım yapması çatışma açısından çok kritiktir. Çünkü bir ülkeye yatırım yapılması için genel geçer şartlar olarak kabul edilen demokratik bir sistem, liberal bir iç pazar, yatırımcıların güvenliği, hukuka saygı ve çalışanlarla ilgili düzenlemelerin oluşması ve olgunluğa oluşması gerekir. Çin ve Rusya, Pyongyang rejiminde bunları olmadığını bilmekte ve çıkarları doğrultusunda politikalar izlemektedirler. Jeo-stratejik olarak Kuzey Kore'nin limanlarına ve Çin'in yakın bölgelerine, Tumen Nehri'ne yapılan yatırımlar vardır. Fakat Kuzey Kore bu bağlamda olumlu bir izlenim vermemektedir. Sistemin nasıl ilerleyeceği üzerine bir öngörü olmadığı için diğer ülkelerde yatırım yapmak konusunda tereddüt etmektedirler. Diğer taraftan da belirtilen iki dış aktör Pyongyang rejiminin devam etmesini sağlamaktadır.

Çatışma çözümü bağlamında değerlendirildiğinde Kuzey Kore'nin verdiği tepkiler ve yaşadığı travmalar onun Güney Kore ile birleşme senaryolarına verdiği tepkiyi de doğal olarak etkilemektedir. Pyongyang, ekonomisinin ve halkının refahının bu kadar kötü olduğu bir durumda dahi askeri çalışmalara daha çok para harcamakta ve bunları ön plana almaktadır, ülkenin kaynaklarını pirinçten çok silahlara yatırmaktadır.³⁰²

Tarafların liderlerinin çatışmayı etkilmesini göstermek için bir örnekle devam edilebilir. Donald Trump'ın ABD Başkanı olması sonrasında 2017 yılının ilk aylarında Pyongyang ve Washington'ın ilişkileri oldukça gergindi. İki ülke lideri kişisel özellikleri ve politika anlayışlarını ortaya koymuşlardı. Başkan Trump, ülkesinin

³⁰¹ İyi hazırlanmış bir Kore tarihi okumak için bkz.: Don Oberdorfer, **The Two Koreas a Contemporary History**, Basic Books, 2001.

³⁰² Tara, **a.g.e.**, s. 7.

problemlerinin olduğu taraflarla birebir karşı karşıya kalmak istemekte bu yönde politikalar üretmektedir. Burada Kuzey Kore üzerinden hızla büyüyen ancak liberalleşmeyen Çin de hedef alınmaktadır. Ancak Çin gibi bir devlet, Kuzey Kore gibi güven sorunu yaşamamaktadır. Bu söylemler ifadesini somut olarak yarımada çevresindeki askeri hareketlenmeyle bulmuştur. ABD donanmasına bağlı gemiler Kuzeydoğu Asya'ya yönlendirilmiş ve Kuzey Kore de buna karşılık sert açıklamalarda bulunmuş ve 2017'de devletin kuruluş yıl dönemi törenlerinde silahlı kuvvetleriyle âdeta gövde gösterisi yapmıştır.³⁰³ Çatışmadaki tansiyonun bu şekilde artması ABD başkanlarından Trump dönemine has bir özellik değildir. Zaten Koreler arası çatışma belli seviyede tansiyonunu korumaktadır. Bunu oluşturan değişkenler arasında liderlerin tutumu, Çin-ABD gerilimi ve füze denemeleri sayılabilir.

Kuzey Kore gibi halkın refahının oldukça kötü olduğunu bildiğimiz bir ülkenin lideri Kim Jong-un Güney Kore'nin özellikle, ABD bölümünde de belirtildiği gibi ortak tatbikatlar ya da ekonomik işbirliğini güçlendirici adımlar atmasını şüpheyile karşılamaktadır. Bu düşünceyle hareket eden Kim Jong-un kendi popülaritesi artırmak için “tehdit” kartını oynamaktadır.³⁰⁴

Yakın bir gelecekte Pyongyang nükleer çalışmalarına devam edecek ve yapılan resmi açıklamalarda nükleer silahlardan arındırılma görüşmelerine katılmayacaklarını Kuzey Kore'nin BM nezdindeki büyükelçisi Kim In-ryong tarafından açıklanmıştır.³⁰⁵ Singapur görüşmelerinde sonra yarımada'nın nükleer silahlardan arındırılma sürecinin ağır aksak bir şekilde devam ettirildiği görülmüştür.

Neden Koreler çatışmasında, Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirmesi bu kadar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir? Yukarıdaki başlıktaki bu soru çok önemli olduğu için tekrar edilmiştir. Çünkü bu çatışmanın en önemli dinamiği ve Kuzey Kore'nin kendi rejimini kabul ettirmek ve onun devamını garantiye almak noktasında en önemli

³⁰³ Ankit Panda, “North Korea's 2017 Military Parade Was a Big Deal. Here Are the Major Takeaways”, **The Diplomat**, 15 Nisan 2017.

³⁰⁴ Fiori, **a.g.e.**, s. 8.

³⁰⁵ KH디지털, “Diplomat says N. Korea not interested in denuclearization dialogue”, **The Korea Herald**, (Çevrimiçi), <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20170314000329>, 15 Mart 2017.

başvuru kaynağı nükleer silahlardır. Ancak dış aktörler incelendiğinde meselenin farklı boyutlarını olduğunu görülmüştür ama gündemde tutulmaya çalışılan nükleer silahlar çerçevesinde güvenlidir. Kuzey Kore'nin bunu kaybetmek istemeyeceği ortadır ve füze sistemlerinde yeni gelişmeler de gerçekleştirmektedir.³⁰⁶

Pyongyang'ın, Seul'ün teklifleriyle ilgili en büyük çekincesi Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesinde olduğu gibi Doğu'nun Batı içerisinde kaybolma (West absorbing East) korkusudur. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Almanların birleşmesi ve Koreler arasında birleşme yapılacağına dair tahminler yürütülüyordu.³⁰⁷ Lültürel, siyasal, konjontürel, coğrafi ve ekonomik faktörlerin çok farklı olması; iki durumun karşılaştırma yapılırken çok dikkatli olunmasını gerektirmektedir.

Kuzey Kore halkı özellikle gıda yetersizliği olmak üzere birçok problemle baş etmek zorunda kalmaktadır. Bu tamamen birbirine bağlı bir dinamikler sistemidir. Bu klasik egemen, ulusal güvenlik ve çıkarını önceleyen devlet davranışdır. Böyle bir tavır ve düşünce de doğrudan Koreler arası çatışmada dış aktörlerin, birincil öneme sahip yapılar olarak incelenmesini gerektirmektedir.

Bunların yanında Güney Kore'de yoğun olarak konuşlanmış bir Amerikan askeri varlığı da Kuzey Kore için önemli konulardan biridir. Kuzey, Soğuk Savaş'ta Doğu Bloku'na yakın durmuş; bu dönem sonrası da Çin ve Rusya'ya yakın durmaya olmaya ve liberal anlayıştan farklı bir yönetim rejimine sahip olmayı sürdürmektedir.

Bütün bunlar ve ABD'nin “şeytan üçgeni” (*axis of evil*) içerisinde konumlandığı Kuzey Kore için önemli endişe girdileridir. ABD sadece söylem bazında da kalmamakta özellikle fiili olarak Güney Kore ile yaptığı güçlü ve gösterişli tatbikatlarla da Kuzey Kore'nin endişelerine olumsuz anlamda katkılar sağlamaktadır. Sınır bölgesinde düşmanlığını açıkça iddia eden bir devletin böyle somut adımlar atması, Kuzey Kore'nin en azından endişelenmesine sebep olmaktadır. Birinci

³⁰⁶ Kim Jong Un Watches Ground Jet Test of Newly Developed High-Thrust Engine, (Çevrimiçi), <https://kcnewwatch.co/newstream/1489876327-610396847/kim-jong-un-watches-ground-jet-test-of-newly-developed-high-thrust-engine/>, 19 Mart 2017.

³⁰⁷ Konun incelendiği “Almanların Birleşmesi (1990) ve Koreler” başlığına bakılabilir.

Bölümde dünyadaki diğer çatışmalı bölgelerden örneklerle açıklamaya çalışıldığı gibi eğer bir teritoryal çatışma bitirilmek isteniyorsa güven unsuru sağlanmalıdır. Ancak ideolojik çatışmanın da var olması, büyük güçler arasındaki mücadele ve teritoryal çatışma buna izin vermemektedir. Burada çalışılan konu açısından düşünüldüğünde 1950’den beri hâlâ savaşta olan iki ülke için çok daha fazla önem arz etmektedir. Çünkü çatışma kronik bir hal almıştır.

Kuzey Kore güvenlik endişeleri bu parametreler sayesinde etkisini korumaktadır. Koreler arası teritoryal meselenin tarihi sürecinde çok önemli bir yere sahip olan 2018 Singapur zirvesinde dahi Kuzey Kore, Güney Kore’de yapılan tatbikatları hem zirve hem de zirve sonrasında gündeme getirmiştir. Hatta zirve öncesinde ABD ve Güney Kore’nin beraber yaptığı tatbikatlar³⁰⁸ Kuzey Kore’nin geri adım atmasında ve kendini güvensizlik içerisinde hissetmesinde en büyük unsurlardan biri olarak gözlenmiştir. 2018 yılı Mayıs ayı içerisinde yapılan ABD ve Güney Kore arasındaki tatbikat bunun örneklerindendir. Bu tatbikat sonrası Kuzey Kore, Güney Kore’yle olan üst düzey ikili ilişkileri askıya almış ve hatta Trump ile Kim Jong-un arasında 12 Haziran’da yapılacak görüşmenin tehlikeye girdiği belirtilmiştir.³⁰⁹ Kuzey Kore’nin üzerindeki askeri baskının azaltılması noktasında ABD ve Güney Kore arasındaki ilişkilerin önemli bir rolü olmaktadır.

Bir diğer etkili dış aktör olarak incelenen Rusya’nın çatışmada gittikçe büyüyen bir rolü vardır. Kuzey Kore, Rusya ile arasındaki ilişkiyle neyi amaçlamaktadır? Pyongyang’ın diğer dış aktörlerle ilişkisi onun bunu kullanmasını da sağlamaktadır. Rusya bu denklemde önemli bir değişken görevi de görmektedir. Kuzey Kore’nin oyunda özellikle Çin, Güney Kore ve ABD arasında Rusya gibi bir arabulucu ve ekonomik destek sağlayacağı bir güce ihtiyacı vardır. Moskova, Pyongyang’ın manevra alanı gibidir, Birinci Bölümde hedef ülkelerin müdahaleci devletlerden ne şekilde yararlandığını farklı örneklerle görmüştük. Bu durumda Kuzey Kore ve Rusya

³⁰⁸ Mats Engman, “U.S.-ROK Military Exercises: Provocation or Possibility?”, **Focus Asia, Perspective&Analysis**, Institute for Security&Development Policy, Mart 2018, s. 3.

³⁰⁹ North Korea refuses Punggyeri-bound reporters’ roster”, **The Korea Time**, (Çevrimiçi) http://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2018/05/103_249243.html, 1 Haziran 2018.

arasında da böyle bir ilişki vardır. Pyongyang bu tür politikalar izleyerek ve müdahaleci devletler arasındaki ilişkileri kullanarak kendi rejiminin devamı sağlamakta ve dışarıdan gelen müdahalelere de dayanma gücü bulmaktadır.

Örneğin Rusya ve Çin mücadelesinde Kore lideri Kim Il-Song bu durumdan faydalanarak stratejik bir pozisyon almış ve bu durumu kullanmıştır. Kim Jong-un'un politikalarının bir yönünü bu büyük güçler arasındaki mücadele oluşturmaktadır. Kim Chong-un, Lim Choung-il'in halefi olarak onun dönemindeki Çin'e bağımlılığın tehlikesinin de etkisiyle göreve geldikten sonra farklı bir yol izlemiştir. Ekibinden Kim Yong-nam Mayıs 2012 tarihinde ilk denizaşırı ziyaretini Endonezya ve Singapur'a yapmış, 2015 yılı Ağustos'unda Japonya ile dışişleri bakanlığı seviyesinde görüşmeler yapılmış, Rusya ile yakın ilişkiler kurulmaya çalışılmış ve Rusya'nın İkinci Dünya Savaşı zaferi kutlamaları için 2015 yılında Rusya'ya da gitmiştir. Bu şekilde Başkan Kim Jong-un Çin'e bir mesaj vermeye de çalışmış ve izlediği politikalarla Çine olan bağımlılığını azaltmaya çabalamaktadır.

Kuzey Kore ve yeni nükleer silahlara sahip olan devletler şu soruyu da sormaktadırlar: Eğer "büyük" devletler için nükleer silahlar gerekliyse, neden "küçük" devletler için de olmasın?³¹⁰ 2013 yılında Kuzey Kore Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü dışarıdan gelen tehditlerin ülkesini nükleer silah geliştirmeye zorladığını belirtmiştir.³¹¹ Bu durumu realizm açısından değerlendirildiğinde barışın ve istikrarın bu şekilde geleceğine dair öngörülerini kapsamaktadır. Bu noktada Ortadoğu'da barış için İran'ın nükleer bombası olması noktasında ve orada istikrarın sağlanmasıyla ilişki kuran Kenneth Waltz'dan, nükleer silahların barışın bir aracı olduğunu söyleyen Robert Spalding ve Avrupa'daki istikrar için Almanya'nın nükleer silaha sahip olmasını gerektiğini belirten John Mearsheimer'a kadar birçok kişinin adını sayabilir.

³¹⁰ Heinz Gaertner, "North Korea, deterrence, and engagement", **Defense&Security Analysis**, C. 30, No: 4, 2014, s. 337.

³¹¹ The DPRK Foreign Ministry Spokesman gave a Statement, **Bulletin**, Embassy of DPR Korea in Vienna, October 27, 2013, aktaran Gaertner, **a.g.e.**, s. 337.

Ancak durum güçler dengesi açısından değerlendirildiğinde bir anlam ifade etmektedir, geçerli bir durum olmayacaktır.

Kuzey Kore'nin iç siyaseti ve yönetimin dış aktörler ve ilişkilerinden nasıl etkilendiği incelendi. Tabii çalışmanın sınırları nedeniyle doğrudan rejimin işleyişi ayrıntılarıyla değerlendirilmemiştir. Görülmüştür ki Pyongyang'ın kararları çatışmadaki dış aktörlerle ilişkilerinden etkilenmektedir. Bu ilişkilerin neticesi; Koreler arası çatışmaya ve iki devletin vatandaşlarının hayatına yansıtılmaktadır.

7. Koreler Arası Teritoryal Çatışmanın Diğer Teritoryal Çatışmalarla Benzer ve Farklı Özellikleri

İkinci ana bölümün sonuçlarını kısaca burada değerlendirilmiştir. Birinci Bölümde diğer teritoryal çatışmalardan örnekler verilmiş ve ikinci ana bölümde de çalışmanın ana konusu olan Koreler arası teritoryal çatışmayı incelenmiştir. Bu kısa sonuç bölümünde Koreler arası çatışmanın belirgin ve diğer çatışmalardan farklı özelliklerine değinilmiştir. Böylece dış aktörlerin bu çatışmada daha etkili olduğunu bir kez daha belirtilmiştir.

- Öncelikle Koreler arası çatışma küresel çapta etkileri olan bir teritoryal çatışmadır.
- Dış aktörlerin de ABD'nin Kuzey Kore'yle olduğu gibi ya da Çin'in Japonya ile deniz alanındaki teritoryal çatışmaları gibi ayrı ayrı problemleri vardır.
- Nükleer başlıklı uzun menzilli füzelerin kullanılması ihtimali gibi değişkenler nedeniyle çatışma dünya güvenliğinin birincil gündem maddelerinden biridir.
- Dış aktörlerin ABD, Çin ve Rusya gibi küresel çapta devletler olmaları meselenin boyutunun bölgesel alandan küresel alana çekmektedir.
- Çatışmanın ana aktörleri ve dış aktörler devletlerdir.

- Asya-Pasifik bölgesinin dünya ekonomisindeki yeri ve yükselen Çin'in etkisiyle çatışmanın dinamikleri canlı kalmaktadır.
- Yarımada'daki çatışma Soğuk Savaş'ın mirasıdır.
- Diğer çatışmalardan en ayırıcı özelliği ise dış aktörlerin çatışmada çok belirleyici olmasıdır.
- Birincil aktörlerin rejim olarak farklılıkları özellikle yönetim anlamında ideolojik farklılıkları (komünizm-liberalizm) tarafların bir araya gelmesini zorlaştırmaktadır.
- Çatışma dış aktörler nedeniyle daha girift bir haldedir.
- Aktörlerin iç politikaları çatışmayı da doğrudan etkilemektedir.
- Savaşlar ve sıcak çatışmalar, yarımada'da tansiyonu gergin tutmaktadır.
- Çatışmadaki dış aktörlerin küresel çapta güçler olması, çatışmanın büyük güçler müceddesini de doğrudan etkilemesine neden olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORELERİN BÖLÜNMESİNDE ve ÇATIŞMADA

DIŞ AKTÖRLER

1. Çin Halk Cumhuriyeti

1.1. Bir Teritoryal Çatışmayı Kontrol Altında Tutmak

Soğuk Savaş sonrası Çin'in politikalarında değişiklik olmuştur. Çin iki kutuplu sistemin bitmesiyle yakın kapitalist Asya ülkeleri olmak üzere ilişkilerini düzeltmeye ve yeni ilişkiler kurmaya başlamıştır. Hızla büyüyen ekonomisinin lokomotifliğinde dünyanın yükselen gücü olan Çin, Koreler arası çatışmanın dış aktörlerinden biridir. Bu bölümde Çin'in çatışmaya yönelik politikaları ve müdahaleleri incelenmiştir.

Çin dünyanın en hızlı ve çok büyüyen ekonomisi olarak yüksek miktarda enerjiye ihtiyaç duymaktadır. Bunun için Afrika ve Suriye dahil birçok bölgede doğrudan ya da dolaylı yatırımlar yapmakta ve o bölgelerde var olmaya çalışmaktadır. Kore Yarımadası, Güney Çin Denizi ve deniz yolu Çin'in ihtiyacı olan enerjinin sağlandığı en önemli yollardır. Bu nedenle Çin'in yükselişini devam ettirebilmesi için Kore Yarımadası çok stratejik bir önemdedir. Diğer taraftan “Çin küresel çapta lider bir ülke olacaksa ve bunu istiyorsa sınırında yer alan küçük bir ülkeyi etkileyebilmelidir”³¹² düşüncesine sahip olanlar da vardır. Bu küçük ülkeyle Kuzey Kore kastedilmektedir.

Kuzey Kore'nin önemli destekçilerinden biri olan Çin 1950 Kore Savaşı (bu savaşta Kuzey Kore'ye yardım için asker dahil gönderilmiştir) ve sonrasında Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar yardımını sürdürmektedir. Bu ilişkiler ve yardımların yanında Kuzey Kore'nin nükleer çalışmaları Çin'i de

³¹² Victor Cha Thomas Christensen, Gordon Flake, Chaibong Hahm, and Scott Snyder. 2010, “North Korea's Provocations and Northeast Asian Security”, **The Asan Institute for Policy Studies Roundtable**, December 15, Accessed April 10, 2014, <http://en.asaninst.org/roundtable-northkoreas-provocations-and-northeast-asian-security/>, aktaran, Seung-Ook Lee, “China's new territorial strategies towards North Korea: security, development, and inter-scalar politics”, **Eurasian Geography and Economics**, C. 55, No: 2, Eylül 2014, s. 175.

endişelendirmektedir. Çin nükleer silahların Kuzey Kore rejiminin hayatta kalması için vazgeçilmez olduğunu düşünmediği gibi, bölgedeki silahlanma yarışını da arttıracakını düşünmektedir.³¹³ Bu bağlamda Çin Kuzey Kore'yle ilişkilerini stratejik işbirliği çerçevesinde oluşturmaktadır. Öte yandan büyük güçler arasında, Mearsheimer'ın da değindiği gibi Çin ve Japonya arasında Kore üzerinde hakimiyet kurmak için bir mücadele vardır.³¹⁴ Tabii bu daha 1800'lerin sonu itibariyle geçerli bir durumdu, ancak Çin'in bölgede hegemonya kurma düşüncesi vardır ve bunun için politikalar üretmektedir.

Çin özellikle bölgesel hâkimiyetini kaybetmemek için ve “barışçıl bir şekilde yükselme” anlayışı doğrultusunda ilerlemeye devam etmektedir. Bunun yanında Çin dünyadaki en büyük ekonomik büyüme oranına sahip olan ve en fazla dolar rezervi olan ülkedir.³¹⁵ Bu özelliklikleri olan Çin, kendi yakın çevresinde var olan ve en büyük rakibi ABD'nin de dahil olduğu bir çatışmanın bir tarafı olacaktır. Çin hem bölgesel hem de küresel bir güç olarak tarihi mirasından kaçamamaktadır, bölgesinde bir güvenlik kuracaksa da, ondan etkilenmeden bunu başarması çok zordur.³¹⁶ Kore Yarımadası'nda hakimiyet, Japonya ile mücadele Çin'in bölgedeki çatışmalarını etkilemekte ve yükselişinde etkili olmaktadır. Birinci Bölümde çatışmalarda tarihsel mirasın ne kadar etkili olduğunu belirtilmişti. Çin'in Koreler arası çatışmada tarihi mirasının önemli bir payı vardır.

Çin'in politikası Soğuk Savaş'tan sonra daha doğrusu yaklaşık 2015 yılına kadar Asya merkezli olmasına rağmen, bu tarihten sonra daha belirgin olarak küresel bir duruma evrilmiştir. Politikaları bu şekilde gelişmeye ve dönüşmeye başlayınca Korelere karşı politikası ve onların sarasındaki çatışmaya etkisi de değişmiştir. Bunun yansımaları çalışmamızda değerlendirilmiştir. Bir dış aktör olarak çatışmaya dahil

³¹³ Kim-Lee, **a.g.e.**, s. 3.

³¹⁴ Mearsheimer, **The Tragedy of ...**, s. 177.

³¹⁵ Çin'in ekonomik verileri için bkz.: (Çevrimiçi), <https://data.oecd.org/china-people-s-republic-of.htm>, 9 Ağustos 2020.

³¹⁶ Kim, **The Two Koreas...**, s. 15.

olan Çin'in uzun vadeli politikaları ("Kuşak Yol" projesi gibi) çatışmanın seyrini doğrudan etkilemektedir.

Çalışmada Koreler örneğine yoğunlaşmakla birlikte, Çin'in Kuzey Asya bölgesinde Güney Kore (Jeodo, Çinceye Suyan Jiao), Japonya (Senkaku, Çinceye Diaoyu) ve Tayvan ile teritoryal problemlerine de değinilmiştir. Çin, Güney Çin Denizi'nde hava sahası savunması kurduğunu da ilan etmiştir. Bu ülkelerle halen devam eden sorunlar da ABD ile Çin'in arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. ABD, Güney Kore, Japonya ve Tayvan ile müttefiktir. Tayvan ile "iki Çin problemi" yüzünden çok uzun yıllardır devam eden bir problem vardır. Çin'in Spratley Adası'nda askeri üsler kurmaktadır.³¹⁷ Buna ek olarak yapay adalar oluşturarak oralarda da askeri gücünü arttırmaya çalışmaktadır.³¹⁸ Bu şekilde Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalarda üstünlüğünü göstermeyi amaçlamaktadır. Bölgede birçok ülkeyle yaşanan teritoryal problemleri olan Çin için Koreler arası çatışma ayrıca önem kazanmaktadır. Burada ABD ile olan çekişmesinde geri çekilmesi diğer bütün çatışmalarını etkilemektedir.

Çin'in bu politikaları ABD, Japonya ve Güney Kore'yi savunma ve saldırı güçleriyle karşılık verme ya da pozisyon alma çabasına itmektedir. Konumuz açısından bakıldığında devletler arasındaki güvensizlik Kuzey Doğu Asya'daki durumu daha çetrefil bir hale getirmekte ve taraflar arasındaki gerilimi artırmaktadır. Zaten çözümü zor teritoryal çatışmaları çok denklemlili ve taraflı durum daha içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Çin böylece bölgede gücünü artırmakta ve dolaylı olarak Güney Kore üzerinden ve doğrudan ABD ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilenmektedir. Bunların yanından olumlu gelişmeler de yok olmaktadır. Güney Kore ile Çin arasında 1992'de başlayan ikili ilişkiler çatışmada olumlu havayı beraberinde getirmiştir. Bu ilişkiler özellikle 2003 yılında Güney Kore'nin en büyük ticari

³¹⁷ He Jian, Monjur Hasan, "Spratly Islands Dispute in the South China Sea: Potential Solution", **Journal of East Asia and International Law**, C. 12, No. 1, Mayıs 2019, s. 146.

³¹⁸ Asia Maritime Transparency Initiative, China Island Tracker, (Çevrimiçi) <https://amti.csis.org/island-tracker/china/>, 17 Temmuz 2020.

partnerinin Çin olması durumuna gelmiştir.³¹⁹ Ancak siyasi ve güvenlik ilişkilerinde Wahington, Seul'ün birincil partneri olarak kalmaya devam etmektedir.

Kore Yarımadası, Çinli analistlerin de belirttikleri gibi Çin için hem stratejik bir kalkan hem de Kuzeydoğu Asya'nın temel güvenlik (*hexin wenti*) problemidir. 2000'li yıllarda da uluslararası sistemdeki herhangi bir devlet gibi Çin gibi güçlü bir devlet için de güvenlik problemi devam etmektedir.³²⁰ Çin ve Kuzey Kore arasındaki 1.360 km'lik sınır olduğu da düşünülürse bu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu yüzden Çin, Kore Yarımadası'ndaki kontrolü altında tutmak istemektedir. Çin başbakanlarından Zhou Enlai ve Halk Kurtuluş Ordusu Komutanı Zhu De, Kuzey Kore ile aralarındaki ilişkiyi dudaklar ve dişler metaforunu kullanarak tanımlamışlar;³²¹ burayı bütün dış düşman güçlere karşı da bir tampon bölge olarak görmektedirler. Çin'in bu bakış açısı hâlâ devam etmektedir; Kuzey Kore Çin için bir güvenlik meselesidir. Bunun yanında Çin Kuzey Kore'ye yapılacak askeri bir müdahaleyi de engellemeye çalışmaktadır/çalışacaktır. Burada nasıl Rusya Avrasyacı bir eğilimle eski SSCB bölgesini, ABD ise Monreo Doktri'ninden beri Amerikalar bölgesini korumaya ve o bölgeye müdahaleyi engellemeye çalıştıysa; Çin de Kuzeydoğu Asya'ya müdahaleleri aynı saiklerle engellemek istemektedir.

Kuzeydoğu Asya yükselmeye devam eden bir güç için çok önem arz eden bir bölgedir. Özellikle Çin son yıllarda Kuşak Yol politikalarıyla, Afrika'ya kadar olan girişimleri, Pire limanı gibi önemli ticari yatırımları göz önüne alındığında yanı başındaki bölgede olan bitene sessiz kalmıyor; hem de en büyük rakibi ABD üsleri ve nüfuz alanlarıyla sınırında dururken daha dikkatli davranmaktadır. Ancak Çin'in ABD ile önemli bir partner olduğu da yukarıda belirtilmişti. Yani küresel mücadele yanında

³¹⁹ South Korea Exports By Country, (Çevrimiçi) <https://tradingeconomics.com/south-korea/exports-by-country>, 7 Ağustos 2020.

³²⁰ Dexing Song, "Lengzhan hou DongbeiYa anquan xingshe de bianhua [Changes in the Post-Cold War Northeast Asian Security Situation]", **Xiandai guoji guanxi [Contemporary International Relations]**, 9, 1998, s. 34-38 aktaran Kim, **a.g.e.**, s. 48.

³²¹ David M. Lampton, Richard Daniel Ewing, **The U.S.-China Relationship Facing International Security Crises: Three Case Studies in Post-9/11 Bilateral Relations**, Washington, DC: The Nixon Center, 2004, s. 45; Russell Spurr, **Enter the Dragon: China's Undeclared War Against the U.S. in Korea, 1950-1951**, New York: Newmarket Press, 1988, s. 62-63.

özellikle askeri değil ama ekonomik manada birbirlerine bağlı durumdalar. Özellikle ABD'nin Güney Çin Denizi'nde askeri faaliyetleri Çin'i oldukça rahatsız etmektedir. Aynı zamanda Çin, Soğuk Savaş ortamının devam ettiğini düşünmektedir. ABD'nin de buna karşılık uygulamaya çalıştığı politikalar olmuştur. 2011'de Başkan Obama Bali'de 6. Doğu Asya Zirvesi'ne katılmış ve Trans-Pasific Partnership'in (TPP) de Çin'in Kuşak Yol projesi politikasına karşı oluşturulduğu da açıktır. Bu Washington tarafından Çin'i sınırlandırmak için atılan adımlardan sadece biridir.

Kuzey Kore'nin dağılmasından ya da çökmesinden birinci derecede etkilenecek ülke Çin, bu durumun oluşmasını engellemeye çalışmaktadır. Onun için en büyük, daha doğrusu en yakın, birincil tehdit büyük ve yoğun bir göç korkusudur. Nüfus problemleri olan ve bunun yanında farklı özerk yapıları içinde ve etrafında barındıran Çin için bu durum oldukça olumsuzdur. Diğer yandan ABD'nin Çin sınırında askerlerinin bulunması doğal olarak Çin için dikkate alınması gereken bir durumdur. Kore Yarımadası'ndaki teritoryal çatışmanın Çin gibi bir süpergücün sınırında olması, onu ilgilendiren önemli konulardan biridir. Ayrıca bu sınırdaşlık bu çalışmada incelenen teritoryal çatışmayı da daha özel kılmaktadır. Bu şekilde bir süpergücün sınırında yıllardır devam eden bir çatışma 21. yüzyıldaki nadir örneklerdendir.³²² Bunlara binaen Çin'in hem Kore Yarımadası'ndaki çatışmaya, hem de bölgeye yönelik olarak oluşturduğu politikalar, hem de ABD ile olan mücadelesi beraber değerlendirilmelidir. Böylece büyük güçler arasındaki mücadele ve Koreler arası çatışma arasında çok önemli bir bağlantı olduğu açıktır.

Çin kendi sınırında kendi politikalarını uygulayan ve modelini kullanan komşu bir devlet olmasını tabii ki istemektedir. Bu benzerlik ekonomik rejim noktasında değildir. Çin'in ekonomik anlamda 2000'li yılların başından beri daha liberaldir. Ekonomik olarak da Pyognyang rejimini ayakta tutmak ve bir yandan da kendine bağımlı olarak var olmasını da sağlamaktadır. Çin topraklarındaki Dandong ve Kuzey Kore topraklarındaki Sinuju, bunun yanında da büyük bir plan olan Rusya'nın da

³²² ABD yıllar öncesinde kendi kıtasında yaşanacak teritoryal çatışmaların daha doğrusu o bölgeye yapılacak müdahalelerin önünü almak için Monreo Doktrinini'ni uygulamaya koymuştur.

katıldığı Tümen Nehri Delta'sında oluşturulan Kwanbuk Projesi gibi yatırımlarla Çin ile Kuzey Kore ve biraz daha az olmakla Rusya ile ilişkileri devam etmektedir.³²³ Çin bu tür ekonomik müdahaleleriyle çatışmanın bir tarafını desteklerken kendi rakipleriyle de mücadele etmektedir.

Çin ikili çabalarının yanında Şangay İşbirliği Örgütü (*Shanghai Cooperation Organisation*) gibi platformlarda da önemli çabalar harcayarak özellikle doğal kaynaklar açısından da zengin olan Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan gibi ülkelerle de bağlantı kurmaktadır. Bu gibi konulara değinilmesinin sebebi; Çin'in bölgesel ve küresel alanda önemli faaliyetler içine girmesi nedeniyledir. Pekin'in bu uzun vadeli ve küresel faaliyetleri değerlendirildiğinde Koreler arası çatışmada bir aktör olması çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin çalışmamızın en önemli aktörlerinden biri olması nedeniyle onun sadece Koreler arası meseleye değil hem bulunduğu bölgeye hem de küresel çapta uyguladığı politikalar ve bakış açısı çok önemlidir. Ayrıca Kore çatışmasıyla ilişkisi diğer ilişkilerin ve büyük güçlerle mücadelesinin bir parçasıdır. Çin özellikle Soğuk Savaş'tan dünyanın en büyük ve etkili güçlerinden biri olarak çıkmıştır. Tabii 2000'li yıllardan sonra Çin ekonomik büyümesiyle dünya politik-ekonomisinde daha fazla söz sahibi bir ülke olmakta ve ABD ile mücadele etmektedir.

Çin'in ABD ile mücadelesinin en önemli noktalarından birini enerji politikalarıdır. Çin, enerjisinin çok büyük bir kısmı neredeyse %90'ını deniz yoluyla elde etmekte ve bu durum ABD'nin önemli gücünün ve etkisinin bulunduğu deniz yollarında Çin'in enerji güvenliğinin tehlikeye atmaktadır.³²⁴ Kore Yarımadası'nın stratejik konumu açıklandığı kısımda, yarımadanın bu deniz yollarının önemli bir

³²³ Blain Harden, "Overtures to China may Signal Opening of North Korea's Economy", **Washington Post**, 2 April 2010, (Çevrimiçi) http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/04/01/AR2010040101244.html?wpisrc=nl_pmheadline&noredirect=on, 9 Aralık 2018; Russell Hsiao, "Strategic Implications of China's Access to the Rajin Port", **China Brief**, C. 10, No: 2, 2010, s. 1-3, (Çevrimiçi) https://jamestown.org/wp-content/uploads/2010/03/cb_010_45.pdf?x87069, 9 Aralık 2018.

³²⁴ Çin'in 1990-2010 yılları arasındaki enerji politikaları için bkz.: R. Kutay Karaca, "Çin'in Değişen Enerji Stratejisinin Dış Politikasına Etkileri (1990-2010)", **Uluslararası İlişkiler**, C. 9, No: 33, Bahar 2012, s. 100.

noktasını oluşturduğuna değinilmişti. Yarımada, Çin için denize açılan önemli bir kapıdır. Çin burayı kaybetmemek için mücadele etmektedir.

Çin, cumhuriyet tarihinde şu anda da çok sıkı bir şekilde uygulanan politikaların ana hatlarının tamamı neredeyse Mao Zedung döneminde oluşturulmuştur. Konumuza ilişkin ana çerçeve de yine aynı dönem ortaya konulmuştur. 29 Eylül 1949 tarihinde Komünist Parti lideri Mao Zedong'un açıkladığı barışçıl içinde bir arada yaşama ilkeleri (*principles of peaceful coexistence*) Çin'in belirttiğimiz politikasını göstermesi bakımından aydınlatıcıdır. Bu politika çerçevesinde belirlenen beş ilke şunlardır: Teritoryal bütünlük ve egemenliğe karşılıklı saygı, tarafların iç işlerine karışmama ve müdahale etmeme, eşit ve karşılıklı yarar gözetme ve barışçıl işbirliği. Savaşın hemen sonrası Kasım 1953 yılında Kim Il Sung'un Pekin'e gönderdiği heyet uzun dönemli askeri, ekonomik ve kültürel işbirliğini içeren anlaşma yapmış; böylece Çin-Kuzey Kore ilişkisi pekiştirilmişti.

Çin bu politikasında resmi bir şekilde bunları belirtmiş olmasına rağmen tarihsel süreç içerisinde ulusal çıkarı gereği bundan bazı sapmalar da göstermiştir. Çalışmamız Çin'in bu değişiminin; özellikle Başkan Xi Jinping döneminde çok yoğun bir şekilde uygulanan ve bir yandan da devam eden liberal politikaların gösterilmesi açısından da değerlendirmiştir. Çin bir kolu Afrika'ya kadar uzanan ABD ile küresel düzeyde mücadelesini sürdürürken Şangay İşbirliği Örgütü'nde de Rusya ile açıklanmamış bir mücadele içerisinde. Çünkü Çin'in Orta Asya'da hızlı bir şekilde ilerlemesinin önündeki en büyük engellerden biri de Rusya'dır. Çalışmamızın esasında Kuzey Kore'nin destekçileri olarak gösterilen Çin ve Rusya arasında da Kore Yarımadası için de bir mücadele olması çatışmayı daha karmaşık hale getirmektedir. Ne Rusya ne de Çin yarımada da iki tarafın da tek güç olarak kalmasını istememektedir. Bu noktada "dış aktörler kim, çıkarları ne ve bu çıkarları için çatışma sürecinde neler yapıyorlar?" soruları daha fazla anlam kazanmaktadır.

Çin'in Koreler arası çatışmaya dahil olmasının belki de çok tartışılmayan ama dikkat edilmesi gereken önemli sebeplerinden biri; onun coğrafi olarak yakınlığı

sebebiyle Kuzey Kore yönünden gelecek saldırılara açık olmaktan çekinmesidir.³²⁵ Yarımada vuku bulacak bir savaşın onu da içine çekecek olması Çin'in öncelikli kaygılarından. Bu açıkça bir güvenlik endişesidir ve böyle bir çatışmaya yakın devlet için oldukça anlaşılırdır. Kuzeydoğu Asya haritası düşünüldüğünde durum zaten açık bir şekilde kendini gösterir.³²⁶ Bu durum jeopolitik meselelerle de ilgilidir. Devletlerin mevcut konumları onları bazı davranışları, biraz da zorunlu olarak yapmalarına neden olmakta ya da onların davranışlarını etkilemektedir.³²⁷

Kuzey Kore ile önemli bir sınırı olan Çin'in bu endişeleri taşıması İkinci Dünya Savaşı'na kadar gitmektedir. Lyle J. Goldstein'in **The National Interest**'de yazdığı makalede Çin'in coğrafi olarak Kuzey Kore'den gelecek saldırılara karşı tepki vermesi durumunda, nasıl askeri çalışmalar ve planlar yaptığını Çin kaynaklarına dayanarak vermektedir.³²⁸ Çin burada askeri olarak yığınaklar yaptığı ve güvenlik çemberi oluşturduğu gibi nükleer bir saldırıya karşı da önemli tedbirler almaktadır. Diğer taraftan ABD'nin Güney Kore ve Japonya ile Çin'in burnunun dibinde askeri tatbikatlar yapması ülkede güvenliğe verilen önemi artırmaktadır. Uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanında çalışan bazı araştırmacılar tersini iddia etse de güvenlik konusu önemini korurken, devletlerin tepkileri aynı kalmaya devam etmektedir. Bu anarşik (hijerarşik değil) uluslararası sistemin sonuçlarından biridir. Koreler arası bir güvensizlik Çin gibi bir küresel gücün tedbirler almasına ve büyük güçler mücadelesinde yerini korumasında itici güç olmaktadır. Koreler arasında birleşme ya da bir tarafın dağılması, Çin'in yükselişi halen taraflar arasında güvensizliğe sebep olmaktadır.³²⁹

Bunların yanında Çin için Kuzey Kore bir güvenlik meselesidir, ABD'nin oradaki varlığına karşı bir tampon bölgedir. Dünya tarihine bakıldığında devletlerin

³²⁵ Çin ve Kore arasında 1420 km'lik bir sınır vardır.

³²⁶ Harita koyalım

³²⁷ Montesquie'nün **Kanunların Ruhu Üzerine** çalışması bu noktada açıklayıcı olacaktır.

³²⁸ Lyle J. Goldstein, "America Should Not Play Smallball at the Singapore Summit", **National Interest**, (Çevrimiçi), <http://nationalinterest.org/feature/america-should-not-play-smallball-the-singapore-summit-26019>, 2 Haziran 2018.

³²⁹ Yu Xintian, "China and Northeast Asian regional security cooperation", **Asia-Pacific Review**, C. 12, No: 2, 2005, s. 37. s. 30-38

kendilerini daha güvende hissetmeleri için bir tampon bölgeye ihtiyaç duydukları görülür. Bu durum gelişen teknolojiyle etkisini kaybetse de devam etmekte, gelecekte de edecektir. Çin için de Kore *cordon sanitarie* olarak görev görmektedir.³³⁰ Samuel Kim'in de üzerinde durduğu gibi Kore Yarımadası, Çin'in için güvenlik çevresi olarak görülmüştür.³³¹ Tehlike Japonya'dan gelmese de ABD'den gelebilme ihtimal dahilindedir. Bu noktada Çin'in ikircikli tavrı kendi ulusal çıkarı için uygundur. Kendi kontrolü altında ve ona bağlı bir Kuzey Kore, Çin'in güvenliği için hayatidir. Buna ek olarak Çin Myanmar, Kamboçya ve Bangladeş'e de yatırımlar yapmaktadır.³³² Böylece çevresel hakimiyetini de tahkim etmektedir.

Bunlara ek olarak Koreler arası meselenin en önemli gündem maddesi olan nükleer silahlara sahip bir Kuzey Kore'nin oluşmasında Çin'in çok önemli etkileri olmasıdır.³³³ Tabii Çin kendi menfaatleri açısından bunu yapmıştır ancak gerekir sınırına bu kadar yakın bir bölgede böyle bir nükleer bir gücün olması onu dolaylı da olsa etkilemekte ve çatışma Çin için birincil önemde askeri güvenlik konusu olmaktadır.

Çin Kuzey Kore yukarıdaki desteklerinin yanında BM nezdinde Kuzey Kore'ye nükleer silahlar geliştirdiği için uygulanan yaptırımları desteklemesini nasıl değerlendirilmelidir? Konu Çin'in ulusal çıkarları bağlamında değerlendirildiğinde bu durum gayet açıktır. Çin BM'nin yaptırımlarını destekleyerek uluslararası alandaki meşru yerini korumak noktasında küresel kamuoyuna mesaj vermekte, diğer yandan da Kuzey Kore'yi desteklemekte ve yaptırımları delmektedir. Sistem bir yandan Koreler çatışmasının devamı sağlamakta; büyük güçlerin mücadelesi de bunun yolunu açmaktadır. Çin tansiyonu yüksek olan bir olan bölgede kendi kontrolünde bir aktöre destek vererek Soğuk Savaş'ta SSCB'nin yaptığı gibi bir uydu devlet oluşturmaya

³³⁰ Kim, **The Two Koreas ...**, s. 7.

³³¹ Kim, **The Two Koreas ...**, s. 53.

³³² Dominic Faulder-Kenji Kawase, "Cambodians wary as Chinese investment transforms their country", **NIKKEI Asian Review**, 18 Haziran, 2018, (Çevrimiçi), <https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Big-Story/Cambodians-wary-as-Chinese-investment-transforms-their-country>, 5 Haziran 2019.

³³³ Mark E. Manyin, **Foreign Assistance to North Korea**, Washington, DC: Library of Congress Congressional Research Service, 2005.

çalışmaktadır. Fakat bu karşılaştırma o dönemin şartları dikkate alarak değerlendirilmelidir. Kuzey Kore iki kutuplu dönemin uydu devletlerinde olduğu kadar bağımlı değildir.

Koreler arası kriz özellikle Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirme meselesinin Çin üzerinde önemli etkileri olmuş ve dolaylı olsa da onun politikalarında değişiklikler yapmasına neden olmuştur. Uluslararası alanda karışmazlık ilkesi 1993-1994 Kuzey Kore'nin ilk nükleer kriziyle ve ardından da 2002 yılında da Kuzey Kore'ye karşı ekonomik olmak üzere uygulanan yaptırımlara karşı aldığı tavırla değişmeye başlamıştır.³³⁴ Bu durum Çin'in özellikle 2000'li yılların başında açık bir hale gelen daha aktif ve küresel eksenli politikalarıyla da örtüşmektedir. Çin'in politikalarının geçirdiği bu değişimleri felsefesiyle birlikte anlatan kitabında Henry Kissinger "ejderhanın" zamanını beklediğini ve vakti geldiğinde uyanacağını belirtmiştir.³³⁵ Çin zamanını mı beklemektedir? Yoksa zamanı gelmiş midir? Çin'in Sun Tzu felsefesi ve sakin politikalar izlendiği de bir gerçektir.

Suisheng Zhao gibi Çinli yazarlar da Kissinger'la ortak bir görüşü paylaşmaktadır: Çin Soğuk Savaş'tan beri Deng Xiaoping'in "taoguangyanghui (韬光养晦) politikası uygulamaktadır; yani daha düşük seviyede kalma ve ulusal gücü geliştirme.³³⁶ Jia Qingguo da Çin eski başkanlarından Jiang Zemin'in çok kutuplu sistemde "işbirliğini güçlendirmek ve çatışmadan kaçınma" (增加信任, 减小麻烦, 加强合作, 不搞对抗) politikasını kullanarak hegemon güçle yaşamaya değindiğini belirtir.³³⁷ Öyle ki ABD'nin bazı politika çıktılarına ve olaylara Çin tarafından tepki verilmemiştir. Mesela 1989 yılında Tiananmen Meydanı'nda yaşanan olaylar üzerine

³³⁴ Mehmetçik, Belder, **a.g.e.**, s. 5.

³³⁵ Çin'in stratejisinin felsefi alt yapısı için bkz.: Henry Kissinger, **Çin-Dünden Bugüne Yeni Çin**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2015, s. 40-58.

³³⁶ Suisheng Zhao, "A New Model of Big Power Relations? China-US strategic rivalry and balance of power in the Asia-Pacific", **Journal of Contemporary China**, C. 24, No: 93, 2015, s. 378.

³³⁷ Jia Qingguo, "Learning to live with the hegemon: evolution of China's policy toward the US since the end of the Cold War", **Journal of Contemporary China**, C. 14, No: 44, 2005, s. 395.

ABD'nin yaptırımlarına, yine ABD'nin 1999 yılında kazara Çin elçiliğini bombalaması, ABD'nin US EP-3 gözlem uçağına 2001 yılında karşılığın verilmediğı gibi ayrıca Başkan Jiang döneminde de bekleme politikasının devam ettiğini göstermektedir.³³⁸ Fakat ejderha uyanmıştır ve yükselmektedir; Kore Yarımadası'ndaki çatışma da bu noktada çok farklı bir boyuta gitmektedir. 2009 yılındaki ekonomik krizden sonra Çin'in bu yeni durumu daha çok görülmüştür. Aynı yıl Başkan Wen Avrupa'da yaptığı açıklamada barışçıl ve işbirlikçi bir büyük güç olduklarını beyan etmiştir. Çin resmi yayın organı **Xinhua**'da, Çin büyük güç olarak belirtilmesine rağmen İngilizce tercümelerinde sadece ülke olarak çevrilmiştir.³³⁹ Bu örnek Çin'in diğer ülkelerin dikkatini çekecek söylemlerden kaçındığını göstermektedir.

Çin'in son yıllarda daha fazla önemini arttıran ve yukarıda da belirtildiğı üzere onun sorumluluk alma meselesi ön plana çıkmaktadır. ABD bu durumu Çin üzerinde baskı kurmak ve dünya kamuoyunu, Çin'i üstüne düşeni yapmamakla suçlayarak kullanmaktadır. Bu duruma yönelik iki soru özellikle Çin'in önemli bir gücü olmasına rağmen etkisiz kaldığı yönündeki algıyla da oldukça gün yüzüne çıkmaktadır: "Çin neden Kuzey Kore'yle ilgili meselelerde daha fazla sorumluluk almıyor?", bir diğer önemli soru da "Çin neden Kuzey Kore'nin nükleer silah programını durdurmuyor?"³⁴⁰ Birinci Bölüm teritoryal bir çatışmaya müdahale edilirken ulusal çıkarın ne kadar önemli olduğu üzerinde durulmuştur. Çin, Kore Yarımadası'nın bölünmesinden bu yana ortaya çıkan çatışmanın sona ermesinde özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra büyük bir rol yüklenmeye çalışmıştır.

Çin'in perspektifinin ne olursa olsun Koreler arası çatışmada çok önemli bir yere sahip olacağı ortadadır. Tabii ki Çin'in bu konuya dair herhangi bir politika üretmemesi de beklenmemektedir. Kuzeydoğu Asya'da güç ilişkileri ve Çin'in o bölgedeki etkisi ekonomiden siyasete, kültürden teknolojiye çok baskındır. Bu

³³⁸ Zhao, **a.g.e.**, s. 379.

³³⁹ Zhao, **a.g.e.**, s. 379.

³⁴⁰ Ying, **a.g.e.**, s. 1.

çerçevede büyük güçler ABD dahil olmak üzere diğer küresel ve bölgesel güçler Çin'i yakın takip etmektedir. Çalışmada Çin'in bir dış aktör olarak incelenmesinin sebeplerinden biri budur. Diğer taraftan Çin aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde inceleneceği üzere küresel mücadele de (2017 yılı sonu ve 2018 yılında) özellikle Trump yönetiminde gittikçe daha çok görülen gümrük tarifeleri üzerinden önemli bir ticari savaşa da girmiştir. Kuzey ve Güney Kore gayet etkili güçleri olan ülkelerdir. ABD-Çin mücadelesi, ABD'nin AB ve NATO ile olan ilişkilerini ve tabii ki Koreler arası çatışmayı da etkilemiştir.

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping 2014 yılında Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı'ndaki konuşmasında ABD'nin içinde olmadığı bir yapı çizmiştir, bu yapıda bütün Orta Asya ülkeleri, Güney Kore, Rusya, İran ve Türkiye gibi ülkeler vardır.³⁴¹ Buna karşılık Japonya başbakanlarından Abe, ABD'nin etrafında ve Japonya'nın kilit bir rolde olduğu bir plan çizmiştir.³⁴² Bölgedeki gerilimin görülmesi açısından bu örnekler oldukça açıklayıcı olmuştur. Dış aktörler Koreler arası çatışmadan bağımsız ama oradaki olumsuz bir durumun etkileyebileceği planlar yapmışlardır. Bölgesel dış aktörlerimizin arasındaki çatışma da bütün politikalara yansımıştır.

Uzun vadeli politikaları dikkate alındığında Çin'in uluslararası alanda aktif olması ve işbirliği yapması onun çıkarlarıyla uyum içerisindedir.³⁴³ Fakat Çin kendi çıkarına uygun olduğu sürece uluslararası işbirliğine devam etmiştir. Aksi halde hem bölgenin hem de dünyanın önemli bir aktörü olarak tavrı ve politikaları değişmiştir.

Kuzeydoğu Asya'daki durum uluslararası sistemdeki bir devletin prestijiyle de ilgilidir. O devlet küresel çapta bir devlet olan Çin olunca konu önemini bir kez daha artırmıştır. Çin gibi bir ülke en büyük rakibi ABD'nin kendi bölgesinde şu andaki etkili

³⁴¹ Xi Jinping, "New Asian Security Concept for New Progress in Security Cooperation", **Remarks at the Fourth Summit of the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia**, Shanghai, 21 Mayıs 2014.

³⁴² Casarini, **a.g.e.**, s. 5.

³⁴³ Lee Kihyun, Jangho Kim, "Cooperation and Limitations of China's Sanctions on North Korea: Perception, Interest and Institutional Environment", **North Korean Review**, C. 13, No: 1, 2017, aktaran; Mehmetçil, Belder, **a.g.e.**, s. 5.

olmasını tabii ki olumlu karşılamayacaktır. Çünkü bu durum Çin'in Afrika'dan Avrupa'ya kadar yaratılmaya çalışan güçlü algısını zayıflatır ve hayati ihtiyaçlarını (enerji ve hammadeler başta olmak üzere) olumsuz anlamda etkiler. Onun küreselleşme ve imparatorluk kurma amacına yönelik olarak da bölgesinde bir stabilite ve başka ülkelerin aktif olmasını istememesi Kore Yarımadası'ndaki çatışmayı daha karmaşık bir hale getirmektedir. Bu durum ABD'nin Monroo Doktrini'nini anımsatmaktadır.

Bu çerçevede Doğu Asya'da bir "Çin Barışı"ndan (*Pax Sinica*) bahsetmek ne kadar doğrudur? Çin'in sağladığı bir barış olduğunu iddia etmek beraberinde soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Oishi Furuoka ve Fumitaka Furuoka'nın belirttiği gibi 1979'dan sonra büyük çaplı bir silahlı çatışma yaşanmamıştır ancak bölgenin de tamamen bir barış içinde olduğunu söylemek yanlıştır.³⁴⁴ Bu çalışmada incelenen Koreler arası çatışma gibi Güney Çin Denizi'ndeki çatışmalar, Vietnam'ın durumu gibi örnekler tam anlamıyla bir Çin Barışı'ndan bahsedilmesini engellemektedir. Ancak bu çalışmada iddia edildiği gibi bölgede Çin'in etkisi ve politikalarıyla var olan bir istikrarın, bu anlamda bir barışın yaşandığı da görülmüştür. Tabii bu stabil durum, teknik tabiriyle statükonun Hans Morgenthau'nun da belirttiği gibi güç faktörüyle elde tutulan ve bölgedeki güçlü aktörün çıkarını koruyan bir durumu ihtiva etmektedir.³⁴⁵

Çin'in barışını, bir anlamda Asya'dan yayılan hegemonya kurma girişimi olduğunu iddia edenler araştırmacılar da vardır. Kuşak Yol Projesi adıyla Çin'in belirlediği bu makro politikanın uygulanması; ekonomik ve askeri güçle doğrudan ilgilidir. Ancak Çin'in bu makro politikası sadece ekonomik değildir; Deng Şioping başkanlığı döneminde temelleri atılan küresel çaptaki politikaların devamıdır.³⁴⁶ Tabii bu durumda Pax Americana, yani Amerikan Barışı ile bir çatışma ve nüfuz mücadelesi içine girileceği açıktır. Hatta Çin özellikle Orta Asya'da Rusya ile bir nüfuz

³⁴⁴ Oishi, Fumitaka, **a.g.e.**, s. 95.

³⁴⁵ Morgenthau, **a.g.e.**

³⁴⁶ Ragıp Kutay Karaca, **Çin, Kuşak Yol ve Türkiye**, Diplomasi Araştırmaları Derneği, DARD Raporları 1, Bursa, 17 Temmuz 2019, s. 6.

mücadelesine de girmiştir. Koreler arası çatışmayı etkileyen konulardan biri de budur. Tabii bölgesel yakınlıktan doğan mücadeleler yanında küresel mücadeleler de başlamıştır. Yunanistan'da Pire Limanı, Suriye'de Hayfa Limanı 2020'den sonra Çin'in işletmesine girmek üzere anlaşmalar imzalanmıştır. Bu gibi adımlar ABD'ye hem Avrupa'da hem de Akdeniz'de önemli darbeler vurmuştur. ABD'nin NATO ve AB ülkeleriyle ilişkisini olumsuz etkilemekte hatta NATO'nun coğrafi sınırlama konseptini bile değiştirebilecektir. NATO'nun 2019 yılında Londra zirvesindeki sonuç bildirgesinde Çin'e bir tehdit olarak tanımlanmamış ama ön plana çıkarılmıştır.³⁴⁷ Bütün bunlardan bağımsız bir Koreler çatışması düşünülmesi; konunun yanlış tahlil edilmesine sebep olabilmektedir.

Çin'in uyguladığı bu Doğu Asya tarzı çatışma yönetimini, Güney Çin Denizi'nde olduğu gibi Kore Yarımadası'nda uygulamak maalesef o kadar kolay olmayacaktır.³⁴⁸ Çünkü ABD'nin düşman olarak tanımladığı Kuzey Kore yarımadadır. Bu durumda Çin'in kendi politikalarını uygulamasında diğer bölgelerde örneğin Güney Çin Denizi'ndeki gibi rahat davranamayacaktır. ABD de bunu engellemek için bölgedeki ittifaklarını derinleştirmektedir.

Diğer taraftan Çin'in bir yükseliş içerisinde olduğunu belirtmiştik. John Mearsheimer'in tartıştığı "Çin barışçıl bir şekilde yükselebilecek mi?" sorusunu da değerlendirilmelidir. Öyle ki Çin'in bölgedeki olumsuz tavrı Koreler çatışmasının seyrini doğrudan değiştirmektedir. Bu soruya Mearsheimer'in cevabı olumsuzdur, bu çalışmanın iddiası da bu yöndedir. Ancak bundan kasıt Çin'in çok büyük bir savaş çıkaracağı değil, fakat kendi statükosunu ve bölgesel emperyalizmini yerleştirene kadar yayılmacı olacağıdır. Küresel bir güç olmak isteyen Çin, ABD gibi insanlara yeni fırsatlar sağlayabilen ve öyle bir misyonu olan bir ülke olabilecek mi ya da buna gerek var mı? Çin'in gücü biraz da geleneklerinden gelmektedir. Bu durum, onun çatışmalara karşı kullandığı strateji ve araçları da farklılaşmaktadır. Burada Çin'in

³⁴⁷ Zirve çıktısının özellikle 6. maddesi Çin'in yükselen gücüne vurgu yapmaktadır. NATO, **London Declaration**, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm, 5 Mayıs 2020.

³⁴⁸ Oishi, Fumitaka, **a.g.e.**, s. 96.

Batılı bakış açısıyla oluşturulan kötü bir tasviri de vardır. Çin, Batı ile kültürel, siyasi ve toplumsal başta olmak üzere çok önemli farklar olduğu açıktır.³⁴⁹ Farklı dünya görüşlerinin olması çatışmalara da farklı bakış açıları geliştirilmesine de sebep olacağından önemlidir. Çin değerlendirilirken farklı bakış açılarını dikkate alınmıştır.

Çin'in, Koreler arası çatışmanın çıkmasındaki rolü nedir? Çin bir dış aktör olarak Kore Yarımadası'ndaki çatışmanın çıkmasında ve devam etmesinde etkili olmuştur. Kore Savaşı'nda, kuzeyin destekçisi olarak savaşın içindedir. Tabii bu etkisi savaştaki rolüyle sınırlı kalmamış; daha sonrasında sorunun kronikleşmesinde devam etmiştir. Hem Korelerle ilişkisi hem de ele alınan diğer dış aktörlerle ilişkisi de çatışmayı yönlendirmiştir.

Burada bir parantez açmak yerinde olur. Dış aktörlerin teritoryal çatışmaya mücadelesini incelenmektedir. Fakat bu aktörlerin sadece birbirleriyle olan ilişkilerinin yanında çatışmanın birincil aktörleri ve bir dış aktörün ilişkileri de doğrudan diğer dış aktör ve/veya aktörlerin mevzubahis çatışmaya olan politikalarını değiştirebilmektedir. Örneğin Pekin 2010 yılında Güney Kore ve ABD arasında gerçekleşen askeri tatbikata beklenmeyen bir şekilde daha saldırgan bir tavır almıştır.³⁵⁰ Bunun bir nedeni dış aktörün makro seviyedeki politikasındaki değişimdir.

Bütün bunlar ışığında Çin ne yapmak istemektedir? Bölgesinde “kendi Monreo Doktri'nini” mi ilan etmeye çalışmaktadır? Yani Çin Kore Yarımadası'ndaki çatışmanın yanında Tayvan ve Doğu Türkistan gibi bölgelerde mücadele etmekte, bu bölgelerin ulusal çıkarlarıyla doğrudan ilgili olduğu üzerine açıklamalarda bulunmaktadır.³⁵¹ Bu konuların bir bütünsellik arz ettiği ortadadır. Dolayısıyla Koreler arası çatışma bunların en önemlisi olarak Çin'in gündeminde kalmaya devam etmektedir.

³⁴⁹ Kissenger, **a.g.e.**, s. 22.

³⁵⁰ Zhao, **a.g.e.**, s. 380.

³⁵¹ Wu Xinbo, “Forging Sino-US partnership in the 21st century: opportunities and challenges”, **Journal of Contemporary China**, C. 21, No: 75, 2012, s. 393.

Yukarıdaki konulara ek olarak Çin, Güney ve Doğu Çin denizindeki hakimiyetini genişletmek istemekte, petrol arama çalışmaları yapmakta Vietnam’la sorunlu bölgelerde de bunu gerçekleştirmekte, Filipinler’in resiflere ilişkilerini engellemeye çalışmakta, yine tartışmalı bölgelerde yapay adalar kurmakta, Diaoyu/Senkaku Adaları üzerinde Japonya’nın uçuş faaliyetlerini engellemeye çalışmakta, Hava Savunma Kimliği Bölgesi (*Air Defence Identification Zone-ADIZ*) olarak çevirilebilecek bir sistem kurmakta, buna Güney Kore’nin Socotra Kayası olarak bilinen ve Çin tarafından Suyan Kayası olduğu iddia edilen bölgeyi de dahil etmiştir.³⁵²

Bütün bunlar birçok tartışmalı bir teritoryal alanda Çin’in Güney Kore ve Japonya dahil olmak üzere diğer bölge ülkeleriyle karşı karşıya gelmesine sebep olmaktadır. Diğer taraftan “Çin, ABD gibi kendi yakın çevresinde bir Çin Monreo Doktrini’ni mi iddia etmektedir?” sorusunun cevabına gelindiğinde; Çin kendi hakimiyet bölgesini belirlemekte bu yüzden Koreler arası çatışma gibi birçok çatışma da çok bileşenli denklem içerisine girmektedir. Çatışmalı durumlar için en son istenecek noktaların başında gelen durum ortaya çıkmaktadır.

Buna destek olacak açıklamalar Çin’in üst düzey yetkilileri tarafından yapılmaktadır. Başkan Xi, 2014 yılında Şangay’da gerçekleşen Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı’nda (AGİK) Asya’nın güvenlik problemlerini Asya’nın kendisinin çözeceğini, Amerikasız bir yeni güvenlik konsepti kurulacağı ilan etmiştir. Zaten “Amerika’yı Asya’dan kovma”, Çin dış politikasında “Amerikansızlaşma” (去美国化) gibi kavramlar popüler hale gelmiştir.³⁵³ Tahmin edileceği gibi Rusya ve İran AGİK’e üyeyken ABD’nin Pasifik’teki müttefikleri Japonya, Singapur ve Filipinler üye değildir.

Çin’in diğer aktörlerle ve Korelerle ilişkisi göz önüne alındığında önemli bir aktör olduğu açıktır. Çatışmayı doğrudan etkilemekte ve birincil taraflar kadar etkili

³⁵² Çin’in adalardaki askeri üs faaliyetleri için yukarıda ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

³⁵³ Zhao, **a.g.e.**, s. 382.

olmaktadır. Birincil taraflardan birinin Çin'e sınırının olması ve yine Çin'in küresel ölçekte bir devlet olması çatışmaya daha fazla değer vermesinin sebebidir. Diğer taraftan Çin çatışmanın başlamasından bu yana önemli dış aktörlerden biri olarak hareket etmeye devam etmektedir.

Çin, tarihi, kültürü, coğrafi durumu, demografisi, askeri gücü, siyasi durumu ve çok daha önemlisi ekonomi ve pazar gücü nedeniyle Kore Yarımadası'nda oldukça etkindir. Sadece dünyadaki en büyük nüfuslardan biri değil, etrafındaki ülkelerin nüfuslarından katbekat büyüktür, özerk bölgeleriyle beraber coğrafi alanı Kore Yarımadası'nı birkaç defa içine alabilmektedir, dünyanın ekonomik olarak en çok ve hızlı büyüyen ülkesidir, nükleer silahlara sahiptir, BM Güvenlik Konseyi'nde veto hakkına sahip, felsefesi geleneği ve tarihsel kökleriyle de büyük bir mirası vardır. Çin bu özellikleriyle ve politikalarıyla yanıbaşındaki bir çatışmaya sessiz kalmamakatadır. Ayrıca bu çatışma onun ABD ile olan mücadelesinin de önemli bir parçasıdır.

1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kore Yarımadası'nda Barışa Yönelik Politikaları

Koreler arası çatışmayı en yakından takip eden, bölgeye sınırı olması ve küresel çapta bir güç olması dolayısıyla Çin'dir. Bu çatışmanın ÇHC için neden bu kadar önemli olduğunu dair görüşümüzü göstermiş ve tartışmıştık. Bunun yanında çalışmanın teori ve metodoloji kısmını oluşturan Birinci Bölümde üzerinde durulduğu üzere teritoryal bir çatışmada, bu ister çatışmanın ortaya çıkması olsun, ister tırmanması olsun, isterse de yumuşaması ve çözümüne yönelik tutum, davranış ve politikalar olsun, önemli dış aktörlerden birinin somut olarak harekete geçmemesi ve somut adım atmaması da bir müdahale biçimidir. Bu devlet, Çin gibi büyük bir güç ise çatışmaya dair her söylem, politika ve çatışmayla ilgili durumlara sessiz kalması ayrıca önem arz etmektedir. Bölüm içersinde “Çin'in Kore çatışmasında barışa yönelik rolü nedir?” ve “Buna yönelik politikaları nelerdir?” soruları cevaplanmıştır.

Bunun yanında ana soru: “Çin'in Kuzeydoğu Asya'da barışı olumlu etkisi olabilir mi?” olarak belirlenmiştir. Asya-Pasifik, Soğuk Savaş'tan sonra sonra

dünyanın önemli merkezlerinden biri olmuştur. Çin'in ticari kapasitesi, ABD ve Batı'nın Asya ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerinden daha fazladır.³⁵⁴ Bu durumda Çin'in Kore Yarımadası'ndaki birçok aktörün katıldığı çözümü zor çatışmada etkisi artarken bir yandan da hareket alanı sınırlanmaktadır, bölge ülkeleriyle olan karşılıklı bağımlılık korelasyonu artmaktadır.

Bir önceki bölümde incelendiği gibi Çin bölgede büyümeye devam etmekte ve bölgede halihazırda konuşlu olan küresel güç, yani ABD ile mücadele edecektir.³⁵⁵ Ek olarak Çin'in Doğu ve Güney Çin Denizi'ndeki yayılma politikaları daha fazla göstermektedir. Çin'in bu politikalarına karşı, ABD'nin cevabı ne olacaktır? Bölgede ve küresel çapta durumu etkileyecek olan, bu sorunun cevabıdır. ABD, Çin'in yayılmacılığına karşı askeri (fili olarak sıcak bir çatışmaya girmeseler de güç gösterisi devam etmektedir), ekonomik ve siyasi olarak cevap vermektedir. Çin'in, Doğu Çin Denizi'nde ortaya koyduğu hava savunma sahasını (*Air Defense Identification Zone*) açıklamasından sonra ABD B52 bombardıman uçaklarını bölgeye göndererek cevap vermiş, Filipinler'le 10 yıllık savunma anlaşması imzalanmış, Senkaku/Diaoyu Adaları çatışması bağlamında Japonya ile yapılan Güvenlik Antlaşması'nın 5. maddesini anımsatmıştır. Bölgedeki iki büyük güç arasındaki gerginlik diğer devletler arasındaki ilişkileri etkilediği gibi Koreler arasındaki ilişkiyi de doğrudan etkilediği bu örnek olaylardan da görülmektedir. “Dış aktörlerin kendi aralarındaki mücadeleler teritoryal çatışmalara nasıl yansır?” sorusunun cevabı bir anlamda buradadır. Bütün bunlar Çin'in bölgeye yönelik barışçıl politikalarını da etkilemektedir.

Çin çok eski bir mirası olan Roma İmparatorluğu gibi kültürel birleştiriciliği sağlayabilmiş bir devlettir. Çin'in kültürel, dini, felsefi ve ideolojik mirası çok güçlüdür. Konfüçyanizm, devletin bölgede önemli bir güç olması ve emperyal tarafı günümüzdeki politikalarının oluşmasının temelidir. Çok kutuplu uluslararası sistemde, Çin kültürel üstünlük sağlayabilecek mi, eğer bunu gerçekleştirirse Kore

³⁵⁴ Mark Beeson, “East Asian Regionalism and the End of the Asia-Pacific: After American Hegemony”, *Asia-Pacific Journal*, 2009, (Çevrimiçi) www.japanfocus.org/-Mark-Beeson/3008, 12 Eylül 2017.

³⁵⁵ Zhao, *a.g.e.*, s. 378.

Yarımadası'nda bunun yansımaları nasıl olacaktır? Açıktır ki Çin kendi bölgesinde, ve sınır komşusu olan Koreler üzerinde de kültürel nüfuz sağlamaya çalışmaktadır. Çin'in bu politikaları özellikle totaliter ve otoriter yönetim altında olan Kuzey Kore üzerinde olumlu etki yapabilecektir. Amerika ile mücadelelerinde, karşı taraf için olumsuz bir durumdur.

Çin, "Altılı Görüşmeler"de de görüldüğü üzere "arabulucu" (*mediator*) rolü oynamasının yanında BM'nin Güvenlik Konseyi üyesi olması sebebiyle Kuzey Kore'ye karşı olan yaptırımları uygulamak gibi bir sorumluluğu da olan bir devlettir. Bu durumda Çin'in Kuzey Kore'yle çok önemli ve çok boyutlu ilişkilerinin de olduğu dikkate alındığında konu daha karmaşık bir hale gelmektedir. Çin hem Güvenlik Konseyi'nin yaptırımlarını uygularken hem de Kuzey Kore'ye en çok yardım eden ve onunla ticaret yapan devlet olma konumu da sürdürmektedir.³⁵⁶

Altılı Görüşmeler'de ve sonrasında Kuzey Kore'ye karşı alınan kararlar ve yapılan görüşmelerde asıl gündem maddesi Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirme programıydı. 2018 yılının Haziran ayında ABD ve Kuzey Kore arasında yapılan Singapur zirvesinde de nükleer silahların Kuzey Kore'den derhal temizlenmeye başlaması ABD'nin öncelikli şartı olmuştur.³⁵⁷ Kore Yarımadası'ndaki nükleer silahların sadece ABD için öncelikli olmadığı belirtmiştik. Çin de yarımadanın nükleer silahlardan arındırılmasını önemli politikalarından biri olarak belirlemiştir.³⁵⁸ Ancak bu ne kadar uygulanmaktadır, bilinmemektedir. Çin'in bu amacını net bir şekilde gösteren bir politika ve davranışı da olduğu da söylenememektedir. Nükleer silahlara ilişkinin konunun açık bir şekilde "problem" olduğu ortadadır. Kuzey Kore hariç politikaları incelenen beş devlet de bu konunun çözülmesini istemekte ancak gereken

³⁵⁶ Daniel Wertz, "China-North Korea Trade: Parsing the Data", **38 North**, 28 Şubat 2020, (Çevrimiçi) <https://www.38north.org/2020/02/dwertz022520/>, 5 Mart 2020.

³⁵⁷ 12 Haziran 2018'de Singapur'da imzalanan antlaşmanın metni için bkz.: Joint Statement of President Donald J. Trump of the United States of America and Chairman Kim Jong Un of the Democratic People's Republic of Korea at the Singapore Summit (Çevrimiçi) https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/joint-statement-president-donald-j-trump-united-states-america-chairman-kim-jong-un-democratic-peoples-republic-korea-singapore-summit/?mod=article_inline, 12 Ocak 2018.

³⁵⁸ Ying, **a.g.e.**, s. 1.

adımlar maalesef atılmamaktadır/atılamamaktadır. Çünkü bahsi geçen devletlerin ulusal çıkarlarıyla paralel değildir.

Çin, Kuzey Kore'yle ikili, yoğun ve iyi ilişkilere sahip olsa da Kore Yarımadası'nın nükleer silahlardan arınmasını istemekte ve nükleer politikasına hâlâ sadık kalmaya devam etmektedir. Çin'in bu politikasının sebebi nedir? Nükleer açıdan Çin'i bekleyen başka bir tehlike var mıdır? Ancak Çin'in bu konuda net değildir ve çıkarları doğrultusunda politika üretmeye devam etmektedir. Aksi bir durumda Çin bilmektedir ki nükleer bir saldırı olursa ve savaş hali dışında bile iyi ihtimalle bir nükleer reaktör patlaması ve kazası dahi çok büyük felaketlere sebep olabilir. Çin'in bölgede barışa yönelik politika üretmek istemesinin nedenlerinden biri de budur.

Çin'in için Kuzey Kore üzerinden ABD ile dolaylı bir yarışın da devam ettiğini de görülmektedir. Daha doğrusu Çin ve ABD arasındaki mücadelenin bir boyutu da Koreler arası çatışmadır. Burada bu geniş bağlamı sunarken göstermeye çalışılan dış aktörlerin Koreler konusuna bakış açılarında nasıl bir çerçeve içinde kararlar aldığını göstermektedir. Aşağıda açıklanmaya çalışılan Çin'in makro politikası bu durumu daha açık bir şekilde göstermektedir.

Koreler arası çatışmada barışa dolaylı olarak olumlu etki sağlayacak ABD ile Çin arasında işbirliğini içeren ilişkiler de kurulmaktadır. 2005 yılında Kuzey Kore'nin karapara aklaması üzerine çıkan iddialara istinaden Çin, ABD ile işbirliğine gitmiş (Macau'daki Kuzey Kore hesaplarını dondurmış) bunun üzerine 2006 yılında Kuzey Kore yeni bir nükleer deneme yapmıştır.³⁵⁹ Çin'in uyguladığı yaptırımların Kuzey Kore tarafından nasıl ters etki yarattığı ve ABD ile bir işbirliğinde ise çok daha sert tepkilerin verilebileceği görülmüştür.

Çin özellikle son yıllarda gerçekleştirmeye çalıştığı Kuşak Yol politikası çerçevesinde Afrika, Orta Asya, Kafkasya ve dünyanın neredeyse her yeriyle ülkesini birleştirmeye ve bir “merkez” (*hub*) haline getirmeye çalışmaktadır. Pakistan üzerinden Karaçi Limanı'na bağlanan yol bunlardan sadece biridir. Çin'in enerji

³⁵⁹ Kong, *a.g.e.*, s. 78.

ihtiyacının büyük bir bölümünü ithal ederek karşılaması, durmayan ve hızla büyüyen sanayii dezavantajdır. Bu koşullar ve Çin'in amacı düşünüldüğünde kendi kontrolü dışında ve kontrol edilemez bir çatışma istememektedir. Özellikle yakın etki bölgesinde böyle bir durumu kabul etmesi zaten beklenemez. Aksi bir durumda uygulamaya çalıştığı küresel çaptaki politikalarının çok kötü bir şekilde etkileneceği açıktır. Kuzey ve Güney Koreler arasındaki bir mesele Çin için tabii önemlidir ama “Büyük Çin” için çok da önemli değildir. Çin yarımada barışa yönelik politika izlemesinin motivasyonlarından uzun vadeli politikalarıdır.

Bu ilişkiler ağının yansıması özellikle Kuzey Kore lideri Kim Jong-un ve ABD eski başkanı D. Trump arasında 2018 yılının Haziran ayında Singapur'da yapılan zirvede görülmüştür. ÇHC bu görüşmeye devlet politikası olarak karşı çıkmadığı gibi bunu destekler bir tavır almıştır.³⁶⁰ Aksi halde Trump ve Kim Jong-un arasında yapılacak zirvenin gerçekleşmesi pek mümkün gözüküyordu. Kim Jung-un ve Çin Başkanı Xi'nin zirve öncesi ve sonrası buluşması bile burada Çin'in ağırlığını gösteren net bir durumdur. Uluslararası ilişkilerde ve diplomaside bilindiği gibi bazen teamüller işlemektedir; bu durum da onlardan bir tanesiydi. Ancak ÇHC, ABD ve Güney Kore'de bu görüşmeye karşı çıkan kişi, grup ve partiler olmuştur. Bu ülke için farklı politik amaçların çatışmaya olan etkisini göstermektedir.

Çin diğer taraftan ABD, Japonya ve Güney Kore arasındaki müttefikliğe dikkat çekerek Kuzey Kore'ye destek olarak bölgede dengeyi sağlamak istemektedir.³⁶¹ Bu noktada çatışmanın tarafları arasında bir dengenin sağlanması da çatışmayı uzatabileceği gibi çözümü de beraberinde getirebilir. Yani Kuzey Kore'nin daha fazla zorlanarak barışa yönelmesi sağlanabilirdi. Tam aksi bir şekilde Kuzey Kore daha da sertleşebilirdi.

³⁶⁰ J. Korb Lawrence, “The Singapore Summit Surprise”, **National Interest**, 19 Haziran 2018, (Çevrimiçi) <https://nationalinterest.org/feature/how-the-singapore-summit-success-could-collapse-26338>, 3 Ocak 2019.

³⁶¹ J. C. Park, “Will Xi Jinping give up the Sino-North Korean alliance? The enhancement of status quo of Kim Jong-Un's parallel development policy”, **Journal of Asian Public Policy**, C. 9, No: 1, 2016, s. 1-13.

China National News haber sitesinde 2018 yılı Haziran ayı içinde yapılan görüşmelerde Çin için doğrudan görüşmelere katılmadığı “görünmez üçüncü taraf” olarak orada yer aldığı belirtilmiştir.³⁶² Çin için kullanılan bu tabir oldukça yerinde ve durumunu net bir şekilde açıklamaktadır. Çin meselenin dışında ama bir o kadar da içindedir. Ancak Çin’in olmadığı Koreler arası bir çatışma ya da barış düşünülemeyecektir.

Çin’i ilgilendiren önemli meselelerden birinin Kuzey Kore’den gelen göçmenler olduğuna değinilmişti. Her yıl çok yüksek sayıda insan Kuzey Kore’den Çin’e geçmekte ve bir kısmı tekrar geri döndürülmektedir. Kuzey Kore’nin dağıldığı bir senaryoda göçün yüksek oranda olması beklenmektedir. Çin’in Kuzey Kore’yi ayakta tutma nedenlerinden biri de budur. Bu ve diğer sebeplerden dolayı Çin’in Kuzey Kore nükleer konusuna karşı aldığı tavır yıllar içerisinde değişime uğramıştır. 2000’li yıllardan sonra Çin bu meselede artık bir arabulucu olarak hareket etmektedir. Öyle gözükmesi de çok güçlü ve aktif bir şekilde konuyla ilgilenmektedir. 21 Ekim 1994 tarihinde, Kuzey Kore’nin NPT’den ayrılacağına ilan etme girişimi üzerine ABD ile arasında bir taslak anlaşma (*agreed framework*) imzalanmıştı; Pyongyang bu anlaşmaya göre nükleer reaktör inşa etmesini durduracak, UAEK ile işbirliği yapacaktı.³⁶³ Buna ek olarak da Kore Yarımadası Enerji Geliştirme Kurumu (*Korean Peninsula Energy Development Organization-KEDO*) da anlaşmanın sürdürülmesi için oluşturulmuştu.³⁶⁴

Diğer taraftan eski ABD başkanlarından Bill Clinton dönemindeki çabalar maalesef sürdürülemedi. 2003 yılında ise Kuzey Kore’nin NPT’den çekilmesiyle beraber Çin bu sefer çok daha aktif bir şekilde konuyla ilgilenmeye başlamıştı. ABD’nin geri çekilmesi veya daha sert politikalar izlemesi Çin’in doğrudan lehine

³⁶² “China Watching Kim Trump Summitt Closely”, **China National News**, (Çevrimiçi) <https://www.chinanationalnews.com/news/257463400/china-watching-kim-trump-summit-closely>, 28 Haziran 2018.

³⁶³ Agreed Framework Between The United States Of America And The Democratic People’s Republic Of Korea, Cenova, 21 Ekim 1994, (Çevrimiçi) <http://www.kedo.org/pdfs/AgreedFramework.pdf>, 5 Ocak 2019.

³⁶⁴ Agreement On The Establishment Of The Korean Peninsula Energy Development Organization, (Çevrimiçi) <http://www.kedo.org/pdfs/EstablishmentKEDO.pdf>, 12 Ocak 2019.

olmaktadır. Ayrıca Çin, Kuzey Kore'ye yapılacak bir askeri müdahaleye tamamen karşıdır; bunu asla kabul etmeyecektir. Bunun yanında iki Kore arasında bir denge sağlamaya çalışmakla birlikte, Kuzey Kore'nin kendi nüfuzu altında kalması için politikalar üretmektedir. Bütün bunlara ek olarak Çin, Kore Yarımadası'nın nükleersizleştirilmesini istemenin yanında uygulamaların barış ve istikrarı tehlikeye atmasını da istemekte aynı zamanda Kuzey Kore'deki komünist rejimi korumaya çalışmaktadır.³⁶⁵

Çin'in Kuzey Kore'yi desteklemesinin ideolojik ve ulusal çıkarlarıyla ilgili sebeplerinin yanında stratejik sebepleri de vardır. Çin 2000'li yıllardan sonraki hızlı büyüme hamleleri ve uzun vadeli politikaları bunun ne kadar önemli olduğu açıkça göstermiştir. Diğer yandan Çin'in Kuzey Kore'yi desteklemesi ekonomik olarak en büyük ikinci partneri Güney Kore'yle ilişkilerini germekte, Japonya'yı da ABD'ye daha fazla yakınlaştırmakta ve mücadelesini daha da sertleştirmektedir. Kuzey Kore açıkça Çin tarzında bir reform girişimine karşı çıkmaktadır.³⁶⁶ Çin'in Kuzey Kore'nin ekonomik ve siyasi çevresini değiştirme noktasındaki çabaları 2009 yılındaki nükleer kriz sonrası ÇHC eski başkanlarından Wen Jiabo'nun Kuzey Kore'yi ziyaretinde ilk belirtilerini göstermiştir.³⁶⁷

Kitle imha silahları Çin'in kırmızı çizgisi olmasına rağmen 2013 yılında Kuzey Kore'nin üçüncü nükleer füze denemesinden sonra bile ekonomik ilişkiler devam etmiştir. 2015 yılındaki iki taraflı ticaret 5.170 milyon Amerikan dolarıdır ki bu tarihsel standartlara göre oldukça yüksektir.³⁶⁸ Başkan Xi liderliğindeki Çin, Kuzey Kore'nin Şubat 2013 tarihindeki nükleer füze denemesinden sonra BM yaptırımlarını daha güçlü bir şekilde (finansal etkileşimi ve işçilerin geçişini kısıtlama gibi) uygulamakla birlikte Çin özel ve yerel yatırımların devamını da sağlamıştır. Bu bir anlamda Çin'in yaptırımlarını zayıflatmasıdır. Çin ile Kuzey Kore arasında Kim

³⁶⁵ Kong, **a.g.e.**, s. 77.

³⁶⁶ Kong, **a.g.e.**, s. 80.

³⁶⁷ Adam Cathcart, "Revisiting Wen Jiabao in Pyongyang, October 2009", **SINO NK**, 10 Ocak 2009, (Çevrimiçi), <https://sinonk.com/2012/01/10/revisiting-wen-jiabao-in-pyongyang-october-2009/>, 3 Mayıs 2020.

³⁶⁸ Kong, **a.g.e.**, s. 78.

Chong-il yönetiminin (2009-2011) son yıllarındaki ticaret Kuzey Kore ticaretinin %60'ını oluşturmaktaydı. Bunlar bir dış aktörün çatışmalara ekonomik müdahalesini de göstermektedir.

Çin'in bir yandan ekonomik olarak daha liberal bir düzene geçmekte diğer taraftan Kuzey Kore'deki rejimin devamını sağlamaya çalışmaktadır. Buna ek olarak ekonomik olarak Kuzey Kore'nin de kendi gibi reformlar uygulamasını istemektedir. Çin'in ekonomik olarak güçlenmesiyle Kuzey Kore, ondan destek almaktadır.³⁶⁹ 2002-2005 yılları arasında ve 2012'den günümüze kadar ekonomik reformların yapılması, 2009-2014 arasında karşılıklı ticaretin artması ve Çin'in yatırımlar yapması, 1999-2011 yılları arasında düzenli liderler görüşmesi, 2003-2009 yılları arasında ise Altılı Görüşmelere katılması bunlara örnektir. Ek olarak 1995-1998 yılları arasında Kuzey Kore'de ortaya çıkan açlık ve kıtlık durumunda Çin yine yardımda bulunmuştur. Kuzey Kore ile Çin arasındaki ticaret Çin tarafından yapılan yatırımlarla artmaktadır. İki ülkenin sınırında 2010 yılında kurulan özel ticaret bölgesi neticesinde Kuzey Kore'nin Çin'e bağımlılığı artmıştır. Ekonomik yardımlar ve ilişkinin artması Pyongyang'ın rejim olarak daha az problem yaşamasına sebep olmakta, bu durum da sert politikalarını yumuşatmaktadır.

Çin yardımlarla neyi amaçlamaktadır, asıl hedefi nedir? Çin resmi kaynaklarından yapılan açıklamaya göre Kuzey Kore'nin güvenlik endişelerinin anlaşıldığı, 70 yıllık ilişkilerin daha güçlü devam ettirileceği ve yarımada da barışçı ilişkiler için yardımda bulunacağını belirtmiştir.³⁷⁰ Çin anlaşılmaktadır ki kendi çıkarlarıyla bölgede bir ABD hakimiyetinin önüne geçmeye çalışmaktadır. Burada bir kez daha görüldüğü üzere Koreler arası çatışma küresel çapta bir nüfuz mücadelesinin bir parçasıdır. Ayrıca bu durum büyük güçlerin buraya müdahalelerini çok hassas bir noktada sürdürmelerini sağlamakta ve çatışmayı uzatmaktadır. Bunlara bağlı olarak

³⁶⁹ N. Noesselt, "China's contradictory role(s) in world politics: Decrypting China's North Korea strategy", *Third World Quarterly*, C. 35, No: 7, 2014, s. 1307-1325.

³⁷⁰ "Xi, Kim hold talks, reaching important consensus" *Xinhua* (Çevrimiçi) http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/10/c_137732260.htm, 12 Ocak 2019; "Xinhua Headlines: Xi, Kim hold talks, reaching important consensus", 10 Ocak 2019, (Çevrimiçi) https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1628641.shtml, 12 Ocak 2019.

Çin askeri harcamalarına yıldan yıla artırmaktadır.³⁷¹ Tabii bu harcamalar sadece Koreler arası çatışmalara yönelik değildir ancak diğer ülkeleri de harekete geçirmektedir. ABD, Japonya ve Güney Kore bu askeri harcama ve yatırımlara karşılık vermekte ya da vermeye çalışmaktadırlar. Realistlerin vurguladığı temel prensiplerden biri de şekilde devreye girmektedir.

Y. S. Choo'nun da değindiği gibi Çin, Kuzey Kore'ye uyguladığı politikalarla bir yandan onun çökmesini engellemeye çalışırken bir yandan da çok güçlenmesini istememektedir.³⁷² Esasında Kuzey Kore'yi tamamen kontrol altında tutmak istemektedir. Aksi halde Çin, Kuzey Kore'nin kendi nüfuzundan çıkacağını ve daha rahat hareket edeceğini düşünmektedir. Tabii bölgenin diğer güçlü aktörlerinden Rusya'nın de oyunda yer alması ve Orta Asya'da aşikâr olmayan Çin ve Rusya arasındaki mücadele düşünülürse bu durum daha fazla anlam kazanmaktadır.

Koreler arası çatışmanın çözümünde Çin, Tayvan Boğazı ve Güney Çin Denizi'nde tecrübe ettiği Çin modeli uyuşmazlık çözümü yöntemini kullanabilecek mi?³⁷³ Bunun ne kadar başarılı olacağı tabii ki tartışılır ancak Koreler arası çatışmada bahsi geçen diğer çatışmalı bölgede olduğu gibi askeri faaliyetlerden ziyade ekonomik ve siyasi politikaları kullandığı ortadadır. Çin'in çatışma çözümlerinde Koreler arası çatışmada olduğu gibi ekonomik araçları daha fazla kullanmaktadır. Kuzey Kore'nin neredeyse Çin'e ekonomik anlamda bağımlı olması, Çin'in bölgeyi kontrol altında tutmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Çin, ABD gibi bölgesel çatışmalarda askeri araçlarını yoğun olarak kullanamamaktadır. Ancak son yıllarda çatışmalı bölgelerde askeri faaliyetlerini arttırmaktadır. Bunlar daha çok askeri tatbikat ve yadımlar şeklindedir. Bu doğrudan Çin'in bu alanda tecrübesinin az olmasından kaynaklanmaktadır, ancak böyle bir durumla karşı karşıya kaldığında askeri araçları kullanabilecektir.

³⁷¹ The State Council Information Office of the People's Republic of China, **China's National Defense in the New Era**, 2019, s. 22-35.

³⁷² Y. S. Choo, "Sino-North Korean relations in the post Kim Jong-Il era: US perspectives", **International Journal of Korean Unification Studies**, C. 21, No: 1, 2012, s. 108.

³⁷³ Oishi, Furuoka, **a.g.e.**, s. 99.

Global Times'ta yayınlanan bir yazıda³⁷⁴ “Çin’in nükleer silahları bırakması için baskı yapacağını ancak Kuzey Kore’nin ayakta kalması için çaba gösterileceği ve diplomatik yolların kullanılması için çalışılacağı açıklanmıştır.” Çin bu arada Şubat 2017-Aralık 2017 arasında Kuzey Kore’den kömür ithalini durdurduğunu açıklamıştır. Bu durum yukarıdaki açıklamayla da örtüşmektedir. Çin bu baskıları, Kuzey Kore’nin nükleer bilgiye ulaşması, Kim Jong-un farklı bakış açıları ve füzelerinin artık ABD’ye ulaşacağı gibi nedenler 2018’de görüşmelerde de etkili olmuştur.³⁷⁵

ABD, Kore Yarımadası’ndaki tutumlarını incelediğimiz kısımda Çin’den önemli beklentileri olduğunu belirtirmiştir. ABD’li yetkililer sadece Kore Yarımadası’nda değil Tayvan ve Doğu Çin Denizi’ndeki teritoryal çatışmalar, çevre ve iklim konusunda da sorumlu bir liderlik yapmasını istemekte; “onun Soğuk Savaş umacısına döndürülmesinin” pek işlerine yaramayacağını da belirtmektedirler.³⁷⁶ Burada ABD’nin kendisinin de sorumlu olduğunu, sorumluluktan kaçmaması gerektiği de ortadadır. ABD sorumluluğu üzerinden atmak, Çin’le mücadelesinde onu biraz sıkıştırmak için de Kuzey Kore kartını kullanmaktadır.

Çin Merkez Partisi Başkan Yardımcısı 2013 yılında bir açıklama yapmış; ABD ile Çin arasında iki tarafın da birbirlerinin temeldeki değerlerine saygı gösterdiği ve anladığı yeni bir dönemin kurulacağını açıklamıştır.³⁷⁷ Fakat bölgenin bir güç merkezi olması, iki büyük gücün mücadeleleri bu açıklamaların değişmesine sebep olmaktadır. Yine de bu açıklama, çatışmanın sona erdirilmesinde taraflar arasında güvenin sağlanmasının temel olduğunu göstermektedir. Bu çatışmanın nasıl bir yol izleyeceğinde dış aktörler arasındaki ilişkilerin birincil aktörler arasındaki ilişkiler kadar önemli olduğunu göstermektedir.

³⁷⁴ Zhao Lixin, “SPT a guarantee of regional peace”, **Global Times**, 21 Şubat 2017, (Çevrimçi) <http://www.globaltimes.cn/content/1034134.shtml>, 8 Aralık 2018.

³⁷⁵ 6.2.2. numaralı bölüme bakılabilir.

³⁷⁶ Clinton, **Zor Seçimler**, s. 43.

³⁷⁷ Li Jingtian, “Building on the bottom line”, **People’s Daily**, (Çevrimiçi) http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2013-07/01/content_16694116.htm, 1 Temmuz 2019.

Küresel düzeyde incelendiğinde ilk defa Zheng Bijian tarafında değinilen Çin'in "barışcıl yükselme" (*peaceful rise*) doktrini 2000'li yılların ikinci çeyreğinde değişmeye başlamıştır. Diğer taraftan Çin ile Kuzey Kore'nin ilişkileri olumlu gelişmeye devam etmektedir. Bu durumda Batı tarafından Çin'in barışcıl yükselmesi söylemlerine ve icraatlarına inandırıcılığı azaltmaktadır. 2019 yılında 70 yıllık resmi ilişkinin daha yoğun bir şekilde devam ettirilmesi kararı alınmıştır. Çin, yarımadaadaki etkisini açıkça göstermese de artırmaya çalışmaktadır.

2. Amerika Birleşik Devletleri

2.1. Bölgenin Dışındaki Bir Dış Aktörün Çatışmaya Müdahalesi

Bölüm başlığında Kore Yarımadası'nda bir büyük güç tabiri kullanılmıştır, çünkü bölüm ilerledikçe görüleceği üzere; ABD, askerinden diplomatına kadar fiili olarak hem de büyük bir güçle Asya-Pasifik'te konuşlanmıştır.³⁷⁸ Bir büyük güç olarak ABD'nin öncelikli politikalarından biri de; önemli çıkar bölgeleri olan Kuzey Asya ve Pasifik'teki konumunu korumaktır. Bu bölümde ABD'nin Kore Yarımadası'ndaki çatışmada bir dış aktör olarak hangi amaç ve stratejilerle hareket ettiği sorusuna cevap aranmıştır. Diğer taraftan ABD'nin dış aktörlerle olan mücadelesi de incelenen diğer bir konudur. Çünkü çalışmamızda iddia edildiği gibi dış aktörler arasındaki ilişkiler çatışmaları doğrudan etkilemektedir.

ABD, Koreler arası çatışmada neden bu kadar aktiftir; daha doğrusu önemli aktörlerinden biridir? Kore Savaşı yani çatışmanın çıkışına bakıldığında savaşta taraflardan biri ve iki ana aktörden birini destekleyen taraf olarak ABD bu savaşa katılmıştır. Çatışmanın başlamasında etkili olmuştur. İnsani bakımdan değerlendirilirse, Kore Savaşı'nda 33 bin askerini kaybetmiştir. Ayrıca bu savaş, ABD'nin savaşları içerisinde Vietnam Savaşı'ndan sonra en çok kaybının olduğu

³⁷⁸ Buradaki haritaya bakıldığında ABD'nin Güney Kore başta olmak Asya Pasifik'te askeri üsten donanmaya, hava ve botlara kadar askeri birlik ve araçları olduğu görülür. Bases around the World, (Çevrimiçi), <https://www.todaysmilitary.com/ways-to-serve/bases-around-world>, 1 Ağustos 2020.

beşinci savaştır; 389.81 milyar dolar kaybetmiştir.³⁷⁹ Bunun yanında Soğuk Savaş bitmiş olmasına rağmen 1994'te dahi Küba ve Kuzey Kore sosyalizmin bir türünü devam ettiriyordu.³⁸⁰ Bu tek kutuplu ve liberal tek güç olan ve liberal politikalar uygulayan ABD için olumsuz bir durumdu. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde de aktif olmasının önemli sebeplerinde biri; bu, dünya düzenini dizayn etme politikalarıdır.

Çin'in 2000'li yıllar sonrasındaki mütecaviz politikaları incelenirse ABD'nin bu durum için yeni politikalar üretmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Kendisine rakip olan büyük güce bu yünde politikalar geliştirmesi gerektiği ortadadır. Ulusal çıkarları doğrultusunda politikalar izleyen ABD, Güney Kore ve Japonya ile ilişkilerini devam ettirmeye çalışmıştır. Asya Pasifik'te istikrar olması daha doğrusu ABD'nin kendi çıkarlarında herhangi bir problemin olmasını engellemek için politikalar oluşturmaktadır. Kuzeydoğu Asya, ABD için hem Pasifik bölgesinin jeostratejik ve jeoekonomik durumu hem de Kuzey Kore bağlamında oldukça fazla önemlidir. 2000'li yılların başından beri ABD'nin Asya Pasifik bölgesine verdiği önemi göstermesi açısından bir veri de 100.000 askerinin neredeyse %80'ninden fazlasının o bölgeye konuşlandırılmasıdır.³⁸¹ Konunun mirengi noktası buradadır: ABD Avrasya'ya hükmedebilecek kapasiteye sahip midir? Küresel anlamda bunu gerçekleştirmek istiyorsa Brzezinski'nin de üzerinde durduğu gibi "Amerika'ya meydan okuyabilecek bir rakibin ortaya çıkmaması zorunludur."³⁸²

Bu bölümde Kore Yarımadasının ABD için neden önemli olduğu sorusunun cevabı da açıklağa kavuşturulmuştur. Bir örnek bunun gösterilmesi açısından yerinde olacaktır. H. Clinton ABD Dışişleri Bakanı olarak göreve başladığında ilk seyahatini nereye yapacağını danışmanlarıyla tartıştığında farklı fikirler ortaya çıkmıştır. Tarihsel müttefik Avrupa diyenler, sıcak çatışmaların yaşandığı Afganistan'ı önerenler, en

³⁷⁹ "The Most Expensive Wars in U.S. History", **Howmuchnet**, (Çevrimiçi) <https://howmuch.net/articles/most-expensive-wars-us-history>, 2 Temmuz 2020.

³⁸⁰ Smith, **a.g.e.**, s. 93.

³⁸¹ United States Department of Defense, **Quadrennial Defense Review Report**, September 30, 2001, s. 2, (QDRR 2001), (Çevrimiçi) <http://www.defenselink.mil/pubs/qdr2001.pdf>, 25 Mart 2018.

³⁸² Brzezinski, **a.g.e.**, s. 15.

yakın güney komşusu Meksika diyenler olmuştu. Ancak yeni yardımcısı Jim Steinberg, 21. yüzyılın tarihinin yazılacağı yer olmasını beklenen Asya'yı önerir. Bu öneri Clinton'a da mantıklı gelir ve seyahate oradan başlar. Clinton, "Asya'ya ve dünyaya ABD'nin geri döndüğü mesajını vermemiz gerekiyordu," demiştir.³⁸³

Çin'in özellikle ekonomik büyümesi dikkate alındığında Güney Kore ve Japonya'nın ABD için stratejik önemi bir kez daha görülmektedir. Amerikan askeri mevcudiyetinin Güney Kore'de yer alması Çin'in baskılanması için hayatidir; bu çerçevede Çin'le ilişkiler Amerika-Japonya-Kore ekseninde düşünülme zorundadır.³⁸⁴ Dördüncü Bölümde incelendiği gibi Korelerin birleşmesi Kuzeydoğu Asya'daki Amerikan askeri mevcudiyetini doğrudan etkilemektedir.

ABD için Asya'nın bir önemi de var: ABD'nin gelecekteki büyümesinin önemli kaynaklarından biri yine Asya'dır ve müttefiklerinin önemli bir kısmı da oradadır. Ama o Asya, aynı zamanda "ABD'ye karşı gerçek tehditlerin kaynağı ve bunların en önemlisi de Kuzey Kore'deki öngörülemez diktatörlük"³⁸⁵ olarak da düşünülmekteydi. ABD geleceği orada görüyor ya da yaşanacağını tahmin ediyor; politikalarını da buna göre planlıyordu. Bölge, ABD için vazgeçilmezdir. Ayrıca çatışma içinde olduğu diğer dış aktörlerle ilişki içinde olduğu bölge de yine aynısıdır. ABD'nin incelenen çatışmada diğer dış aktör olan Çin'le ilişkisi esasında önemli şekilde birbirine bağlıdır. İki ülkenin arasındaki ekonomik rakamlar da bunu göstermektedir.³⁸⁶

Konunun daha iyi anlaşılması için bu kısımda ABD'nin Kuzey Kore'ye yönelik politikasının ana hatları üzerinde durulmuştur. Öncelikle ABD'nin Kuzey Kore için ürettiği politikaların temeli güvenlidir. Bunu da nükleer silahlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda ABD, bu ülkeyi nükleer silah geliştirmekten vazgeçirmek, bu teknolojiyi yaymasını, yapım ve üretim bilgilerinin yayılmasını engellemek amacındadır. (Pyongyang'ın nükleer silahları ya da bunun bilgisini yaydığına dair kesin bir bulgu

³⁸³ Clinton, **Zor Seçimler**, s. 41.

³⁸⁴ Brzezinski, **a.g.e.**, s. 83.

³⁸⁵ Clinton, **Zor Seçimler**, s. 42.

³⁸⁶ The United State Censu Buraeu, Trade in Goods with China, (Çevrimiçi), <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>, 16 Ağustos 2020.

yoktur.) Ancak bu politikaların Kuzey Kore bölümünde incelendiği gibi 2000 yılından 2018’de Singapur liderler zirvesine kadar hatta 2020 dahil başarısız olduğu açıktır; daha doğrusu somut bir politika izlenmemiştir. Kuzey Kore nükleer geliştirmek, nükleer başlıklı füzeler ve fırlatma sistemleri oluşturma noktasında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu gelişmeler ABD için ulusal güvenlik meselesidir.

ABD’nin bölgede yoğun, yüksek düzeyde ve neredeyse her alanda (ekonomik, siyasi, diplomatik, askeri) mücadele içerisinde olduğu ülke bir diğer dış aktör Çin’dir. Koreler üzerinden üstü örtük bir mücadelede olan Çin ve ABD, bunun yanında önemli ticaret partneridirler. İki ülke arasındaki mücadelenin sadece bir parçası olsa da Koreler arası çatışmanın önemli bir ağırlığı vardır. İki ülkenin arasındaki mücadelenin yansımaları Koreler arası çatışma üzerindeki politikalarından anlaşılmaktadır. Bunun en önemli sebebi belki de; Kuzey Kore’nin ABD’yi tehdit edebilme noktasındaki tavrı hatta bunu yapmasıdır. ABD için Kuzey Kore, ulusal ve küresel güvenlik tehdidi ve kıtalararası menzile sahip nükleer başlıklı füzeleri olan bir devlettir. ABD tarihine bakıldığında, onun en önemli özelliğinin; kendi ulusunun tehdit altında olduğu bir anda müdahaleden çekinmemesi ve derhal harekete geçmesidir. Monro Doktri’nin ana amacı da buydu, 1962 Küba Füze Krizi’nde bu görülebilmektedir. Diğer taraftan büyük gücün bu şekilde davranması beklenmektedir.

Bunlara ek olarak İkinci Dünya Savaşı’nı bitiren Japonya’ya nükleer saldırılar ve 11 Eylül sonrası Irak ve Afganistan’a müdahaleler bunun en önemli örnekleridir. ABD’nin asıl amacı; sadece Kuzey Kore’de değil bütün dünyada nükleer füze geliştirme çabalarını kontrol altında tutmaktır. Özellikle 11 Eylül’den sonra nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ABD açısından çok da ehemmiyetli duruma gelmiştir. ABD nükleer silahların yayılması ve bunun akabinde de NPT’ye üye ülkelerin de nükleer silah geliştirmesiyle nükleer silahların aşırı düzeyde yayılıp kullanılmasını önlemeye çalışmaktadır.³⁸⁷ ABD, Kuzey Kore’nin nükleer silaha sahip olmasını şu nedenlerden dolayı istememektedir: Nükleer silahların yayılmasının

³⁸⁷ Kibaroglu, a.g.e., s. 156.

önlenmesi rejiminin zayıflaması; buna bağlı olarak birçok ülkenin olası nükleer silah geliştirme isteklerine engelleyen NPT'nin işlevini yitirmesi sonucu nükleer silah kapasitesine sahip ülke sayısının –özellikle Ortadoğu ve Asya-Pasifik bölgesinde- birkaç katına çıkması bu gelişmelerden tehdit algılayan gelişmiş teknolojiye ve alt yapıya sahip Batılı devletlerin kısa sürede kendi nükleer silahlarını geliştirme yoluna gitmeleri ve son derece gergin ilişkiler ortamına girilmesi sonucu olayların kontrolden çıkarak topyekun nükleer savaşa yol açılması.³⁸⁸ Bu saikler ve sebeplerden dolayı oluşturulan nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejimi, Kuzey Kore'den ABD kıtasına ulaşacak düşman bir ülkenin envanterinde füze olması da durumu ABD'nin ulusal güvenliği açısından daha da kritik hale getirmektedir.

Ulusal güvenliğine aşırı derecede tehdit oluşturan ve önemli bir müttefikiyle teritoryal çatışmada bir devlet olan Kuzey Kore'ye neden müdahale edemiyor? ABD, Irak ve Libya'da askeri müdahalelerde bulunmuştu. Burada çalışmamızın sonuçlarından biri olan güçlü diğer dış aktör etkisi ortaya çıkıyor. Koreler arası çatışmada bu tabii ki Çin'dir. Bu ayrıca çatışmanın büyük güçler arasında bir mücadele konusu olduğunu da göstermektedir. Bunlara ek olarak çatışmanın tarafı ya da dış aktörü olan bir devletin başka bir bölgeye müdahalesi, ABD'nin Irak'ta olduğu gibi, çatışmanın birincil taraflarının endişelerini arttırabilmektedir. Kuzey Kore bundan dolayı tedirginlik duymaktadır.³⁸⁹ Tabii bunun özel sebepleri olmasına rağmen, genel olarak çatışmaların ayrı ayrı değerlendirilmesi ilkesi önceliklidir. Her teritoryal çatışma kendine has özellikler içermektedir. Burada ABD'nin Kuzey Kore'ye müdahale edememesinin sebeplerine bakılabilir:³⁹⁰ Nükleer silahlar, Çin etkisi. Son olarak ABD askeri planlamacıları ve Pentagon oraya yapılacak bu kadar hızlı ve etkili bir askeri gücü olduklarını düşünmemektedirler. Üçüncüsü Kuzey Kore'nin masaya çekilmesi için güvenlik garantisinin yanında, ABD ve Japonya ile ilişkilerinin normalleşmesi ve ekonomik yardım yapılmalıdır.

³⁸⁸ Kibaroglu, **a.g.e.**, s. 156.

³⁸⁹ Robert A. Scalapino, "North Korea-Challenge for the Major Powers", **Asian Security**, C. 3, No: 1, 2007, s. 5. s. 2-11.

³⁹⁰ Xintian, **a.g.e.**, s. 31.

ABD tarafından düşünöldüğü gibi Kuzey Kore nükleer silahları ve üretim bilgilerini, düşman ilan ettiğı İran ve Pakistan'a satmış mıdır? Yapılan çalışmalar bunu doğrulamaktadır.³⁹¹ Bu noktada ABD'de de Kuzey Kore'ye yönelik yoğun baskılar yapmaya başlamıştır. Kuzey Kore çok uzun yıllar boyunca ABD'nin terörizmi destekleyen ölkeler listesinde kalmıştır. Burada Koreler arası çatışmada Güney ve Kuzey Kore'den ayrı olarak özellikle ABD'nin konuyu yakından takip ettiğı görölmektedir.

ABD için önemli bir nokta da Çin'in otokratik kapitalist rejimini yaymasının önüne geçmektir. ABD'deki jeostratejistler ve realistler ABD'nin AB ile daha yakın ilişkileri olması gerektiğini belirtmektedirler.³⁹² Robert Kagan ve onun gibi düşünönerler de Çin'e baskı uygulanmasını çağrısında bulunmaktadır.³⁹³ Ancak son yıllarda TTIP ve diğör bütün uluslararası kuruluşlara NATO dahil karşı gibi davranan ABD başkanlarından Trump farklı bir strateji izlemiştir. Bun karşılık bir önceki bölümde gösterildiğı gibi Çin'in AB ölkeleriyle özellikle ekonomik alandaki ilişkileri artmıştır.

Bunun yanında konunun önemli bir noktasını oluşturan nükleer silah tehdidi ABD için ayrı bir öneme sahiptir. Ancak nükleer bir savaş olasılığı hangi perspektiften bakılacağına göre değişmektedir. Örneğın, uluslararası ilişkilerin önemli teorilerinden Realizm üzerinden bir değeriendirme yapıldığında, Kuzey Kore nükleer bir saldırıyı göze alabilecek midir? Böyle bir durumda karşılıklı yok olma ihtimali vardır. Günümüzde uydu sistemli füzelerle ulaşılan yüksek isabet düzeyi ve ikinci vuruş kapasitesi de dikkate alınırsa bu kaçınılmaz gibi gözökmektedir. Özellikle ABD'nin Kuzey Kore ve müttefiki Çin'e göre çok güçlü uydu sistemi nedeniyle vuruş ve isabet kabiliyetinin çok yüksek olduğunu bilinmektedir. Bu noktada Kuzey Kore rasyonel bir aktör olarak dikkate alınmaktadır. Zaten bunu ölçebilecek bir aygıt olmadığı gibi

³⁹¹ Bu konudaki bilgiler için bkz.: Dafna Linzer, "U.S. Mised Allies about Nuclear Export: North Korea Sent Material to Pakistan, not Libya", **Washington Post**, 20 Mart 2005; Seymour M. Hersh, "A Strike in the Dark", **The New Yorker**, 11 Şubat 2008, s. 58; Christina Y. Lin, "The King from the East: DPRK Syria-Iran Nuclear Nexus and Strategic Implications for Israel and the ROK", **Academic Papers Series**, Korea Economic Institute, C. 3, No: 7, 2008 aktaran Moore, **a.g.e.**, s. 9-27.

³⁹² Gaertner, **a.g.e.**, s. 343.

³⁹³ Robert Kagan, **The World America Made**, New York: Alfred A. Knopf, 2012.

konuya objektif yaklaşmak açısından bu önemlidir. Ana konumuzu dışına çıkmakla birlikte burada göstermek istenilen; Kuzey Kore'den her zaman bir savaş tehdidi olduğu fakat ABD açısından iktidara gelenlerde bu tehdit algısının artması ya da azalması durumunun oluşmasıdır. Buradan bir sonuç daha çıkmaktadır ki barışın önündeki en büyük engel olan güvenlik tehdidinin, o ülkelerdeki yöneticilerin bakış açlarına, politik geçmişleri ve dünya görüşlerine göre değişiklik göstermesidir. Bu yüzden çatışmalarda rasyonel ve güven verici bir yol haritası çok önemlidir. Belki de bunun en güzel göstergesi ABD başkanlarından Trump'ın tutumudur. Kim Jong-un ile aralarında oluşan neredeyse ağız dalaşı seviyesine varan restleşme sonrasında Singapur'da yüz yüze görüşme yapılmıştır. Burada devlet yöneticileri ve ekibinin teritoryal bir çatışmadaki etkisi açık bir şekilde kendini göstermiştir. Ayrıca onların yukarıda sayılan özellikleri çatışmanın yönetimine de yansımaktadır.

Kuzey Korelilerin güvensizlik duyduklarını ve kendilerini güvenlik altına almak istedikleri doğrultusunda hareket ettikleri açıklanmıştı. ABD bu konuda nasıl bir politika izlemektedir? Gregory J. Moore ABD'nin “başarısız politikası” üzerine yazdığı makalesinde tam olarak bundan bahsetmiştir. ABD'de özellikle eski Başkan George W. Bush döneminde Kuzey Kore'ye yönelik politikalarının yanlış olduğu, Altılı Görüşmeler'in devam etmesi gerektiğini belirterek ilk aşamada Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirmesini bırakması gerektiğini de eklemiştir.³⁹⁴ Fakat bunun için tarafların karşılıklı olarak adımlar atması gerekmektedir. 2018 yılında Kuzeydoğu Asya'da devam eden görüşmelerde tam olarak bir netice alınmamıştır ama bu dahi çatışmanın genel durumu için olumludur. Bu görüşmelerde, diğer görüşmelerde olduğu gibi güvenlik meseleleri gündemi belirlemiştir.

Barack Obama'nın başkanlık döneminde Kuzey Kore'ye “stratejik sabır” (*strategic patience*) adıyla oluşturulan bir politika uygulanmıştı. Bu kavram 2009'da bir Demokrat Parti üyesi olarak Obama'nın daha müzakereci ve yumuşak bir dış politika uygulamasıyla da ilgilidir. Yukarıda değinildiği gibi Amerikan iç

³⁹⁴ Moore, **a.g.e.**, s. 10-11.

siyasetindeki değişim Koreler arası çatışmaya doğrudan yansımaktadır. Angajman (*engagement*) bir sürece atıf yapan bir terimdir. Burada sonuca ulaşmaktan ziyade tarafların birbirine ısınması ve birbirlerini değerlendirmelerini belirten bir ifadedir.³⁹⁵ ABD eski başkanlarından Obama döneminde bu politika uygulanmak istenmiş ve bu doğrultuda daha müzakereci politikalar izlenmeye çalışılmıştı.

Obama döneminde, Bush'un başkanlık döneminde *şeytan üçgeninin* bir parçası olarak tanımlanan Kuzey Kore'ye olumlu yönde bir kayma olduğu açıktır. Obama dönemi politikasının üç adımının olduğunu söyleyenebilir.³⁹⁶ Öncelikle ABD, Kuzey Kore'nin nükleer silahlardan arındırılması, Güney Kore ile ilişkilerini geliştirmesi ve Altılı Görüşmeler'e dönülmesi konusunda ısrarcı olmaktadır. İkinci olarak Çin'in Kuzey Kore'nin nükleersizleşme çabalarında daha sert olmasını istenmektedir. Son olarak ABD Kuzey Kore'ye yönelik silah yasaklamaları ve yaptırımlarına başvurmaktadır. Bu politik çerçevede ilk adımı atan ABD olmayacaktır, ilk değişen Kuzey Kore olmalıdır. ABD'nin beklentisi bu yöndedir. Devam eden konjonktürde bunun mümkün olduğunu söylemek gözükmemektedir ancak ABD'nin beklentisi bu yöndedir. Burada ABD'nin Trump yönetiminde de devam eden Kuzey Kore'nin nükleer silahlardan arındırılması ve ilk çabaların Kuzey Kore'den gelmesi şartı devam etmektedir. Son yapılan görüşmeler ile açıklamalardan ve uluslararası ilişkilerdeki güç dengesinin etkisiyle bu durum şu an olduğu gibi devam etmektedir.

Obama ikinci döneminde Çin ile ilişkilerin geliştirilmesi için Kuzey Kore'ye ilişkin politikasını yumuşatmaya yönelmişken 2013 yılında Kuzey Kore üçüncü nükleer füze denemesini yapmıştır. Tom Donilon, Obama'nın bu dönem politikasının ana hatlarını şöyle açıklamıştır: Amerika, Japonya ve Güney Kore ile olduğu gibi Çin ile yakın ilişkiler kurmalı ve var olan ilişkilerini geliştirmeli; Amerika kendi ve müttefiklerinin ülkelerini korumak için çaba harcamalı; Kuzey Kore tarafından yapılan kötü davranışları ödüllendirmeyi reddetmeli; Kuzey Kore iyi ve doğru kararlar alması

³⁹⁵ Gaertner, **a.g.e.**, s. 341.

³⁹⁶ D. Kim, **a.g.e.**, s. 33.

için teşvik etmelidir.³⁹⁷ Bir teritoryal çatışmada birincil aktörleri etki altında tutan diğer aktörlerin aralarındaki ilişkinin ilgili çatışmayı etkileyen önemli dinamiklerden biridir.

ABD özellikle devletin bütçesini geniş ölçüde etkileyen askeri üslerden Başkan Obama döneminde azaltılması politikası gündeme gelmiştir. Zbigniew Brzezinski,³⁹⁸ Amerikalı birçok araştırmacı ve Amerikan Kongresi'nde tartışıldığı gibi "emperyal aşırı genişleme" (*emperial overstretch*) durumunun oluştuğuna dikkat çekmiştir. Bu durum, Başkan Obama yönetiminde, dış politikanın uygulanmasında etkili olmuş ve Koreler arası meseleye de yansımıştır.

Başkan Obama'nın belki askeri üsler ve askerlerin geri çekilmesi konusunda bir politika yürüttüğü görülse de ABD askeri endüstriyel komplekslerini Kuzeydoğu Asya'da artırmaktadır. 2010 yılında bunların arttığı Rick Rozoff'un çalışmasından takip edilebilir.³⁹⁹ ABD'nin Asya'ya yönelmesi yeni değildir; onun asıl mücadelesi artık Rusya (SSCB) ile değil Çin ile devam etmektedir. Uluslararası sistemdeki iki büyük gücün mücadelesi; ABD ve Çin mücadelesidir. Mücadelenin temel dinamiklerinden biri de Koreler arası çatışmadır.

ABD'de özellikle Ocak 2017'de görevi Barack Obama'dan devralan Donald Trump, eski yönetimi oldukça sert bir şekilde eleştirmektedir. Biraz yukarıda örneği verildiği üzere Başkan Obama döneminde Asya Pasifik'e yönelen politikaların uygulandığını incelemiştik.⁴⁰⁰ Çelişkili olan durum Başkan Obama'nın halefi olan Başkan Trump'ın da özellikle 2018 yılı ikinci yarısında Çin ile mücadelesinde görüldüğü gibi ABD politikalarının yine Doğu Asya'da etkin olmasıdır. Bütün bunlar,

³⁹⁷ T. Donilon, "The United States and the Asia-Pacific in 2013", The White House, 11 Mart 2013, www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/03/11 [Accessed 28 July 2015], aktaran, Obama, **a.g.e.**, s. 34.

³⁹⁸ Zbigniew Brzezinski, **Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power**, New York, Basic Books, 2012, s. 37-74.

³⁹⁹ Rick Rozoff, "U.S. Marshals Military Might to Challenge Asian Century," **Global Research.Ca**, 21 August 2010, (Çevrimiçi), <https://www.globalresearch.ca/author/rick-rozoff/page/4>, 8 Aralık 2018.

⁴⁰⁰ Oishi, Furuoka, **a.g.e.**, s. 96.

yani ABD'nin gözünü Asya Pasifik'e çevirmesini göstermektedir ki Koreler arası ve onların dış aktörlerle ilişkisini etkileyecektir.

ABD'nin Japonya ve Güney Kore'de askeri üsleri bulunmaktadır. Güney Kore'nin çatışmanın birincil aktörü ve Japonya'nın da Kuzey Kore'yle problemli ilişkileri olması üslerin çatışmayla doğrudan ilgili hale gelmesine sebep olmaktadır. Bu üsler ABD'nin kendi sınırları dışındaki en önemli üslerini oluşturmaktadır. Bu kadar yoğun ve büyük bir askeri güç, hem Pekin hem de Pyongyang yönetimi tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Örenğin 2014 yılında Güney Kore ve ABD ortak askeri tatbikatı, Kuzey Kore tarafından işgal hazırlığı olarak algılanmıştır. Bu gibi iki büyük güç arasındaki ilişkiler Koreler arası ilişkileri etkilemekte, özellikle ABD'nin oradaki faaliyetleri zaten oldukça *şüpheli* olan Kuzey Kore'yi daha fazla tahrik etmektedir. Birinci Bölümde ortaya konulan güvenin sağlanması konusu işte tam burada somut halini bulmaktadır. Taraflar arasındaki güven sağlanmadığı takdirde çatışma devam etmektedir. Her iki tarafın ve dış aktörlerin askeri tatbikatları ve üsleri çatışmanın gerilimini korumaktadır.

Kuzey Kore bölümünde, devletin elitlerinin bu durumu kendi yönetsel çıkarları için kullandığına değinildi. Yukarıdaki tehditler ve ABD'nin Japonya ve Güney Kore'yle yapılan güvenlik antlaşmaları buna zemin sağlamaktadır. ABD'den Güney Kore'ye yapılan askeri yardımlar ve askeri ilişkiler oldukça ileri seviyededir.⁴⁰¹ Şubat 2017'de Almanya'nın Bonn şehrinde yapılan görüşmeyle ABD başkanlarından Trump da Asya-Pasifik'teki müttefiklerinin yanında bir politika izlediğini göstermiştir. Açıkçası Başkan Biden döneminde de bu konuda bir değişiklik olmayacak gibidir. ABD Dışişleri eski Bakanı Rex Tillerson 16 Mart'ta Japonya'ya düzenlediği ziyarette ABD, Japonya ve Güney Kore arasındaki önemli bağların ve Kuzey Kore'nin nükleer füze tehdidine karşı dayanışmanın devam edeceğini belirtmiştir.⁴⁰² 2013 Şubat'ında Kuzey Kore'nin üçüncü nükleer denemesinin ardından

⁴⁰¹ 1953 yılından beri başlayan askeri ilişkiler. U.S. Security Cooperation With Korea, (Çevrimiçi) <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-korea/>, 2 Temmuz 2020.

⁴⁰² Press Availability With Japanese Foreign Minister Fumio Kishida, ABD Dışişleri Bakanlığı, (Çevrimiçi) <https://www.state.gov/secretary/remarks/2017/03/268476.htm>, 18 Mart 2017.

ABD ve Güney Kore ortak askeri tatbikatından sonra Kuzey Kore de “eğer bir savaş çıkarsa kuzey de buna misliyle ve daha güçlü cevaplayacaktır” diyerek karşılık vermiştir. 2010 yılında yine iki ülkenin ortaklaşa yaptığı Hoguk sahilinde tatbikatta, yaralananların olması Kuzey Kore’nin tepkisini tekikleyen bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tim Beal, Amerikan’ın bazı durumlarda provakasyona gittiğini iddia ettiği çalışmasında bu konuyu incelemekte ve ABD’nin yarımadaadaki çatışmada ateşleyici rolüne işaret etmektedir. Bunlar çatışmanın nasıl bir sarmala girdiğini göstermesi açısından önemli örneklerdir. Bir çatışmada en büyük çıkmazların nedenlerinden biri karşılıklı askeri güç gösterileridir. Taraflar bunlardan vazgeçtikleri anda çatışmanın çözümü daha kolay olabilir çünkü bu politikalar aradaki duvarın yükselmesine sebep olmaktadır.⁴⁰³ Birincil tarafların arasındaki bu duvarların oluşmasını sağlayanlar çalışmamızda görüldüğü gibi dış aktörlerdir.

ABD için önemli bir mesele de 1950’den beri karşı kampta yer alan Kuzey Kore’nin liberal sistemin bir parçası olmasının gerektiğini düşünmesidir. 1990’dan sonra da ABD, hegemon bir güç olarak güdümünde tutmaya çalıştığı dünya düzeninin dışında kaldığını düşündüğü Kuzey Kore’ye karşı üstü örtülü olarak savaş açmıştır. Koreler arasında en büyük anlaşmazlığın iki ülkenin farklı ekonomik sistemlere sahip olmasıdır. Konu bu bağlamda düşünüldüğünde ABD’nin Asya Pasifik’teki ekonomik girdileri olumsuz bir şekilde etkilenirken, diğer yandan belki de daha önemlisi, Çin ile olan mücadelesinde zayıf noktası olarak kalmasıdır.

Bu başlık altında değerlendirildiği gibi ABD ile Güney Kore oldukça yoğun ilişkiler içerisinde olan partnerlerdir. Ancak Başkan Trump dönemi, eski başkanlardan Obama dönemi politikalarından farklı olarak çok taraflı ilişkiler kurmaktan ziyade daha ikili ilişkiler, pazarlık ve gücün ön planda olduğu yöntemleri kullanmıştır. Singapur görüşmelerinde olduğu gibi Başkan Trump, Kuzey Kore’nin lideri Kim Jong-un ile ikili görüşme yapmıştır. Bu, Başkan Trump’ın kişisel özellikleri, iş insanı olması ve maksimum çıkarı elde etme çabasıyla ilgilidir. Bunun en açık örneği, 2018

⁴⁰³ Kim, Lee, **a.g.e.**, s. 2.

yılıının Mart ayında Suudi prensin Beyaz Saray’a yaptığı ziyarette açıkça gözlemlendi; Başkan Trump elinde silah resimleri Suudi prene silah satmaya çalıştı ve sattı.⁴⁰⁴ Devlet başkanları ve yöneticilerin kişisel özelliklerinin Başkan Trump’ın inişli çıkışlı tutumunun ve farklı üslubunun çatışmalarda etkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ancak kurumsallıktan uzak bu tavırlar daha sonra önemli sorunların doğmasına da sebep olabilmektedir.

ABD ve Koreler arası ilişkiler çok inişli çıkışlı ilerlemektedir. Liderlerin birbirlerini askeri anlamda tehdit etmesinde sınırda görüşmelere varan bir düzende ilerleyen bu ilişkiler iki Kore devletinin tutumlarına da yansımaktadır. Örneğin ABD Dışişleri eski bakanlarından Tillerson Asya Pasifik gezisi sırasında Kuzey Kore’ye “karşı bütün seçeneklerin masada olduğunu” ve bunlara askeri seçeneğin de dahil olduğu konusunda uyarıda bulunmuştu.⁴⁰⁵ ABD, müttefikleri Güney Kore ve Japonya ile bölgede istikrarı ve güvenliği sağlayacağını açık bir şekilde ortaya koymakta ve Başkan Trump döneminde de bunu aynı şekilde devam ettireceği imâ etmiştir. Ancak Ağustos 2017 içerisinde iki ülke arasındaki tansiyon artmıştır. 2018 yılında yapılan Singapur liderler zirvesinden sonra kuzey ve güney ile ilişkiler yolunda gitse de Kuzey Kore’nin nükleer silahların temizlenmesi konusunda beklendiği gibi davranmadığı açıklamaları yapılmıştır. UAEK’nin 2018 yılı Ağustos ayı içerisinde ortaya çıkan raporunda Kuzey Kore’nin nükleer üretimine devam ettiği belirtilmektedir. Zaten nükleer çalışmaların bırakıldığına dair açık ve kesin kanıtlar bulunamadığı ve devletin kendisi de bu yönde bir resmi açıklama yapmamıştır. Bu da Washington’ın politikalarına ve çatışmaya olumsuz yönde yansımaktadır.

ABD için yarımadanın ve bölgenin ekonomik açıdan büyük önemi vardır. Dünya ticareti için önemli bir merkez olan Asya-Pasifik bölgesinden ABD’nin çekilmesi beklenmemektedir, Ortadoğu’da var olan, istenmeyen şekilde devam eden durum göz

⁴⁰⁴ Mark Landler, “Saudi Prince’s White House Visit Reinforces Trump’s Commitment to Heir Apparent”, **New York Times**, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/2018/03/20/us/politics/saudi-crown-prince-arrives-at-white-house-to-meet-with-trump.html>, 26 Mart 2018.

⁴⁰⁵ Justin McCurry, “Military action against North Korea ‘an option’, warns Rex Tillerson”, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/us-news/2017/mar/17/military-action-against-north-korea-an-option-warns-rex-tillerson>, 17 Mart 2016.

önüne alınırsa, bu daha açık bir şekilde görülebilmektedir. Bunlara ek olarak Çin ile gümrük tarifeleri mücadelesi yanında AB ile de ticaret alanında sorunlar yaşanmaktadır. Bütün bunlar ABD için Asya-Pasifik'in ve Koreler arası çatışmanın önemi artırmaktadır. Konunun başka bir boyutu olan ABD ile Çin arasındaki ekonomik restleşmeye ilişkin farklı görüşler vardır. Trump yönetimi “en yüksek düzeyde baskı” (*maximum pressure*) politikasını Kuzey Kore'ye uygulamak istemekte ancak Çin'in katılımı olmadan özellikle ekonomik alanda bir sonuca varılamamaktadır. Bu yüzden Çin ile ABD arasındaki ekonomik mücadelenin bazı uzmanların da belirttiği gibi ABD'nin doğrudan Çin'e baskı uygulamasını gerektirebilecektir, çünkü CHC başkanı Şi bu yaptırımları dikkate almamıştı.⁴⁰⁶ 2018 yılındaki ekonomik restleşme ve uygulanmaya çalışılan küresel boyuttaki yaptırımlar dolaylı yoldan Kuzey Kore üzerinden Çin'e baskı olarak da kullanılmıştı. ABD burada olduğu gibi büyük güçler mücadelesinde çatışmadaki dış aktör rolünü kullanarak en büyük rakibine baskı yapmaktadır.

1970'lerde (farklı örnekler olsa da) Richard Nixon ve tabii ki Henry Kissinger'in Çin'e yönelik ilişkileri yumuşatan politikaları uygulansa ve öncelikle Çin'e yapıldığı gibi ABD politikasını değiştirse Kuzey Kore'ye de bu yönde bir politika izlense çatışma nasıl etkilenirdi?⁴⁰⁷ Taraflardan birinin adım atması olumludur ve gelişme kaydedilecektir. Fakat konjontür 1970'lerden farklıdır; Vietnamlı Savaşı vardır ve Soğuk Savaş dönemidir. Bunlara ek olarak o dönem ideolojik savaş da bütün yoğunluğuyla devam etmekteydi. Diğer taraftan ABD'nin Güney Kore'de asker bulundurması Soğuk Savaş'ın bir hatırlatıcısı, mirasıdır ve ABD ve SSCB arasındaki nüfuz mücadelesinin bir izidir. Burada küresel çaptaki olayların dış aktörlerin politikasını etkilemesi ve bunların da çatışmaya yansımaları görülmektedir. Dış

⁴⁰⁶ Daleep Singh, Peter E. Harrel, **How to Increase Pressure if Diplomacy with North Korea Fails**, Atlantic Council, Global Business&Economics Program, Center for a New American Security, Haziran 2018, s. 1-2.

⁴⁰⁷ ABD ile Çin arasındaki ilişkiler ve Çin'i daha iyi değerlendirebilmek için bkz.: Henry Kissenger, **Çin-Dünden Bugüne Yeni Çin**, Çev. Nalan Işık Çeper, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2015; ayrıca bkz.: Gregory J. Moore, “America's Failed North Korea Nuclear Policy: A New Approach”, **Asian Perspective**, C. 32, No: 4, Special issue on North Korea and Regional Security, Lynne Rienner Publishers, 2008, s. 9-27.

aktörlerin etkisinin önemli göstergelerinden biri de burada olduğu üzere sistemle doğrudan ilişkili olarak çatışmaya etki etmesidir ki bu da çalışmanın iddiasını desteklemektedir.

İki kutuplu uluslararası yapıda ABD ve SSCB arasında büyük bir hegemonya mücadelesi olmuştu. ABD Avrupa, Kuzeydoğu Asya ve Basra Körfezi'nde SSCB'yi sınırlamak için 1950 ve 1990 yılları arasında caydırıcı bir yapı oluşturmuştu.⁴⁰⁸ Bunun için George Kennan'ın teorisini oluşturduğu, “çevreleme” (*containment policy*) adında bir politika uygulanmaya başlanmıştı. İki kutuplu sistem tarafları arasında Küba Krizi döneminde (1962-Kırmızı Hat) somutlaştığı anlar olsa gizli bir anlaşmaya dayanıyordu ve sistem tarafları sınırlandırmaktaydı. Ancak çok kutuplu yapıda sistemin bu özelliği görülmemektedir. Yine de ABD, SSCB'den sonra Çin üzerinde caydırıcı bir durum oluşturmak için onu bir anlamda sınırlandırmaya; böylece bölgedeki nüfuzunu korumaya çalışmaktadır.

ABD'nin Kuzey Kore politikası, bazı durumlarda değişse ve istisnalar yaşansa da iki temel prensip üzerinde oluşturulmaktadır.⁴⁰⁹ Bunlardan birincisi caydırma ve diğeri de zorlamadır. Bir dış aktörün (ABD'nin) özellikle Kuzey Kore tarafından bu şekilde politikalarının olduğunun bilinmesi çatışmayı çıkmaza sokmaktadır. ABD'nin müdahalelerini, bu doğrultuda Kuzey Kore'yi çevrelemek ve yakın müttefikleri üzerinden baskılayarak oluşturmaktır.

Kuzey Kore'yi baskı altında tutmak ABD'nin amaçlarından biri olsa da bunu yaparken Çin'i de dengede tutmayı hedeflemektedir. Philip Stephens, ABD'nin amacının Çin'i çevrelemekten ziyade onu zorlamak olarak belirtir.⁴¹⁰ Büyük güçler arasındaki denge çok hassastır. Çin'i zorlamak, onun da mütekabiliyette bulunmasına sebep olur. Çin de ABD'nin müttefiklerini, Çin bölümünde tartışıldığı gibi askeri ve ekonomik başta olmak üzere zorlayabilme kapasitesine sahiptir.

⁴⁰⁸ Mearsheimer, *The Tragedy of ...*, s. 326.

⁴⁰⁹ Michishita, *a.g.e.*, s. 1019.

⁴¹⁰ Philip Stephens, “Danger in Xi's rebuff to Obama”, *Financial Times*, (Çevrimiçi) <http://www.ft.com/cms/s/0/50a2c246-6390-11e1-b85b-00144feabdc0.html>, 1 Mart 2018.

ABD dış politikasında Kuzey Kore'nin önemli bir yere sahip olduğun gösterildi. 2000'li yıllarda da bu durum Çin etkisiyle artarak devam etmiştir. Kore Yarımadası, Bill Clinton (1993-2001), George W. Bush (2001-2009), Barack H. Obama (2009-2017) ve Donald Trump (2017-2021) dönemlerinde başkanların en önemli dış politika gündem maddeleri arasında yerine almıştır. Hillary Clinton hatıratında, Barack Obama seçildikten sonra kendisini “iş” teklifi için aradığında ilk konuştukları konular arasında “İran ve Kuzey Kore'nin daimî yarattığı sorunlar” olduğunu yazmıştır.⁴¹¹ Daha ilk telefon konuşması ve Kuzey Kore yine başrollerden biri olarak Amerikan siyasetinde yerini korumuştur.

Yukarıdaki şartlar altında ABD için Asya-Pasifik bölgesine özelinde iki seçenek ortaya çıkmaktadır. Çin ile ilişkileri her yönden geliştirmek ya da bölgedeki müttefikleriyle (Japonya, Güney Kore, Tayland, Avustralya) ilişkilerine odaklanmak. İkinci seçenek de Çin'le ilişkileri doğrudan etkilemektedir. Konu esasen Amerika'nın gündeminde olan “eksen kayması” ya da “Asya'nın yeniden dengelenmesi” miydi?⁴¹² Diğer taraftan ABD, Çin'i ne kadar zorlayabilirdi? Birçok meselede çevre ve insan hakları konusunda da çatışan ABD ve Çin bu konularda birbirlerini zorlasalar da, Kore Yarımadası'ndaki gibi çatışmalarda nasıl politikalar üreteceklerdir? Teritoryal çatışmalar diğer dış ve iç politikalarla oldukça ilişkilidir. ABD de Çin'in yaptığı gibi çatışmalara iç politikalarından bağımsız bir şekilde yaklaşmamaktadır.

Çin ve ABD'nin çatışması ve ABD'nin Kuzey Kore'yle çatışması birbirine bağlıdır. Sonuç olarak ABD, Pyognyang'tan nükleer silah programını sonlandırmasını istemektedir. Ancak Pyogyang'ın bildiği çok önemli bir şey var: ABD'den güçsüz olduğu ve sistemde varolabilmesi nükleer silahlara bağlı olması. Onlar bir anlamda

⁴¹¹ Clinton, **Zor Seçimler**, s. 17; devlet başkanları ve yöneticilerinin hatırlarını okumak önemlidir. Hillary Clinton bu hatıratı yanında 2017 yılında çıkan **What Happened** adlı kitabına da bakılabilir; H. R. Clinton, **What Happened**, Simon&Schuster, 2017. Bu kitaplar teritoryal çatışma araştırmacıları için faydalıdır. Hilary Clinton döneminde Afganistan (El Kaide lideri öldürülmüş), Afrika, Kuzey Kore'de çok önemli gelişmeler olmuş, Arap Baharı yaşanmıştır.

⁴¹² Eksen kayması ya da Asya'nın yeniden dengelenmesi tartışmaları H. R. Clinton'ın **Foreign Policy** dergisinde yazdığı “America's Pasific Century” adlı makaleden sonra ateşlenmiştir. Bkz.: H. R. Clinton, “America's Pasific Century”, **Foreign Policy**, (Çevrimiçi) <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, 3 Şubat 2019.

Pyongyang'ın garantörüdür. Libya eski lideri Kaddafi füze ve nükleer çalışmalarını durdurmuştu ve akıbeti devrilmek oldu. Tabii Kuzey Kore bağlamında Çin faktörü de devreye girmektedir. Çin, yukarıda ayrıntılarıyla açıklanandığı gibi Kuzey Kore'ye ABD ya da başka bir ülke tarafından tatbik edilecek bir askeri müdahalede yerini alacaktır.

ABD, Koreler arası çatışmanın hem ortaya çıkmasında, hem çözümünde, hem de devam etmesinde önemli bir dış aktördür. Kuzey Kore ile ilişkilerin başlamasında öncelikle bu ülkenin nükleer silahları geliştirmesini bırakması ABD'nin birinci şartı olarak masada durmakta; ilk adım da Kuzey Kore'den beklenmektedir. Bunların yanında yine karşımıza çıkan, barışın oluşması ve çatışmaların sona ermesi için kuvvetli bir şart olan güven eksikliğinin varlığıdır. Güney, Kuzeye güvenmemekte, Kuzey Kore de ABD'ye güvenmemektedir. Bu meselelerin tamamen çözülmesi konusunda çaba sarf edilmesi gerekmektedir. 2018 yılının sonlarına yaklaşırken kuzey ve güney arasında hiç olmadığı kadar bir yakınlaşma da yaşandı. Bunun ayrıntılı incelemesi Üçüncü Bölümde yapılmıştır.

2.2. ABD'nin Koreler Arası Çatışmada Barışa Yönelik Politikaları

Koreler arası çatışmanın ortaya çıkmasında ve devam etmesinde ABD nasıl etkili bir güç ise, iki devletin arasında barışın sağlanması; hiç olmazsa çatışmanın durması için de öyle etkili olabilecektir. Kore Yarımadası'nda ABD olmadan bir barışı düşünmek, oradaki çatışmayı anlamamaktır. Bu yüzden bu başlıkta ABD'nin yarımadadaki barışa yönelik olumlu adımları tartışılmıştır.

Güven tesis etmek, Birinci Bölümde incelendiği gibi teritoryal çatışmaların en önemli parametrelerinden biridir. Ancak Koreler arasında güven tesisine büyük güçler arasındaki mücadele imkân sağlamıyor. 2017 yılının Nisan, Mayıs ve son olarak da Haziran ayında ABD ve Kuzey Koreli yetkililer ve liderler arasında görüşmeler yapıldı. Bu görüşmeler eski başkanlardan Bill Clinton döneminde de yoğun olarak

yapılmıştı. Metodoloji açısından bir parantez açmanın faydası var; çalışmanın tamamında tarihsel bir dönem belirlenmedi, ancak son yıllara yoğunlaşıldı ve örnekler seçildi ki konunun tamamı daha iyi anlaşılabilirdi. Zira geçmişteki bütün olaylar teritoryal çatışmanın safhalarında etkili olmaktadır. Burada Kuzey Kore'nin, ABD'nin özellikle Başkan Trump'ın yaptığı açıklamalar (Kuzey Kore'ye daha fazla yaptırım uygulanması, terörizme destek veren ülkeler arasında olduğu) çerçevesinde güvenlik ile ilgili endişelerini dile getirdiği görülmüştür.⁴¹³ Güney Kore'deki ABD üsleri ve orada konuşlanmış askerlerin durumu iki taraf arasında çok önemli bir problemi oluşturmaktadır. İkili ve çok taraflı görüşmelerde en önemli konulardan biri Kuzey Kore açısından bu olmaktadır. ABD'nin Asya-Pasifik'in en önemli askeri üslerinden birini Güney Kore'den çekmesi şu anda beklenen bir durum değildir ve kısa vadede bu gerçekleşmeyecektir. Hem görüşmelerin seyri hem de son görüşmelerin daha olumlu havada geçmesi ve bunun devam etmesi için bu yönde adımlar atılması gereklidir. Ancak Singapur'da anlaşılan konularda net adımlar atılamaması konunun uzunca bir süre daha devam edeceğini göstermektedir. Diğer taraftan Kuzey Kore'den meselenin birincil aktörü olması nedeniyle dikkate alınması gereken açıklamalar gelmekte ve Güney Kore'de kuzey tarafına konuşlandırılmış askeri birlikler ve teçhizatın oradan kaldırılması şartı da belirtilmiştir. Aksi halde yıllardır Kuzey Kore, (açısından değerlendirildiğinde) Güney Kore tarafından gelecek bir tehditle yaşamakta olan bir ülke için bu durumun ne kadar zor olduğu açıktır. Sonuçta Kuzey Kore bir devlet olarak kendi güvenliğini sağlamalıdır.

ABD'nin Kore Yarımadası'ndaki çatışma ve sürece sadece Güney ve Kuzey Kore açısından bakmadığı açıkça ortadadır. ABD gibi küresel bir gücün en büyük rakibi olan ÇHC'nin hemen yanı başında çıkan bir çatışmaya müdahil olmaması

⁴¹³ 2017 yılında neredeyse iki devletin savaşın eşiğine geldiğini düşündürecek konuşmalardan birkaçı için bkz.: Julian Borger, "Donald Trump threatens to 'totally destroy' North Korea in UN speech", **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/us-news/2017/sep/19/donald-trump-threatens-totally-destroy-north-korea-un-speech>, 14 Ocak 2019; "Trump and North Korea war of words escalates", **BBC News**, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-asia-41377124>, 14 Ocak 2019; Julian Borger, "Trump issues new sanctions on North Korea and claims China is following", **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/21/trump-north-korea-executive-order-china>, 14 Ocak 2019.

beklenemezdi. Zaten aksi bir durum ABD'nin küresel politikaları ve var olan “küresel” anlayışıyla da uyuşamayacaktı. Eğer ABD küresel bir aktör olarak yerini korumaya devam edecekse kesinlikle Koreler arası çatışmada yerini almalıdır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde oluşan konjonktür de bunun bu şekilde devam edeceğini göstermektedir. ÇHC uluslararası alanda Orta Asya'dan Afrika'ya uyguladığı politikalarda ABD'nin yeni politikalar üretmesinin yanında Koreler arası çatışmada olduğu gibi süregelen meselelerde de daha etkili olması sonucunu doğurmuştur. Önemli bir nokta da ABD ve ÇHC arasında önemli oranda ticaret hacmi olmasıdır; iki ülke ne kadar rakip olsa da aralarındaki ilişki devam etmektedir. Bu yüzden Kore Yarımadası'ndaki çatışmanın ikisi için de yönetilebilir bir durumun olması gerekmektedir. ABD de bunun için Tillerson'dan sonra göreve gelen Dışişleri Bakanı Pompeo'nun bölgede sık sık yaptığı görüşmelerle bunu göstermiştir. Washington ile Pyongyang arasında gerginlik olsa da ilişkiler ve görüşmeler tabii ki devam etmektedir. ABD'de yönetimler değişse de bu konuya önem vermektedir.

ABD'nin Kore Yarımadası'na olan ilgisinin bir nedeni de Asya-Pasifik bölgesinin güvenliğinin söz konusu olmasıdır. Bu bölge özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin en büyük askeri ve ticari üslerinin bulunduğu, önemli müttefiklerinin (Japonya, Tayvan, Güney Kore) yer aldığı bir bölgedir. 21. yüzyılda özellikle Orta Doğu'da 2011 yılında başlayan Arap Baharı ve ardından küresel çapta bir terör ortamı yaratan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ile yapılan mücadele küresel aktörler arasında dengeler yeniden sarsılmaya başlamıştır. Özellikle Rusya'nın bu bölgeye müdahalesi ABD için yeni adımların atılmasının gereğini ortaya çıkarmıştır.

Bütün devletlerin olduğu gibi ABD'nin de, tabii birçok devletten daha fazla, endişelerinden biri güvenlidir. ABD askeri güvenlik konularının yanında ekonomik güvenliği de ön planda tutmaktadır, bilindiği üzere askeri ve ekonomik politikalar oldukça sıkı bir şekilde birbirlerini etkileyen alanlardır. Bu güvenlik endişesi bağlamında ABD, Kuzey Kore'yi hem kendi hem de dünyanın güvenliği için tehdit olarak görmektedir. Özellikle kontrolsüz ve rasyonel olmayan bir şekilde kullanılabilecek nükleer başlıklı bir füze geliştirme çabaları, ABD'nin en büyük

endişelerinden biridir.⁴¹⁴ Soğuk Savaş'tan bu yana nükleer silahların geliştirilmesi ve sahip olunması noktasında dünya üzerinde çok tartışmalı bir durum ortaya çıkmıştır. Yukarıda tartışıldığı gibi “neden bazı devletler nükleer silaha sahipken diğerleri olamamaktadır?” sorusunun cevabı en çok aranan cevaplardan biridir. Nükleer güce sahip olan özellikle Batılı devletler için bunun cevabı ortadadır. Belirtilmelidir ki hem güç meselesi hem de dünya uluslararası ilişkiler tarihi dikkatle incelendiğinde bunun sebebi anlaşılmaktadır. Bu durum önemli oranda güç ve güvenlikle ilgilidir. Soğuk Savaş'ın mirası olan bu tehdit Krauthammer tarafından iki kutuplu dünya bittiğinde ön görülmüştü.⁴¹⁵ Yani ABD için Kuzey Kore birincil gündem maddesi olmayı 1950'den sonra tehdidin değişen içeriği olsa da devam etmiştir.

Yukarıdaki paragraflarda ABD'nin Koreler arası çatışmaya neden müdahil olduğunu açıklamaya çalıştık. Önemli bir nokta da ABD'nin Çin'den Koreler arası çatışmada nasıl bir tavır almasını istediğidir. ABD'nin Koreler arası çatışmada ÇHC'nin özellikle nükleer silahlar meselesinde bir hakem arabulucu (*mediator*) olmasını istemektedir.⁴¹⁶ Büyük ihtimalle ABD, ÇHC'nin Kuzey Kore üzerinde büyük bir etkisi olduğunu düşünmekte, hatta düşünmekten ziyade bilmektedir; ÇHC'nin böyle bir tavır almasını istemektedir. Bu bağlamda ABD, Çin'i baskı altına almak istemekte ve böylece rakibi bir noktadan da sıkıştırmaktadır.

ABD, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu gibi Asya bölgesinde kurulmuş olan kuruluşlara katılarak bölgede etkisini artırmak istemektedir. ABD'nin bu tür kuruluşlarda yer alması çatışma için olumlu olabilir; sorunlar bu tür platformlarda barışçıl yollarla çözülmeye çalışılabilir, aradaki ilişkiler artar ve en önemlisi birbirilerini tanıma imkânı bulurlar.

⁴¹⁴ Nükleer silahlar, icat edildiğinden bu yana özellikle Soğuk Savaş ortamında uluslar arasındaki ilişkileri oldukça etkileyen bir parametre olmuştur. Bu silahların etkisi ve özelliklerine dair bilgileri Kuzey Kore'nin nükleer çalışmalarını incelediğimiz başlıkta vereceğiz, çünkü bu silahların geliştirilmesi ve menzillerine dair bilgiler teknik ama toplumları etkileyen meselelere dönüşmektedir. Kuzey Kore'nin Amerika kıtasını vuracak menzilde bir füze ürettiğini açıklaması tehdit algısını arttırmıştır.

⁴¹⁵ Charles Krauthammer, “The Unipolar Moment”, **Foreign Affairs**, Vol. 70, No. 1, America and the World 1990/91 (1990/1991), Council on Foreign Relations, s. 31.

⁴¹⁶ Resmi açıklama için bkz.: Ying, **a.g.e.**, s. 3.

Bunlar ekseninde Şu soru önem kazanmaktadır: ABD ve Çin arasında bir işbirliği olasılığı nedir ve buna yönelik ABD politikaları var mıdır? Çin’in, ABD’nin mücadele ettiği SSCB’den farklı olduğu ortadadır. Ekonomik olarak çok daha güçlü ve dünya ile bağlantılı bir Çin’le mücadele etmek ABD için çok zor olacaktır. Kissinger bunu çok önceleri grnlerden biri olarak “birlikte evrim” (*co-evolution*) doktrinini üzerinde durdu. Yine Brzezinski de “Group of Two” kavramıyla Çin ile ilişkilerde bir yakınlashma olmasına önem verilmesini salık verdi.

Bu alıŐma ne kadar bir “yüksek politika” (*high politics*) konusu olarak gözükse da Birinci Bölümde de açıklanmaya çalışıldığı gibi esasında çok hassas psikolojik, sosyal ve insani boyutları da içermektedir. Zaten teritoryal çatışmaların doğası bunu zorunlu kılmaktadır. Güven meselesine de bu yönüyle bakılmalı, bütün taraflarla anlaŐılmaya çalışılmalıdır. Birçok teritoryal çatışmanın çok uzun sürmesinin nedeni bu karmaşık ilişkilerdir. Kore Yarımadası’nda bunun yanında dünyadaki iki süpergücün meseleye dahil olmasıdır. Bir sonraki aŐama için toplumlar buna hazırlanmalıdır. Ancak dış aktörlerin mücadelesi bunların hepsini etkilemektedir. ABD bölgede çok etkili bir aktör olması barış konusunda da önemli etkisinin olduğunu göstermektedir.

3. Rusya Federasyonu

3.1. Rusya’nın Koreler Arası atıŐmadaki Rolü

Bu başlıkta Rusya’nın hem Kuzey hem de Güney Kore’yle ilişkilerine dair teknik bilgiler ve Rusya’nın Koreler arası çatışmanın neresinde durduğu, çatışmanın çıkmasındaki rolü, uyguladığı politikalar ve araçlar incelenmiştir. Bu yapmadaki amaç da dış aktörlerin somut olarak çatışmaya müdahalesini de göstermektir, yani o konular bu çalışma için bir amaç değil araçtır. Tabii Rusya’nın diğer dış aktörler Çin ve ABD ile olan ilişkileri değerlendirilmiştir ki bu ilişkiler doğrudan çatışmaya etki etmektedir. Ayrıca Rusya ne ABD ne de Çin kadar Koreler arası çatışmaya olumlu ya da olumsuz etki yapmıştır/yapmaktadır. Bunun yanında büyük güçler mücadelesindeki

yeri nedeniyle de etkisi daha azdır. Kore Yarımadası'nın neden Rusya için önemli olduğu konusıyla çalışmaya başlanmıştır.

Amerikan hegemonyasının rahatsız ettiği bir numaralı devlet Rusya ise Çin de iki numaralı devlettir. 1996 yılında Boris Yeltsin (o dönemde Rusya Devlet Başkanı) Pekin'e bir ziyarette bulunur. İki devlet Amerikan hegemonyasına karşı duruşları ve kızgınlıklarını belirtmişlerdir.⁴¹⁷ Bu durum o zamandan beri süregelen ancak Moskova ve Pekin'in de birbirleriyle mücadele içinde olduğu ayrıca belirtilmelidir. Bu mücadelenin yansımaları Kuzeydoğu Asya'yada da kendini göstermektedir.

Bir dış aktör olarak SSCB'nin dağılmasından sonra uluslararası alanda güçsüzleşen Ruslar, tekrar büyük güç mücadelesinin önemli aktörlerinden biri oldu. Tek kutuplu Amerikan liberalizminin dünyası sona ermiştir. Böyle güçlü bir aktörün tekrar çatışmanın bir tarafı olmasının diğer aktörlerin politikaları için ehemmiyetli etkileri olmuştur. Diğer aktörlerin bu yönde politikalarını revize etmelerini gerektirmiştir. Rusya hesaba katılmayacak bir aktör değildir. Bunlara ek olarak Kore, Rusya'nın "buzsuz bir liman" ihtiyacını gidermesi için de çok önemlidir. Rusya bu sebeplerden dolayı Koreler arası çatışmada aktif politikalar izlemektedir/izleyecektir.

Tarihsel süreç içinde Rusların Kore'yle ilişkisi en etkili şekilde ve etkisini bugüne kadar sürdüren 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya'nın savaştan yenik olarak çıkmasıyla başlar. Savaş sonrası Mançurya'ya doğru ilerleyen Ruslar, 1904-1905 Japon-Rus Savaşı'nda oradan çekilmek zorunda kalmışlardı. Daha sonra ilerleyişlerine Kore Yarımadası'nda devam etmişlerdir. 1905 yılındaki Rus yenilgisinden sonra, 1910 yılında Mançurya'da artık Japon hâkimiyeti vardı.⁴¹⁸

Belki de Ruslar 1904-1905 Savaşı'nı unutmamışlar ve bunun üzerine Kore Yarımadası'na askeri müdahalede bulunmuşlar ve ABD askerlerinin bulunduğu ünlü "38. Paralel"e kadar ilerlemişlerdir. Kore Savaşı (1950) sonrası Koreler arası sınır, bu paralel olmuştur. Burada açıkça görüldüğü üzere birincil aktör olan Koreler

⁴¹⁷ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, s. 42.

⁴¹⁸ Ruslar ve Japonlar arasında özellikle 1900'lerin başındaki mücadele hakkında daha ayrıntılı için bkz.: Sander, **a.g.e.**, s. 278 vd.

dışındakiler arasındaki tarihsel süreçten gelen mücadele ve anlaşmazlıklar Koreler arası çatışmayı etkilemiş hatta başlangıcında oldukça etkili olmalarıyla çatışma daha çetrefil bir hale gelmiştir. Çalışmanın başında belirttiğimiz tarihsel süreç ve ilişkilerin çatışmaların önemli dinamikleri oldukları savunusunu da desteklemektedir. 1950 yılındaki savaştan sonra da Kore Yarımadası kuzey ve güney olarak ikiye bölünmüştür.

Bu bağlamda Rusya'nın çatışmalara ilişkin büyük bir bagajı vardır. Bu yüzden de Rusya'nın Çin'e göre Kuzeydoğu Asya yanında Orta Avrupa'da etkili olması zordur. Bunun sebebi nedir? Öncelikle Çin ile ittifak ve yakınlaşma noktasında Çin varolan üstün bakışı dikkate alınmalıdır. Bunun ufak bir göstergesi Rusya'nın Çince "aç ulla" anlamı gelmesidir. Diğer taraftan Orta Avrupalılar da Rus kültürü, egemenliği dahil olmak üzere kendi Batı Avrupa değerlerinden aşağı görmektedirler. Bu sebepler yüzünden Rusya'nın nüfuz alanı ve ittifak sistemi biraz geri kalmaktadır. Rusya için Çin ile yakınlaşmanın çıkmazları vardır; bunlardan kurtulması gerekmektedir.

Bunlarla birlikte SSCB'nin dağılması Çin için fırsatlar yarattı "Çin'in batı sınırında Çinli liderlerin kayıtsız kalamayacağı pek çok devletin ortaya çıkmasına sebep oldu."⁴¹⁹ Rusya bundan olacak ve Çin ile açık olmayan bir mücadeleye girecekti. Kore Yarımadası'nda da Çin ve Rusya mücadele etmişlerdi ve nüfuz için etmektedirler. Rusya ve Çin yakınlaşması son yıllarda özellikle ticari ilişkiler sebebiyledir. ABD'nin karşısında Rusya, Çin ve belki İran arasındaki yakınlaşma Koreler arası meseleyi nasıl etkilemektedir? Ekonomik yakınlaşma sadece bir göstergedir. Çin'in hızlı yükselişi ABD kadar Rusya için tehdit edicidir.

Rusya'nın çatışmadaki en büyük müdahale araçlarından biri ekonomik araçlardır. Rusya Kuzey Kore'ye milyar dolarla ölçülen borç vermekte, Moskova ve özellikle Vladimir Putin, Kuzey Kore'yi de kapsayan uzun vadeli enerji projeleri planlamaktadır. Bunun yanında Sibiry tren yolu ve Doğu Sibiry doğal gaz boru hattı

⁴¹⁹ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, s. 70.

da diğer önemli projeler arasındadır. Bütün bunlarla Kuzey Kore'nin Çin'e olan bağımlılığı azalmakta ve ona karşı elini güçlendirmektedir. Bu durum da Pyongyang'ın görüşmelerde daha güçlü olmasını sağlamaktadır. Rusya çatışmada Pyongyang'ın Çin ve ABD'ye karşı güçlenmesini sağlayan ve Kuzey Kore'nin ilişkilerine devam etmek istediği bir devlettir. Çatışmaya ABD ve Çin gibi bir girdisi olmayan dış aktör Rusya'nın, Kuzey Kore'ye manevra alanı sağlaması açısından rolü büyüktür. Bu durumda bir dış aktörün çatışmanın birincil taraflarına farklı bir etkisini; diğer dış aktörlere göre rahatlatıcı etkisi görülmektedir. Birinci Bölümde tartışıldığı gibi birincil taraflardan birinin mücadeleyi bırakması durumunda uzaklaşmış olmakla beraber tarafların barışa yaklaşmalarını sağlayabilmektedir.

Rusya özellikle Vladimir Putin'in devlet başkanlığına geldiği ilk yıllardan beri Avrasya'yı merkeze alan ve Rusya'yı yine önemli küresel bir güç haline getirmeye yönelik politikalar oluşturmaktadır. Çin ile olan yakın işbirliği ve ABD'nin bölgede etkinliğini arttırmasını istememesi de çatışmaya katılmasının sebeplerindendir. Rusya 1989 yılından 2000'li yılların başına kadar Koreler arasındaki çatışmada sınırlı bir rol üstlenmiştir.⁴²⁰ Daha doğrusu Rusya konjonktürel nedenlerle Kuzeydoğu Asya'da belirtilen tarihler arasında aktif bir politika izleyememiştir. Ancak bu durum Vladimir Putin'in Rusya'da iktidara gelmesiyle değişmeye başladı. Rusya dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi Kuzeydoğu Asya'da da aktif bir politika izler duruma geldi.

Kuzeydoğu Asya, Rusya'nın Pasifik'e ulaşmasında önemli bir bölgedir; burada Pyongyang çok önemli bir anahtar olabilir.⁴²¹ Rusya bir yandan Avrupa'yı enerji noktasında kendisine bağımlı bir hale getirmeye çalışırken kaynak ülke olarak kendi enerji ihracatı için yeni hedef bölgeler belirlemeye çalışmakta; Uzak Doğu, Çin, Japonya ve Koreleri hedef olarak belirlemektedir.⁴²² Özellikle Putin döneminde

⁴²⁰ Scalapino, **a.g.e.**, s. 2.

⁴²¹ Ponomareva, Rudov, **a.g.e.**, s. 47.

⁴²² Tuğçe Varol Sevim, "Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya", **Uluslararası İlişkiler**, C. 11, No: 41, Bahar 2014, s. 88.

enerjiyle bağlantılı politikalar ve Rusya'nın nüfuz alanının genişletilmesi çerçevesinde uzun vadeli politikalar Asya-Pasifik de hesaba katılarak uygulanmaktadır.⁴²³

Rusya için Kore Yarımadası neden önemlidir ve Rusya neden çatışmanın dış aktörlerinden biridir? Soğuk Savaş'tan sonra Rusya'nın yanıbaşında ve doğal yayılma alanı olarak gördükleri Doğu ve Orta Avrupa'da etkisi azaldı. Harold Mackinder'in belirttiği gibi Doğu Avrupa bir eksen, diğer tabiriyle bir kalp bölgesiydi. Rusya burada etkisini arttırmak istemekteydi. Bunun yanında Rusya 2000'li yıllardan sonra gelişen Asya bölgesinde olması gerektiğini bilmekteydi. O yüzden de Kore Yarımadası'nda yer almalıydı, çünkü Kuzeydoğu Asya da bir kalp bölgesidir. Büyük güçlerin mücadelesinde var olmak için bunu yapmalıydı. Doğu Avrupa'nın, Ukrayna'nın kaybedilmesi Rusya için çok önemli olsa da Çin'in yükselişi ve ilerleyişi Rusya'yı bunlardan daha çok etkilemektedir.⁴²⁴ Açıktır ki Rusya başta ekonomik ve askeri güvenliği için Kuzeydoğu Asya'dadır.

Rusya'nın Kuzeydoğu Asya'ya yönelişinin oldukça belirgin nedenlerinin diğerleri şunlardır: Çin'in emperyal, hegemonik yaklaşımları, Kuzey ve Güney Kore arasındaki çözülemeyen ve uzayan sorunlar, ABD'nin Asya'ya yönelik politikaların yoğunlaşması ve o bölgeye yönelmesi (*pivot to Asia*) gibi.⁴²⁵ Kuzeydoğu Asya'da çok kutuplu bir sistem vardır. Çin ve ABD birbirlerini dengelemek için mücadeleye devam etmektedirler. Ayrıca Rusya, Çin ve ABD'yi dengelemek için işbirliği ve müzakereleri

⁴²³ Rusya'nın enerji politikaları ve nüfuz alanlarını genişletme politikaları konusunda daha fazla bilgi için bkz.: Anita Orban, **Power Energy and the New Russian Imperialism**, Praeger Security International Press, 2008.

⁴²⁴ Rusya'nın Batı Avrupa ve Doğu Asya arasında sıkışmışlığını göstermesi açısından şu pasaj önemlidir: "Geçmişte Rusya kendisini Avrupa'dan geri ama yine de Asya'dan ileride görüyordu. Fakat o zamandan şimdiye dek Asya çok daha hızlı ilerledi... biz kendimizi 'modern Avrupa'yla' 'geri kalmış Asya' arasında bir yerlerden ziyade, iki "Avrupa" arasında ortada garip bir yerde buluyoruz. Vladimir Lukin (Duma'nın Dış İlişkiler Komitesi eski başkanı), "Our Security Predicament," **Foreign Policy**, No: 88, Sonbahar 1992, s. 60.

⁴²⁵ Emine Akçadağ, Elnur İsmayilov, "Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi", **Uluslararası İlişkiler**, C. 12, No: 48, s. 109.

de kullanmaktadır.⁴²⁶ Bu yüzden de Koreler arasındaki çatışmada dış aktör olarak yer almaktadır/almalıdır.

Bu politikaları gerçekleştirmek isteyen Rusya enerji politikalarını oldukça etkin bir şekilde kullanmaktadır. Rusya için enerji ihracının ne kadar önemli bir yere sahip olduğu “Dış Enerji Politikası” kavramından da açıkça görülmektedir. Rusya’nın Enerji Strateji Dökümanı’nda 2030 yılı hedeflenmiş, Rusya’nın enerjisinin stratejik amacının dünya pazarlarına olabildiğince yayılması ve en yüksek kâr elde edilmesi hedef olarak konulmuştur.⁴²⁷ Yine aynı belgede Rusya’nın doğu pazarıyla ticaretin artması da hedeflenmektedir. Doğu pazarının en büyük payı Çin, Japonya ve iki Kore’den oluşmaktadır. Bu yüzden Rusya’nın Koreler arası çatışmada bir aktör olarak yer alması kendi çıkarları açısından gerekli bir politikadır.

Bir ada ülkesi olması nedeniyle Japonya enerji açısından önemli zaafılar yaşamaktadır. Bu yüzden coğrafi olarak yakın olan Rusya’dan gelecek enerji onun için hayati öneme sahiptir. Sakhalin projesi, çok önemli bir aşamayı oluşturmakta, iki devletin Soğuk Savaş’ta gergin olan arasını düzeltmelerini sağlamaktadır. Japon enerji uzmanlarından Hiroshi Hashimoto, Putin döneminden sonra Rus-Japon ilişkilerine daha fazla özen gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁴²⁸ Tabii Rusya ve Güney Kore’nin enerji konusundaki çalışma yapma istekleri yeni değildir. Örneğin Kovykta sahasında bulunan doğalgazın Güney Kore’ye ulaştırılması istenmiş ancak sonuç alınamamıştır.⁴²⁹ Burada Koreler arası meselede dış aktörlerin ikili ilişkilerinin de ne kadar girift olduğu görülebilmekte ve bu durum Kore Yarımadası’nı etkilemektedir. Şöyle ki Seul ve Moskova arasındaki ilişkilerin iyi olması Moskova’nın Pyongyang’a

⁴²⁶ Nikolai Sokov, “A Russian View of the Future Korean Peninsula,” (ed.) Tsuneo Akaha, **The Future of North Korea**, New York: Routledge, 2002, s. 135.

⁴²⁷ Rusya Federasyonu Enerji Bakanlığı, **Energy Strategy of Russia-For the Period Up To 2030**, Institute of Energy Strategy, Moskova 2010, s. 55.

⁴²⁸ **Japan Energy Brief**, The Institute of Energy Economics, No: 18, Mart 2012, s. 4-5, (Çevrimiçi) <http://eneken.ieej.or.jp/en/jeb/1203.pdf>, 18 Mayıs 2019.

⁴²⁹ Se Hyun Ahn, Micheal J. Jones, “Northeast Asia’s Kovykta Conundrum: A Decade of Promise and Peril”, **Asia Policy**, No 5, Ocak 2008, s. 105-140.

baskı uygulamasına sağlayabilir. Ancak Pyongyang'ın Rusya'ya karşı daha sert tavır almasını da yol açabilir.

Çatışmanın başlamasının öncesine bakılırsa Rusya'nın konuya etkisi daha iyi anlaşılmaktadır. Kuzey Kore'nin çökmesini ya da herhangi bir birleşmeyi öngören senaryolar bölge güçlerini etkileyebilir. Bu yüzden taraflar iki olasılık içindeki durumları dikkate almaktadır. Rusya'nın Koreler çatışmasında önemli bir rolü İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kore Yarımadası'nın kuzey kısmını işgal etmiş olmasıdır. Bu şekilde Koreler çatışmasının başlamasında ve devam etmesinde önemli aktörlerden biri olmuştur. Kore Yarımadası'ndaki mücadele Soğuk Savaş'ın mirasıdır ve bölge doğrudan Rusya'nın çıkarlarıyla bağlantılı bir bölgedir.⁴³⁰

Rusya, Kuzey Kore ile ticari bağlarını güçlendirerek karadan bir ticaret bağlantısı kurmaya çalışmaktadır. Rusya'nın yatırımları Mihail Gorbaçov döneminde kesintiye uğramış ancak 2000'li yıllarda tekrar artmaya başlamıştır. Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle Kuzey Kore ile ilişkiler gelişmiştir. Bu, Putin'in Rusya'yı eski güçlü günlerine döndürmek için uygulamaya çalıştığı politikalarla paraleldir. Boris Yeltsin hükümetinin politikaları, Rusya'nın Kuzeydoğu Asya'daki etkisini azalttığı için eleştirilmekteydi.

Putin Rusya'nın politik anlayışı ve uzun vadeli amaçlarını değiştirmiş; daha aktif ve müteceviz politikalar izlemeye başlamıştır. Ayrıca SSCB'nin nüfuz alanında bulunan ülkelerin yanı sıra Küba, İran, Irak ve Kuzey Kore ile ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir. Amacı Rusya'yı yeniden küresel bir güç haline getirmektedir. Kuzeydoğu Asya'ya verdiği önemi göstermek için iktidara geldiği dönemin ikinci ayında Ivanov'u Kuzey Kore ile 1991 yılında yürürlükten kalkan SSCB ve Kuzey Kore arasındaki antlaşmanın yerine Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması imzalaması için görevlendirmiştir. Rusya ve Kuzey Kore arasındaki ilişkiler bir dizi zirveyle devam etmiş, 2000 yılında Putin Pyongyang'ı ziyaret dahi etmiştir. Kuzey Kore'nin füze geliştirdiğini durdumasını duyurduğunu bildirmesine rağmen Kuzey

⁴³⁰ Rusya'nın Kuzey Kore'ye yönelik değişen politikaları ve ulusal çıkarının incelenmesi için bkz.: Ponomareva, Rudov, **a.g.e.**, s. 45.

Kore lideri Kim Jong-il füze geliştirmeye devam edecekleri ve bunları İran ve Suriye satacaklarını çünkü gelire ihtiyaçlarını olduğunu bildirmişti.⁴³¹ Rusya bütün bu açıklamalara rağmen Pyongyang’la ilişkilerini devam ettirmekte, ABD’nin karşısında bir tutum almıştır.

Başkan Putin’in 2000 yılında Kuzey Kore’ye ziyarette bulunduğunu belirttik, bu ziyaret önemli bir değişikliğin göstergesi olmuştu.⁴³² Ziyaret, Kuzey Kore ile yakın ilişkiler kurulması için de önemli olmuştur. Moskova-Pyongyang arasında özellikle ülkelerin kurtuluş günlerinde iletişim kurulmakta, bunun yanında heyetler arası görüşmeler yapılmaktadır. 2001 yılının Nisan ayında Rusya ve Kuzey Kore arasında imzalanan savunma, askeri teknoloji ve işbirliğini içeren taslak antlaşmayla Rusya’nın 777 milyon dolar değerinde ekipmanının Kuzey Kore’de olduğu görülmektedir.⁴³³ Yine 2001 yılı Ağustos ayında Kim Jong-İl, Rusya ziyaretinde 2003 yılına kadar füze testlerini durduracağını belirtmişti. Kuzey Kore ile yakın görüşmeler, Kuzey Kore liderinin Rusya’dan açıklamalar yapması, askeri antlaşmalar yapılması Rusya’nın Kuzey Kore açısından önemli bir yere sahip olduğu göstermesi yanında Rusya’nın dünyaya bunu göstermesi açısından da önemlidir. Bütün bunlar devam ederken Koreler arası çatışmada kronik bir hale gelen Kuzey Kore’nin füze denemeleri devam etmiştir.

Güney Kore açısından ise Yeltsin döneminden beri Rusya’nın taraflar arasında bir arabulucu olacağı düşüncesi vardır. Güney Kore Başkanı Kim Dae Jung (1998-2002) Sunshine Politikası kapsamında ilişkileri geliştirmek için daha çok çaba sarf eder olmuştur. 2000 yılında Güney Kore Başbakanı Lee Han-dong’un Rusya ziyaretinde Rusya’nın yapıcı bir rol üstleneceği belirtilmiştir. Buna ek olarak biraz da Soğuk Savaş’ın bitişiyle yumuşayan politik iklim ile ABD, Rusya’nın diplomatik etkisini tekrar değerlendirmiş ve aktif bir rol alma ihtimalini düşünmüştür. Ancak iki

⁴³¹ J. L. Black, **Vladimir Putin and the New World Order**, Rowman&Littlefield Publishers, INC, New York, 2004, s. 80.

⁴³² Ponomareva, Rudov, **a.g.e.**, s. 46.

⁴³³ Esook Yoon, Dong Hyung Lee, “A View from Asia Vladimir Putin’s Korean Opportunity: Russian Interests in the North Korean Nuclear Crises”, **Comparative Strategy**, C. 24, No: 2, 2005, s. 189.

ülke arasındaki mücadelenin devam etmektedir. ABD, Çin'in de böyle bir rol üstlenmesini istemişti. ABD'nin burada uygulamaya çalıştığı politika, mücadele içinde olduğu dış aktörlerin çatışmada sorumluluk almalarını ve çatışmada onları daha fazla sıkıştırmaktı.

Büyük bir müttefik ve dış aktör olarak SSCB'deki bir değişimin Kuzey Kore ve dolaylı olarak Koreler arası çatışmadaki yansıması örneklerle görülmektedir. Kuzey Kore, Ruslardan alamadığı yardımı bu sefer başka mecralardan aramaya çalışmıştır. Zira 1990 yılından 1993 yılına Kuzey Kore ile aralarındaki ticaret 2,35 milyar dolardan 222 milyon dolara düşmüş, Rusya'dan askeri ekipman ve teknoloji transferi ve hatta doğrudan uçuşlar bile kesilmiştir.⁴³⁴

Rusya'nın Kuzey Kore'ye desteğinin azalması üzerine Kuzey Kore âdeta kendi başının çaresine bakmaya başlamıştır. Bu politik durum üzerine 1991 yılında SSCB'nin dağılmasına yukarıda bahsettiğimiz politik durum da eklenince Kuzey Kore 1993 yılında NPT'den ayrıldığını ilan etmiş ve buna ek olarak UAEA'nın müfettişlerinin kendi ülkesindeki tesisleri kontrolünü de reddetmiştir.⁴³⁵

Burada hem Rusya'nın hem de Çin'in Kuzey Kore'yi dolaylı da olsa kendilerine bağımlı tutarak onun üzerinde daha fazla etkili olmak için oluşturdukları politikalar görülmüştür. Soğuk Savaş'ta var olan büyük güçler politikasının sona ermesinin, yani büyük dış güçlerin ki bu çalışmanın da aktörleridir, çatışmayı yukarıdaki örneklerde olduğu gibi etkilemektedir. Buna ek olarak bir dış aktörün çatışmanın birincil aktörlerinden birini desteklemeyi bırakması onun masaya oturma gücünü de etkilemektedir.

Rusya, Soğuk Savaş'ın iki blok liderinden biri olan SSCB'nin mirasçısı, eski başkan Boris Yeltsin'in Batı yanlısı politikalarından sonra daha çok, Avrasyacı olan politikaları ancak Ruslar için yeni bir politika değildir. Stalin'in yayılmacı bir lider olarak (Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında) Mearsheimer'ın da belirttiği gibi ilk dört hedefi

⁴³⁴ Yoon, Lee, **a.g.e.**, s. 186.

⁴³⁵ Kuzey Kore'nin nükleer çalışmalarının bu yöndeki faaliyetleri için bkz.; Victor Cha, David Kang, **Nuclear North Korea**, Columbia University Press, New York, 2003.

içerisinde İran, Türkiye, Doğu Avrupa ve Güney Kore'yi göstermiştir.⁴³⁶ Bu noktada doğal olarak ABD ile Rusya (o dönemde SSCB) arasında Korelerin de dahil olduğu bir nüfuz mücadelesi olmuştur. Bazı araştırmacılar Putin'in amacını "ayıyı zincirlerinden" kurtarmak olarak değerlendirir. Rusya'nın Putin döneminde daha aktif bir politika izlemesinin yansımalarını Koreler arası çatışmada da görülmektedir.⁴³⁷ Kore Savaşı'ndan beri Rusya zaten çatışmanın önemli ikincil aktörlerinden biridir. Görevinin ilk iki yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Kuzey Lideri Kim Jong-il ile üç kez görüşmüş ve eski anlaşmayı yenilemiştir.

1994 yılında Yeltsin hükümeti Güney ve Kuzey Kore arasında BM'nin daimî üyelerinin de katılacağı bir uluslararası konferans düzenlemek istemiş ancak ABD ile Kuzey Kore'nin arasında politik atmosfer bunun gerçekleşmesini engellemiştir. Bir dış aktör olan Rusya'nın çatışmaya yönelik politikaları, diğer dış aktör ABD tarafından dolaylı olarak akamete uğratılmaktadır.

Ekim 1994 yılında ABD, Japonya ve Güney Kore'nin Kuzey Kore'ye enerji sağlamak için Kore Yarımadası Enerji Sağlama Örgütü'nü (Korean Peninsula Energy Development Organization-KEDO) kurmuştur.⁴³⁸ Bundan daha evvel bahsetmiş olmakla beraber Rusya açısından bir kez daha değerlendirilmelidir. Zira enerji konusu Rus dış politikasını, dolayısıyla da Kore Yarımadası'na karşı tutumunu etkilemektedir. KEDO, bir tarafıyla Rusya'yı bypass etme anlamı da geliyordu. Enerjisinin büyük bir kısmını Rusya'dan alan Kuzey Kore'nin ona bağımlılığı azalacak ve Kore Yarımadası'nda Rusya'nın gücü de azalacaktı. Rusya'nın bu durumun dışında kalması onun açısından hiç de istenilen bir durum değildir. Pyongyang'la ilişkisini en büyük kozu enerji ve jeostratejik gücünü kullanarak devam ettirmeye çalışmaktadır.

⁴³⁶ Mearshmeir, **The Tradey of ...**, s. 199.

⁴³⁷ Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Kore Yarımadası politikaları üzerine yararlı bir çalışma için bakınız; Yoon, Lee, **a.g.e.**, s. 185-201.

⁴³⁸ KEDO hakkında daha fazla bilgi için bu internet sitesine başvurulabilir. Ek protokoller dahil anlaşmaların detayları da bu sitede yer almaktadır: (Çevrimiçi) http://www.kedo.org/ap_main.asp, 12 Ocak 2019; Yoon, Lee, **a.g.e.**, s. 187.

Japonya, Koreler (Kuzey Kore için Rusya'dan alacağı enerji çok önemlidir) ve tabii ki yüksek miktarda enerji ihtiyacı uzun zamandır sürmekte olan Çin, Rusya için enerji ihraç edilecek hedef ülkelerdir. Rusya için asıl hedef doğal olarak enerji ithal etme olasılığı daha fazla olan Çin'dir. Bu çerçevede, Rusya da Doğu Asya'da genel anlamda masada güçlü olmak için Japonya ile LNG antlaşması ve Koreler ile yürütülmekte olan Trans-Kore boru hattı projesi üzerinde çalışmaktadır.⁴³⁹ İki Kore'yi geçecek bir boru hattının, onlar arasında ekonomik anlamda ilişkinin de artmasını sağlayacaktır. Çatışan taraflar arasında ne kadar çok ortak nokta ve ekonomik karşılıklı bağımlılık varsa yumuşama daha çabuk gerçekleşir.⁴⁴⁰ Ancak bu demek değildir ki ekonomik bağımlılık çatışmayı tamamen bitirecektir; sadece yardımcı olacaktır.

Soğuk Savaş sonrası 1990'lı yılların başında Batı ve Güney Kore yanlısı bir politika izleyen Rusya'nın ABD tarafından 1996 yılında dışarıda bırakılması ve Çin'i dahil eden bir dörtlü zirve çabası da meseleyi âdeta alevlendirmiştir. Ancak diğer taraftan Çin ile ABD'nin hegemonyasına karşı bir mücadele için de hemfikirdirler. Dış aktörlerin kendi aralarındaki ilişkilerin çatışmaya yansması görülmektedir. ABD ile Rusya'nın arasının gerilmesi yarımadayı etkilemektedir. Burada Mearsheimer'ın büyük güçler mücadelesi; ABD-Çin gibi ABD-Rusya arasından da gözlemlenebilir. Dış aktörlerin mücadelesinin dolaylı yoldan ve Rusya üzerinden de bir teritoryal çatışmayı etkilemesini de bu ilişkilerin diğer bir yansımasıdır.

Kim Jong-Il ve Putin arasında imzalanan Moskova Deklarasyonu'nda⁴⁴¹ Kuzey Kore'de yürütülen füze programlarının barışçıl olduğu üzerinde durulmuş ve Kuzey Kore'nin Amerikan askerlerinin Güney Kore'den çekilme taleplerinin Rusya tarafından anlaşıldığına yer verilmiştir. Kuzey Kore'nin ABD ile ikili görüşmelerinde en önemli taleplerinden biri olan Amerikan askerlerinin Güney Kore'den çekilme talebi desteklenmektedir. Rusya'nın desteği Kuzey Kore'yi ABD ve Çin'e karşı güçlendirmektedir. Buna ek olarak Rusya, Kuzey Kore'nin füze geliştirme

⁴³⁹ Sevim, **a.g.e.**, s. 88.

⁴⁴⁰ Bu konuyla ilgili olarak bkz.: Birinci Bölüm.

⁴⁴¹ Yoon, Lee, **a.g.e.**, s. 189.

programının daha ileri seviyeye gitmesinin, ABD ve Kuzey Kore arasında yapılacak birebir görüşmelerde güçlü olmasını sağlayacağını düşünmektedir. Rusya'nın çatışmaya müdahil bir dış aktör olarak meselenin farklı düzeylerinde de etkili olduğu görülmekte ve Kuzey Kore'ye önemli askeri ve siyasi destek vermektedir. İki dış aktör ve küresel düzeyde mücadele eden Rusya ve ABD'nin Koreler arası çatışma üzerinden mücadele etmektedir. Çatışmanın karmaşık yapısının sebeplerinden biri budur, ayrıca sürecin uzamasına sebep olmaktadır.

BM'nin içinde bulunduğu görüşmeler ve birleşme çabaları maalesef başarıya ulaşamayınca ABD Kore Yarımadası'nda seçimlerin yapılmasını istemiştir. Ancak Sovyetler Birliği, Kore'nin birleşmesinin kendi çıkarların aleyhine olduğunu düşündüğü için buna karşı çıkmıştır.⁴⁴² Burada daha 1948 yılı gibi erken bir tarihte Rusların bir dış aktör olarak birleşme için yapılacak bir seçime kendi çıkarları dolayısıyla karşı çıkıyor olması görünmüştür.

Çin ile Rusya mücadelesinin yansımalarının yanında ABD ve Rusya arasındaki mücadelenin de yarımadaadaki çatışmaya yansıdığını gösteren örnekler de vardır. 7 Nisan 2017'de ABD silahlı kuvvetleri Suriye'nin İdlib kentindeki rejime ait Şayrat Hava Üssü'nü vurdu. Amerikalı yorumculardan bazıları bunu Kuzey Kore'ye de bir mesaj olarak değerlendirdi.⁴⁴³ Bu fiili olarak da Suriye'de bulunan Rusya'ya bir mesajdı. Çatışmalarda büyük güçlerin mücadelesini göstermesi açısından bu iyi örneklerden biridir.

Diğer taraftan dış aktörler arasındaki mücadeleden çatışmanın birincil taraflarının faydalandığına değinilmişti. Rusya Çin'le mücadele ederken Kuzey Kore de bu durumdan fayda sağlamaya çalışmaktadır. Büyük güçlerin arasındaki mücadelenin Kuzey Kore'ye manevra alanı sağladığını belirtmiştik. Hatta destekçileri

⁴⁴² Kalaycı, **a.g.e.**, s. 392.

⁴⁴³ Dan Lamothe, Missy Ryan, Thomas Gibbons-Neff, "U.S. strikes Syrian military airfield in first direct assault on Bashar al-Assad's government", **Washington Post**, (Çevrimiçi) https://www.washingtonpost.com/world/national-security/trump-weighing-military-options-following-chemical-weapons-attack-in-syria/2017/04/06/0c59603a-1ae8-11e7-9887-1a5314b56a08_story.html?utm_term=.73af797f528d, 7 Nisan 2017.

ve ona yakın duran iki ülke Rusya ve Çin arasındaki çatışmalar da buna imkân sağlamaktadır. Daha 1950’li tarihlerde dahi Sovyetler ve Çin arasındaki mücadele Kim Il-sung’a bu alanı vermektedir.⁴⁴⁴ Diğer taraftan tehdit ortamının var olması Kuzey Kore’nin bir anlamda dış aktörler arasında diplomasi kullanmasının önünü açmaktadır. Şöyle ki eğer ABD politik ağırlığını Kuzey Kore’ye yönlendirirse bu durumda Çin ve Rusya da ters yönde politikalar izlemek zorunda kalmaktadır. Böylece Kuzey Kore’nin masadaki durumu güçlenecektir. Zaten Kuzey Kore’nin temel ihtiyaçlar dahil önemli şekilde Çin’e bağımlı bir durumda olduğu da bir gerçektir.

Kore Yarmadası’ndaki ikinci nükleer krizde dış aktörler konuya müdahale etmekte daha fazla bir imkân bulmuşlardır. Koreler arası çatışmada SSCB’nin yıkılmasından sonra etkisi azalan Rusya, bu krizden sonra kendi seçtiği tarafın yanında durma imkânını bulmuştur. Rusya, SSCB’nin dağılmasından sonra yeni ilişkilere başlayabilmiştir. Amerikalı yetkililer konuya Japonya, Güney Kore ve bir olasılıkla da Rusya’nın dahil olmasını değerlendirmişlerdir.⁴⁴⁵ Oluşan bu durum Rusya’nın görüşmelere meşru bir şekilde dahil olmasını sağlamaktadır. Amerika’nın bir yandan çatışmayı küreselleştirme çabası Rusya’nın lehine olmaktadır. Rusya da çatışmaya bu durumda daha rahat dahil olmaktadır.

Rusya örneğinde görüldüğü gibi uluslararası sistemdeki değişiklik bir dış aktörün çatışmadan uzaklaşmasını ya da tekrar katılmasına imkân tanıyabilmektedir. Teritoryal bir çatışma dış aktörlüğün çokluğu durumunda ise birincil taraflar kendilerine manevra alanı bulabilmekteler.

3.2. Rusya’nın Taraflarla Olumlu İlişkileri

Rusya, ABD ve Çin kadar aktif olmasa da Koreler arası çatışmada bütün taraflarla olumlu ilişkileri bu bölümde incelenmiştir. 2003 yılında Çin’in baskısıyla Kuzey Kore ABD ve Çin ile üçlü görüşmeler yapmayı kabul etmiştir. Burada hem Çin’in baskısının ne kadar etkili olduğunu hem de ikincil taraf denilen dış aktörler

⁴⁴⁴ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 51.

⁴⁴⁵ Sergei Blagov, “Russia’s lost Korean opportunity,” *Asia Times*, 25 Haziran 2003.

arasındaki mücadelenin çatışmaya yansımalarını ve siyasi-diplomatik müdahalesi görülmektedir. Rusya tarafları barışa götürmek konusunda bu kadar etkili olamamaktadır. Ancak çatışmanın içinde olmak adına Rusya bu başlıkta incelendiği gibi politikalar üretmeye çalışmıştır.

2003 yılının 10 Ocak'ında Kuzey Kore'nin NPT'den çekildiğini açıklamasının yanında o yıl yine yaklaşan, yoğunlaşan ve akabinde bir müdahaleyi de getirecek bir Irak krizi de vardı. Nasıl 2018 yılında ABD'deki Trump yönetimi İran ile nükleer meseleleri müzakere ederken var olan antlaşmadan çekildiğini belirttiyse ve problemler arttıysa 2003 yılında da aynı şekilde böyle önemli bir gündem maddesi vardı.

İkinci nükleer kriz vukuu bulduğunda Rusya arabulucu olmayı önermiştir. Bu, Putin'in aktif dış politikasının bir yansımasıdır. Buna ek olarak Güney Kore de 2003 yılında dışişleri bakanını Moskova'ya göndermiş ve Kuzey Kore'nin nükleer gücünün tekrar aktif hale gelmesini engellemesi noktasında harekete geçmesi için sevk etmeye çalışmıştır. Rusya ilk nükleer krizde olduğu gibi dışarıda kalmak istemiyor ve Çin'in oynadığı rolü oynamak istiyordu.⁴⁴⁶ Moskova aynı zamanda Soğuk Savaş sonrası bölgede etkin olabilme ihtimali için bir fırsat yakalamak niyetindedir. 2003 yılında Rusya Dışişleri Bakanı Yardımcı Aleksandr Losyukov Kuzey Kore, Çin ve ABD'ye ziyaretlerde bulunmuştur. Böylece bir yandan Kuzey Kore'ye yardım edilirken diğer yandan da taraflar arasında arabulucuk çalışmaları yapma imkânı bulmuştu. Bu şekilde Çin'den rolünü üstlenmeye de çalışıyorlardı. Bu örneklerde görüldüğü gibi çatışmalardaki dış aktörler kendi küresel ve bölgesel hedeflerini gerçekleştirmek için çatışmaları kullanabilmektedir. Bunlar çatışmanın ana gündemin uzaklaşmasını da sağlamaktadır.

Diğer taraftan konuya Rusya'nın perspektifinden bakıldığında Rusya 2000'li yılların başından beri Çin'e karşı hashas bir politika izlemektedir. Kuzey Kore'nin Altılı Görüşmelerin Pekin yerine Moskova'da yapılmasını önermesini Rusya

⁴⁴⁶ Yoon, Lee, **a.g.e.**, s. 190.

reddetmiştir. 2003 yılında Hu Jintao'nun Rusya ziyaretinde iki lider de Kuzey Kore'ye askeri müdahaleye karşı olduklarını açıklamışlardır. Bu durum çatışmada aktörlerin arasındaki ikili ilişkilerin çok önemli yansımaları olduğunun bir başka örneğidir. Bu gibi gelişme ve düşünceler Kuzey Kore'nin ABD'den farklı düşünen iki dış aktörü buluşturmasını sağlamıştır. Pyongyang açısından bu durum önemli bir politik olumluluktur. Büyük güçler arasındaki mücadelede dış aktörlerimiz bu örnekte de olduğu gibi taraf da olabilmektedirler.

24 Ağustos 2011 Kim Jong-il ve dönemin Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev arasında Trans-Korea doğal gaz boru hattı için anlaşmaya varıldığı bildirilmiştir. O yıl içinde Kuzey Kore liderinin böyle bir adım atması çok önemlidir. Bu gibi gelişmeler, burada bir dış aktör olan Rusya'nın etkisiyle gelişiyor olması açısından çok kaydadeğer ve Koreler arası yumuşamaya, işbirliğine giden yolda küçük de olsa gereklidir. Bir dış aktör kendi çıkarıyla motive olsa da çatışmayı olumlu yönde dolaylı ekonomik müdahalelerle etkilemektedir.

Putin bir yandan siyasi ve diplomatik müdahalelere de devam etmektedir. 2014 yılında Kuzey Kore Büyükelçisi Kim Hyung-joon'u Büyük Kremlin Sarayı'nda kabul ettiğinde Rusya ile Kuzey Kore arasında dostça bir ilişki olduğunu, iki ülke arasındaki politik, ticari ve ekonomik bağları güçlendireceklerini, bölgesel güvenlik ve istikrar için yardımcı olacaklarını vurgulayarak belirtmiştir.⁴⁴⁷

Kore Yarımadası, Rusya için diğer aktörlerin de olduğu gibi stratejik önemi olan ve ulusal çıkarını doğrudan etkileyen bir bölgedir. Çin ve Kuzey Kore ile olan sınırı Rusya'nın çatışmaya müdahil olmasında etkilidir. Çatışmanın iyi ya da kötü bir seyir izlemesi Rusya'yı doğrudan etkilemektedir. Tarihsel olarak Japonya ile mücadelesi Rusya'yı teşvik eden başka bir özelliktir. Bölgede hakimiyet kurmak için Japonya ile çok uzun bir mücadelesi olmuştur. Çalışmanın diğer bölümlerinde

⁴⁴⁷ Vladimir Putin'in 33 büyükelçinin agremenini kabul ettiğini toplantının konuşması için bakınız: V. Putin, "Presentation of foreign ambassadors' letters of credence", Moscow-Kremlin, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/47039>, Rusça orijinal metin için ise bkz.: <http://www.kremlin.ru/news/47039>, 3 Aralık 2018.

vurgulandığı gibi Koreler meselesi küresel siyasal ve askeri düzlemde ayrılmamaktadır.

Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov Kuzeydoğu Asya’da bütün tarafların çıkarlarını dikkate alınarak sorunun çözülmesini, meşru bir şekilde müdahale edilemesini gerektiğini belirtmiştir.⁴⁴⁸ Ancak olayların ve konjonktürün farklı olduğu her zaman değerlendirilmelidir. Ancak bu, genel bir yargıya varılmasına engel değildir. Rusya’nın Ukrayna ve Gürcistan’daki çatışmalara müdahalesi ve Kore Yarımadası’ndaki müdahalesizliği dikkate değerdir. Güç ve güç ilişkileriyle bağlantılı ulusal çıkar burada dikkate alınırsa konu daha iyi analiz edilebilir.

Çatışmada taraflar konuları farklı değerlendirebilmektedirler. ABD, Kuzey Kore’nin nükleer çalışmalarından tehdit algılarken Putin yaptığı bir basın açıklamasında Kuzey Kore’den bir tehdit algılamak için bir nedeninin olmadığı belirtmiştir. Çıkar konusundaki bu farklılaşma çatışmanın daha çözülemez hale gelmesine ve barışın gelmesini sebep olmaktadır. Bunun yanında Kuzey Kore’nin nükleer krizinin en önemli sebebi ekonomik zorluklar ve enerji yetersizliğidir. Nükleer silah ve füze yapımı maliyetsiz değildir. Bu yüzden Rusya bu durumun üstesinden gelmek için Kuzey Kore’ye enerji ve ekonomik yardımda bulunmaktadır. Bu şekilde müttefik rejimin devamını sağlanacaktır. Bütün bunlara ek olarak Rusya, Çin ile aynı fikirde birleşerek kesinlikle Kuzey Kore’ye karşı askeri bir müdahale, yani zorlayıcı güç, askeri güç (*hard power*) uygulanmasını istememektedir.⁴⁴⁹

Sergey Lavrov 2004 yılında **Russia in Global Politics** adlı makalesinde; ülkesinin demokrasi savunuculuğu ya da sivil haklar ve seçimler konusunda başka bir ülkenin iç işlerine müdahale etmemekten yana olduğunu; bu şekilde politikalar izleyen ülkelerin kendi stratejik amaçları için hareket ettiğini belirtmiştir. Rus Dışişleri Bakanı tarafından yapılan bu açıklamadan anlaşılabileceği gibi Rusya, Kuzey Kore’nin iç

⁴⁴⁸ Sergei Lavrov, “Russia stands for strengthening peace in Northeast Asia”, *RIA News*, 20 November, 2014, (In Russian), <http://ria.ru/world/20141120/1034347266.html#ixzz3JyqaVXez>, [18 Ağustos 2015], aktaran, Ponomareva - Rudov, **a.g.e.**, s. 47.

⁴⁴⁹ Rusya’nın Kuzey Kore’ye zorlayıcı güç kullanılmasına karşı çıkmasını inceleyen bir çalışma için bkz.: Ponomareva-Rudov **a.g.e.**, s. 45-56.

işlerine karışmayacağı gibi diğer ülkelerin de karışmaması için çaba harcayacağını belirtmiştir.⁴⁵⁰ Buna ek olarak Rusya ABD'nin liberal dünya savunuculuğu doğrultusundaki askeri müdahalelerine de bir tepki göstermektedir. Doğrudan büyük güçler arasındaki mücadelenin bir göstergesidir.

Rusya'nın Kuzey Kore ile ilişkilerine değindik ancak Güney Kore'yle olan ilişkilere de değinilmelidir. Moskova, küresel düzeyde daha aktif politikası nedeniyle Seul'le de ilişkilerini geliştirmektedir. Özellikle son 2000'li yılların başından itibaren Rusya ve Güney Kore ekonomik olarak önemli partnerlerdir. Güney Kore bu noktada ABD ile “çok sıkı olan ilişkilerinde” kendine bir manevra alanı bulmaktadır. Özellikle bu durum Güney Kore siyasetinde ABD ile bu kadar yakın ilişkilerden rahatsız olanlar için önemli bir fırsattır.

Rusya gibi büyük bir dış aktörün teritoryal çatışmada müdahaleci olarak yer alması tarafları barışa yönlendirebileceği gibi Birinci Bölümde belirtildiği üzere bir çatışmaya da götürebilir. SSCB'nin yıkılmasından sonra iktidarı ele alan Yeltsin, Batı yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır. Doğal olarak bu durum Rusya'nın Kore Yarımadası'ndaki politikalarını etkilemiştir.⁴⁵¹ Rusya'nın, Kuzey Kore ile ilişkileri olumsuz etkilenirken Güney Kore ile ilişkileri gelişmeye başlamış ve aralarındaki ticaret artmıştır. Boris Yeltsin'in Seul'e ziyaretinde 1961 yılında Sovyetler Birliği ve Kuzey Kore arasında imzalanan Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması'na değinerek o sadece kağıt üzerinde kaldı demesi, Güney Korelileri memnun etmiştir. Rusya'nın çatışmaya müdahalesinde sadece tek taraflı bir yol izlemediği de buradan anlaşılabilmektedir.

Güç dengeleri, ÇHC ve Rusya'nın bu müdahalelere karşı çıkması ABD'nin ve uluslararası müdahalelerin önündeki engellerdendir. Rusya, Çin ve ABD kadar çatışmada etkili olmasa da çatışmanın başlagıcından beri konunun bir tarafıdır. Rusya'nın bölgede teritoryal çatışmalarının olması, ABD ve Çin ile küresel düzeydeki

⁴⁵⁰ Sergey Lavrov, **The world between the past and the future. Russian diplomacy in the changing World**, Moscow: OLMA Media-Group, 2011, s. 16

⁴⁵¹ Yoon, Lee, **a.g.e.**, s. 187.

mücadelesi ve aktif dış politikası nedeniyle Koreler arası çatışmada etkili olmasını sağlamaktadır. Rusya gibi küresel çapta etkisi olan bir dış aktörün çatışmada yer alması konunun bölgesel boyuttan küresel boyutta değerlendirmesine sebep olmaktadır. Rusya bu çatışmada daha çok ekonomik müdahalelerle müdahil olmuştur. Tabii çatışmanın çıkması yanında daha da çözülmez bir hal almasında etkili olmaktadır.

Rusya son yıllarda Korelerle olan ilişkilerden daha çok diğer dış aktörlerle olan ABD ve Çin ile olan ilişkileriyle Koreler arası çatışmaya müdahil olmaktadır. Korelerle birebir ilişkileri diğer dış aktörlerle olan ilişkilerine göre daha düşük düzeyde seyretmektedir. Ancak Rusya'nın küresel çapta bir güç olması ve çatışmalı alana yakın olması çatışmaya dahil olmasının önemli sebeplerindendir. Rusya, çatışmanın ortaya çıkmasındaki ve sonrasındaki etkisi nedeniyle Koreler arası çatışmanın önemli bir dış aktörüdür. Ancak ABD ve Çin kadar etkili değildir.

4. Japonya

4.1. Japonya ve Koreler Arası Çatışma

Dünyanın en büyük beş ekonomisinden biri olan ve teknolojik gelişmeler konusunda önemli başarılar sağlayan Japonya'nın bölgede ve dünyada istikrarı sürdüren politikalar izlediği görülmektedir. Aşağıda incelenmiş olduğu üzere İkinci Dünya Savaşı'nın mirası nedeniyle bölgede barış talepleri vardır. Bu başlıkta hem bir dış aktör hem de bir bölgesel güç olan bir devletin teritoryal bir çatışmadaki konumu Japonya üzerinden incelenmiştir. Bunun yanında Korelerin ve diğer bir dış aktör Çin'in Japon işgalleri nedeniyle oluşan tutumlarının çatışmaya nasıl yansıdığı da değerlendirilmiştir. 35 yıllık Japonya işgalinden (1910-1945) sonra bir de ABD öncülüğündeki BM güçlerinin askeri müdahalesiyle karşı karşıya kalan Kuzey Kore, dış aktörlerle ilişkiler konusunda olumlu bir geçmişe sahip değildir. ABD, Rusya ve Çin'den farklı olarak Japonya'nın Kore Yarımadasını işgal nedeniyle farklı ve özel bir

durumu vardır. Kuzey Kore halkının toplumsal karakterinde bunun etkileri görülmektedir.⁴⁵²

Klasik liberal teori çerçevesinde değerlendirildiğinde istikrar, güvenlik ve ekonominin ve refahın birlikte gerçekleşeceği düşünülür. ABD'nin önemli müttefiki ve onun güvenlik şemsiyesi altında olsa da; Japonya, Kuzey Kore'den oldukça yoğun bir şekilde tehdit algılamaktadır. Japonya'nın ABD (İkinci Dünya Savaşı), Güney Kore (1950 Kore Savaşı) ve Çin (Çin ve Mançurya'ya saldırı) ile önemli sorunlara rağmen başta ekonomik ilişkiler olmak üzere bölge ülkeleriyle önemli bağları vardır. Japonya, Koreler ve Çin arasındaki ilişkiler Doğu Asya'nın istikrarlı bir halde kalması için kritik bir aktördür.⁴⁵³ Bu bölümde Japonya'nın nasıl ve neden Koreler arası çatışmada etkili olduğu ve etkilendiği sorularına cevap aranmıştır. ABD, Rusya ve Çin'le karşılaştırıldığında daha etkisiz olmasının yanında Japonya iki Kore devletiyle ilişkisi ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki politikaları nedeniyle çatışmadaki dış aktörlerden biridir. ABD, bölgedeki müttefikleri (Japonya ve Güney Kore) Kuzey Kore'den tehdit algılasa da güvenliklerinin sağlanacağına dair ABD Savunma Bakanlığı'ndan resmi açıklamalar yapılmakta ve vurgulanarak belirtilmektedir. Örneğin, Kasım 2017'de Kuzey Kore'nin Sain Ni'de ateşlenen, yaklaşık 1.000 km seyreden ve Japon Denizi'ndeki Japon Özel Ekonomik bölgesine düşen balistik füzeye karşı ABD tarafından doğrudan ve kararlı bir açıklama yapılmıştır.⁴⁵⁴

Koreler arası çatışmaya dünya politikasını etkileyebilecek potansiyelleri olan devletlerin, bir anlamda büyük güçlerin dahil olduğunu belirtilmişti. Zaten bu çalışmada dünyanın üç büyük gücü (ABD, Çin ve Rusya) yanında Japonya gibi bölgesel bir aktör de vardır. Bu aktörlerin Rusya ve Japonya arasında olduğu gibi (Kuril Adaları/Kuzey Toprakları) kendi aralarındaki teritoryal sorunları Koreler arası çatışmayı dolaylı olsa da etkilemektedir. Çalışmanın içeriği gereği Kuril Adaları

⁴⁵² Smith, **a.g.e.**, 94.

⁴⁵³ Xintian, **a.g.e.**, s. 30.

⁴⁵⁴ U.S. Department of State, "Statement by Pentagon Spokesman Col. Robert Manning on North Korea ICBM Launch" 28 Kasım 2017, (Çevrimiçi) <https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/1382158/statement-by-pentagon-spokesman-col-robert-manning-on-north-korea-icbm-launch/>, 26 Haziran 2018.

(Rusya)/Kuzey Toprakları (Japonya) sorununa ayrıntılı olarak yer verilmemiş ancak bu sorundan bir tarafın vazgeçmesi, nasıl ve neden vazgeçtiği de Koreler arası çatışmayı etkileyeceğinden değinilmiştir. Öyle ki bu çatışmalı bölge nedeniyle Rusya ve Japonya, İkinci Dünya Savaşı sonrası antlaşma imzalamamıştır.

Japonya'nın bölgesel etkisi nereden gelmektedir? Öncelikle ekonomik ve teknolojik olarak gelişim hızı ve gücü yanında ABD ile olan müttefikliği, Japonya'yı Koreler arası çatışmanın tarafı yapmaktadır. Japon kalkınma modeli birçok ASEAN ülkesine de örnek olmuştur. Endonezya bunlardan biridir.⁴⁵⁵ Japon tipi kalkınma ekonomik gelişime ideolojik ve askeri yatırımlardan öncelik verilmesidir. Bu tür bir gelişme ve ilerleme modelini Kuzey Kore'nin nasıl değerlendireceği de tartışılabilir çünkü bu model Çin'e karşı bir alternatif oluşturmaktadır. Eğer bu uygulanırsa Kim Jong-un liderliğindeki Kuzey Kore'nin bu yönde bir eğilim göstermesi Koreler arası ilişkilerin düzelmesine olumlu yönde etki edebilir.

Çatışmada taraflardan birinin amacı belli olsa da karşı taraf sorun konusunda yapıcı adımlar atmaya devam etmektedir.⁴⁵⁶ Ukrayna toprağı olan Kırım Özerk Bölgesi'nin Rusya tarafından ele geçirilmesi üzerine Rusya'ya uygulanan yaptırımları Japonya'nın kabul etmesi üzerine, Rusya Kuril Adaları/Kuzey Toprakları'nda amacı gayet açık bir şekilde tatbikatlar ve açıklamalar yapmasına rağmen Japonya siyasi diyalogun devam etmesini sağlamaya çalışmıştır. İki taraf da Kuril Adaları üzerinde birbirlerinin hak iddialarını kabul etmemektedirler.⁴⁵⁷ Neo-Klasik Realizm açısından bakıldığında Şinzo Abe'nin yaptıklarının, yani çatışmalarda bireylerin de bir anlamda etkili olduğu gösterilmektedir.⁴⁵⁸ Bir dış aktör liderinin de etkisini görmek açısından Shinzo Abe'nin çatışmalardaki politikaları iyi bir örnektir.

⁴⁵⁵ Oishi, Furuoka, **a.g.e.**, s. 97.

⁴⁵⁶ Akçadağ, İsmayilov, **a.g.e.**, s. 96.

⁴⁵⁷ Dmitry Strelstov, "Why Russia and Japan Can't Solve the Kuril Islands Dispute", **The Moscow Times**, (Çevrimiçi) <https://www.themoscowtimes.com/2019/01/24/why-russia-and-japan-cant-solve-the-kuril-islands-dispute-op-ed-a64277>, 30 Mayıs 2019.

⁴⁵⁸ Neo-Klasik Realizm hakkında daha fazla bilgi için bkz.: Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, C. 51, No: 1, Ekim 1998, s. 144-172.

Japonya, Başbakanı Shinzo Abe ve partisi Liberal Demokratik Parti liderliğinde ülkeyi kısıtlayan anayasayı aşmak ve güvenlik konusunu kolaylaştırmak adına çabalar göstermektedir ve çok taraflılık konusunda isteksiz olduğunu iddia edenler de vardır.⁴⁵⁹ Abe yürürlükte olan anayasanın 9. maddesini⁴⁶⁰ tekrardan yorumlayacaklarını ve “normal bir ülke” olmak istediklerini belirtmektedir. Kuzey Kore gibi bir tehdidin olması bu maddeyi değiştirmek isteyenler için dayanak oluşturmaktadır. Bunun yanında Kuril Adaları çatışması, Rusya ve Japonya arasındaki ilişkide önemli bir sorunu teşkil etmeye devam etmektedir. İki ülke arasındaki gerginlik daha üst seviyede Koreler arası meseleye de yansımaktadır.

ABD ve Japonya arasındaki gerilimli ittifaklar nedeniyle Soğuk Savaş’ın da etkisiyle 1955 yılında Tokyo ve Moskova’nın diplomatik ilişkiler tesis etmesi ABD açısından o dönem kabul edilebilir bir durum değildi. Ancak bu konjonktürde iki başkent arasında ilişkiler geliştirilebilir ve kendi aralarındaki çatışmaların çözümü dolaylı da olsa Koreler arası çatışmayı olumlu yönde etkileyebilir.

Bölge ülkelerinden Japonya’nın Kuzey Kore, Güney Kore ve Çin ile ilişkileri son yıllarda daha doğrusu 1990’lardan sonra olumsuz bazı gelişmeler sebebiyle kötü şekilde etkilenmiştir. Çalışmanın diğer bölümlerinde belirtildiği gibi tarihsel konular teritoryal çatışmalarda önemli dinamiklerden biridir.⁴⁶¹ Önemli kayıplar ve acıların yaşandığı bir geçmişe sahip olmaları nedeniyle Koreler ve Japonya arasında ilişkilerin bunlardan ayrı düşünülmesi maalesef mümkün değildir. Bunun yanında Meici aristokrisiden Yamagata Aritomo, Kore için Japonya’nın kalbindeki bir hançer gibi durmaktadır, deyimini kullanmaktadır.⁴⁶² Kore Yarımadası’nın coğrafi konumu

⁴⁵⁹ Bunun bir örneği için bkz.: Axel Berkofsky, “Japan’s Approach to Northeast Asian Security: Between Nationalism and (Reluctant) Multilateralism”, **IAI Working Papers** 17, İtalya, 7 Ocak 2017.

⁴⁶⁰ Japonya’nın taarruz silahları yapması noktasında önünü kesen Japon anayasasının 9. maddesidir. Ülkenin barışçıl olacağı üzerine temellenen anayasa “Barış Anayasası” olarak da bilinir. **The Constitution of Japan**, (Çevrimiçi) https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html, 25 Nisan 2019.

⁴⁶¹ Vamik Volkan, “Large Group Identity, Large Group Regression and Massive Violence”, **Ciência&Saúde Coletiva**, C. 11, No: 2, 2006, s. 303-314.

⁴⁶² Michael Green, **Japan’s Reluctant Realism: Foreign Policy Challenges in an Era of Uncertain Power**, New York: Palgrave, 2001, s. 113.

düşünüldüğünde, bölgenin Japonya'ya bir sıçrama tahtası gibi olduğu görülebilir. Böyle bir durumda bir dış aktör olarak Japonya'nın Kore Yarımadası'ndaki çatışmada yer almasının güvenlik noktasındaki nedeni de ortaya çıkmaktadır.

1900'lerin başından İkinci Dünya Savaşı'na kadar yayılmacı bir politika izleyen Japonya, Kore'yi 1910'dan 1945 yılına kadar işgal altında tutmuştur. Kore Yarımadası ve Mançurya, Japonya gibi bir ada ülkesi; o dönemki yöneticiler tarafından ulusal çıkar için elde edilmesi gereken bölgeler olarak görülmüşlerdir. Kore Yarımadası'nın coğrafi olarak dünya tarihinde küresel ya da bölgesel olarak hegemonya kurmak isteyen ülkelere yakın olması da onun 20. yüzyıldaki tarihinin yanında Koreler ve dış aktörler arasındaki ilişkiyi de etkilemiştir. Yarımada 1890'ların ortalarından itibaren Japonya'nın hedefleri arasındaydı.⁴⁶³ Japonya'nın girişimleri Kore tarihinde önemli izler bırakmış ve çatışmanın seyrini de doğrudan etkilemiştir. Öyle ki İkinci Dünya Savaşı'nın izleri Japonya'nın ve bölgedeki politikalarını yoğun bir şekilde etkiliyor ve bir engel olarak önünde duruyor. 2003 yılında Japonya eski başbakanı Koizumi, Tokyo'daki Yasukuni Shrine'i ziyaret etmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nda ölenleri anmıştı.⁴⁶⁴ Ancak anılanlar içinde yine bu savaşta birinci dereceden suçlu bulunanlar da vardı. Çin, Güney Kore ve diğer Asya ülkeleri bu anmayı protesto ettiler. Japonya'nın bölgedeki siyasi ilişkilerde geri planda kalması ve liderlik ortaya koymasını engellemesinin yanında çatışmada barışçıl inisiyatif almasını engellemektedir. Bir dış aktörün geçmişteki politikalarının çatışmaya etkisi, Japonya örneğinde açıkça bulunabilmektedir. Diğer ülkeler de bu durumu Japonya'yı sıkıştırmak için kullanmaktadırlar.⁴⁶⁵ Japonya hem Korelerle ilişkilerinde hem de büyük güçlerle olan ilişkilerinde geçmişin etkisini görmektedir.

⁴⁶³ Mearsheimer, *The Tragedy of ...*, s. 173.

⁴⁶⁴ "Koizumi visits Yasukuni Shrine", *The Japan Times*, 14 Ağustos 2001, (Çevrimiçi), <https://www.japantimes.co.jp/news/2001/08/14/national/koizumi-visits-yasukuni-shrine/>, 23 Ağustos 2018.

⁴⁶⁵ Quansheng Zhao, "Japan's Leadership Role in East Asia: Cooperation and Competition between Japan and China", *Policy and Society*, C. 23, No: 1, 2004, s. 111. Japonya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmelerin politika üzerinden incelenmesi için bu makaleye bakılabilir.

Japonya'nın özellikle bölge ülkelerinin hafızalarında pek iyi anıları olmadığı bir gerçektir. Japonya'nın Asya'daki rolü ve politikaları üzerine komşu ülkelerde önemli "endişeler" ve belirsizlikler olduğu gerçektir.⁴⁶⁶ Bununla paralel olarak Japonya'nın teknolojik olarak yükselişi de kaydadeğer bir seviyeye ulaşmıştır. Bu gelişmelerin askeri alana da yansyacağı aşikârdır. "Japonya ekonomik gücü çatışmaya nasıl yansyacaktır?" sorusu kritik önemdedir. Bu sebeblerden dolayı Japonların siyasi rol üstlenmelerine devam eden düşmanlıklarının olması Japon siyasetinin kendisini sınırlayan profili ABD'nin Doğu Asya'da rol üstlenmesine daha çok imkân vermektedir.⁴⁶⁷ Bölgede suların durulması için ABD'nin kilit bir rol oynadığı ortadadır ancak Çin ve Japonya'nın çaba sarf etmesi gerekmektedir. Öte yandan Japonya 1990'daki ekonomik duraksamasına rağmen diğer Asya ülkeleri (Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur) için önemli bir model olmuştur. Kuzey Kore'ye de rol model olma ihtimali var mıdır? Yukarıda belirtildiği gibi böyle bir durumda ekonomik müdahale noktasında Çin ile karşı karşıya gelmektedir. 2000'li yıllardan sonra Çin'in bu konuda daha etkili olduğu ortadadır.

Koreler arası çatışmaya ek olarak bölgede Japonya'nın da içinde olduğu başka teritoryal çatışmalar da var. Japonya-Çin arasında Senkaku Adaları nedeniyle bir çekişmenin olduğu ortadadır. İki ülkenin tarihi, bu çatışmayı sembolik bir hale sokmaktadır. Bu durum tabii olarak Kore Yarımadası'ndaki çatışmaya bu devletlerin farklı bakış açıları geliştirmesine sebep olmuştur. ABD ile Japonya Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Antlaşması'nın 5. maddesi de Diaoyu/Senkaku Adaları'nın Japonya'nın yönetiminde ve gelebilecek saldırılara karşı ABD'nin müdahalesini gerektirmektedir.⁴⁶⁸ Çin'in bu adalarda olduğu gibi Güney ve Doğu Çin Denizi'ndeki bütün tartışmalı bölgelerdeki müdahaleleri ABD'ye karşı yapılmış ve onun bölgede oluşunu onaylamayan bir politikanın parçasıdır.⁴⁶⁹ Ancak ABD ve Japonya

⁴⁶⁶ Zhao, **a.g.e.**, s. 111.

⁴⁶⁷ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası ...**, s. 70.

⁴⁶⁸ Zhao, **a.g.e.**, s. 384.

⁴⁶⁹ Zhongqi Pan, "Standing up to the challenge: China's approach to its maritime disputes", **ISPI Analysis**, No. 184, Haziran 2013, s. 1-9, (Çevrimiçi) https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_184_2013.pdf, 6 Nisan 2019.

antlaşmanın 5. maddesinin gereğinin yapılacağını Diaoyu/Senkaku Adaları'nın buna dahil olduğu ve bölgede tek taraflı olarak statükonun değiştirilmeye çalışılmasını kabul etmeyeceklerini açıklamışlardır.⁴⁷⁰ Burada açıktır ki hedef Çin'dir.

Japonya neden ABD için önemlidir? ABD bölümünde değinildiği gibi Doğu Asya, özellikle Kuzeydoğu Asya onun için çok stratejik bir bölgedir. Hem orada önemli müttefikleri vardır ve ekonomik ilişkileri çok gelişmiştir hem de en önemli tehditlerinden biri (Kuzey Kore nükleer silahları) oradadır.⁴⁷¹ Böyle olunca bölgede önemli müttefiki Japonya ABD için güvenlik politikaları bağlamında da ehemmiyetini korumaktadır. Başkan George W. Bush döneminde Dışişleri Bakanı Richard Armitage Japonya-ABD ilişkilerine daha fazla önem verilmesi gerektiğini açıklamıştır. ABD dış politikasında Japonya, başkanlar değişse de önemini korumaktadır. Asya Pasifik'e kayan büyük güçlerin mücadelesi düşünüldüğünde Japonya önemli bir müttefik olarak statüsünü korumaya devam etmektedir.

Ayrıca Çin ile Japonya'nın ekonomik ilişkileri gelişmeye devam ederken, stratejik ve politik ilişkilerde ise problemler (savaş hatıraları ve Tayvan meselesi gibi) devam ediyor.⁴⁷² Fakat ekonomik ilişkilerin gelişmesi de olumlu sonuçların ortaya çıkması açısından gayet önemlidir. Ekonomik karşılıklı bağımlılık çatışmanın seyrinde iyileşme sağlanmasa da kötüye gitmesinin önünde az da olsa engeldir. Fakat sonuç kısmında da değinilmiş olunduğu gibi ekonomik ilişkiler teritoryal çatışmaların sona ermesinde daha etkisiz kalmaktadır. Çalışmamızda dış aktörler dahil ekonomik ilişkiler devam etmekte ancak teritoryal çatışmalar da sona ermemektedir.

Japonya 2014'te yayınladığı savunma belgesinde Kore birleşmesi, Kuzey Kore'nin nükleer ve füze çalışmaları,⁴⁷³ Çin'in yükselişi ve Güney Çin Denizi'ndeki

⁴⁷⁰ White House, "President Donald J. Trump's Summit Meeting with Prime Minister Shinzo Abe", **Statements&Releases**, (Çevrimiçi) <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-summit-meeting-prime-minister-shinzo-abe/>, 29 Nisan 2020.

⁴⁷¹ Steven C. Clemons, "The Armitage Report: Reading Between the Lines," **Japan Policy Research Institute Occasional Paper**, February, C. 20, No: 1, 2001, (Çevrimiçi) <http://www.jpri.org/publications/occasionalpapers/op20.html>, 17 Şubat 2018.

⁴⁷² Zhao, **a.g.e.**, s. 111.

⁴⁷³ Ministry of Defense, "Section Defense, Korean Peninsula," **Defense of Japan 2014**, s. 21

faaliyetleri, tartışmalı Senkaku/Daioyutai Adaları, Rusya ile arasında probleme sebep olan Kuril Adası gibi meselelere yer verilmiştir. Özellikle Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki "yayılmacı" tehdidine karşılık Japonya kendi güvenlik sistemini ve ABD ile ilişkileri geliştirmeye çalışırken kendine yeni ortaklıklar da kurmaya çalışmaktadır. Avusturalya, Hindistan, Filipinler, Endonezya ve Vietnam'la olan çalışmaları buna örnektir. Teritoryal çatışmalar Japonya için neden diğer devletlerden daha fazla önemlidir? Çünkü Japonya ticaretinin, yiyecek ve enerji ihtiyacının çok büyük bir bölümü deniz yoluyla sağlamaktadır.⁴⁷⁴ Bir ada ülkesi olarak deniz bölgesindeki birçok çatışmanın varlığı, ülkenin yaşamsal ihtiyaçları için çok önemlidir.

Bir dış aktör olarak bölgedeki diğer devletlerle ilişkiler geliştirmektedir. Hindistan'la 2009'da kurulan Japon-Hint "2 plus 2" diyalogu ve bunun yanında siber güvenlik, ortak deniz ve sahil güvenlik çalışmaları başlamıştır.⁴⁷⁵ Japonya bu ilişkilere ABD'yi de katmaya çalışmaktadır. Bunun neticesi olarak Amerikan-Japon-Hint Üç Taraflı Diyalogu 2013 yılında oluşturulmuştur. Japonya Koreler arası meselede yalnız kalmamak için politikalar üretmektedir. Bu şekilde bölge aktörleri, özellikle ABD üzerinden siyasi müdahalelerde bulanmaya çalışmaktadır. Japonya, Hindistan ve ABD arasındaki yakınlaşmalar Çin ve Hindistan arasında Ladak'daki teritoryal sorunlar dikkate alındığında daha çok anlam kazanır.

Çin yükselişinde ve Kore meselesinde Japonya Amerika'yla müttefikliğine devam etmektedir. Fakat Japonya yükselen Çin'e karşı tamamen ABD'nin yanında olacak mıdır? Brzezinski'ye göre Çin'i bastırmak için Japonya'nın ABD'nin yanında olacağı kesin değildir.⁴⁷⁶ Çin'le arasındaki sorunlar da dikkate alındığında Japonya'nın tarafı daha net görülmektedir.

Yukarıda bazı örneklerin Koreler ve Japonya arasındaki ilişkiyi etkilediğine değinildi ve Japonya'nın 35 yıllık Kore işgaline vurgu yapıldı. Bunlara rağmen nasıl

⁴⁷⁴ Tara, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁷⁵ Akriti Anand, "India, Japan to hold first 2+2 ministerial dialogue today", **India Today**, 30 Kasım 2019, (Çevrimiçi) <https://www.indiatoday.in/india/story/india-japan-hold-first-foreign-defence-ministerial-dialogue-today-november-30-1623855-2019-11-30>, 24 Aralık 2019.

⁴⁷⁶ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası ...**, s. 82.

oldu da Seul ve Tokyo ilişkileri bu şekilde düzeldi? İki devletin ilişkilerinin düzelmesinde ABD'nin önemli rolü ve hatta baskısı olduğu ortadadır. Ancak ABD'nin 1965'ten beri devam eden baskısıyla oluşan bu durum Seul tarafından tamamen olumlu karşılanmamaktadır.⁴⁷⁷ Fakat ekonomik bağlar iki devletin arasındaki ticaret hacminin yüksek olması, ABD'nin yoğun baskısı, Kuzey Kore'den tehdit algısı Seul ve Tokyo'nun yakınlaşmasını sağlamaktadır. Hem Güney Kore'nin hem de Japonya'nın ABD ile müttefikliğinde güvenlik en önemli faktördür. Bu durum büyük güç ABD'nin de lehine bir durumdur; stratejik bir noktada müttefikleri vardır. Görüldüğü üzere tehdit ve güvenlik kaygısı dış aktörleri birbirine yakınlaştırmaktadır.

Başkan Abe'nin politikalarına ve tavrı incelenmişti. Burada özellikle İkinci Dünya Savaşı mirasına dair politikaları değerlendirilmiştir ki bölgede çatışma potansiyeli daha iyi anlaşıldı. Çünkü biraz aşağıda Japonya'nın değiştirilmeye çalışan güvenlik algısında ve yeni yasaların yürürlüğe girmesinde Shinzo Abe ve partisi Liberal Demokratik Parti'nin (LDP) öncülüğü vardır. Abe, gençliğinden beri Japonya anayasasının revize edilmesi taraftarı olmuştur, LDP'nin Tarih ve Danışma komitesine katılmış (partinin bu kolu altı haftalık Çin işgalinde 200.000 Çinlinin katledildiğini inkâr etmektedir), bunun yanında Abe yine başka bir grubun (the Group of Young Diet Members for the Rethinking of Japan's Future and History Education) liderliğinde bulunmuş ve Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yaptıklarını saldırganlık değil Batı emperyalizmden kurtulma hareketi olarak yorumlamışlardır.⁴⁷⁸ Bunların yanında Abe kendi gibi düşünen arkadaşlarını yönetimde belli mevkilere getirmiştir. Ayrıca onun gibi düşünenler artık Japonya'nın "özür diplomasisi"nden vazgeçmesi gerektiğini belirtmekte, "Japon İmparatoru"nun tekrar devletin başı olmasını istemektedirler. Bu Japon milliyetçiliği özellikle Koreler arasındaki yakınlaşma başladığında artmaktadır. Brzezinski yayılmacı jeostratejilerin önemli koşullarından arasında "güdümlü devletlerin güvenlik açısından bağımlılıklarını devam ettirmek ve onları koruma altına" almayı saymaktadır.⁴⁷⁹ Japonya bu durumdan ne kadar memnundur ve ne kadar

⁴⁷⁷ Tara, **a.g.e.**, s. 61.

⁴⁷⁸ Berkofsky, **a.g.e.**, s. 4.

⁴⁷⁹ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası ...**, s. 63.

süre daha böyle kalmak isteyecektir? Japonya açıkçası ülkesi üzerindeki baskıları kırmak istemekle beraber güvenlik konusunda da güvenlik şemsiyesinden yararlanmak istemektedir.

Ekonomik ilişkilerine nazaran Güney Kore ve Japonya güvenlik ilişkileri oldukça zayıf kalmaktadır. Bu iki ülke arasındaki güvenlik ilişkileri daha çok ABD üzerinden sürdürülmektedir. 1960 yılında imzalanan ABD-Japonya Güvenlik Antlaşması çerçevesinde Japonya yasal sınırlar içerisinde kalarak, yine ABD-Japonya diğer önemli bir savunma anlaşması (Guidelines for Defence) kapsamında Tokyo'nun bölgesel güvenlik ve savunma kapasitesi geliştirilmeye çalışılmaktadır.⁴⁸⁰ Bu antlaşma çerçevesinde Japonya denizlerde özellikle Çin'in yayılmacı anlayışının var olduğunu, Çin'in yapay adaları ve bahsi geçen tartışmalı adaların olduğu bölgelerde ABD ile deniz devriyelerine katılmasını tartışmaktadır.

Diğer taraftan Güney Kore'nin Doğu Asya'daki stratejik konumu, jeopolitik eksen olması Japonya'nın bir anlamda rahatlamasını sağlamaktadır.⁴⁸¹ Amerikan askerlerinin Güney Kore'de yoğun olarak konuşlanması Japonya'dan, biraz yukarıda bahsedilen, Amerikan mevcudiyetine olan memnuniyetsizliği artırmaktadır.

Çinliler ABD tarafından Kuzeydoğu Asya'da dominant, büyük güç olmasını engellediğini düşünmektedir ve 1945 yılından önce olduğu gibi Japonya'nın militarize olmasını izlemektedirler. Bu durumda Çin askeri bakımdan da büyümekte ve Mearsheimer'in teorisinde olduğu gibi barışçıl olmayan bir Çin yükselişi gerçekleşebilir. Tabii bu tartışmalı bir konu ama Çin noktasında Japonya'nın çekinceleri olduğu da bir gerçektir.

Kuzeydoğu Asya'da güvenlik konusunda mücadele devam ederken ABD; Güney Kore'de, Kuzey Kore'nin füze sistemlerine karşı ulusal füze savunma sistemi kurmuştur. Çin bunlara karşılık olarak balistik füzelerini geliştirmektedir.⁴⁸² ABD ve Japonya arasında Bölgesel Füze Sistemi (Theater Missile Defense-TMD) kurulması

⁴⁸⁰ Berkofsky, **a.g.e.**, s. 2.

⁴⁸¹ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası ...**, s. 73.

⁴⁸² Mearshemier, **The Tragedy of ...**, s. 376.

bölgedeki gerginliği tırmandırmaktadır. Bu gelişme Çin'i alarma geçirmekte ayrıca Tayvan krizine yoğunlaşılmasına sebep olmaktadır. İki dış aktör, büyük güç arasındaki ittifak diğer bir dış aktörün politikalarını da, yani Japonya'yı doğrudan etkilemektedir.

Buna ek olarak 2015 yılında kabul edilen yeni ulusal güvenlik yasaları dikkate alınmalıdır.⁴⁸³ Bu yeni anlayış çerçevesinde oluşturulan yeni yasalar Mart 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Fakat Japonya örneğin BM tarafından oluşturulmuş çok taraflı bir güce katılamamaktadır. Bu düzenlemeler savunma odaklı gelişmeler olsa da Çin tarafından tedirginlikle karşılandığı açıktır. Daha doğrusu Japonya'yı dolaylı olarak da ABD'yi zorlamak noktasında kullanılmaktadır.

Japonya ve Güney Kore arasındaki ekonomik ilişkilerin iki ülkenin şu anki durumunu olumlu etkilediği ortadadır. Burada Güney Kore ve Japonya arasındaki ekonomik ilişkiler değerlendirilmiştir. Ekonomik ilişkilerin çatışmaları azalttığını kabul eden liberal teoriler, bu iki ülkenin ilişkilerinde doğrulanıyor gibidir. Lâkin bunun Güney Kore ve Japonya arasında iyileşmeyi sağlasa da ABD'nin yoğun baskısı daha etkili olmaktadır. Bir dış aktör olarak ABD çatışmanın diğer bir dış aktörü ve ana aktörünü etkilemektedir. Uluslararası ilişkilerde güç, yani büyük gücün etkisi bu örnekte de görülmektedir. Ancak Japonya'nın yukarıda bahsi geçen kendi güvenlik algı ve anlayışını değiştirmek için harcadığı çabanın çok daha azını Güney Kore'nin destekleyicisi ve Güney Kore, ABD, Japonya, Çin, Rusya, Moğolistan'ın dahil olduğu Kuzeydoğu Asya Barış ve İşbirliği Girişimi (KABİG) için harcamaktadır.⁴⁸⁴ Japonya, Çin ile olan münasebeti ve Çin'in Kuzey Kore'ye nükleer çalışmalarından vazgeçmesi için çaba göstermemesi, ekonomik ve teknolojik yardımı nedeniyle bu işbirliği platformundan uzak durmaktadır.

Savunma ile güvenlik konularının yanında Güney Kore ve Japonya arasındaki önemli konuları İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın saldırıları sırasında yaşananlar oluşturmaktadır. Örneğin Koreli kadınların seks kölesi olarak kullanılmaları (comfort

⁴⁸³ Government of Japan, **Japan's Legislation for Peace and Security**, (Çevrimiçi) https://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page1we_000084.html, 30 Haziran 2018.

⁴⁸⁴ Berkofsky, **a.g.e.**, s. 2.

women) konusunda 2015'te özür dilenmesi ve tazminat için anlaşmaya varılmasına rağmen sorunlar devam etmektedir. Japon araştırmacı Tsuyoshi Hasegawa, Japonya için Kuzey Toprakları'nın önemli olduğu ve psikolojik olarak da önemli etkisinin ve bölgenin işgali ile Hiroşima'ya atom bombasının atılmasının Japonya halkı için mağduriyet yarattığı üzerinde durmaktadır.⁴⁸⁵

Güney Kore ile Japonya'nın ilişkileri olumlu bir şekilde devam ederken, Kuzey Kore için durum tersidir. Japonya ve Koreler arasında biraz yukarıda Güney Kore ile ilişkilerini anlatırken değinilen tarihsel vakalar ve acılar Kuzey Kore ile arasında olumsuz etkisini sürdürmeye devam etmektedir. İki devlet arasındaki ilişkileri olumlu etkileyecek bir ABD faktörü de olmadığı için Japonya ve Kuzey Kore ilişkileri kötü bir seyir izlemektedir. Bugünkü dinamiklerle en azından kısa vadede ilişkilerin bu şekilde devam edeceği düşünülebilir.

ABD ve Güney Kore gibi Japonya da Kuzey Kore'den tehdit algılamaktadır. Bölge ülkesi olarak bu tehdidi ABD'den çok daha yoğun bir şekilde algılamaktadır çünkü coğrafi olarak daha yakındır. Kuzey Kore bölümünde de Kuzey Kore, Japonya ile yaşanan tarihsel vakalara dikkat çekilmişti ve bunu tekrarlamaktadır. Bu düşmanca açıklamalar taraflar arasındaki gerilimleri arttırmakta ve güven tesis edilmesini ertelemektedir. Örneğin, Kuzey Kore tarafından yapılan füze denemelerinde atılan füzeler Japonya yakınlarına düşmektedir. Bu gelişmelerle Japonya için tehdit sıcak kalmaktadır.

Koreler örneğinde Japonya'nın durumu belki de incelenen aktörler arasında en zor olanıdır. Çünkü yakın geçmişte başlayan ve devam eden teritoryal çatışmaların tarafı olmasının yanında iki Kore ve Çin'le de İkinci Dünya Savaşı'nda savaşmıştır. Fakat Japonya Kuzeydoğu Asya'da kendisini güvende hissetmek istiyor. Koreler meselesinde Güney Kore'nin girişimlerinden ziyade daha çok ABD'ye yakın tavır almaya çalışmaktadır. Japonya da Güney Kore gibi füze savunma sistemleri

⁴⁸⁵ Tsuyoshi Hasegawa, "Japanese Policy Towards Russia: Principles, Contradictions and Prospects", Takayuki Ito ve Shinichiro Tabata (der.), **Between Disintegration and Reintegration**, Hokkaido, Hokkaido University Press, 1994, s. 333 aktaran Akçadağ-İsmayilov, **a.g.e.**, s. 110.

geliştirmekte, hatta 2017 yılında ABD ile birlikte bir milyar doları, bu sistemler ve alt yapısına harcadığını açıklamıştır.⁴⁸⁶ Güney Kore ve Japonya'nın kendi savunma sistemleri kurması Kuzey Kore'nin de tedbirleri artırmasını neden olmakta; Koreler arası çatışmayı da tırmandırmaktadır.

Bunlara ek olarak Güney Kore, Kuzey Kore ve Japonya gibi daha bağımlı ülkeler kendi güçleri çerçevesinde ülke olarak da bir şeyler yapmaya çalışmaktadır. Korelerin yakınlaşması ve bağımsızlıkların Japonya'ya karşı birlikte kutlamaları gibi önemli etkinlikler de Japonya için tedirginlik yaratmaktadır. Sonuç olarak Japonya Koreler arası ilişkileri tedirginlikle, meseleden uzak kalmadan takip etmektedir. Ayrıca önemli sebep de Kore bağımsızlık mücadelesinin Japonya'ya karşı verilmesidir.

Yukarıdaki argümanlar Japonya'nın Kore Yarımadası'ndaki çatışmanın bir dış aktörü ama etkili olan bir dış aktörü olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Birinci Bölümde kolonyal geçmişin teritoryal çatışmaların sebeplerinden biri olduğu gibi, aynı zamanda çatışmaların uzamasına sebep olan önemli faktörlerden biri olduğuna değinildi. Korelerin Japonya ile ilişkilerinde problem yaşamasının önemli nedenlerinden biri de 1910 yılında başlayan kolonyal dönemdir. Bütün bunlar Koreler ve Japonya arasındaki tansiyonun devam etmesine ve Japonya'nın çatışmanın dışında kalmasına olmaktadır.

4.2. Japonya'nın Korele Arası Çatışmada Barışa Yönelik Katkıları

Japonya'nın ABD ile olan siyasi, askeri ve ekonomik bağları Asya'nın ve hatta dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan Japonya'yı ABD'ye bağlamaktadır.⁴⁸⁷ Güvenlik açısından ABD'ye bağlılık siyasi açıdan sınırlar getirmektedir. Bu sebeplerden Amerika bölgede kendi müttefikleri üzerinden çok etkili olabilmektedir. Diğer taraftan Japonya BM tarafından konulan yaptırımların uygulanması konusunda

⁴⁸⁶ Franz-Stefan Gady, "Japan Approves Modest Defense Budget Hike", **The Diplomat**, 23 Eylül 2016, (Çevrimiçi) <https://thediplomat.com/2016/12/japan-approves-modest-defense-budget-hike/>, 24 Nisan 2018.

⁴⁸⁷ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, s. 47.

oldukça sert bir tutum takınmaktadır. Şart olarak nükleer silah meseleri, balistik füze fırlatıcıları, kaçırılan Japon vatandaşları konularının çözümünü masaya getirmektedir.⁴⁸⁸

Japonya'nın hem Korelerle hem de Çin'le problemler yaşaması onun barışa yönelik inisiyatif almasının önüne geçmektedir. Diğer taraftan Koreler arası önemli birliktelik noktalarından biri de Japonya'ya karşı kazanılan bağımsızlıktır. Japonya'nın ABD ile olan ilişkileri onun bağımlılığını artırırken ekonomik olarak Çin ve Güney Kore'yle ile iyi ilişkileri de onu güçlendirmektedir. Japonya'nın Kuzey Kore'yle ilişkilerinin zayıflığı, İkinci Dünya Savaşı mirası ve bölgede diğer ülkelerle teritoryal çatışmaları Koreler arası çatışmaya da etkilemektedir.

Diğer dış aktörler arasında daha güçsüz olması ve ABD ile olan yakınlığının yanında Japonya'nın tarihi mirası onun Koreler arası çatışmada etkinliği zayıflatır. Ancak yarımada'daki bir barışın Japonya'yı doğrudan ve politik, ekonomik, kültürel olarak etkileyeceği de bir gerçektir.

⁴⁸⁸ Robert A. Scalapino, "North Korea-Challenge for the Major Powers", **Asian Security**, C. 3, No: 1, 2007, s. 8.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KORELER ARASI ÇATIŞMANIN ÇÖZÜMÜNDE DIŞ AKTÖRLERİN ROLÜ

1. Giriş

Kuzeydoğu Asya’da ne Amerika ne de Çin tek başına dominant bir ülkedir; bu durumda bölgede yeni bir modelin oluşması Soğuk Savaş’taki gibi hassas bir dengenin var olmasıyla kurulabilir. Böyle bir durum doğrudan, bölgedeki barışı da etkileyecektir.⁴⁸⁹ ABD başkanlarından Obama ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping yeni bir büyük güç ilişkileri modeli (新型大国关系) üzerinde anlaşmış olmasına rağmen Thukydides tuzağı açısından bakıldığında; var olan güçle ve ortaya çıkan yeni güçle bir çatışmanın olacağı ve bu iki gücün arasındaki güvensizliğin de aralarındaki ilişkileri kötüleştireceği ve rakabeti arttıracacağı bir gerçektir.⁴⁹⁰ Büyük güçler arasındaki bu mücadele doğrudan Koreler arası ilişkilerin seyrini değiştirmektedir.

Realist teorinin literatürüne göre varolan güçler ve yükselen güçler kendi alanlarında özellikle komşuları üzerinde kontrol sağlamak için bir mücadeleye girerler. Robert Kaplan, Çin’in coğrafi durumunu incelediği çalışmasında ABD’nin müttefikleri ya da askeri üsleri olan bölgelerden çekilmesinin ne gibi sonuçlar doğuracağını göstermektedir.⁴⁹¹ Bu çerçevede eğer ABD, Tayvan’ı Çin’e bırakırsa arkasından Japonya, Güney Kore, Filipinler, Avustralya ve Pasifik’teki diğer müttefikleri de ardından bu kervana katılır, demektedir. Buna ek olarak Hindistan ve Afrika devletleri de bu durumdan etkilenmektedir ve zincirleme reaksiyon durumu ortaya çıkabilecekt, domino etkisi görebilecektir. Bu bağlamda ne Çin ne de ABD için Koreler arası çatışmada taraf olmak sadece Kore Yarımadası’yla ilgili olmanın çok ötesindedir. Diğer taraftan çatışmayı ortaya çıkaran nedenler yanında dış aktörlerin barışa yönelik politikaları vardır. Bu durumda dış aktörlerin müdahale araç ve yöntemleriyle barışa yönelik katkıları nedir? Birbirlerini bu yönde nasıl

⁴⁸⁹ Zhao, **a.g.e.**, s. 378.

⁴⁹⁰ Zhao, **a.g.e.**, s. 378.

⁴⁹¹ D. Rebert Kaplan, “The Geography of Chinese Power,” **Foreign Affairs**, C. 89, No. 3, 2010, s. 37.

etkilemektedirler? Koreler bu çalışmalara nasıl tepki vermektedir? Büyük güçler arasındaki mücadeleye yansımaları ve dış güçlerin rolünün daha iyi anlaşılması için Koreler arası çatışmanın bu yönü de incelenmiştir.

Kore Yarımadası geçtiğimiz 2.000 yıl içinde sayısız işgale ve saldırıya maruz kalmış ama Kore kimliğini korumuştur.⁴⁹² Bu güçlü taraf Korelerin birleşmesi için önemli bir özelliktir. Fakat 1950 yılından sonra başlayan ayrılık, kurulan iki Kore'nin arasını açmıştır; birleşik olarak geçirdikleri dönem, işgal ve saldırıdan daha fazla zarar vermiştir. Ancak iki Kore'nin uzun bir geçmişleri yanında daha önemlisi ayrılmadan önce beraber mücadele ettikleri bir bağımsızlık savaşları vardır. Bu teritoryal çatışmalarda barış için çok önemlidir. Buna ek olarak kültürel ve dilsel benzerlik de barışa yönelik önemli avantajlardandır.

Dış güçler açısından ise nükleer silahlar nedeniyle küresel tehdidin var olması onları birlikte karar almaya yöneltmektedir. Ekonomik bakımdan çatışmadaki dış aktörler dünya üzerinde en büyük ekonomilere sahip ülkelerdir ve bunun devam etmesini sağlamak istemektedirler. Kuzeydoğu Asya gibi stratejik bir bölgede büyük bir çatışma çıkması hiçbirinin lehine değildir. Bu dış ve içsel sebepler ile özellikler nedeniyle Koreler arası barışa yönelik faaliyetler çatışmanın ortaya çıkmasının sebepleri kadar olmasa da devam etmektedir.

Koreler arasında yakınlaşma ve eğer birleşme incelenirken aradaki bir karşılıklı bağımlılıktan da söz etmek yerinde olacaktır. Robert Keohane ve Joseph Nye'nin karşılıklı bağımlılığı incelediği liberal teorisinin Kuzeydoğu Asya ve bölgenin incelenmesi için dikkate alınmalıdır.⁴⁹³ İncelenen dış aktörler arasında bile çatışma olduğuna değindik fakat aralarında ekonomik ve ticari ilişkilerin yüksek yoğunlukta olduğu da bir gerçektir. Dış aktörler arasındaki bu ekonomik münasebetler Koreler arası çatışmanın bitmesine değil ama tırmanasına engel olmaktadır.

⁴⁹² Kim, *The Two Koreas ...*, s. 8.

⁴⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, *Power and Interdependence*, Boston: Little, Brown, 1977.

Araştırmacıların bazıları Kore Yarımadası'nda çatışmanın önemli bir nedenin iki devletin farklı yönetim biçimlerine sahip olmasından kaynaklandığı üzerinden durmaktadırlar. Eğer demokrasi teorisinde belirtildiği gibi iki devletim yönetim biçimi de demokrasi olsaydı aralarında bir çatışma olmayacak mıydı?⁴⁹⁴ ABD ve Çin'in çatışmaya mühadelesi biraz da kendi yönetim biçimlerine benzer devletlerin bölgede olmasını istemesidir. Yarımada ya müdahale etme sebeplerinden biri de budur. Diğer taraftan yönetim biçimlerinin farklı olması barışa yönelik olumsuz bir durum olsa da Çin ve ABD'nin kendi yönetim biçimlerine yakın devletlere destek vermelerini sağlamaktadır. Bu çatışma için tamamen bir olumsuzluk değildir. Özellikle kuzeye destek verilmemesi ülkeyi kötü yönde etkileyebilir ve daha agresif politikaların uygulanmasına sebep olabilir.

Koreler arasında yumuşamanın sağlanması durumunda insani problemler de son bulmaya başlayacaktır. Karşılıklı olarak tarafların ziyaretleri gerçekleşebilir, Kore Savaşı'ndan beri ayrı olan aileler buluşturulabilir, kapıların ve gümrüklerin açılmasıyla ticaret gelişebilir. Toplumların, insanların “yüz yüze” temasları önyargıların yumuşamasının da önünü açabilmektedir. T. W. Roh, deklarasyonunda ÇHC, SSCB ve sosyalist ülkelerle ilişkileri geliştirmek istediklerini açıklamıştır.⁴⁹⁵ Karşılıklı temaslar çatışmaların çözülmesinde en etkili yöntemlerdendir.

Gilbert Rozman'ın iddia ettiği gibi Kore Yarımadası, Korelerin kendi ulusal kimliklerini ortaya koyması ve geçerliği için çok küçük bir bölge olduğundan Büyük Dört'ün desteğine ihtiyaçları mı vardır?⁴⁹⁶ Yani kimliklerini oluşturmak için bir dış

⁴⁹⁴ Birinci ve İkinci Dünya Savaşı Avrupa'daki devletler demokrasiyle yönetilmekteydi. Demokrasi ve çatışma arasındaki ilişki için ayrıntılı incelemeler için bkz.: Micheal Doyle, “Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs”, **Philosophy and Public Affairs**, C. 12, (1983a), s. 205–35; Michael Doyle, “Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part 2”, **Philosophy and Public Affairs**, 12, (1983b), s. 323-53; Bruce Russett, **Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1993; Bruce Russett ve John Oneal, **Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations**, New York: Norton, 2001.

⁴⁹⁵ Tae Woo Roh, **Korea in the Pacific Century: Selected Speeches 1990-1992**, Lanham, MD: University Press of America, 1992, s. 306.

⁴⁹⁶ Gilbert Rozman, “South Korean Identity: In Search of National Pride, East Asian Regionalism and a Role in Globalization,” Unpublished manuscript, Department of Sociology, Princeton University, Mayıs 2012, aktaran, Kim, **The Two Koreas...**, s. 29.

aktörün desteği gerekli midir? Eğer bu desteğe ihtiyaçları olduğunu düşünülürse dış aktörlerin müdahalesi yarımada devletlerin ihtiyacı olan bir durum oluşturur. Peki bu durumda güney ve kuzeyin ayrı ayrı ulusal kimliklerini oluşturması onları birbirinden daha çok uzaklaştıracak mıdır? Bu çalışmada ne kuzeyin ne de güneyin tamamen ortadan kalkacağı bir birleşme öngörülmemektedir.

Amerika-Çin ilişkileri bölgedeki barışa nasıl yansiyacaktır? Soru basit olduğu gibi cevap da net ancak peki İkinci Bölümde incelendiği gibi çatışmanın ortaya çıkmasında ve sürmesinde etkisi olan bu mücadelenin, Üçüncü Bölümde barışa yönelik bir yansımanın olup olmadığı dış aktörlerin birbirleriyle arasında temaslar ve güç mücadelesi çerçevesinde özel olarak incelenmiştir. Koreler arasındaki çatışmanın çözülmesi gerektiği sebeplerinden biri de çatışmanın bölgedeki çatışmalar için olumlu etkisi olabileceğidir.⁴⁹⁷

2. Çatışmanın Ana Aktörleri Arasında Görüşmeler: Altılı Görüşmelerden Başlayan Barışa Yönelik Adımlar

Koreler arası çatışmanın barışa yönelik en önemli dönüm noktalarından biri “Altılı Görüşmeler” (*Sixty Party Talks*) olarak bilinen toplantılardır.⁴⁹⁸ Bu görüşmeler Koreler arası barış görüşmelerinde tarafların bir araya gelmesi açısından çok önemli bir örnektir. Aktörlerin hepsinin bir araya geldiği başka bir uluslararası toplantı olmamıştır. Altılı Görüşmelerin başarısı maalesef beklenildiği gibi olmadı. Fakat tarafların birbirlerini anlaması ve önemli aşamalar kaydetmesini sağladı. Bunun yanında bir teritoryal çatışmada olma ihtimali çok zor olan bütün tarafların masaya oturması sağlandı. 1970’lerde ona yakın görüşme yapılmış ancak olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bu tarafların farklı politik beklentilerinden doğmaktadır. Kuzey Kore

⁴⁹⁷ Weixing Hu, “Beijing’s Defense Strategy and the Korean Peninsula,” **Journal of Northeast Asian Studies**, C. 14, 1995, s. 50-67; Xiaoming Zhabg, “The Korean Peninsula and China’s National Security: Past, Present, and Future,” **Asian Perspective**, C. 22, 1998, s. 259-72.

⁴⁹⁸ Beina Xu, Jayshree Bajoria, “The Six Party Talks on North Korea’s Nuclear Program”, **Council on Foreign Relations**, (Çevrimiçi) <https://www.cfr.org/background/six-party-talks-north-korea-nuclear-program>, 30 Mart 2019; “Six-Party Talks on Korean Nuclear Issue”, **China.org.**, (Çevrimiçi), http://www.china.org.cn/international/six-party/node_1202851.htm, 30 Mart 2019.

ekonomik ve askeri bağımsızlığı ön plana koyarken, Güney Kore daha çok karşılıklı güveni ön planda tutmaktadır.⁴⁹⁹ Koreler arası ikili görüşmeler aşağıda incelendiği üzere dış aktörlerin de katıldığı görüşmelerle çeşitlenmiş ancak hem Koreler hem de ve daha etkili olan dış aktörler arasındaki politika farklılıkları olumlu bir sonuç doğmasına engel olmaktadır.

İlk görüşme Çin'in ev sahipliğinde Pekin'de 2003 yılının Ağustos ayında yapıldı. Tarafların ilk kez bir araya gelmesi haricinde pek bir ilerleme kaydedilmeyen bir görüşme oldu. Görüşmelerin ikinci toplantısı yine Pekin'de Şubat 2004'te, üçüncüsü ise Haziran 2004 yapılarak devam etti. Dördüncü görüşmeler ise Temmuz, Ağustos ve Eylül 2005'te bir süreç halinde yapıldı. Tarafların yüz yüze görüşmesinin önemi Altılı Görüşmelerin dördüncü oturumundan önce tarafların 2005 yılında görüşmelerinde görüldü. Dönemin ABD Sekreteri Condoleezza Rice Kuzey Kore'yi tiranlığın ileri karakolu olarak tanımlamıştı; bu tabii iki devletin arasını oldukça germiş ve iplerin tekrar kopmasına sebep olmuştu. Ancak taraflar yüzyüze görüştüktan sonra Kuzey Kore Dışişleri Bakanlığı'ndan bir açıklama yapıldı: Kuzey Kore'nin bağımsız bir devlet olarak kabul edildiği ve tiranlığın ileri karakolu sözünün geri alındığının anlaşılmıştır, denildi.⁵⁰⁰

Dördüncü görüşmede önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Kuzey Kore, ABD'nin saldırgan davranışlar sergilememesi karşısında nükleer silah geliştirme programını durduracağını açıklamıştır. ABD de bunun karşılığı olarak Güney Kore'ye George H. W. Bush döneminde 1991 yılında taktik amaçlı koyulan füzeleri kaldıracağını bildirdi. Buna ek olarak ABD, Japonya ve Güney Kore Kuzey Kore ile ilişkilerin normalleşmesi için taahhüt vermişti.

Ayrıca Çin tarzı çatışma çözümü⁵⁰¹ doktrini üzerine çalışmalar yapılmaktaydı. Zira Çin'in Asya Pasifik'te kendi kontrolünde ve yönetiminde çatışmaların çözümünü

⁴⁹⁹ Smith, **a.g.e.**, s. 99.

⁵⁰⁰ "Spokesman for DPRK Foreign Ministry on Contact between Heads of DPRK and US Delegations", **KCNA**, 10 Temmuz 2005.

⁵⁰¹ Oishi, Furuoka, **a.g.e.**, s. 100.

gerçekleştirmek istemektedir. Bu bağlamda Altılı Görüşmeler’de Çin’in öncü olması da yönteminin göstergelerindendir. Çin aktif arabulucu rolünü Dışişleri Bakanı Wnag Yi tarafından resmi olarak açıklamıştır.⁵⁰² Ancak bu gelişmeler sekteye uğramaktaydı. Kuzey Kore hem hafif sulu reaktörün çalışması şartı hem de ABD’nin fonların zorla toplandığını iddia ettiği Banka Delta Asia’ya karşı çıkmasıyla Kuzey Kore 2006 yılında bir seri füze denemesi yapmıştır. Banka, Çin tarafından Kuzey Kore fonlarının toplanması için kurulmuştu.

Beşinci görüşme 2007 yılında anlaşmayla biten görüşme oldu. Detayları altıncı bir seri görüşmede belirlenecek bu ön anlaşmaya göre ABD, Kuzey Kore’ye bir milyon ton fuel oil verecek, Kuzey Kore’yi teröre destek veren ülkeler listesinden çıkaracak ve Bank Delta Asia’nın kurulmasına karşı çıkmayacaktı. Kuzey Kore bunlara karşılık Yongbyon’daki nükleer tesisleri devredışı bırakacaktı. Buradan 2018 yılında ABD-Kuzey Kore arasında yapılan ikili görüşmelerin de ana hatlarıyla aynı talepler üzerinden devam ettiği görülebilir.

2008 yılında ABD’nin Kuzey Kore’yi teröre destek veren ülkeler arasından çıkarmasıyla ABD ve Kuzey Korelilerin yüzyüze görüşmesiyle ilerleme kaydedileceği de görülmüştür. Kuzey Kore 2009 yılında Çin’in ev sahipliğinde yapılan Altılı Görüşmelerden çekildi. Altılı Görüşmelerin belki de en büyük faydası bu durumun görülmesi, yani tarafların bir araya gelerek birbirlerini anlamasına fırsat vermesidir. Böylece tarafların 2018’de olduğu gibi bir araya gelmesinde bu durum da etkili oldu. Burada da görüldüğü üzere çatışmalarda iyi anlamda bagajın olması gelecekteki olumlu ilerlemeler için çok önemlidir.

Yukarıdaki bölümlerde belirtilen tehlike ve tehditlere rağmen Çin, Kim rejiminin devam etmesi için gerekli olan ticari ve siyasi desteği sağlamaktadır. İki ülke arasındaki ticari ilişkiler ve Çin’in ilk yardımları 1950 yılında başlamaktadır. Ancak Pyongyang rejiminin nükleer silahlara sahip olması Çin’i de tehdit etmektedir. Bölgede kontrolden çıkmış ve nükleer silahların kullanıldığı bir çatışma doğrudan

⁵⁰² “Wang Yi Explains PRC Stand on DPRK Nuclear Issue in Interview with Reporters,” *Xinhua*, 22 Haziran 2004 in FBIS-CHI-2004-0622.

Çin'i de etkileyebilecektir. Çin Kuzey Kore'yi destekliğini belirtmekte ancak nükleer silahların bütün bölge için tehdit olduğunu da bilmektedir. Böyle olsa da Çin buradaki nüfuz alanını korumaya çalışmaktadır. Yine Çin 2003'te başlayan ve 2009'da kesintiye uğrayan Altılı Görüşmelerde bir taraftır. Hatta o bu görüşmelerin başlamasında öncülük yapmış ve başkanlık etmiştir. Çin, Kuzey Kore'nin dağılması sonrasında nükleer silahların diğer devletlerin ve devlet dışı aktörlerin eline geçmesi durumuyla ilgilenmekte ve bunun ortaya çıkmamasını garanti altına almaya çalışmaktadır.⁵⁰³ Altılı Görüşmelere ek olarak Çin BM kararlarından 2230 ve 2221 sayılı olanları onaylamıştır, bu kararlar yanında doğrudan Kuzey Kore'nin nükleer füze denemelerine karşı çıkan, bunları kınayan ve bazı önlemler alan 2321/2016, 2270/2016 gibi kararlara onay vermiştir.⁵⁰⁴ Çin için birinci öncelik Batı'nın istediği Kuzey Kore'nin nükleer silahları geliştirilmesini bırakması değil, Kuzey Kore'nin istikrarıdır. Çin bu kararları resmi olarak desteklese bunları uygulamak konusunda istekli davranmamaktadır.

Çünkü Kuzey Kore ve Çin ilişkileri özellikle ekonomik düzeyde arttı ve karşılıklı bir ilişkiye dönüştü. Bu durumda şu soru sorulabilir: "Çin neden Kuzey Kore'ye yatırım yapıyor?" Çünkü ekonomik olarak son yıllarda çok hızlı bir gelişme içerisinde olan ve artarak devam eden hammadde ihtiyacı olan Çin, Kuzey Kore'deki yeraltı kaynaklarıyla ve ticaret bölgeleriyle ilgilenmektedir. Çin'in, Kuzey Kore'ye yatırımları 2003 yılından sonra artan bir grafik izlemektedir. Diğer taraftan Kuzey Kore için Çin ve Rusya'nın yatırımları oldukça hayati önemdedir. Ancak Çin'in Kuzey Kore'ye mesafeli bir tavrı da vardır. Kuzey Kore'nin nükleer silahlarına karşı yukarıda belirtildiği şekilde uyguladığı politikalar, Çin'in 2000'lerde onun üzerinde daha yoğun olarak başlayan etkisinde kesintiye uğramasına sebep olmuş ve 2000'den sonra yapılan iki nükleer denemeyle ilgili Çin'in önceden haberi olmamıştır.

⁵⁰³ Tara, **a.g.e.**, s. 57.

⁵⁰⁴ UN Documents for DPRK (North Korea), (Çevrimiçi) <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/dprk-north-korea/>, 18 Mart 2016.

Kuzey Kore, coğrafi olarak Çin için bir tampon bölgedir fakat bunun maliyeti Çin'i zorlamaktadır.⁵⁰⁵ Çin bölgede istikrarlı ve güvenli bir durumun olmasını istemektedir çünkü şu anda devam eden bir yükselişi vardır. Resmi olarak bölgede istikrar, nükleer silahların ortadan kaldırılması ve Koreler arasındaki çatışmanın da görüşmelerle çözülmesini istemektedir.⁵⁰⁶ Resmi olarak açıklanmasa da Çin, Kuzey Kore'nin güneyin üstünlüğü olan birleşmeyi istemediği açıktır. Çünkü Çin herhangi birleşme eğer bu şartlarda gerçekleşirse güneyin daha etkili olacağı varsaymaktadır. Böyle bir durumda Kore Yarımadası'nın kontrolünün ABD'nin güdümüne geçmesi ihtimali doğabilecektir. Bu, Çin'in kabul edeceği bir durum değildir. Bunun yanında ABD'den daha bağımsız hareket eden ve politikalar uygulayabilen Güney Kore'nin bir birleşmede Çin tarafından daha kabul edilebilir olacaktır. Çin'in bu çekincelerinin en büyük sebebi ekonomik olarak yarışabildiği ABD'nin askeri güç ve uygulama olarak gerisinde kalmasıdır.

Çin, Kuzey Kore'ye yardım etmek ya da uluslararası alandaki yaptırımlara katılıp özellikle ABD ile ilişkilerini sürdürmek konusunda bir denge izlemeye çalışarak ulusal çıkarına uygun davranmaya çalışıyor. Çin'in oldukça zor bir ikilemde kaldığı açıktır. Ama şurası açıktır ki Kore Yarımadası ve Kuzeydoğu Asya'nın barış içinde var olması için bölgede yer alan küresel güç Çin'in tavrı birincil derecede belirleyicidir.

Çin'in politikalarında da değişiklikler olmaktadır. Şi Jinping döneminde keskin bir değişiklik yaşanmaktadır. Kore Savaşı'nda Çin ve Kuzey Kore arasında kanla belirlenen ittifak 1961'deki antlaşma ile formalize edilmişti; Çin 30 yılı geçen tek Kore (tabii Pyongyang'ın öncülüğünde) yanlısı politikasını da sürdürdü.⁵⁰⁷ Çin'in bundan vazgeçmiş olması bile Koreler arasında yumuşama için oldukça önemli, hatta gerekliydi. Çin tek Kore politikasından vazgeçtikten sonra iki Kore'yle çok da girift

⁵⁰⁵ Tara, **a.g.e.**, s. 59.

⁵⁰⁶ Heung-Kyu Kim, "China's Position on Korean Unification and ROK-PRC Relations," **Korea Research Institute for Strategy**, no date (posted on January 1, 2014), 234, (Çevrimiçi) <http://www.brookings.edu/~media/events/2014/1/21-korean-peninsula-unification/kim-heung-kyu-paper.pdf>, 10 Mayıs 2019.

⁵⁰⁷ Kim, **The Two Koreas ...**, s. 51.

ilişkiler içine girmiş; bölgede iki devletle başarılı ilişki kuran tek devlet olarak önemini bir kez daha göstermiştir.⁵⁰⁸ İki Kore'yle de ilişkilerin bu şekilde olması Çin'in dünyaya yayılma işaretlerini de göstermektedir.

Çin'in Kore'yle yakınlaşmasındaki olasılıklar noktasında Brzezinski; Japonya'nın bölgedeki rolünün azalacağını, birleşmiş ya da birleşmemiş olsun Kore'yle arasındaki ilişkinin tekrar doğacağını belirtir.⁵⁰⁹ Çin de küresel politikalarını gerçekleştirme yolunda hiç olmazsa Kore açısından biraz daha rahat davranabilecektir. Diğer taraftan Amerika ve Japonya'nın bu durumunu yakından izlemektedir.

24 Ağustos 1992 tarihinde Çin ve Güney Kore arasında hem tanıma hem de diplomatik ilişkilerin kurulması için bildiri imzalanmıştır. Çin'in reformist eski devlet başkanı Deng Şiaoping döneminde Çin politikası (1978-1992) yılları arasında değişiklikler gösterdi. Tek Kore politikasından, de jure tek Kore (birleşik) Kore/de facto olarak iki Kore, 1992 yılında ise de jure ve de facto olarak da iki Kore'yi benimseyen anlayışa geçildi. Bu tanıma politikasında uluslararası yapıdaki değişikliğin, yani Soğuk Savaş'ın bitmesinin de etkisi vardı. Yeni uluslararası yapı yükselmekte olan Çin'e ve Kuzeydoğu Asya'daki bölge ülkelerine, diğer ülkelerin politikalarını daha rahat uygulamasının yanında diğer ülkelerle ilişkiler kurabilmesi imkânını genişletiyordu.

Altılı Görüşmelerin amacı bir anlamda Kuzeydoğu Asya'da yaşanan nükleer krizine son vermektir. Kuzey Kore nükleer denemelerinden ilkinin 2006 yılında yaptığı görüşmelerin beşincisi 13 Şubat 2007 tarihinde, yine 3 Ekim'de de yeni bir görüşme gerçekleşti. 2009 yılında Kuzey Kore ikinci nükleer denemesini yaptı, 2010 yılındaki uranyum geliştirme çalışmaları da Altılı Görüşmelerin kötü etkilenmesine sebep oldu. Kuzey Kore ve ABD arasında yüksek seviyede yapılacak görüşmelerin 22 Eylül 2011 tarihinde başlaması beklenirken, Kuzey Kore lideri Kim Jong-il'in 17 Eylül 2011'de ölmesi üzerine iptal oldu. Bu çerçevede Rusya'nın etkisini değerlendirmek gerekir.

⁵⁰⁸ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 52.

⁵⁰⁹ Brzezinski, *a.g.e.*, s. 236.

Rusya'nın Kuzey Kore ile ilişkilerinin gelişmesi nedeniyle ikinci nükleer kriz yaşandığında gözlerin Rusya'ya dönmesine sebep olmuştur.⁵¹⁰ ABD, hem Çin hem de Rusya'nın nükleer krizde sorumluluk almasını isteyerek uluslararası alanda onları hedef göstermektedir. Bu durum dış aktörlerin kendi arasındaki ilişkilerin de çatışmaya yansması gösteren bir başka örnektir. Washington ve Pekin yanında Moskova da Kore Yarımadası'ndaki meseleyi çözmek için özellikle Pekin'le birlikte Altılı Görüşmelerin yapılması için çaba sarf etmişti.⁵¹¹

Kore Yarımadası'nda nükleer silah üretilmesi konusunda ise Moskova her zaman yarımadanın nükleersizleştirilmesinden yana olduğunu belirtmekte, adım adım bölgenin nükleer silahlardan temizlenmesinin sağlanmasını, bunun hem BM Güvenlik Konseyi hem de Altılı Görüşmelerdeki yapı üzerinden yapılmasını istemektedir.⁵¹² Bu konuda diğer dış aktör Çin ile aynı yönde tavır almaktadır. Buna ek olarak Rus uzmanlar Pyongyang'ın düşmanlığının azaltılmasının tek yolunun kapsamlı ekonomik ve siyasi modernleşmenin başlaması ile büyük güçlerin garantisi altında kitlesel imha silahlarını bırakması olduğuna inanmaktadırlar. Diğer taraftan Pyongyang'ın nükleer silahı elde etmesine yardımcı olanlardan biri de Rusya'dır.

Altılı Görüşmeler, Kore çatışmasında taraflar arasında belirli bir ilerlemenin ve iyi bir geçmişin oluşması açısından önemli sonuçlar alınmasa da kaydadeğerdir. Yine bu görüşmeler küresel güçlerin doğrudan ve dolaylı olarak aktör olduğu bir çatışma için gayet tarihi bir gelişmedir. Son olarak görüşmeler dış aktörlerin teritoryal bir çatışmaya etkisi ve uluslararası alanda yapabileceklerini de açıkça göstermektedir.

⁵¹⁰ Yoon, Hyung Lee, **a.g.e.**, s. 190.

⁵¹¹ Elena, Rudov, **a.g.e.**, s. 48.

⁵¹² The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2013. Concept of the foreign policy of the Russian Federation, <http://www.mid.ru/bdcomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/869c9d2b87ad8014c32575d9002b1c38!OpenDocument>, [Accessed 16 Aug 2015] aktaran Elena, Rudov, **a.g.e.**, s. 50.

3. Korelerin Birleşmesi ya da Korelerden Birinin Diğerine Entegre Olması?

Böyle bir çalışmada yukarıdaki kısımlarda bahsedildiği gibi Korelerin birleşmesi ya da Kuzey Kore'nin çökmesi durumlarına dair tabii ki farazi bir yorumda bulunulmamıştır. Ancak şu da bir gerçektir ki incelenen dış aktörler olmak üzere çatışmanın tarafları yukarıda belirtilen durumlara yönelik politikalar geliştirmektedir. Çatışmanın içinde olan dış aktörler özellikle Çin ve ABD'nin bu bölgeye yönelik politika üretmeleri gerekir çünkü iki ülke de küresel düzeyde mücadele eden büyük güçlerdir. Açıkçası Kuzeydoğu Asya gibi bir bölgedeki çatışmayı kontrol etmeden bırakamazlar. Bu bölümde “dış aktörlerin Koreler arası çatışmaya yönelik uzun vadeli politikaları nedir?” sorusuna cevaplanmaya çalışılmıştır.

Kore devletlerinin toplumları arasında kültürel ve insani bağların olduğuna değinildi. Aileler bölündü, çocuklar ve anne-babalar ayrıldı. Korelerle profesyonelce ilgilenmeyenler Kuzey Kore'nin gerçekten çok kapalı, oradan hiçbir insanın çıkamadığı zannetmektedirler. Kuzey Kore'den Çin ve Güney Kore'ye başta olmak üzere göç edenler ve kaçanlar sayısı hiç de az değildir. Bunların belki de en büyük örneği Thae Yong-ho'dur.⁵¹³ Thae, Kuzey Kore adına İngiltere'de diplomat olarak görev yaparken 2016 yılında Güney Kore'ye gitmiştir. Zaten annesi de oralıdır. Thae 2020 Nisan ayında Gangnum bölgesinden muhafazakâr Birleşik Gelecek Partisi'nden Güney Kore Ulusal Meclisi'ne seçilmiştir.⁵¹⁴ Bu örnekle Koreler arasındaki birleşmenin esasında çok muğlak bir durumda olduğuyla bu bölüme başlanmıştır.

Pyongyang'ın çökmesi durumunda büyük bir göçün başlaması, ekonomik, politik, kurumsal düzensizliğin olması ve nükleer silahların kontrolsüz dağılımına sebep olabilecektir.⁵¹⁵ Özellikle nükleer silahların kontrolsüz olarak kullanılması ve dağılması küresel güvenlik ile terörizm için en kötü senaryolardan biridir. Maalesef

⁵¹³ Thae Yong-ho, “Thae Yong Ho's Forum for Unification”, (Çevrimiçi) <https://thaeyongho.com/en/welcome-to-my-blog-2/>, 19 Mayıs 2019.

⁵¹⁴ Former North Korean diplomat clinches historic win in South Korean election”, **NK News**, (Çevrimiçi) <https://www.nknews.org/2020/04/former-north-korean-diplomat-clinches-historic-win-in-south-korean-election/>, 28 Mayıs 2020.

⁵¹⁵ Tara, **a.g.e.**, s. 1.

artan terör örgütü ve terör olayları bu durumu daha endişe verici hale getirmektedir. Kore Yarımadası 2018 yılına kadar nükleer testlerin en sık yapıldığı ve bu nedenle en tehlikeli bölge ve savaş olasılığının en yüksek olduğu bölgelerden biridir. Bu riskler bölgedeki çatışmanı daha hassas olmasına ve dış aktörlerin bölgeye olan hassasiyetini artırmaktadır.

Kore Yarımadası'nda gerçekten de Koreler arası bir çatışmadan ziyade Kuzey Kore rejiminin ayakta kalmasına mı çalışılmaktadır? Bu, bir yönüyle doğrudur. Çünkü Pyongyang kendi varlığı sürdürmek noktasında özellikle ekonomik olarak oldukça büyük problemler yaşamaktadır. ABD'nin ve Güney Kore'de ikili görüşmeler karşılıklı tarafların ekonomik yaptırımların kaldırılması noktasında en büyük şartı nükleer silahların sınırlandırılması daha gerçekleşmedi. Diğer taraftan Doğu Asya jeopolitik sahnesi aşırı, klasik güç ilişkilerinin yaşandığı bir bölgedir.⁵¹⁶ Lâkin bu bölge aynı ortamı kürenin en hızlı gelişen ve en büyük ekonomilerinin de olduğu yerdir. Gelişmiş ve yükselen ekonomiler pek fazla sorun istemezler. Bu durum aynı zamanda Kore Yarımadası için de bir fırsattır. Özellikle Çin, Kuzey Kore'yle turizm ve diğer ekonomik faaliyetlerle ekonomik olarak ilişki kurmaktadır.

Diğer taraftan güvenliğe ilişkin konular da ayrıntılarıyla incelenmişti. Mearsheimer, kuzeyden bir saldırı olması durumunda ABD destekli Güney Kore'nin bu saldırıyı püskürteceğini ve hatta 38. paralelin ortadan kalkacağını Korelerin birleşeceğini iddia eder.⁵¹⁷ Buna ek olarak 1950'de Çin kendi sınırında ABD'nin güdümünde bir devleti istememiştir. Çin'in bakış açısından bu durum oldukça yerindedir. Koreler arası çatışmanın devam etmesinin önemli nedenlerinden biri tabii ki büyük güçler arasındaki mücadeledir. Dış aktörler çatışmanın taşıyıcılarıdır. Gerçekten de bir birleşme olması durumunda ve ABD askerleri oradan çekilse bile Çin, Japonya ve Rusya arasında Kore Yarımadası'na nüfuz mücadelesi başlayabilir ve bölge yine stabil bir durumda olamaz. Diğer taraftan Rusya ve Japonya Çin'e karşı bir

⁵¹⁶ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası...**, s. 213.

⁵¹⁷ Mearsheimer, **The Tragedy of ...**, s. 374.

denge oluştururken bir yandan da Hindistan, Güney Kore ve Vietnam başka bir denge koalisyonudur.

Çin yükselmesine rağmen dezavantajları var mıdır ve bunlar Koreler arası çatışmayı etkilemekte midir? Çin'in Doğu Asya'da komşularıyla denizlerdeki birçok teritoryal atışması farklı bir noktaya doğru evrilse de bunlar devam etmektedir. Japonya, Vietnam, Filipinler ve Endonezya'nın, Çin ile sona ermemiş teritoryal sorunları devam ediyor.⁵¹⁸ Çin'in devam eden bu atışmaları Koreler arası çatışmada yanına müttetik çekmesini zorlaştırırken ABD gibi karşı taraftaki dış aktörlerin onun çatışmalarının devam etmesi için çalışmasına sebep olmaktadır. Bir diğer dezavantajı ise büyük ve üretken ekonomisine enerji sağlama konusunda çektiği sıkıntılardır. Çin'in enerji bağımlılığı Kuzey Kore'den gelecek enerji yanında bölgedeki dinamikler nedeniyle onu güçsüzleştirmektedir. Kuzeydoğu Asya'da bu sorunlar içinde stabil olmasa da devam eden bir süreç Çin'in kontrolünde kalmaya devam etmelidir. Çin'in çıkarları bunu gerektirmektedir.

Açıktır ki Çin nükleer silahların yayılmasına karşıdır ve bunu Kuzey Kore'ye karşı uygulanan yaptırımlara katılarak göstermektedir. Lakin bu yaptırımlarla ilgili şu soru sorulabilir: Çin desteklediği Kuzey Kore'ye bu yaptırımlar ne kadar uygulanabilir? Bunların tamamen uygulanamayacağı açıktır ve zaten Çin de yukarıda belirtildiği gibi ekonomik yaptırımlara pek riayet etmemektedir. Bu bağlamda uluslararası sistemdeki güç dengesi ve faktörü iyi değerlendirilmelidir.

Koreler arası çatışmanın en önemli gündem maddelerinden biri de nükleer silahların yarımadaadaki varlığıdır. atışmanın önemli bir parçası olması nedeniyle bu konu birçok çalışma tarafından incelenmiştir.⁵¹⁹ Diğer taraftan nükleer kriz çözülürse Koreler arası çatışma da çözülebilir gibi bir algının oluşması da yanlıştır. Bu çalışmada görüldüğü üzere teritoryal çatışmaların ve özel olarak Koreler arası çatışmanın çok

⁵¹⁸ Deniz alanındaki çatışmalar için bkz.: Min Gyo Koo, **Island Disputes and Maritime Regime Building in East Asia**, Springer, New York, 2010.

⁵¹⁹ Kuzey Kore'nin nükleer silah programı hakkında daha fazla bilgi için Kuzey Kore'nin Nükleer Silahları başlığına bakınız.

farklı, kendine has dinamikleri vardır. Kore Yarımadası'ndaki çatışmayı sadece nükleer silahlardan kaynaklı bir çatışmaya indirmek oldukça yanlış olacağı gibi, sorunun çözümünde pek de olumlu bir etkisi olmaz. Aksine böyle bir durumda çatışmanın insani, ekonomik, sosyal ve siyasi eksenindeki problemleri göz ardı edilir ve nihai barışa ulaşmak gerçekçilikten daha da uzaklaşır. Kuzey ve Güney Kore arasında yapılan ve amacı Kore Yarımadası'nın nükleersizleştirilmesi olan bir deklarasyon 1992 yılında açıklandı. Lâkin Kuzey Kore bu deklarasyonun nükleer test yapmayı yasaklayan birinci maddesini ihlal etmiştir.

1993'ten itibaren Kuzey Kore'nin de uyguladığı politikalarda, özellikle isteklerinde pek değişiklik olmadı. Kuzey Koreli bir diplomat 12 Ekim 1993 tarihinde Amerikalı meslektaşına “Nükleer Konunun Çözümü: Dikkate Alınması Gereken Esaslar” başlıklı bir öneri notu göndermektedir. Dört maddelik notta Kuzey Kore'nin çekirdek dört isteği vardır. Bu istekler o zamandan bugünü aynı kalmıştır. Bir barış antlaşması sonucunda güç kullanılmamasının ve nükleer güç dahil tehdit edilmemesinin garanti edilmesi, hafif-sulu reaktörlerin sona ermesi için Kuzey Kore'ye destek sağlanması noktasında sorumluluk alınması, Kuzey Kore ve ABD arasında karşılıklı egemenliğe saygı gösterilmesi ve iç işlere müdahale etmemenin garantiye alınması için diplomatik ilişkilerde tamamen normalleşme, barışçıl bir yeniden birleşme için Kuzey ve Güney Kore arasında siyasi dengenin oluşturulmasının sağlanacağına söz verilmesi. Bütün bunlar Kuzey Kore'nin 2018'de yapılan resmi liderler zirvesinde de masada yer almıştır.⁵²⁰ Çatışmada bir sarmala ve çıkmaza girildiği, aynı istek ve politikaların devam etmesinden de görülmektedir.

2009 yılındaki görüşmelerden çekilme kararından sonra 2018 yılında Başkan Trump ve Kuzey Kore Lideri Kim Jong-un arasında büyük bir ivme kazanan görüşmelerde, Pyongyang'ın tavrı ne olacak sorusu soruldu. Bu durum önceki gelişmeler ışığında Kuzey Kore'nin görüşmelerden tekrar çekilmesi durumunda ne olacağı düşünülmektedir. 2009 yılı ve öncesinden farklı olarak Kuzey Kore-Güney

⁵²⁰ Michishita, a.g.e., s. 1015.

Kore ve Kuzey Kore-ABD arasındaki görüşmeler daha derinlikli ve karşılıklı ülke ziyaretleri gibi 1950 sonrası hiç gerçekleşmeyen birçok konuyu barındırdı. Hatta 2019 yılı 30 Haziran'da Donald Trump, Moon Jae-in ve Kim Jong-un tarihi bir ana imza attılar, silahlardan arınmış bölgedeki Panmunjom'da görüştüler ve aynı fotoğraf karesine girdiler, el sıkıştılar.⁵²¹ Peki bunlar çatışmada olumlu noktaya doğru bir ilerleme miydi? Çatışmanın seyrine bakılırsa olumlu gibi gözükse de bu noktalardan sonra maalesef somut adımlar atılamamıştır. Taraflar tam anlamıyla kartlarını oynamış değildir ve nükleer meselesi de nihayete ermiş değildir.

Çin, Kuzey Kore'nin güvenlik gereksinimlerinin ve şüphelerinin giderilmesi konusundaki tavrını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Kuzeyin güvenliğiyle ilgili yaptırımlara ya katılmamakta ya da bunların uygulanmasını sınırlandırmaktadır. Aksi halde güvenliğinden şüphe eden bir Kuzey Kore'nin bölgede daha büyük problemler yaratacağının farkındadır. Diğer taraftan Çin, Güney Kore'yi 1992 yılında diplomatik olarak tanıdı. O dönemden itibaren Güney Kore'yle ticaretini geliştirmeye özen gösteriyor. Bunlara ek olarak 1959 yılından sonra Kuzey Kore'den askerlerini çekmeye başlamıştı. Çin bu iki tarafla bağları koparmayan politikalarıyla bölgedeki etkisini göstermeye çalışmaktadır. Bu girişimler Çin'in iyi niyetini de göstermektedir. Başkan Hu Jintao (2005-2013, Çin devlet başkanı) döneminde Çin daha çok karşılıklı diplomasiye önem vermeye başlamış; böylece Kuzeydoğu Asya'daki birçok meseleye de hakim olmaya çalışmıştır.

Kuzey Kore'nin istikrarsız bir yapıya sahip olmasını (zayıf bir ekonomi ve kitle imha silahları geliştirmesi) yani yıkılıp bölgenin ABD'nin güdümüne girmesini istemeyen Çin, 2009-2012 yılları arasında ona karşı diplomatik baskı, ekonomik etkileşim ve makul ekonomik yaptırımlardan oluşan bir politika uygulamaya çalıştı. Ancak Kuzey Kore'nin kitle imha silahları geliştirmeye devam etmesi ve aralarında bir ayrılık oluşması üzerine Çin sert yaptırımlarını gevşetti.⁵²² Çin'in neden

⁵²¹ Wu Qin, "Trump, Kim Jong Un meet, shake hands in Panmunjom", **Xinhuanet**, 06.09.2019, (Çevrimiçi) http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/30/c_138186480.htm, 17 Ocak 2020.

⁵²² Kong, **a.g.e.**, s. 76.

Pyongyang'ı kaybedemeyeceği yukarıda uzun uzadıya tartışılmıştır. Çin özellikle 2000'ler sonrası küresel boyuttaki siyasetleri nedeniyle Koreler arası çatışma bir dış aktör olarak daha hassas davranmakta ve konuyu daha yakından izlemektedir.

Çin'e aşırı bağımlılık doğal olarak Kuzey Kore'nin olumlu karşıladığı bir durum değildir. Ekonomik bağımlılığını azaltmaya çalışan Kuzey Kore kitle imha silahları geliştirmenin yanında diplomatik bağlantılarında çeşitliliğe gitmektedir. İşte bu çerçevede Rusya önemli bir yere oturtulabilir. Böylece hem Rusya hem de Kuzey Kore açısından bir hareket alanı da sağlanmış oluyor. Kuzey Kore'nin ekonomik gelişmesi Oishi ve Furuoka'nın da sorduğu gibi bölgede bir istikrar sağlayacak mıdır?⁵²³ Kuzey Kore'nin daha çok ekonomik ve ticari alanlarda komşu ülkelerle ilişkiye girmesi ile bu ilişkilerin karşılıklı bağımlılık seviyesine gelmesi bölgedeki istikrarı olumlu etkileyebilir. Şurası bir gerçek ki ancak karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde var olan bir ilişki olması durumunda bu gerçekleşebilir. Bunun tersi bir durumda, Kuzey Kore kendisine yakın olan Çin'den daha bağımsız olmak için askeri çalışmalarını artırmaya çalışmaktadır.

Meselenin bir de diğer tarafı da; Çin'in ekonomik anlamda Kuzey Kore'ye karşı uyguladığı politikalar onun dolaylı olarak kitle imha silahları geliştirmesine yardımcı olmasıdır.⁵²⁴ Bu, Çin'in istemediği bir durum olmasına rağmen süreç böyle geliyor. Sonuçta Çin, tamamen Kuzey Kore'nin iç işlerine karışmamaktadır. Tabii ABD ve Güney Kore üzerinden, Kuzey Kore'ye karşı konumunu güçlendirebilir. Zaten Güney Kore ile Çin arasında ilişkiler 1980'lerin ortasından itibaren gelişmeye başlamıştı. Gelişen bu ilişkileri korumak ve devam ettirmek bir anlamda statükoyu da korumak istiyor istemektedir. Bu noktada devletlerin kimliklerini değiştirmek için de müdahalede bulunmuyor.

Çin, Kuzey Kore'ye uygulanan yaptırımların ekonomik olanlarını desteklemekte, bunları da koşullu olarak yapmakta, verdiği ekonomik desteklerle de

⁵²³ Mikio, Furuoka, **a.g.e.**, s. 100.

⁵²⁴ Kong, **a.g.e.**, s. 76.

bu ekonomik yaptırımları bir yandan zayıflatmakta ve Kuzey Kore'nin kitle imha silahları üretmesinde ona istemeden de olsa destek vermiş olmaktadır.

Çin, Kuzey Kore'yi ekonomik noktaların yanında siyasi ve diplomatik olarak da etki altında tutmak istemektedir. Özellikle Altılı Görüşmelerde çatışma yönetimi metotlarını kullanmıştır. Çin bu şekilde tansiyonu düşük tutmak, yeni uluslararası sistemde ülkesi için gerekli olan zamanı da yaratmak, çatışmada liderliği ABD'ye kaptırmamayı amaçlıyordu. Pyongyang'ı yumuşak güçle; diplomatik ziyaretler ve yatırımlarla masaya oturtma çabasına girdi. Çin mekik diplomasi yoluna da kullanarak bir yandan Kuzey Kore'ye, Komünist Parti'nin önemli isimlerini gönderiyor bir yandan da Pyongyang'tan önemli kişileri Bejing'te ağırlıyordu. Diğer taraftan da Washington'a ekonomik yaptırımları kaldırması için baskı uygulamaktadır. Mekik diplomasi bir anlamda meyvesini vermişti. Mayıs ve Haziran 2005 yılında New York'ta görüşmeler olacak; iki taraf söz savaşına son verecek ve müzakere masasına dönecekti.⁵²⁵

Gong, Çin'in Kuzey Kore'nin kitle imha silahlarına ve ona karşı uyguladığı politikanın ortaklık, dengeleme ve istikrar olmak üzere üç ana gövdeden oluştuğunu belirtir.⁵²⁶ Ortaklık; sabırlı bir şekilde Çin'in de içinde olduğu çok taraflı bir çözümün oluşturulması, dengeleme; Çin'in hem Korelerle hem de ABD ile koordinasyonu ve istikrar, bölgede barışın korunması ve nükleersizleştirme için askeri müdahalenin yapılmaması. Çin, askeri bir müdahalenin bölgeye ve dünyaya, doğal olarak kendisine çok büyük zararları olacağını tahmin etmektedir. Bu konuda ABD kadar rahat davranmamakta; coğrafi olarak bölgeye, çatışmaya çok yakın bir konumdadır.

Çin'in yarımadaadaki çatışmaya müdahale etmesinin bir handikapı da Doğu Asya ülkeleriyle tabii konumuzun iki aktörü Güney Kore ve Japonya ile karşılıklı ticaret hacminin büyük olmasıdır. Çatışmaya müdahalesinde daha ortayolcu bir tavır

⁵²⁵ Scott Synder, Ralph A. Cossa, Brad Glosserman, "The Six-Party Talks: Developing a Roadmap for Future Progress", **Issues&Insights**, C. 5, No: 8, 2005, s. 7-8.

⁵²⁶ K. Gong, "Tension on the Korean Peninsula and Chinese policy", **International Journal of Korean Unification Studies**, C. 18, No: 1, 2009, s. 113.

takınması onun lehine olabilecektir. Çin ekonomik müdahalelerine örneklerden biri de direkt yabancı yatırımlar (foreign direct investment) yaparak uyguladığı stratejidir. Bu tür ekonomik yatırımlarla daha girift ilişkiler kurulmasına sağlamakta, bir yandan da kendi hareket alanını etkilemektedir. Yatırımı olan bu bölgeye zarar verecek bir müdahalede daha hassas davranmaktadır.

Çin'in değişen kimliği ve sorumlu bölgesel güç olma yolunda ilerlemesi, Güney Kore ile artan ticareti, Doğu Asya ticaretini arttırması ve kurumsallaştırma çabaları da Kuzey Kore ile problemleri çözmesinde etkili oluyor.⁵²⁷ Tarihsel süreç içerisinde Çin'in tek Kore politikası, iki Kore politikasıyla değişti; bu da Barışçıl Olarak Bir Arada Yaşamının Beş Prensi'ne dayanmaktadır. İdeolojik farklılıkları bir kenara bıraktığını deklare eden Çin, bu şekilde iki Koreli bir barıştan yana olduğunu göstermiştir. Koreler BM'ye üye olunca Çin ile Güney Kore ilişkileri de iyi yönde gelişmeye başladı. İki devletin dışişleri bakanları Qian Qichen ve Lee Sang, Ocak 1992 yılında ilk olarak New York'ta ikili ilişkileri görüşmek için buluştular.⁵²⁸ Samuel Kim'in Güney Kore Dışişleri Bakanıyla 1998 yılında yaptığı görüşmede Nisan 1992 yılının Çin için artık koşulların olgunlaştığını söylemesi gayet yerindedir. O zamandan günümüze Güney Kore ve Çin ilişkileri de oldukça gelişmiştir.

ABD'nin Korelerin geleceğiyle ilgili politikaları ve anlayışları nelerdir? Burada ABD'nin bakış açısından konu incelenebilir. Başkan Clinton döneminin sonlarına doğru ABD ve Kuzey Kore (Ekim 1994'te) taslak bir anlaşma imzaladılar ve az da olsa ilişkilerinde olumlu bir ilerleme yaşandı.⁵²⁹ Hatta 2000 yılında Kuzey Kore'yi ilk ziyaret eden Dışişleri Bakanı Madeleine Albright olmuştur. Ancak daha sonra 2000'li yıllarda bu durum tamamen değişmiş; tersine dönmüştür. Başkan Bush dönemi politikaları, değişen konjonktür ve Kuzey Kore'nin politikalarının değişmesi iki ülkenin ilişkilerinin değişmesinde etkili oldu. İlişkiler daha kötüye gitti.

⁵²⁷ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 46.

⁵²⁸ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 59.

⁵²⁹ Michishita, *a.g.e.*, s. 1016.

Dış aktörlerin çatışmada yer almasında konjonktür de etkilidir. Sovyetler Birliği 1991 yılında dağıldıktan sonra Pyongyang en büyük destekçilerinden birini kaybetmiştir.⁵³⁰ Çin'in o dönemde Kuzey Kore'ye pek yardımcı olmadığı da düşünülürse Kuzey Kore'nin ABD, müttefikleri ve ABD'ye yakın olan devletlerle ilişkilerini geliştirmeye çalışması normaldir. Dış aktörlerin farklılaşmaması birincil aktörü düşmanın müttefikleri olan aktörlerle ilişki kurmaya zorlamaktadır. Burada çatışmaya dahil olan dış aktörler arasındaki ilişkilerin de etkisi görülmektedir. 1989 yılında Japonya'nın Liberal Demokrat Parti üyesi ve dönemin başkan yardımcısı Shin Kanemaru, Pyongyang'a ilişkileri normalleştirmek için davet edilmiş, öte yandan 1992 yılında Kuzey Kore İşçi Partisi sekreteri Kim Yong Sun ABD'li yetkili Arnold Kantor ile görüşmüştür. Görüldüğü üzere Kuzey Kore ve ABD arasındaki ilişkiler medyada yansıtıldığı gibi tamamen kopuk değildir.

ABD'deki bazı uzmanların beklediği bir durum da Çin'in Güney Kore altında birleşmesinin faydalarının farkına varacağı ve Kuzey Kore'yi umutsuzca desteklemekten vazgeçmemesidir.⁵³¹ Eğer bu gerçekleşirse Çin'in prestiji de oldukça sarsılacak, Çin önemli bir müttefikini kaydeceği gibi yanıbaşında en büyük rakibi de güçlenecektir. Diğer taraftan Çin'in Kuşak Yol politikasıyla küresel alanda Avrupa'dan Akdeniz'e kadar limanlar ve Afrika'ya, Cibuti'ye kadar yayılma çabaları ABD tarafından kabul edilir değildir.

Koreler arasındaki çatışmada kıyas yapılan önemli birleşmelerden biri Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi olmuştur. Berlin Duvarı'nın Kasım 1991'de yıkılmasından sonra Almanya birleşince Korelerin de birleşme ihtimali düşünölmeye başladı. Ancak beklenen olmadı ve Koreler birleşmediği gibi bu ayrılığın özel olarak Kuzeydoğu Asya bölgesi ve daha genelde ise küresel güvenliğı tehdit eder bir durumda olduğu düşünölmeye, hatta dile getirilmeye ve ABD tarafından böyle kabul edilmeye başlandı. Buna ek olarak, olası bir Koreler birleşmesinin tabii ABD etkisinde, bölgede

⁵³⁰ Michishita, **a.g.e.**, s. 1017.

⁵³¹ V. D. Cha, "The North Korea question", **Asian Survey**, C. 56, No: 2, 2016, s. 243-269; S. M. Terry, "A Korea whole and free", **Foreign Affairs**, C. 93, No: 4, 2014, s. 153-162.

istikrarı sağlayacağını düşünenler de yok değildi.⁵³² Nihayetinde her çatışma kendi dinamikleri içerisinde değerlendirilmelidir. Korelerin süreç içerisinde stratejik rakipler haline gelmeleri, aralarında düzeltilmesi gereken bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁵³³ Ancak Korelerin birleşme konusu Almanların birleşmesinden çok farklı bir noktaya vardı. Nihayetinde ayrılmanın sebepleri aynı, ancak çatışmanın sebepleri Almanyalarda ideolojikti.

Barışa yönelik Rusya'nın da özellikle 2000'li yılların başlangıcından beri önemli çabaları olmuştur. Mihail Gorbaçov, devletin politikasını değiştirmeye başlamış; hem Güney Kore hem de ÇHC ile ilişkileri normalleştirmeye çalışmıştı. Doğal olarak bu atılım Kore Yarımadası'na da olumlu yansdı. 2002 yılında Kuzey Kore ile ABD arasında ikinci nükleer kriz çıktığında Rusya'nın bu duruma müdahale edip aktif bir rol oynayacağını belirtmiştir.⁵³⁴ Çin'den olduğu gibi aktif bir arabulucuk beklenmesi pek de doğru olmasa da tabii ki Rusya da bu konuda arabuluculuk yapabilir ve aktif bir politika izleyebilir. Kuzey Kore'nin nükleer testlerine karşı BM Güvenlik Konseyi 1718 (2006), 1874 (2009), 2087 (2013) numaralı yaptırımlara Çin ve Rusya da katılmıştır.⁵³⁵ Bu kararlara katılım, Rusya ve Çin'in Kore Yarımadası'nda resmiyette nüklere karşı ortak bir zeminde olduğunu göstermektedir.

Bu noktadan sonra BM'nin etkisi değerlendirilmiştir. Çünkü BM'nin kararları özellikle Güvenlik Konseyi kararları daimi üyelerin tarafından ve onların etkisiyle alınmaktadır. ABD, Rusya ve Çin, bu beş daimi üyedendir ve çalışmadaki dış aktörlerdir. BM yukarıda da görüldüğü gibi farklı yıllarda Güvenlik Konseyi kararları almıştır. Bunun yanında 2020 yılının Nisan ayında olduğu gibi, 2009⁵³⁶ yılında alınan

⁵³² Tara, **a.g.e.**, s. 67.

⁵³³ Fiori, **a.g.e.**, s. 3.

⁵³⁴ Yoon, Lee, **a.g.e.**, s. 185.

⁵³⁵ BMGK'nın kararlarına bakıldığında hepsinin Kuzey Kore'nin nükleer çalışmalarını sınırlandırmak merkezli olduğu görülecektir: S/RES/1718 (2006) Non-proliferation/Democratic People's Republic of Korea, S/RES/1874 (2009) Non-proliferation/Democratic People's Republic of Korea, S/RES/2094 (2013), Non-proliferation/Democratic People's Republic of Korea, S/RES/2087 (2013), Non-proliferation/Democratic People's Republic of Korea, (Çevrimiçi) <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-0>, 30 Haziran 2020.

⁵³⁶ UN Security Council Resolution, **1874 (2009) Adopted by the Security Council at its 6141st meeting, on 12 June 2009**, (Çevrimiçi) [https://undocs.org/en/S/RES/1874%20\(2009\)](https://undocs.org/en/S/RES/1874%20(2009)), 25 Mayıs 2020.

karar temelli uzman raporları⁵³⁷ da hazırlatmaktadır. Bu raporlar ve kararlar Kuzey Kore üzerinde pek etkili olmasa da ekonomik olarak Pyongyang'ı zorlamak açısından kullanılmaktadır. Genel olarak da Kuzey Kore'nin alınan kararlara uymadığı hazırlanan raporlarda görülmektedir.

Rusya ve Çin bu ortak zeminde olsalar da bir mücadelenin içindedirler. Çin'in sorumlu güç olması bir anlamda doğru olmasına rağmen buna itirazlar olduğunu da belirttik fakat o kendi ulusal çıkarları gereği hareket etmektedir. Konu bu noktadan John Mearsheimer'ın büyük güçlerin mücadelesi kapsamında değerlendirildiğinde; devletler şu andaki çok kutuplu uluslararası sistemde güven problemi yaşamaktadırlar. Çin büyük güç olarak çevrenin politikalarını dikkate almalıdır. Amerika gibi süper bir gücün çok yakın müttefiklerinin (Güney Kore ve Japonya) Çin'in yanbaşıda olmasından kaynaklı şüpheler gayet haklıdır.⁵³⁸ Hele ki büyüyen ve âdeta dünyaya yayılmaya çalışan bir ülkenin bu şekilde düşünmesi ve davranması gayet normaldir.

Kuzey Kore'nin çökmesi senaryosundan en çok etkilenecek olan ülke tabii ki Çin'dir. Böyle bir durum uygulamaya çalıştığı küresel çaptaki politikaların önünde engel olabilir.⁵³⁹ Çin, bölgede istikrar istemekte ve bunu özellikle ekonomik müdahalelerle yapmaya çalışmakta, Kuzey Kore'ye de bu çerçevede destek vermektedir. Görüldüğü üzere esasında farklı aktörlerin yer aldığı bir Soğuk Savaş yaşanmaktadır. Bunun yanında Çin'in Güney Kore'yle de önemli ticari bağlantıları vardır. Amerika bölgede, küresel çapta da etkili olabilecek bir gücün çıkmasına nasıl karşılık vermektedir/verecektir? Mearsheimer gibi realistlerin belirttiği gibi onu çevrelemeye mi çalışacak⁵⁴⁰ ya da Clinton döneminde hükümette de çalışmış teorisyen

⁵³⁷ UN Security Council Resolution, **Report of the Panel of Experts established pursuant to resolution 1874 (2009)**, (Çevrimiçi), https://s.wsj.net/public/resources/documents/unpanelofexperts.pdf?mod=article_inline, 4 Haziran 2020.

⁵³⁸ Çin ve ABD arasındaki mücadeleyi bir de Çin tarafından değerlendiren bir çalışma için bkz.: Zhao, **a.g.e.**, s. 377-397.

⁵³⁹ Kong, **a.g.e.**, s. 76.

⁵⁴⁰ Tom Switzer, "Vindicated: John Mearsheimer saw today's bellicose China coming", **The Weekend Australian**, (Çevrimiçi) <https://www.theaustralian.com.au/commentary/vindicated-john-mearsheimer-saw-todays-bellicose-china-coming/news-story/5a79c12f3d0b73b73cd61c02f3d1eea1>, 30 Mayıs 2020.

Joseph Nye gibi onu uluslararası sistemin içine mi çekmeye mi çalışmaktadır/çalışacaktır? Doğal olarak Çin'in Kore'de üstünlük sağlaması ve Tayvan konusunda güç kullanmasına, Japonya'nın da desteğiyle ABD tarafından karşı konulma ihtimali yüksektir.⁵⁴¹ Zaten Çin yöneticileri de Amerika'nın kendi karşısında bir güç oluşmasına izin vermeyeceği yönündedir.⁵⁴²

Kuzeydoğu Asya'da barışçıl bir çözümün var olması Rusya'nın bölgedeki çıkarlarıyla uyumludur. Zaten Rusya nükleer krizde nükleerin yayılması ve çatışmanın barışçı yollarla çözülmesinden yana iki prensibi esas almaktadır.⁵⁴³ Aksi bir durumda sıcak bir savaşın çıkması Rusya'nın lehine değildir. Rusya, Kuzey Kore'nin ABD'den tehdit algılaması konusunu dikkate alarak, bu tehdit durumunun ortadan kaldırılmasını ve Kuzey Kore'ye güvenlik garantisi verilmesinin gerektiğini belirtmektedir. Bu konuda Rusya ve Kuzey Kore aynı taraftadır. Rusya ile Çin arasında var olan önemli enerji antlaşmaları ve projeleri de iki devletin genel olarak ve tabii Koreler konusunda da daha yakın durmalarına sağlamaktadır.⁵⁴⁴ İkinci ana bölümün Rusya kısmında Rusya'nın ABD'nin NATO ve Doğu Avrupa'daki politikaları nedeniyle Çin tarafına doğru itildiğinden bahsedilmişti. Bu genel çerçevede hem büyük bir güç hem de bir dış aktör olan Rusya'nın tavrı daha net anlaşılır. Rusya, ABD ve Çin'de olduğu gibi hem Koreler arası çatışmada bir dış aktör hem de büyük güçler mücadelesinde yer alan bir taraftır.

ABD ve Çin, Moskova'nın isteklerini dikkate almak zorunda kalmışlardır. Aksi halde Kore Yarımadası'ndaki çatışmanın çözülmesi Kuzey Kore'nin özellikle Rusya ile askeri ilişkileri düşünülürse çıkmaza girmektedir. Dünya kamuoyu da 2000'li yılların başından sonra Rusya'yı bu sorunun çözülmesi için önemli bir aktör olarak görmeye başlamıştır.⁵⁴⁵ Burada bir dış aktörün belli bir alanda (Rusya'nın Kuzey

⁵⁴¹ Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası ...**, s. 232.

⁵⁴² Song Yimin, "A Discussion of the Division and Grouping of Forces in the World After the End of the Cold War", **International Studies**, (Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü), Pekin, 6-8, 1996, s. 10 aktaran Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası ...**, s. 233.

⁵⁴³ Yoon-Lee, **a.g.e.**, s. 186.

⁵⁴⁴ Sergey Sevastyanov, "The More Assertive and Pragmatic New Energy Policy in Putin's Russia: Security Implications for Northeast Asia", **East Asia**, No: 25, 28 Mart 2008, s. 46.

⁵⁴⁵ Ponomareva-Rudov, **a.g.e.**, s. 45

Kore'yle askeri ilişkilerinde olduğu gibi) çatışmaya etkisini görmenin yanında Çin ve ABD gibi iki büyük dış aktörün de mücadelesi nedeniyle başka bir dış aktörün, çatışmada aktif olduğu görülebiliyor.

Güney ve Kuzey Kore arasındaki ilişkilerin olumlu bir şekilde seyretmesi Rusya'nın önemli bir enerji ithalatçısı olacak Güney Kore'ye, Kuzey Kore üzerinden ulaşmasını da sağlayabilir. Son yıllarda AB ile Rusya arasında süren soğuk rüzgarların, ABD'nin bir anlamda Rusya'yı Asya'ya doğru itmesi dikkate alındığında bu enerji pazarı onun için daha değerli olmaktadır. Rusya enerji ihracına neredeyse bağımlı bir ülkedir. Bu sebeple enerji piyasası ve güvenliği bu devlet için hayati öneme sahiptir. Koreler arası çatışmaya müdahil olurken de Çin ve ABD ile özellikle enerji sektöründeki rekabeti oldukça etkili bir faktör olacaktır.

İkinci Bölümde incelenen Korelerin bölünmesinden sonra Kore Yarımadası ve bölgeyi etkileyen gelişmeler yaşanmıştır. Kore Yarımadası'nın siyasi ve idari olarak bölünmesiyle toplumlar, aileler bölünmüş, ideolojik bir farklılık yaşanmıştır. Ekonomik ve siyasi olarak bir bölünmenin yanında bu insani bölünmenin çok büyük etkisi olmuştur. Bu dinamikler birbirleriyle oldukça sıkı ilişki içerisinde. Özellikle toplumlar arası güvenin sağlanması ve yöneticileri bunlara zorlaması öngörülebilir bir noktadır. Özellikle Güney Kore'nin toplumlararası çalışmalar üzerine önemli politikaları olduğu ortadadır. Güney Kore'de 1 Mart 1969 kurulan ve o zamandan beri çalışmalarını sürdüren bir Birleşme Bakanlığı [통일부 (Korece), Ministry of Unification (İng.)] ortaya koyulan önemli politikaların en büyük göstergelerindendir.⁵⁴⁶ Bakanlığın yayınladığı “Beyaz Kitaplar”da (*White Paper*) Koreler arası diyalogun geliştirilmesine dair yapılan çalışmalar ve yapılması gerekenler bulunabilir.⁵⁴⁷

⁵⁴⁶ 2018 Ağustos ayında Birleşme Bakanı Cho Myoung-Gyon'dur. Bu bakanlığı dair daha ayrıntılı bilgi için, bakanlığın İngilizce olan sayfasına da bakılabilir: Ministry of Unification (Çevrimiçi) http://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/, 11 Ağustos 2018.

⁵⁴⁷ Güney Kore Birleşme Bakanlığı Beyaz Kitaplar (White Papers) için bkz.: (Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/news/Publications/whitepaper/, 5 Mayıs 2020.

19 Aralık 2012’de yönetimi devralan Başkan Park ve ekibi beş büyük önceliklerinden birini “barışçıl bir birleşme” olarak açıklamıştı. Bu açıklamalar taraflar arasında bir yumuşamanın oluşmasını sağladı.⁵⁴⁸ Güney Kore’nin barış faaliyetleri iç politikasındaki muhafazakâr muhalefete rağmen Başkan Moon Jae-in döneminde ilerledi. Güney Kore Birleşme Bakanlığı’nın güven inşası politikasının amacına ilişkin açıklaması; güven inşası ulusal güvenlik, ardından yarımada barışın kurulması ve birleşmenin sağlanması olarak belirtilmiştir.⁵⁴⁹

Bunlara ek olarak Güney Kore barış inşası politikasını uygularken bir denge oluşturmaktadır. Politikalarını uluslararası kamuoyu ile işbirliğinde hazırlamaya ve tatbik etmeye çalışmaktadır. Kore Yarımadası’nda barışın sağlanmasıyla Kuzeydoğu Asya’da barışın sağlanması arasında bir bağ kurmaktadır. Bu durumda Güney Kore uluslararası kamuoyu ve diğer devletleri sürece dahil ederek kendi elini güçlendirmektedir. Güney Kore hem küresel hem de bölgesel ölçekte ekonomik olarak büyük oranlarda ticaret yapmasında, daha uzun vadeli planları olmasından dolayı çatışmanın gidişatından kuzeyden daha fazla etkilenecektir.

Güney tarafında barış için başka politika ve politika örnekleri uygulanmaya çalışılmaktadır. Güney Koreli siyasetçi Park Chung Hee “Nordpolitik” adıyla uyguladığı politikayla ideolojileri ne olursa olsun ilişkileri normalleştirmeyi ve Koreler arası ilişkileri yumuşatmayı hedeflemiştir.⁵⁵⁰ Park Chung-hee’den yıllar sonra Güney Kore’nin ilk kadın cumhurbaşkanı Saenuri Partisi’nden Aralık 2012’de seçildi. Babasının Nordpolitik çalışmalarına benzer şekilde kuzeyle iyi ilişkiler için çalıştı.⁵⁵¹ 23 Haziran 1973 tarihinde Park, barış ve normalleşmeyi kapsayan özel bir dış politika da açıklamış ama pek başarılı olamamıştır.

⁵⁴⁸ Kim, Lee, **a.g.e.**, s. 3.

⁵⁴⁹ Kim, Lee, **a.g.e.**, s. 4.

⁵⁵⁰ Young Whan Kihl, **Transforming Korean Politics: Democracy, Reform, and Culture**, An East Gate Book, Routledge, United State of America, Mart 2004, s. 242-243.

⁵⁵¹ Aıdan Foster-Carter, “Trust or Bust: What is Park Geun-hye’s Real Nordpolitik?”, **38 North**, (Çevrimiçi) <https://www.38north.org/2014/04/afostercarter040114/>, 30 Nisan 2020.

Soğuk Savaş sonrasında da Kore Yarımadası'nda barışa yönelik önemli adımlar atıldı. Eylül 1991 ile Nisan 1992 tarihleri arasında Koreler arası gerçekleşen normalleşme görüşmeleri çok önemli gelişmelerle neticelendi. 13 Aralık 1991'de "Güney ve Kuzey Arasında Uzlaşma, Saldırmazlık, Değişim ve İşbirliği Anlaşması" yanında 20 Ocak 1992'de de "Kore Yarımadası'nın Nükleersizleştirilmesi İçin Ortak Deklerasyon" imzalanmıştır. Burada uluslararası sistemin değişiminin iki Kore arasındaki ilişkilere etkisi görülmektedir.

Seul'un Pyongyang'la barışa yönelik politikalarından biri de ticari ilişkilerin geliştirilmesidir. Örneğin Koreler arasında kara gümrüğü olmadığı için Türkiye gibi ülkelere yetkililer göndererek bu konularda bilgi edinmektedirler. Güney, kuzey ile arasında ticari ilişkileri geliştirdiğinde Rusya ve Çin'le de karasal bağlantı sağlayarak, dünyanın diğer bölgeleriyle karayoluyla iletişime geçecek ve ekonomik bağları güçlenebilecektir. Burada iki Kore için de kazan kazan politikası vardır.

Seul, çatışmada güçlü olmak için çok katmanlı platformlar ve örgütleri kullanarak (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve BM gibi) bölgede daha sıkı bir işbirliği sağlarken ve Pyongyang'ı da bir anlamda dolaylı da olsa sınırlamaktadır. Diğer taraftan sadece Koreler arasındaki normalleşme ve anlaşmalar değil; incelendiği gibi dış aktörler ve iki Kore'den biriyle yapılan anlaşma da yarımadadaki çatışmayı olumlu etkilemektedir. 1993-94 nükleer krizi sonrasında ABD başkanlarından Jimmy Carter'ın önemli etkisiyle imzalanan çerçeve anlaşma bunun örneklerindendir. Anlaşmayla beraber Kuzey Kore yatırımların yapılması için fırsat sağlanmış ve Koreler arasındaki uçurum kapanmaya başlamış; öte yandan rejimin de istikrarı sağlanmıştır.⁵⁵²

Kuzeydoğu Asya, ekonomik düzlemde incelendiğinde bölgeselleşmenin dünyada en hızlı ilerlediği yerlerdendir biri olduğu görülmektedir. Aynı zamanda orada çok sayıda, karmaşık ve farklı ölçekteki aktörlerin katıldığı çatışmalar olduğu için bir yandan da bölgeselleşmenin hızı kesilmektedir. Bölgeselleşmeden bahsedilen

⁵⁵² Banning Garrett ve Bonnie Glaser, "Looking Across the Yalu: Chinese Assessments of North Korea," *Asian Survey*, C. 35, No: 6, 1995, s. 528-45.

bölümde, engeller olduğunu da belirtilmişti. Güney Kore oluşturduğu kültür dalgasıyla (dizi, film ve müzikleriyle) bölgede etkili olmaktadır. Kuzey Kore ile ilişkilerinde bu durum olumlu anlamda etkili olabileceken, kuzeyin kapalılığından dolayı henüz pek nüfuz edilememiştir. Kültürlerin benzemesinden dolayı kuzey, bu durumdan çok kötü etkilenmeyecektir. İki çok farklı kültüre sahip olan devlet olsalardı durum daha farklı olabilirdi.⁵⁵³ Yine de kuzey, güneyin gücünden çekinmektedir açıkçası güneyin yumuşak gücü olduğu bir gerçektir.

Ancak yıllarca Kuzey Kore tarafından Güney Kore'nin çabalarına ve güven inşa girişimlerine tepki verilmemesi barış sürecini kötü yönde etkilemiş ve sürecin uzamasına sebep olmuştur. Zaten Güney Kore de Kuzey Kore'yi bu noktada eleştirmektedir.⁵⁵⁴ Buna rağmen Güney ve Kuzey Kore arasında medyada gündem olmasa da görüşmeler devam etmektedir. 2014 yılı Şubat ayının 12 ve 14'ü arasında yapılan görüşmelerde ayrı olan ailelerin buluşturulması, iki Kore'nin de gelişmesi için çaba harcamak, ortak çıkarlar üzerinde konuşmak, görüşmeleri üst seviyede tutmak ve karşılıklı güvenin sağlanması için anlaşılmıştır.⁵⁵⁵

Görüldüğü üzere güney ve kuzey arasında dış aktörlerin değişen politikalarıyla çatışmanın seyri değişmektedir. Çin'in değişmeye başlayan politikasından sonra bölgede ABD'nin ekonomik baskısına karşı potansiyel bir partner olarak görülmesinin yanında Japonya'nın ekonomik hegemonyasına karşı da bir dayanak olarak görülmeye başlamıştır.⁵⁵⁶ Çin'in Güney Kore'ye karşı değişen bu politikası doğal olarak iki Kore arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilemektedir. Bir yandan da güneyin bu kadar ilerlemesi ve kuzeyin daha “zayıf” kalması Koreler arasındaki uçurumu açmaktadır.

İkinci nükleer kriz 2003 yılında çıkmış; Bill Clinton döneminden farklı olarak George Bush döneminde iki ülke arasında basında atışmalar yaşanmış ve Kuzey Kore NPT'den de çekilince ortam ısınmaya başlamıştır. ABD uçak gemisi *Carl Vinson*'ı

⁵⁵³ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 14.

⁵⁵⁴ Kim - Lee, *a.g.e.*, s. 5.

⁵⁵⁵ Kim - Lee, *a.g.e.*, s. 10.

⁵⁵⁶ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 53.

Pasifik'e göndermiş, mart ayında da 12'ser adet B-1 ve B-2 bombalama uçaklarını göndermiştir.⁵⁵⁷ Samuel Kim, Çin'in 1993 yılındaki krizde "bananeci" tavrının değiştiğini ve konuya müdahale etme noktasına geldiğini, önalıcı vuruşun bu bölgeye uygulanmasını da dikkate aldığını belirtir.⁵⁵⁸ 2018 yılında yine Başkan Trump ve Kuzey Kore lideri Kim Jong-un arasında medyaya yansıyan ve âdeta hakarete varan karşılıklı atışma yaşanmıştır. Çin burada yine "görünmez" bir şekilde aktif rol oynamıştır.

Kuzey Kore'nin amacının ne olduğu tabii ki çok önemlidir. Bir kısım tarafından söylendiği üzere Kuzey Kore'nin iki amacı vardır: Rejimin devam ettirilmesi ve Kore Yarımadası'nın birleştirilmesi.⁵⁵⁹ Bu birleşmeden kasıt nedir ve nasıl gerçekleştirilecektir? Kuzey Kore'nin totaliter bir rejim altında olduğu ve farklı fikirlerin duyulması pek mümkün değildir. Diğer taraftan Güney Kore gibi açık bir toplum Kuzey Kore içinde yaşamakta zorlanacaktır. Böyle bir durumda Güney Koreli muhafazakâr partilerden ve halktan tepkiler gelmektedir. Böyle olumsuz durumlar Koreler arası birleşmenin önünde engeldir.

Kuzey Kore açısından da konunun farklı boyutları var. Bunların başında nükleer silahlar gelmektedir. Kuzey Kore'nin bu silahlar konusunda tavrı yumuşamalar gösterse de aynı şekilde, yani bu silahları geliştirmek şeklinde devam etmiştir. 2013 yılında Kuzey Kore Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Kuzey Kore'nin Kore Yarımadası'nın nükleersizleştirilmesindeki amacının değişmez olduğunu ancak bunun sadece Kuzey Kore'nin nükleersizleştirilmesi anlamına gelmediğini belirtmiştir. Burada Kuzey Kore'nin beklediği karşılıklılık (mütekabiliyet) ilkesine vurgu yaparak yarımadanın tamamen nükleersizleştirilmesi gerektiğidir.⁵⁶⁰

⁵⁵⁷ Barbara Starr, "U.S. Orders 24 Long-Range Bombers to Guam", CNN, (Çevrimiçi) <http://www.cnn.com/2003/US/03/04/n.korea.bombers/>, 3 Şubat 2019.

⁵⁵⁸ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 66.

⁵⁵⁹ Michishita, *a.g.e.*, s. 1017.

⁵⁶⁰ The DPRK Foreign Ministry spokesman gave a statement, *Bulletin*, Embassy of DPR Korea in Vienna, October 27, 2013 aktaran Heinz Gaertner, "North Korea, deterrence, and engagement", *Defense & Security Analysis*, C. 30, No: 4, 2014, s. 341.

Bununla birlikte Pyongyang için ekonomik problemleri aşmak da diğer önemli konulardan biri, bunlar çatışmada karşılarına çıkan ve dış aktörlerin yaptırımlarda kullandığı baskı araçlarındandır. Kuzey Kore lideri Kim Jong-un da ne kadar atalarına saygı gösterdiğini her fırsatta gösterse de bir lider olarak etkisini ve kalıcılığını bırakmak istemektedir. Geçmişteki ekonomik vaziyetten de ders alarak bunun için çalışmaktadır. Kim Jong-un ailesinin ondan önceki yöneticilerinden farklı olarak kendi başarısı için ekonomik gelişmeyi dikkate almaktadır.⁵⁶¹ Bu durum Koreler arası olumlu gelişmeler için önemlidir. Durum bu şekilde gelişirse iki ülke arası ilişkiler yumuşayabilir.

13 Nisan 2013 tarihinde Kore İşçi Partisi haber ajansı **Rodong Sinmun**'dan yapılan açıklamaya göre Kuzey Kore artık bir nükleer devlettir, ekonomik politikalar ve refaha yönelik politikalara yönelebilir. 2018 yılındaki görüşmeler de bunun bir parçası mıdır? Kuzey Kore artık nükleer silahlara ve bunun bilgisine sahip olduğu için bazı nükleer tesisleri yıkmak konusunda bu yüzden mi rahat davranmaktadır? Kuzey Kore nükleer silah geliştirme bilgi ve teknolojisine sahip olduğu için Byungjin politikasının⁵⁶² ilk aşamasını gerçekleştirdiğini düşünüp ikinci aşamaya geçmiş olabilir. Bu kararların olumlu yansımaları da görülmüş ve aileler 2018 yılının Ağustos ayında buluşmuşlardır. Bir anne (Güney Kore'den 92 yaşındaki Lee Keum-seom) ve dört yaşından beri görmediği oğlunun (Lee Sung-chul) buluşmasının kayıtları dünyanın gündemine yansımıştır.⁵⁶³ Burada çatışmanın insani bir boyutu olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Koreler arasında bir bölünme vardır ancak bu kadar yakın bağlara sahip iki ülkenin tekrar savaşıması ya da daha önce nasıl savaştığına bakıldığında zaman dış aktörlerin müdahalesinin ne kadar etkili olduğu da görülmektedir.

Dış aktörlerden biri olan Japonya da çatışmanın nereye yöneleceğini yakından takip etmektedir. Japonya incelenerek çatışmaların birincil taraflarının bir dış aktöre

⁵⁶¹ P. H. Park, R. Frank, "From monolithic totalitarianism to collective authoritarian leadership? Performance-based legitimacy and power transfer in North Korea", **North Korean Review**, C. 8, No:2, 2012, s. 32-49.

⁵⁶² "Economy and nuclear arms, forward Byungjin", **Rodong Sinmun**, 13 Nisan 2013, s. 2.

⁵⁶³ "Korean reunions: Families divided by war meet in North", **BBC News**, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-asia-45243108>, 23 Kasım 2018.

göre ortak tavır almasının sebebi de anlaşılabilir. Kore halkının ortak mirasının önemli parçalarından biri Japonya'nın adadan çıkartılması için yapılan mücadeledir. Mart 1919 yılında Kore Yarımadası'nın kuzey tarafında Japonya'ya karşı başlayan ilk ayaklanma sembol olmuştur.⁵⁶⁴ Mart 2019 yılında bunun 100. yılında, gözler Japonya'nın üzerinde, onunkiler de Koreler arası ilişkilerdeydi. Ancak bağımsızlığın 100. yılı beklenen etkiyi yapmadı. Koreler açısından bu tarih bir işgalci güçten kurtuluş günüdür ama Japonya için karşısındaki iki gücün yakınlaşması durumunudur ki çok daha fazla öneme sahiptir. Korelerin yakınlaşması açısından belki önemlidir fakat Japonya için bazı problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Tabii bu durum bölgede yine gerginliğin devam etmesine neden olmaktadır. Dışlanmış bir Japonya'nın Çin ile pek iyi ilişkileri olmadığı da düşünülürse bu daha açık bir şekilde görülüyor. Ancak 2003 yılından beri yaşanan gelişmeler Japonya'nın bölgede diğer ülkelerle ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir. 2003 yılındaki Altılı Görüşmelere katılması, ASEAN görüşmeleri (Ekim 2003) iyi yöndeki gelişmelerdendir.

Dünyada üç büyük ekonomik bölge vardır: Avrupa (Avrupa Birliği), Kuzey Amerika (NAFTA) ve Doğu Asya. Ancak Doğu Asya, problemlerden dolayı diğer iki bölgeden geri kalsa da oldukça etkilidir. Bunun yanında Japonya'nın içinde olduğu bölgesel ekonomik yükseliş Kore Yarımadası'ndaki gelişmeleri de etkilemektedir.⁵⁶⁵ Diğer taraftan yarımadadaki çatışmalar da bölgedeki ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Çin ve Japonya bir yandan rekabet ederken bir yandan da aynı Fransa ve Almanya'nın yaptığı gibi (AB için) ortak bir liderlik yapabilirler mi?

Çin ve Japonya arasındaki ilişkilerin Kore Yarımadası'ndaki barış için önemli olduğu üzerinde duruldu. Tabii Çin ve Japonya arasında ilişkiler ne kadar kötü gözükse de aralarında çok önemli bağlantılar vardır. 1990 yılında Tiananmen olayları sonrası Çin'e uygulanan yaptırımları ilk kaldırılan sanayileşmiş ülke Japonya'dır, DTÖ'ye girme konusunda Temmuz 1999 Çin'i destekleyen yine Japonya olmuştur. Çin'in

⁵⁶⁴ Kim, *The Two Koreas ...*, s. 8.

⁵⁶⁵ Zhao, *a.g.e.*, s. 117.

stabil bir halde kalması ve çökmemesi Japonya'yı yakından ilgilendirmektedir.⁵⁶⁶ Böyle bir durumda en çok etkilenecek ülkelerden biri Japonya olacaktır ve bölgede olağanüstü bir kaos yaşanabilir. Çin'in Japonya'nın deniz bölgesinde askeri gücünü büyütmesine rağmen 1990'larda iktidardaki Liberal Demokratik Parti Çin'e gelişme noktasında destek vermeyi tekrar değerlendirmiştir. Bu dış aktörler arasındaki girift ilişkiye iyi bir örnektir.

Güney Kore ve Çin arasındaki normalleşme görüşmeleri devam ederken Güney Kore 1992 yılında Kore Savaşı'ndaki saldırganlığından dolayı Çin'den özür dilemesi dahi istemiştir. Çin ve Güney Kore arasındaki ilişkiler farklı ideolojik ve politik kimlikler olmasına rağmen normalleşirken, Çin ve Kuzey Kore arasındaki ilişkiler ise görünürde aynı ideolojik kimliğe sahip olmalarına rağmen gerginlik olduğu açıktır.

Çin ve Kuzey Kore arasında bir ittifak olduğundan bahsedildi ancak aralarındaki gerginlik ve problemler de gözden kaçırılmamalıdır.⁵⁶⁷ Buradan çıkarılan sonuç: Çatışmaya dahil olan bir dış aktörle çatışmanın birincil aktörü iyi ilişkiler içinde olsa bile aralarından bir ittifak olduğu anlamına gelmez. Pekin, Kore Yarımada'sındaki iki ülkeyle de ilişkisini devam ettirmektedir; olumlu yönde ilerleyen bu ilişkilerin seviyesi farklıdır. Çin, güneyle ilişkilerini normalleştirirken kuzeyle özel ilişkisine devam etmektedir. Böylece kendi çıkarları için de bir denge sağlamaktadır.⁵⁶⁸

Dış aktörler arasındaki bu girift ilişkiler doğrudan Koreler arası çatışmaya yansımakta ve çatışmanın seyrine dair yapılacak çıkarımları etkilemektedir. Bu durumda çatışma bir sarmala girmiş bir kronik durum halinde seyretmektedir.

⁵⁶⁶ Yazar makaleside “çökmesi” kavramını kullanıyor ama Çin için böyle bir ihtimal çok uzak gözüküyor. Zhao, **a.g.e.**, s. 114.

⁵⁶⁷ Kim, **The Two Koreas ...**, s. 47.

⁵⁶⁸ Dexing Song, “Lengzhan hou DongbeiYa anquan xingshe de bianhua [Changes in the Post-Cold War Northeast Asian Security Situation]”, **Xiandai guoji guanxi** [*Contemporary International Relations*], 9, 1998, s. 34-38 aktaran Kim, **The Two Koreas ...**, s. 63.

SONUÇ

Bu çalışma Kuzey Kore'nin çökmesi ya da Korelerin birleşmesi ihtimalini tartışmak amacıyla yapılmamıştır ama böyle bir durumda Kuzeydoğu Asya'daki aktörlerin yanında bölgesel ve küresel aktörlerin politikaları, onları nelerin beklediğini ve buna hazır olup olmadıkları da incelenen konular arasında yer almıştır. Asıl inceleme konusu teritoryal çatışmalarda dış aktörlerin rolü ve büyük güçlerin mücadelesinin bir teritoryal çatışma ekseninde değerlendirilmesidir. Dış aktörlerimizden ABD ile Çin arasındaki en önemli ve problemlili konularından biri Kore Yarımadasındaki çatışmadır.

Kuzey ve Güney Kore halkları neden 70 senedir devam eden bir çatışmanın taraflarıdır? Bu teritoryal çatışmada büyük güçler nasıl etkili olmuştur? Çalışmanın ana aksını bu sorular oluşturmaktadır. Burada dış aktörlerin etkisinin var olduğu Üçüncü Bölümde kanıtlanmıştır. Daha açık bir ifadeyle çatışmanın ana dinamiklerini oluşturan ya da etkileyicinin dış aktörlerin müdahalesi olduğu varılan sonuçların ilkidir. Diğer taraftan Kuzey Kore, 1990'lardan itibaren ABD'nin öncülüğünü yaptığı Batılı demokrasi modelini karşı direnmektedir. Kuzey Kore'nin bu direnişi ABD'nin uzun vadeli politikalarının önünde önemli engellerden biridir. Charles Krauthammer'ın da belirttiği gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde değişen sadece Sovyetlerin dağılması değil, biyolojik, kimyasal ve nükleer silahların yayılmasıydı.⁵⁶⁹ Kuzey Kore'nin de nükleer silahlara sahip olduğu düşünüldüğünde bu durumun ABD için önemi ortaya çıkmaktadır. ABD için tam olarak barış zamanı gelmemiştir ve yeni tehditler ortaya çıkıyordu. Koreler arası çatışma da aslında Soğuk Savaş döneminin mirasıydı.

Bu dış aktörler uluslararası sistemin etkisiyle ve de ulusal çıkarları doğrultusunda mücadele etmektedirler. Sistem onları bunu yapmaya yöneltmekte ve bu da büyük güçler arasındaki mücadele olarak değerlendirilmektedir. Koreler arasındaki gibi bir teritoryal çatışma da onların mücadele alanı olabilir, yani sistem

⁵⁶⁹ Krauthammer, **a.g.e.**, s. 30.

çatışmanın devamını sağlamaktadır. Bu durumda uluslararası sistem, büyük güçlerin mücadelesini kapsarken; bu büyük güçler mücadelesi de teritoryal bir çatışmayı kapsamaktadır. Yukarıda görüldüğü gibi özellikle ABD ve Çin arasındaki büyük güçlerin mücadelesi doğrudan Koreler arası çatışmayı etkilemektedir. Çin'in Asya'yı domine etmeye ve ABD'nin etkisini kırmaya çalıştığı da dikkate alınırsa Koreler arası çatışmanın önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada Koreler örneğindeki gibi dış aktörlerin teritoryal bir çatışmada birden fazla olması/çokluğu durumu incelenmiş ve dış aktörlerin çokluğunun çatışmalarını daha çetrefil hale getirdiğini tespit edilmiştir. Ayrıca Kore Yarımadası'nın Doğu Asya'daki yükselişiyle stratejik önemi de artmaktadır. Bu sebeple de bölgeye dış aktörlerin ilgisi yoğunlaşmaktadır. Esasında bölgenin konumunun önemi dış aktörlerin bu çatışmaya dahil olmasını sağlayan diğer bir faktördür. Bunların yanında bölgeyi önemli kılan diğer bir nokta, bahsi geçen aktörlerin dünya ekonomik potansiyelinin çok önemli bir kısmını ellerinde tutması ve askeri kapasiteleri bakımından ilk 10 ülkenin arasında olmalarıdır. Burada olduğu gibi teritoryal çatışmanın olduğu bölgenin jeostratejik ve jeoekonomik değeri dış aktörlerin çatışmaya olan ilgilerini arttırmaktadır.

İncelenen çatışmadaki dış aktörlerinin küresel güçler olması sebebiyle büyük güçler arasındaki mücadelenin araştırılması durumu da gerekli olmuştur. Bundan sonra dış aktörlerin mücadelesi Koreler arası çatışma üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Büyük güçler arasındaki mücadele Koreler arası çatışmayı aşmıştır. Dış aktörler özellikle ABD ve Çin çatışmayı bu noktaya doğru çekmektedirler. Buradan da küresel çaptaki dış aktörlerin varlığının bir teritoryal çatışmanın kendi aralarındaki mücadele eksenine kayma ihtimalinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Her teritoryal çatışmanın kendine has özellikleri vardır. Ancak Kore çatışması özelinde görülmüştür ki askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel; sert ve yumuşak güç kullanma potansiyeli olan dış aktörlerin yer aldığı çatışmalar daha girift ve çözülmesi daha zordur. Çin, ABD ve bir anlamda Rusya'nın küresel düzeydeki güçleri ve Japonya'nın bölgesel gücü çatışmanın çözülmesinin uzamasına ve birincil aktörlerin

masada geri planda kalmasına sebep olmaktadır. Kore çatışmasının önemli ayırt edici özelliği büyük güçlerin çatışmada dış aktör olarak yer almasıdır.

Koreler arası çatışmanın önemli özelliklerinden biri de çatışmanın çok inişli çıkışlı olmasıdır. 2020 yılında Güney Kore tarafından yollanan ve Pyongyang rejimi aleyhine propaganda malzemesi taşıyan balonlar nedeniyle Kuzey Kore bütün ilişkileri tamamen kestiğini açıklamış, Kaesong ve askerden arındırılmış bölgeye asker sokacağını belirtmiştir. Bu, birdenbire tamamen her şeyin karanlığa gömülmesi anlamına gelecekti.⁵⁷⁰ Kuzey Kore, irtibat bürosunu bombalayarak yok etmiştir. Bu inişli çıkışlı durum nedeniyle dış aktörler konunun barışa gitmesi noktasındaki çalışmalarından uzaklaşmakta, statüko ve ulusal çıkarlarını ön plana almaktadırlar.

Çatışmanın diğer teritoryal çatışmalardan daha girift olmasının bir diğer sebebi ise çatışmaya angaje olmuş dış aktörlerin birbirleriyle teritoryal çatışma başta olmak üzere problemlili ilişkileri ve mücadeleleri olmasıdır. Bu durumda çatışma yine uzamakta taraflar bir çatışma noktasında verecekleri imtiyazın diğer çatışmalı alanlarda kendilerini güçsüz bırakacağını düşünmekte; domino etkisinden çekinmektedirler. Konumuz açısından değerlendirildiğinde Kuzeydoğu Asya, Güney Çin Denizi, Sarı Deniz gibi bölgelerde Japonya ve Tayvan'la teritoryal çatışmalar vardır. Japonya zaten Koreler arası çatışmanın dış aktörlerindendir. Buna ek olarak Tayvan Boğazı nedeniyle Çin hem Tayvan'la hem de müttefiki ABD ile problem yaşamaktadır. Ayrıca Doğu Asya gibi incelediğimiz çatışmanın hemen yanibaşında çatışma alanları olması tektonik ufak depremlerin, önemli problemlere sebep olmasını sağlamakta ve bu durum ayrıca bir güvensizlik ortamı yaratmaktadır.

Küresel hegemonya için mücadelenin en iyi en örneklerinden biri olan Japon yayılmacılığıdır. Japon yayılmacılığı ve ona karşı Rusya ve Çin'in Kore Yarımada'sının işgali sonrası Korelilere destek vermesi çatışmanın ana karakterini

⁵⁷⁰ Choe Sang-Hun, "North Korea Vows to Boost Nuclear Program, Saying U.S. Diplomacy Failed", *The New York Times*, 11 Haziran 2020.

oluşturmaktadır. Bu örnekte görüldüğü üzere bir dış aktörün bir bölgeye askeri müdahalesi çatışmanın ana hatlarını oluşturmaktadır.

Dış aktörlerin teritoryal bir çatışmaya müdahalesi, kendi aralarındaki çatışmalar da Kore teritoryal çatışmasında olduğu gibi diğer çatışmaları da etkilemektedir. Doğu Asya’da Çin-Rusya, Rusya-Japonya, Japonya-Kore, Çin-Tayvan, Çin-Hindistan gibi farklı çatışma bölgeleri çatışmaları canlı tutmaktadır. Bir çatışmaya yoğunlaşmak bir tarafta barışı sağlamaya çalışırken diğer tarafta başka bir sorun ortaya çıkabilmesi durumunu doğurmaktadır. Yani birden fazla dış aktörün özne olarak yer aldığı çatışmaların çözümü uzamakta ve daha girift bir hal almaktadır.

Bunun yanında dış aktörler bölgedeki müttefikleri üzerinden de çatışma yaşamakta -yukarıdaki Tayvan örneğinde olduğu gibi- ya da bu ülkeler üzerinden vekalet savaşı sürdürmektedir. Burada dış aktörlerin küresel çaptaki mücadelelerinin bölgesel yansımalarını ve teritoryal çatışmalara etkisi ortaya çıkmaktadır.

Varılan önemli bir sonuç da eğer bir teritoryal çatışmada ana aktörlerin küresel çapta müttefikleri varsa çatışma stabil kalmakla birlikte uzamakta, dış aktörlerin ulusal çıkarları ön plana çıkmakta, çatışma da küresel mücadeleye doğrudan yansımaktadır. Güney Kore’nin ABD ve Kuzey Kore’nin Çin ile yakın ilişkileri çatışmayı daha hassas bir dengeye oturtmaktadır. Durum ana aktörlerin konusu olmaktan çıkmakta dış aktörlerin güvenlik ve prestij konusu haline gelmektedir. Ayrıca ABD bir taraftan da Kuzey Kore’yi desteklemektedir. Kuzey Kore ABD’ye bir tehdit olmasına rağmen; ABD tarafından bölgede kalmak ve Çin’le mücadelesinde ona yakın olmak için paravan olarak kullanılmaktadır.

Kore Yarımadası’nın güney kısmında Amerikan askeri mevcudiyeti çatışmaya doğrudan ABD’nin de dahil olması sonucunu doğuruyor. Bu durumda onun küresel anlamdaki rakibi olan Çin de çatışmalı bölge sınırında olduğu için çatışmaya dahil olmaktadır. Görüldüğü gibi dış aktörler jeostratejileri ve çatışmalı bölgeye coğrafi yakınlıkları ki bu doğrudan güvenlikleriyle de alakalıdır, nedeniyle teritoryal bir çatışmanın aktörleri arasında yer alıyorlar. Dış aktörlerden birinin çatışma bölgesine

sınırı olması çatışmayı uzatmakta ve sınırdaş dış aktör güvenlik konusuna daha fazla önem vermektedir. Kuzey Kore'nin Çin'le 1440 km, Rusya ile 17 km kara ve 22 km (12 mil) deniz sınırı vardır. Güney Kore'ye konuşlu olan ABD askerlerinin ve üslerinin olması doğal olarak Çin açısından bir güvenlik problemi olarak görülmektedir. Çin, Japonya ve Koreler ticaret için aynı su yollarını kullanmaktalar. Ancak bu su yollarında teritoryal çatışmalar vardır. Dış aktörlerin kendi aralarındaki bu karmaşık ilişki çatışmanın daha uzun sürmesine sebep olmaktadır. İki büyük gücün birbirlerine askeri kapasite olarak bu kadar yakın olması tarafların Koreler arası çatışmada alacakları pozisyonu doğrudan etkilemekte çatışmanın her safhasına katılma gerekliliği yaratmaktadır.

Bu yüzden, çatışmanın kontrolünde olmasını (diğer dış aktörlere göre daha fazla) sağlamaya çalışmaktadır. Dış aktörlerin çatışma bölgesine coğrafi yakınlığı onların çatışmaya bakış açılarına ve politikalarına doğrudan etki yapmaktadır. Buna ek olarak bu aktör Çin gibi küresel bir aktörse konu üzerindeki hassasiyeti daha ziyade artmakta ve ABD ile olan mücadelesindeki politikalarına yansımaktadır. Çin, Soğuk Savaş'ın bitimine kadar; Afyon Savaşları, Japonya işgali, İç Savaş (1945-49), kıtlık, yoksulluk gibi tarihinde derin izler bırakan ve pek de uzak olmayan bir dizi felaket yaşamıştır. Bunların sonucunda daha korumacı bir tavırla bölgesinde bütün gelişmelerin içinde olması gerektiği çerçevesinde politikalar üretmektedir. Bu, bir anlamda Çin'in Monreo Doktrinidir.

Koreler arasındaki çatışmanın Soğuk Savaş'tan sonra da devam etmesinin sebeplerinden biri, John Mearsheimer'ın da belirttiği gibi bölgede hâlâ var olan güç mücadelesidir. Mearsheimer'a göre bölgede olası iki senaryo vardır. Birincisi, eğer Çin hegemon bir güç olmazsa ABD askerlerini bölgeden çekebilir ancak bu durumda güvenlik problemleri Japonya ile diğer devletler arasında artabilir. İkincisi, Çin hegemon güç olursa var olan çok kutupluluk devam edebilir.⁵⁷¹ İki Kore devleti de Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde, ABD, Çin, Japonya ve Rusya'nın

⁵⁷¹ Mearshemeir, *The Tradey of ...*, s. 400.

sınırlamaları, müdahaleleri ve sundukları fırsatlardan tamamen kaçınma imkânına sahip değillerdi.⁵⁷² Bu yüzden dış aktör olarak bu devletlerin müdahalelerinin esas alınması bu anlamda bir zorunluluktur. Bütün bunların yanında Hindistan gibi bölgeye yakın devletler de ABD ve Çin arasındaki mücadeleden kendilerine bir alan sağlamakta ve iki tarafla ilişki kurmaktadır.⁵⁷³ Bu durumda hem Çin'in hem de ABD'nin arkasından gidebilecek bölge devletleri (bandwagoning) ortaya çıkmaktadır.⁵⁷⁴ Diğer taraftan Çin, Hindistan'la sorunlar yaşasa da Asya'da Batı'ya karşı ses yükseltmenin izleri de görülebilir. ASEAN bunun bir göstergesidir. Hindistanlı entelektüellerden Swami Vivekanada ve Rabindaranath Tagore “Asyalılık” olgusu üzerinde fikirlerini beyan etmektedirler.⁵⁷⁵ Dış aktörlerin mücadelesinin bir diğer yansıması da bu paragraftaki örnekte görüldüğü üzere bölge ülkelerinin dış aktörlerin mücadelesinden çıkar sağlaması ve bunu kullanmasıdır. Birinci Bölümde görüleceği üzere teritoryal çatışmalarda barışa yönelik yapılan açıklamalar, iyi niyet göstergeleri, tutum ve davranışlar ile propaganda çok önemlidir.

Kore örneğinde politikaları değerlendirilen aktörlerin ulusal çıkarları ve amaçları; Kuzey Kore'nin dağılması, Korelerin birleşmesi veya Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye entegrasyonu senaryolarından biri gerçekleşirse doğal olarak değişecektir. Bu durumda Kuzeydoğu Asya'nın çehresi de değişecek ve ABD, Çin, Rusya ve Japonya'nın da istikrar için destek vermesi ve politikaları bu yönde değişmelidir. Rusya küresel bir güç ve Kore Yarımadası'nda önemli çıkarları olması nedeniyle uygulayacağı politikalar ve aldığı tavır çok önemlidir. Orada bir çözüm olarsa Rusya'nın bunun içinde olması gerektiği bir gerçektir.

Diğer taraftan ne Rusya ne de Çin yakın bölgelerinde yapılacak bir müdahaleyi kabul etmemektedirler. Büyük güçler arasındaki mücadelenin önemli özelliklerinden biri de budur. NATO'nun Doğu Avrupa'da Gürcistan'a doğru genişlemesinde; Rusya,

⁵⁷² Kim, **The Two Koreas ...**, s. 28.

⁵⁷³ Hindistan'ın bu güç mücadelesindeki yerini ve hedeflerini anlamak için bkz.: C. Raja Mohan, “Great powers and Asia's destiny”, **Political Science**, C. 64, No: 2, s. 89.

⁵⁷⁴ Robert Ross, “Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia”, **Security Studies**, C. 15, No: 3, Güz 2006, s. 355-95.

⁵⁷⁵ Mohan, **a.g.e.**, s. 91.

Abhazya ve Osetya'ya müdahalelerde bulunmuş, Devlet Başkanı Saakaşvili'yi de küçük düşürücü duruma sokulmuştur.⁵⁷⁶ Gürcistan örneğinde olduğu gibi Çin'in de Kuzey Kore'ye böyle bir müdahaleye sessiz kalmayacağı açıktır.

Rusya, Çin gibi çatışmanın görüşmelerde çözülmesini istemektedir. Aynı zamanda Rusya Altılı Görüşmelerin koordinatörlüğünü yapan Çin ile beraber hareket etmekte ve siyasi sürece önem vermektedir.⁵⁷⁷ Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov 2014 yılında görüşmelerin tekrar başlamasını gerektiğini de belirtmişti.⁵⁷⁸ Çünkü çalışmanın diğer bölümlerinde belirtildiği gibi siyasi müzakereler Kuzeydoğu Asya'nın istikrarını ve güvenliği sağlamak için tarafların birbirlerini tanımalarını sağlamıştır. Rusya ulusal çıkarı için iki Kore'yle de çalışmasının onun için faydalı olacağını düşünmektedir, zaten Kuzey Kore'yle de geçmişte problemleri olduğu bilinmektedir.⁵⁷⁹ Güney Kore'yle ilişkilerini etkileyen en önemli nokta, onun ABD ile olan bağlarıdır.

Koreler örneğinde Rusya'nın tavrı bütün tarafların endişeleri ve çıkarlarının göz önüne alınmasıdır. Rusya'nın ve Kuzey Kore'nin ilişkileri özellikle ekonomik ilişkilerle ilerlemekte; Kuzey Kore'ye oldukça önemli ekonomik yardımlarda bulunmaktadır. Böylece Pyongyang rejiminin ayakta kalmasında, tabii kendi çıkarları doğrultusunda önemli bir destekte bulunmaktadır. Rus yatırımcılara vize kolaylıkları gibi pratik amaçlı politikalar dahi uygulanmaktadır.

Teritoryal çatışmalarda eğer iki büyük dış aktörün arasında bir mücadele varsa ve birincil aktörlerin manevra alanı daralıyorsa, çalışmamızda da olduğu üzere Rusya gibi güçlü başka bir dış aktörün olması çatışmayı genişletmektedir. Bu durum ana aktörler açısından diğer dış aktörlere karşı bir koz oluşmaktadır. Kuzey Kore ve Rusya'nın ilişkisinde bu açıkça görülmektedir.

⁵⁷⁶ Mearsheimer, *The Great Delusion...*, s. 179.

⁵⁷⁷ Ponomareve, Rudov, *a.g.e.*, s. 48.

⁵⁷⁸ "Remarks and answers to media questions during a news conference following talks with special representative of DPRK leader Choe Ryong Hae," The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, (Çevrimiçi) https://www.mid.ru/en/press_service/minister_speeches/-/asset_publisher/7OvQR5KJWVmR/content/id/790522, 23 Mayıs 2018.

⁵⁷⁹ Ponomareve, Rudov, *a.g.e.*, s. 49.

Bir teritoryal çatışmaya müdahil dış aktörler arasındaki ilişkilerin durumu (stabil, çatışmalı gibi) doğrudan ilgili olarak çatışmaya yansımakta ve onların çatışmaya dahil olma durum ve isteklerini artırmaktadır. Özellikle incelenmiş olan ABD, Çin ve Rusya büyük güçler sözkonusu ise bu durum daha açık gözlemlenebilmektedir.

Bu büyük güçler Birinci Bölümde tartışıldığı gibi farklı müdahale yöntemlerini bir arada tatbik edebilmektedir. Hillary Clinton hatıratında Joseph Nye'ın akıllı güç (*smart power*) kavramına atıf yaparak; zorlu güvenlik konularını geleneksel diplomasi yöntemlerini tamamlayıcı olarak, her kaynağı kullanmayı öngören bir çabayla bunu yaptıklarını yazmıştır.⁵⁸⁰ ABD Kuzey Kore'ye karşı ekonomik ve siyasi-diplomatik araçları kullanırken askeri tatbikatlarla bölgede olduğunu göstermektedir. Dış aktörler kendi askeri, ekonomik, siyasi-diplomatik güçleri çerçevesinde bir teritoryal çatışmaya karma araç ve stratejilerle müdahale edebilmektedirler.

Zachary Keck, Mearsheimer'dan alıntı yaparak ABD ve Çin arasındaki çatışmanın Soğuk Savaş'taki ABD-SSCB çatışmasından daha tehlikeli olduğunu belirtir.⁵⁸¹ Çünkü Kore Yarımadası, Tayvan Boğazı ile Güney ve Doğu Çin Denizi'nde birçok ana çatışma bölgesi vardır. Soğuk Savaş'ta ABD-SSCB arasında bu yoğunlukta ve çok çatışmalı bölge yoktu. Buna ek olarak ABD ve Çin arasında çok yoğunluklu ekonomik mücadele ABD ve Rusya arasında gerçekleşmemiştir. Ancak Çin ve ABD arasındaki mücadele de Soğuk Savaş döneminde Rusya ve ABD arasında olduğu gibi topyekûn bir savaş yerine Kuzey Kore, Tayvan gibi çatışmalı bölgelerde düşük tansiyonlu olsa da devam etmektedir. Büyük güçler ve sistem bu şekilde birbirini dengelemektedir.

Dış aktörler çatışma çözümü yanında barış sürecinde de etkili olmaktadır. Tabii bu her çatışma için geçerli değildir. Barış süreçlerinde dış aktörlerin etkisi Koreler örneğinde daha fazladır. Çünkü bölgenin artan önemi, tarafların kesin olarak belli

⁵⁸⁰ Clinton, **Zor Seçimler**, s. 34.

⁵⁸¹ Zachary Keck, "US-China rivalry more dangerous than Cold War?", **The Diplomat**, (Çevrimiçi) <http://thediplomat.com/2014/01/us-china-rivalry-more-dangerous-than-cold-war/>, 28 Ocak 2019.

olması, yukarıda belirtildiği gibi taraflara yapılan yardımlar ve bölgede dış aktörlerin güçlerinin üslerinin olması bu durumu etkilemektedir. Çatışma dış aktörlerin bu kadar etkili olmak istemeleri çatışmalı bölgenin jeostratejik ve jeoekonomik konumuyla doğrudan ilgilidir.

Korelerin birleşmesinden ya da şu anki durumdan bağımsız bir şekilde, bölge büyük güçler için zaten önemlidir. Bölünmüş ya da birleşik bir yarımadanın dünya ve bölge ülkelerine çok farklı yansımaları olacağı kesindir. “Büyük güçler”in çatışmasının yokluğunda bile Korelerin dış politikası iki taraflı olarak hem küresel hem de bölgesel baskılardan etkilenmektedir. Burada yine belki incelediğimiz dış aktörlerden farklı olarak dolaylı yollardan başka aktörler de Koreler arası çatışmaya dahil olmaktadır. Yani dış politika oluşum süreci eğer bir teritoryal çatışma varsa bundan doğrudan etkilenmektedir.

Dış aktörlerin politikalarını etkileyen önemli bir nokta da ana aktör ve dış aktörlerin tarihsel bağlarıdır. Çin, geçmişte kendisine haraç veren bir birleşmiş Kore’nin Amerikan güdümünde olmasını kabul etmeyecektir. Çin, bu noktada bir dış aktörün, hızla gelişmekte olan bir dış aktörün davrandığı gibi statükocu davranacaktır ki Japon düşmanlığı olan bir Kore kendine daha yakın olsun.⁵⁸² Görüldüğü üzere bir dış aktörün tarihi mirastan etkilenebileceği gibi bunu kullanabilmektedir.

Koreler arasındaki statükonun değişmesi sadece Kuzeydoğu Asya ve Doğu Asya’da değil, küresel çapta değişikliklerin olmasına sebep olmaktadır. Bu değişiklik ister Korelerin birleşmesi, ister Çin ya da ABD eksenine kaymış birleşik bir Kore, ister Çin etkisine kayan bir Güney Kore şeklinde olsun; bu durumların hepsi doğrudan küresel politikada yansımasını bulmaktadır. İki devlet arasındaki teritoryal bir çatışmanın önemli dış aktörlerin taraf olmasıyla makro çapta etkileri olduğu da buradan anlaşıldığı üzere açıktır.

Küresel ve bölgesel güçlerin teritoryal bir çatışmada dış aktör oldukları incelendi. Bu aktörler bazen çatışmadan etkilenebilirler ve teritoryal çatışma

⁵⁸² Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası ...**, s. 228.

bulunduğu bölgenin önemine göre etrafındaki aktörleri etkiyebilir. Kuzeydoğu Asya bölgesi halihazırda Çin, Japonya ve ABD arasında gerilimlerin ve mücadelenin yaşandığı bir bölgedir. Böyle bir durumda bu mücadelenin yanbaşındaki Kore Yarımadası'ndaki çatışma daha kırılgan bir hal almaktadır. Aktörlerin teritoryal çatışmadan bağımsız mücadelesi yakındaki teritoryal bir çatışmayı kırılgan bir hale getirmektedir.

Dış aktörlerin küresel çapta güçler olmaları sebebiyle bunların seçimleri çatışmanın seyrini ve bölgedeki genel siyasi konjontürü etkilemektedir. Mesela Çin'in Japonya ile ilgili bir politikası onun ABD ve Kuzey Kore'yle ilişkilerine yansımaktadır. Ayrıca küresel büyüklükteki bir aktörün uluslararası arenada, uluslararası kurumlarda ve kuruluşlardaki etkinliği de çatışmanın seyrini etkileyebilir veya yaptırımlar uygulamadığında ya da bunlar ihlal edildiğinde karşılık verilmesi daha zordur. Kuzey Kore'ye yönelik BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırımları yukarıda ayrıntılarıyla gösterildiği gibi Çin ve Rusya tarafından ihlal edilebilmektedir. Böyle bir durum gerçekleştiğinde Çin'e uluslararası bir kuruluş tarafından karşılık verebilmek var olan uluslararası sistemde neredeyse imkânsızdır.

Çatışmalı bölgede dış aktörlerin varlığı ve bu kadar güçlü olmalarının olumlu sonuçları da vardır. Ana aktörlerin sıcak temasa girmesi engellenebilir. Bunun yanında güçlü müttefikler ABD'nin Japonya ve Tayvan'la olduğu gibi bu ülkelerin silahlanma konusunda sınırlanmasına sebep olmaktadır. ABD'nin nükeer şemsiyesi nedeniyle incelenen bölgedeki ülkelerden Tayvan ve Japonya, ana aktör Güney Kore nükleer silah üretimine girişmemektedir. Buradan dış aktörlerin çatışma bölgesinin stabil halde kalmasını sağlamaktadırlar. Diğer taraftan bu şemsiye Japonya ve Güney Kore'nin teritoryal çatışmalarına devam etmelerine yardımcı da olmaktadır. Dış aktörlerin teritoryal çatışmaların uzamasındaki bu şekilde bir rolü de vardır.

Çatışmanın olduğu bölgedeki güçlerin beraber çalışması çatışmanın yönetimi açısından oldukça elzemdir. Koreler örneğinde olduğu gibi bölgesel dış aktörler Japonya ve Çin beraber hareket ettikleri ve ilişkide oldukları takdirde süreç daha yapıcı bir şekilde ilerleyecektir.

Bir dış aktörün çatışmada etkili olma çabası, onun gücü ve uzun vadeli politikalarıyla ilgilidir. Bu doğrultuda dış aktör olan ABD'nin çatışmaya bu derece dahil olmasının sebebi budur. ABD'nin Kore Yarımadası'nın nükleersizleştirme çabaları da bu doğrultuda değerlendirilmelidir. Ancak Kuzey Kore de nükleer silah geliştirerek kendi güvenliği ve çatışmada yerini korumaya çalışmaktadır. Yani bir teritoryal çatışma dünya güvenliği için bir tehdit olabilir. Koreler arası çatışmadaki nükleer kriz bunun açık örneklerindendir.

Koreler arası teritoryal çatışmada dış aktörlerin çatışmanın oldukça içinde olduklarının nedenleri açıklandı. Kriz dönemlerinde ya da talepleri karşılanmadığında Kuzey Kore'nin daha agresif davrandığı diğer çatışmalardaki birincil aktörlerin de böyle bir davranış sergilediği ortaya konuldu. 2019 yılında Hanoi'de Trump ve Kim Jong-un arasındaki liderler görüşmesinden bir sonuç çıkmaması ve Kuzey Kore'ye yönelik yaptırımların kaldırılmaması neticesinde olan da budur. Çatışmalarda taleplerin karşılanmaması nedeniyle birincil taraflar kendilerini hatırlatmak ve oyunda olduklarını göstermek gereği duyarlar.

Koreler arası teritoryal çatışmada görüldüğü üzere dış aktörlerin etkili olması konunun daha kronik bir hale gelmesine sebep olmaktadır. Bir noktadan sonra dış aktörler ana konudan bağımsız olarak kendi çıkar ve güvenlikleri için hareket etmektedirler. İncelediğimiz çatışmada da ABD, Çin, Japonya ve Rusya neredeyse çatışmanın ana tarafları haline geldiler ve öyle davranmaktadırlar. Bir teritoryal çatışma sadece ana aktörler arasında değil etrafında ona dahil olan dış aktörler dikkate alınarak çözülmeye çalışılmalıdır. Ancak güçlü ve küresel çapta dış aktörler teritoryal bir çatışmayı olumsuz yönde etkileyebilmektedirler.

Son olarak denilebilir ki büyük güçlerin küresel çaptaki mücadelesi Koreler örneğinde olduğu gibi bir teritoryal çatışmaya doğrudan yansımaktadır. Küresel güç mücadelesi, teritoryal bir çatışmayı kapsamaktadır. Böyle bir çatışma da sadece ana aktörlerin çatışması olmaktan uzaklaşmaktadır. Uluslararası sistem bir taraftan Koreler çatışmasının devamı sağlamaktadır; büyük güçlerin mücadelesi de bunun yolunu açmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahn, Se Hyun, Micheal J. Jones, “Northeast Asia’s Kovykta Conundrum: A Decade of Promise and Peril”, **Asia Policy**, No 5, Ocak 2008, s. 105-140.
- Akçadağ, Emine, Elnur İsmayilov, “Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 12, No: 48, s. 95-115.
- Akyeşilmen, Nezir, “Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz”, **Barışı Konuşmak – Teoride ve Pratikte Çatışma Yönetimi**, (ed.) Nezir Akyeşilmen, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Annan, Kofi, “Human rights and Humanitarian Intervention in the Twenty-First Century”, S. Power ve G. Allison (ed.), **Realizing Human Rights: Moving from Inspiration to Impact**, Martin’s Press, New York, 2000, s. 309-320.
- Anand, Akriti, “India, Japan to hold first 2+2 ministerial dialogue today”, **India Today**, 30 Kasım 2019, (Çevrimiçi) <https://www.indiatoday.in/india/story/india-japan-hold-first-foreign-defence-ministerial-dialogue-today-november-30-1623855-2019-11-30>, 24 Aralık 2019.
- Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Kronik Kitap, İstanbul, 2018.
- Armaoğlu, Fahir, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)**, Kronik Kitap, İstanbul, 2017.
- Arsava, Füsün, “Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 25/1, 2011, s. 101-104.
- Asia Maritime Transparency Initiative, China Island Tracker, (Çevrimiçi), <https://amti.csis.org/island-tracker/china/>, 17 Temmuz 2020.
- Aslam, Rabia, “U.S. Military Interventions and the Risk of Civil Conflict”, **Studies in Conflict & Terrorism**, C. 33, No: 3, 2010, s. 246-267.
- Atzili, Boaz, “When good fences make bad neighbors: Fixed borders, state weakness, and international conflict”, **International Security**, C. 31, S. 3, 2006, s. 139-173.

- Ayman, Güliden S., **İyi Komşuluğun Formülü-Türk Dış Politikasında Teritoryal Sorunlar**, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Ayman, Güliden S. (e.d.), **Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika**, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Azar, Edward E., John W. Burton, (ed), **International Conflict Resolution: Theory and Practice**, Sussex: Wheatsheaf Books, 1986.
- Bağcı, Hüseyin, Hüseyin Bağcı, “Önsöz Yerine: Çatışma Analizi”, **Barışı Konuşmak – Teoride ve Pratikte Çatışma Yönetimi**, (ed.) Nezir Akyeşilmen, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Bjarnason, Magnus, “Changing international borders in Ukraine: Crimea – Russia’s bold move”, **NATO Review**, 28 Ağustos 2014, (Çevrimiçi) <https://www.nato.int/docu/review/articles/2014/08/28/changing-international-borders-in-ukraine-crimea-russias-bold-move/index.html>, 15 Nisan 2018.
- Bartoli, A, “Mediating peace in Mozambique: the role of the Community of Sant’Egidio”, C. A. Crocker, F. O. Hampson and P. Aall (ed.) **Herding Cats: Multiparty Mediation in a Complex World**, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1999, s. 245-74.
- Bases around the World, (Çevrimiçi), <https://www.todaysmilitary.com/ways-to-serve/bases-around-world>, 1 Ağustos 2020.
- Bayraktar, Bora, **Oslo Süreci**, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.
- Beeson, Mark, “East Asian Regionalism and the End of the Asia-Pacific: After American Hegemony”, **Asia-Pacific Journal**, 2009, (Çevrimiçi) www.japanfocus.org/-Mark-Beeson/3008, 12 Eylül 2017.
- Bercovitch, Jacob, Mikio Oishi, **International Conflict in the Asia Pacific: Patterns, Consequences and Management**, London and New York, Routledge, 2010.
- Berkofsky, Axel, “Japan’s Approach to Northeast Asian Security: Between Nationalism and (Reluctant) Multilateralism”, **IAI Working Papers 17**, İtalya, 7 Ocak 2017.

- Bilgin, Pınar, “Critical Theory”, **Security Studies: An Introduction**, ed. Paul D. Williams, Routledge, 2008, s. 89-103.
- Bilgin, Pınar, “Historicising representations of 'failed states': beyond the cold-war annexation of the social sciences?”, **Third World Quarterly**, C. 23, No: 1, s. 55-80.
- Birleşik Devletler Kongresi S. 3744: Uyghur Human Rights Policy Act of 2020 (Uygur İnsan Hakları Politikası Yasası), (Çevrimiçi), <https://www.govtrack.us/congress/bills/116/s3744>, 31 Mayıs 2020.
- Birleşik Devletler Kongresi, S. 3744: Uyghur Human Rights Policy Act of 2020 (Uygur İnsan Hakları Politikası Yasası), yasanın tam metni için bkz.: (Çevrimiçi) <https://www.govtrack.us/congress/bills/116/s3744/text>, 31 Mayıs 2020.
- Birleşme Bakanlığı (Kore. 통일부, İng. Ministry of Unification), Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/, 29 Nisan 2020.
- Black, J. L., **Vladimir Putin and the New World Order**, Rowman & Littlefield Publishers, INC, New York, 2004, s. 80.
- Blagov, Sergei, “Russia’s lost Korean opportunity,” **Asia Times**, 25 Haziran 2003.
- Boeke, Sergei, Bart Schuurman, “Operation ‘Serval’: A Strategic Analysis of the French Intervention in Mali”, 2013-2014, **Journal of Strategic Studies**, C. 38, No: 6, 2015, s. 801-825.
- Bo, Xiang, “Xi Jinping, Kim Jong Un hold talks in Beijing”, **Xiunhua**, 28 Mart 2018, Çevrimiçi, http://xinhuanet.com/english/2018-03/28/c_137070598.htm, 20 Mayıs 2020
- Booth, Ken, **Dünya Güvenliği Kuramı**, Küre Yayınları, İstanbul, 2012.
- Booth, Ken, **Theory of World Security**, Cambridge University Press, UK, 2007.

- Borger, Julian, “Donald Trump threatens to 'totally destroy' North Korea in UN speech”, **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/us-news/2017/sep/19/donald-trump-threatens-totally-destroy-north-korea-un-speech>, 14 Ocak 2019.
- Borger, Julian, “Trump issues new sanctions on North Korea and claims China is following”, **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/21/trump-north-korea-executive-order-china>, 14 Ocak 2019.
- Borger, Julian, “US denies that Rex Tillerson was too tired to attend South Korea meetings”, **The Guardian**, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/us-news/2017/mar/17/rex-tillerson-south-korea-fatigue-denial>, 10 Ocak 2019.
- Boulding, Kenneth, “War as a public health problem: conflict management as a survival”, (der.) L. D. Singell, Collected Papers, C. V, **International System: Peace Conflict Resolution and Politics**, Colaroda, Associated University Press, 1975.
- Bölükbaşı, Deniz, **1 Mart Vakası – Irak Tezkeresi ve Sonrası**, Doğan Kitap, İstanbul, 2008.
- Brzezinski, Zbigniew, Brent Scowcroft, David Ignatius, **Amerika ve Dünya – Amerikan Dış Politikasının Geleceğine Dair Konuşmalar**, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Brzezinski, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklikleri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018.
- Brzezinski, Zbigniew, **Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power**, New York, Basic Books, 2012.
- Bull, Hedley, “Introduction.”, **Intervention in World Politics**, ed. Bull Hedley, Oxford University Press, New York, 1984.
- Burton, John Wear, **Resolving Deep-rooted Conflict: A Handbook**, Lanham, MD: University Press of America, 1987.

- Buzan, Barry, Lene Hansen (Ed.), **International Security**, Sage Publications, 2007.
- Buzan, Barry, Ole Weaver, Javk De Wilde, **Security: A New Fraework for Analysis**, Lynne Reinner Publications, Boulder, 1998.
- Buzan, Barry, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, Boulder: Lynne Reinner Publications, 1991.
- Büyükakıncı, Erhan, **Barış Çalışmaları**, Adres Yayınları, Ankara, 2018.
- Calvocoressi, Peter, **World Politics Since 1945**, 6. edisyon, Longman, Londra.
- Carlsnaes, Walter, “Aktörler, Yapılar ve Dış Politika Analizi”, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne, **Dış Politika-Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar**, Uluslararası İlişkiler Kütüphanes, İstanbul, 2016, s. 113-166.
- Casarini, Nicola, “More Than a Trading Power-Europe’s Political Added Value for Security and Trust Building in Northeast Asia”, **IAI Working Papers 17**, İtalya, 12 Mart 2017.
- Cha, V. D., “The North Korea question”, **Asian Survey**, C. 56, No: 2, 2016, s. 243–269.
- Cha, Victor, David Kang, **Nuclear North Korea**, Columbia University Press, New York, 2003.
- Cha, Victor, Thomas Christensen, Gordon Flake, Chaibong Hahm, Scott Snyder., “North Korea’s Provocations and Northeast Asian Security”, **The Asan Institute for Policy Studies Roundtable**, December 15, Accessed April 10, 2014, <http://en.asaninst.org/roundtable-northkoreas-provocations-and-northeast-asian-security/>.
- Cathcart, Adam, “Revisiting Wen Jiabao in Pyongyang, October 2009”, **SINO NK**, 10 Ocak 2009, (Çevrimiçi), <https://sinonk.com/2012/01/10/revisiting-wen-jiabao-in-pyongyang-october-2009/>, 3 Mayıs 2020.

- China Watching Kim Trump Summitt Closely”, **China National News**, (Çevrimiçi) <https://www.chinanationalnews.com/news/257463400/china-watching-kim-trump-summit-closely>, 28 Haziran 2018.
- Choamsky, Naom, **Yıl 501-Fetih Devam Ediyor**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2017.
- Choo, Y. S., “Sino-North Korean relations in the post Kim Jong-Il era: US perspectives”, **International Journal of Korean Unification Studies**, C. 21, No: 1, 2012, s. 99-118.
- Clausewitz, Carl von, **On War**, Everyman’s Library, New York 1993.
- Clemons, Steven C., “The Armitage Report: Reading Between the Lines,” **Japan Policy Research Institute Occasional Paper**, C. 20, No: 1, Şubat 2001, (Çevrimiçi) <http://www.jpri.org/publications/occasionalpapers/op20.html>, 17 Şubat 2018.
- Clinton, Hillary Rodham, “America’s Pasific Century”, **Foreign Policy**, (Çevrimiçi) <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, 3 Şubat 2019.
- Clinton, Hillary Rodham, **Hard Choices: A Memoir**, Simon & Schuster, Haziran 2014.
- Clinton, Hillary Rodham, **What Happened**, Simon & Schuste, 2017.
- Clinton, Hillary Rodham, **Zor Seçimler**, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2016.
- Collier, P., A. Hoeffler, “On economic causes of civil war”, **Oxford Economic Papers**, C. 50, No: 4, 1998, s. 563–573.
- Cooper, Robert, Mats Berdal, “Outside Interventions in Ethnic Conflicts,” **Ethnic Conflict and International Security**, ed. Michael E. Brown, Princeton University Press, Princenton, 1993, s. 181–205.
- Cordesman, Anthony H., **Afghanistan: A War in Crisis!**, CSIS, 10 Eylül 2019.

- David, S. R., "Internal war: Causes and cures", **World Politics**, C. 49, No: 4, 1997, s. 552–576.
- Destradi, Sandra, "India and Sri Lanka's Civil War The Failure of Regional Conflict Management in South Asia", **Asian Survey**, C. 52, No: 3, Mayıs/Haziran 2012, s. 595-616.
- Douglas, Lemke, Patrick M. Regan, "Interventions as influence", **The scourge of war**, ed. Paul E. Diehl, Ann Arbor: University of Michigan Press; DeRouen, 2004, s. 145–166.
- Doyle, Michael W., "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs", **Philosophy and Public Affairs**, C. 12, (1983a), s. 205–35.
- Doyle, Michael W., "Sovereignty and Humanitarian Military Intervention", **A Companion to Contemporary Political Philosophy**, ed. Robert E. Goodin, Philip Pettit, Thomas W. Pogge, Wiley-Blackwell, İngiltere, 2012, s. 781-790.
- Doyle, Michael W., "The Ethics of Multilateral Intervention", **Theoria: A Journal of Social and Political Theory**, Sayı 109, s. 28-48.
- Doyle, Michael W., **Liberal Peace: Selected Essays**, Routledge Publishing, London & New York, 2012.
- Doyle, Michael W., **The Question of Intervention: John Stuart Mill and the Responsibility to Protect**, Yale University Press, New Heaven and London, 2015.
- Doyle, Michael W., "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part 2", **Philosophy and Public Affairs**, 12, (1983b), s. 323-53.
- Economy and nuclear arms, forward Byungjin", **Rodong Sinmun**, 13 Nisan 2013
- Easterly, William, Shanker Satyanath, Daniel Berger, "Superpower Interventions and Their Consequences for Democracy: An Empirical Inquiry", **Working Paper 13992**, Mayıs 2008.
- Engman, MATs, "U.S.-ROK Military Exercises: Provocation or Possibility?", **Focus Asia, Perspective & Analysis**, Institute for Security & Development Policy, Mart 2018, s. 1-8.
- European Union Peace and Security, (Çevrimiçi) <http://eu-un.europa.eu/peace-security-eu-policies-and-declarations-on-un-related-issues/>, 17 Ocak 2018.

- Faulder, Dominic, Kenji Kawase, “Cambodians wary as Chinese investment transforms their country”, **NIKKEI Asian Review**, 18 Haziran, 2018, (Çevrimiçi), <https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Big-Story/Cambodians-wary-as-Chinese-investment-transforms-their-country>, 5 Haziran 2019.
- Feste, Karen A., **Intervention: Shaping the Global Order**, Westport, 2003; Alexis Heraclides, “Secessionist Minorities and External Involvement”, **International Organizations**, C. 44, No: 3, 1990, s. 341–378.
- Former North Korean diplomat clinches historic win in South Korean election”, **NK News**, (Çevrimiçi) <https://www.nknews.org/2020/04/former-north-korean-diplomat-clinches-historic-win-in-south-korean-election/>, 28 Mayıs 2020.
- Fortna, Virginia P., “Does Peacekeeping Keep Peace?”, **International Studies Quarterly**, C. 25., No: 2, 2004, s. 269-292.
- Foster-Carter, Aidan, “Trust or Bust: What is Park Geun-hye’s Real Nordpolitik?”, **38 North**, (Çevrimiçi) <https://www.38north.org/2014/04/afostercarter040114/>, 30 Nisan 2020.
- Freeman, Carla P, **China and North Korea-Strategic and Policy Perspectives From a Changing China**, Palgrave Macmillan, Londra, New York, 2015, s. 2.
- Fuhrmann, Matthew, Jaroslav Tir, “Territorial dimensions of enduring internal rivalries”, **Conflict Management and Peace Science**, C. 26, S. 4, s. 307-329.
- Gady, Franz-Stefan, “Japan Approves Modest Defense Budget Hike”, **The Diplomat**, 23 Eylül 2016, (Çevrimiçi) <https://thediplomat.com/2016/12/japan-approves-modest-defense-budget-hike/>, 24 Nisan 2018.
- Gaertner, Heinz, “North Korea, deterrence, and engagement”, **Defense & Security Analysis**, C. 30, No: 4, 2014, s. 336-345.
- Galtung, Johan, “Divided nations as a process: One state, two states, and in-between: The case of Korea”, **Journal of Peace Research**, 1972, C. 9, No: 4, s. 345-360.

- Garrett, Bannig, Bonnie Glaser, "Looking Across the Yalu: Chinese Assessments of North Korea," **Asian Survey**, C. 35, No: 6, 1995, s. 528–45.
- Gibler, Douglas M., "Alliances that never balance: The territorial settlement treaty", **Conflict Management and Peace Science**, C. 15, S. 1, 1996, s. 75-97.
- Gilmore, Elizabeth, "Conflict Diamonds: A New Dataset", (ed) **Conflict Management and Peace Science**, Routledge, C. 22, 2005, s. 257-272.
- Gilpin, Robert, **War and Change in World Politics**, New York, 1981, s. 40.
- "The Theory of Hegemonic War", **The Journal of Interdisciplinary History**, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars, Bahar, 1988, s. 591-613.
- Goertz, Gary, Paul F. Diehl, "Enduring rivalries: Theoretical constructs and empirical patterns", **International Studies Quarterly**, C. 37, S. 2, 1993, s. 147-171.
- Goldstein, Lyle J., "America Should Not Play Smallball at the Singapore Summit", **National Interest**, (Çevrimiçi), <http://nationalinterest.org/feature/america-should-not-play-smallball-the-singapore-summit-26019>, 2 Haziran 2018.
- Gong, K., "Tension on the Korean Peninsula and Chinese policy", **International Journal of Korean Unification Studies**, C. 18, No: 1, 2009, s. 93-119.
- Goor, Luc van de, Kumar Rupesinghe, Paul Sciarone (ed.), **Between Development and Destruction: An Enquiry into the Causes of Conflict in Post-Colonial States**, Palgrave Macmillan UK, 1996.
- Green, Michael, **Japan's Reluctant Realism: Foreign Policy Challenges in an Era of Uncertain Power**, New York: Palgrave, 2001.
- Grossman, Zoltan, **From Wounded Knee to Iraq: A century of U.S. military interventions Since 1890**, 2001, (Çevrimiçi) <https://sites.evergreen.edu/zoltan/interventions/>, 5 Mayıs 2019.

- Guen-hye, Park, “A New of Korea”, **Foreign Affairs**, C. 90, No. 5, Eylül/Ekim 2011, s. 13-18.
- Güney Kore Birleşme Bakanlığı Beyaz Kitaplar (White Papers) (Çevrimiçi)
https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/news/Publications/whitepaper/, 5 Mayıs 2020.
- Haas, Benjamin, “Railway diplomacy: South Korean trains venture north for first time in a decade”, **Washington Post**, (Çevrimiçi), <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/30/south-korean-trains-venture-north-for-first-time-in-a-decade>, 6 Ocak 2019.
- Hampson, Fen
Osler, Chester A.
Crocker, Pamela R.
Aall, “Negotiation and international conflict”, ed. Charles Webel-Johan Galtung, **Handbook of Peace and Conflict Studies**, Routledge, New York 2007, s. 35-50.
- Hampson, Fen
Osler, H. Reid, “Coalition diversity and normative legitimacy in human security negotiations”, **International Negotiation**, C. 8, No: 1, 2003, s. 7-42.
- Hampson, Fen
Osler, **Multilateral Negotiations: Lessons From Arms Control, Trade, and the Environment**, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1989.
- Han, Yong-Sup,
Norman D. Levin “Sunshine Policy: Principles And Main Activties”, **Sunshine in Korea: The South Korean Debate over Policies Toward North Korea**, RAND Corporation, 2002, s. 23-32.
- Harden, Blain, “Overtures to China may Signal Opening of North Korea’s Economy”, **Washington Post**, 2 April 2010, (Çevrimiçi) http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/04/01/AR2010040101244.html?wpisrc=nl_pmheadline&noredirect=on, 9 Aralık 2018.
- Hartzell, C. A., “Explaining the stability of negotiated settlements to intrastate wars”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 43, No: 1, 1999, s. 3-22.
- Harvey, David, **Yeni Emperyalizm**, Everest Yayınları, İstanbul, 2008.
- Hasegawa,
Tsuyoshi, “Japanese Policy Towards Russia: Principles, Contradictions and Prospects”, Takayuki Ito ve Shinichiro Tabata (der.),

- Between Disintegration and Reintegration**, Hokkaido, Hokkaido University Press, 1994.
- Hasenclever, Andreas, Peter Mayer, Volker Rittberger, "Power-based theories: hegemony, distributional conflict, and relative gains", **Theories of International Regimes**, Cambridge University Press, Cambridge, 1997, s. 83-135.
- Heldt, Birger, "Domestic politics, absolute deprivation, and the use of armed force in interstate territorial disputes, 1950-1990," **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 43, S. 4, 1999, s. 451-478.
- Hegre, H., T. Ellingsen, N. P. Gleditsch, S. Gates, **Towards a democratic civil peace? Opportunity, grievance, and civil war 1816–1992**, Type script, International Peace Research Institute, Oslo (PRIO), 1999.
- Heilderberg Uluslararası Çatışma Araştırmaları Enstitüsü'nün İngilizce internet sitesi için bkz.: (Çevrimiçi) <https://hiik.de/?lang=en>, 10 Nisan 2018.
- Held, David, Anthony McGrew, **Küresel Dönüşümler**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2014.
- Heldt, Birger, "Domestic politics, absolute deprivation, and the use of armed force in interstate territorial disputes, 1950-1990," **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 43, S. 4, 1999, s. 451-478.
- Henderso, A., J. D. Singer, "Civil war in the post-colonial world, 1946–92," **Journal of Peace Research**, C. 37, No:3, 2000, s. 275–299.
- Hensel, Paul R., "Territory: Theory and evidence on geography and conflict", (ed.) John A. Vasquez, **What Do We Know about War?**, Boulder, CO: Rowman&Littlefield, 2000, s. 57-84.
- Hersh, Seymour M., "A Strike in the Dark", **The New Yorker**, 11 Şubat 2008.
- Hobsbawm, Eric J., **İmparatorluklar Çağı**, Dost Kitabevi, Ankara, 2017.
- Hoffmann, Stanley, "Clash of globalizations", **Foreign Affairs**, C. 81, N: 4, 2002, s. 104–115.
- Hsiao, Russell, "Strategic Implications of China's Access to the Rajin Port", **China Brief**, C. 10, No: 2, 2010, s. 1-3, (Çevrimiçi)

https://jamestown.org/wp-content/uploads/2010/03/cb_010_45.pdf?x87069, 9 Aralık 2018.

- Hu, Weixing, “Beijing’s Defense Strategy and the Korean Peninsula,” **Journal of Northeast Asian Studies**, C. 14, 1995, s. 50-67.
- Huibregtse, Ada, “External Intervention in Ethnic Conflict”, **International Interactions**, C. 36, No: 3, 2010, s. 265-293.
- Hussain, Hasrat, “The Prospect of Peace Talks With Taliban”, **CPCS Peace Practitioners’ Research Conference 2012**, s. 1-25.
- Hyon-hee, Shin, Washington step up diplomacy on THAAD row, NK, **The Korea Herald**, (Çevrimiçi) <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20170314000892>, 15 Mart 2017.
- Hyun-ju, Ock, “US strongly supports inter-Korean railway inspection: nuclear envoy”, **The Korea Herald**, (Çevrimiçi) <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20181121000644>, 6 Ocak 2019.
- International Commission on Intervention and State Sovereignty, **The Responsibility To Protect**, Kanada, 2001.
- İnat, Kemal, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, **Dünya Çatışmaları – Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, 2. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- International Crisis Group, **The Case for Kaesong: Fostering Korean Peace through Economic Ties**, Asia Report N°300, 24 Haziran 2019, s. ii.
- Jang, Soyoun, Jae-Jung Suh, “Development and security in international aid to North Korea: commonalities and differences among the European Union, the United States and South Korea”, **The Pacific Review**, C. 30, No: 5, 2017, s. 1.
- Japan Energy Brief**, The Institute of Energy Economics, No: 18, Mart 2012, s. 4-5, (Çevrimiçi) <http://eneken.ieej.or.jp/en/jeb/1203.pdf>, 18 Mayıs 2019.
- Jepperson, Ronald L., Alexander J. Katzenstein, ed., **The Culture of National Security:**

- Wendt, Peter J. **Norms and Identity in World Politics**, New York: Columbia University Press, 1996, s. 33–75.
- Jian, He - Monjur Hasan, He Jian - Monjur Hasan, “Spratly Islands Dispute in the South China Sea: Potential Solution”, **Journal of East Asia and International Law**, C. 12, No. 1, Mayıs 2019, s. 145-168.
- Jingtian, Li, “Building on the bottom line”, **People’s Daily**, (Çevrimiçi), http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2013-07/01/content_16694116.htm, 1 Temmuz 2019.
- Jinping, Xi, “New Asian Security Concept for New Progress in Security Cooperation”, **Remarks at the Fourth Summit of the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia**, Shanghai, 21 Mayıs 2014.
- Ji-yeon, Kim, “N. Korean military to redeploy troops, resume exercises along border”, **Arirang News**, (Çevrimiçi) http://www.arirang.com/news/News_View.asp?nseq=260459, 17 Haziran 2020.
- Joint Statement of President Donald J. Trump of the United States of America and Chairman Kim Jong Un of the Democratic People’s Republic of Korea at the Singapore Summit (Çevrimiçi), https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/joint-statement-president-donald-j-trump-united-states-america-chairman-kim-jong-un-democratic-peoples-republic-korea-singapore-summit/?mod=article_inline, 12 Ocak 2018.
- Jung, Heon Joo, Timothy S. Rich, “Why invest in North Korea? Chinese foreign direct investment in North Korea and its implications”, **The Pacific Review**, C. 29, No: 3, Mart 2015, s. 307-330.
- Junghyun, Kim, Jon Herskovitz “South Korean tourist shot dead by North soldier”, **Reuters**, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/us-korea-north-shooting/south-korean-tourist-shot-dead-by-north-soldier-idUSSEO14908720080711>, 25 Mayıs 2017.
- Government of Japan **Japan’s Legislation for Peace and Security**, (Çevrimiçi) https://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page1we_000084.html, 30 Haziran 2018.
- Kagan, Robert, **The World America Made**, New York: Alfred A. Knopf, 2012.

- Kalaycı, Rıdvan, “Kore: Doğu Asya’da Yükselen Çatışma ya da Kasıtlı Tırmandırma?”, ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, **Dünya Çatışmaları – Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, 2. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 398-416.
- Kaldor, Mary, **New & Old Wars**, Polity Press, Cambridge, 2006.
- Kaplan, D. Rebert, “The Geography of Chinese Power,” **Foreign Affairs**, C. 89, No. 3, 2010, s. 37.
- Karaca, R. Kutay, “Çin’in Değişen Enerji Stratejisinin Dış Politikasına Etkileri (1990-2010)”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 9, No: 33, Bahar 2012, s. 93-118.
- Karaca, R. Kutay, **Çin, Kuşak Yol ve Türkiye**, Diplomasi Araştırmaları Derneği, DARD Raporları 1, Bursa, 17 Temmuz 2019.
- Karaca, R. Kutay, Caner Kur, “Bandwagoning Kavramı Işığında Güney Kore’nin Güvenlik Politikaları”, **Yeni Güvenlik Ekosistemi ve Çok Taraflı Bedeli**, TASAM Yayınları, İstanbul, 2018, s. 193-202.
- Karadeniz, Radiye Funda, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikasında “Dış Türkler””, **Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika**, ed. Gülden S. Ayman, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 231-264.
- Karl, R., David Sobek, “The dynamics of civil war duration and outcome”, **Journal of Peace Research**, C. 31, 2004, s. 303–320.
- Keck, Zachary, “US-China rivalry more dangerous than Cold War?”, **The Diplomat**, (Çevrimiçi) <http://thediplomat.com/2014/01/us-china-rivalry-more-dangerous-than-cold-war/>, 28 Ocak 2019.
- KEDO (Çevrimiçi) http://www.kedo.org/ap_main.asp, 12 Ocak 2019.
- KEDO Agreed Framework Between The United States Of America And The Democratic People’s Republic Of Korea, Cenova, 21 Ekim 1994, (Çevrimiçi) <http://www.kedo.org/pdfs/AgreedFramework.pdf>, 5 Ocak 2019.
- KEDO, Agreement On The Establishment Of The Korean Peninsula Energy Development Organization, (Çevrimiçi)

<http://www.kedo.org/pdfs/EstablishmentKEDO.pdf>, 12 Ocak 2019.

Kelly, James, “Dealing with North Korea’s Nuclear Programs”, State to the Foreign Relations Committee, U.S. Senate (Washington, D.C., 15 Temmuz 2004), (Çevrimiçi), <https://2001-2009.state.gov/p/eap/rls/rm/2004/34395.htm>, 14 Ağustos 2018.

Kelman, Herbert C., “A behavioral science perspective on the study of war and peace”, ed. R. Jessor, **Perspective on behavioral science: The Colorado lectures**, Boulder, CO: Westview Press, 1991, s. 245-275.

Kelman, Herbert C., H. C. Kelman, “Social-psychological dimensions of international conflict”, I. W. Zartman and J. L. Rasmussen (ed) **Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques**, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997, s. 191–238.

Kelman, Herbert C., “The interactive problem-solving approach”, C. A. Crocker and F. O. Hampson - P. Aall (ed) **Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict**, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996, s. 501-520.

Keohane, Robert O., Joseph S. Nye, **Power and Interdependence**, Boston, Little, Brown, 1977.

Khong, Yuen Foong, **Analogies at War: Korea, Munich, Dien Bien Phu, and the Vietnam Decisions of 1965**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992.

KH디지털, “Diplomat says N. Korea not interested in denuclearization dialogue”, **The Korea Herald**, (Çevrimiçi), <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20170314000329>, 15 Mart 2017.

Kibaroğlu, Mustafa, “Kuzey Kore’nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 1, No: 1, Bahar 2004, s. 154-172.

Kihl, Young Whan, **Transforming Korean Politics: Democracy, Reform, and Culture**, An East Gate Book, Routledge, United State of America, Mart 2004.

- Kihyun, Lee, Jangho Kim, “Cooperation and Limitations of China’s Sanctions on North Korea: Perception, Interest and Institutional Environment”, **North Korean Review**, C. 13, No: 1, 2017.
- Kim, Chang-Hee, Wootae Lee, “North Korea’s response to the trustbuilding process on the Korean peninsula and future tasks”, **Journal of Asian Public Policy**, C. 9, No:1, 2016, s, 1-18.
- Kim, Dongsoo, “The Obama administration’s policy toward North Korea: the causes and consequences of strategic patience”, **Journal of Asian Public Policy**, C. 9, No: 1, 2012, s. 32-44.
- Kim, Heung-Kyu, “China’s Position on Korean Unification and ROK-PRC Relations,” **Korea Research Institute for Strategy**, no date (posted on January 1, 2014), 234, (Çevrimiçi) <http://www.brookings.edu/~media/events/2014/1/21-korean-peninsula-unification/kim-heung-kyu-paper.pdf>, 10 Mayıs 2019.
- Kim, Samuel S., **Inter-Korean Relations: Problems and Prospects**, ed. Samuel S. Kim, Palgrave Macmillian, New York, 2004.
- Kim, Samuel S., **North Korean Foreign Relations In The Post–Cold War World**, The Strategic Studies Institute, 2007.
- Kim, Samuel S., **The Two Koreas and the Great Powers**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Kim, Sarah, “Seanuri Wants a Nuclear South”, **Korea JongAng Daily**, 13 Eylül 2016.
- Kim, Suk Kyoön, “Korean Peninsula Maritime Issues”, **Ocean Development & International Law**, C. 41, No: 2, 2010, s. 166-185.
- Kil, Byung-ok, **Security Policy Dynamics: Effects of Contextual Determinants to South Korea**, Ashgate Publishing Limited, Hampshire, 2001.
- Kissenger, Henry **Çin-Dünden Bugüne Yeni Çin**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kocs, Stephen A., “Territorial disputes and interstate war: 1945–1987”, **Journal of Politics**, Vol: 57, S. 1, 1995, s. 159-175.

- Kong, Tat Yan, “China’s engagement-oriented strategy towards North Korea: achievements and limitations”, **The Pacific Review**, C. 31, No: 1, 2018, s. 76-95.
- Koo, Min Gyo, **Island Disputes and Maritime Regime Building in East Asia**, Springer, New York, 2010.
- Korean reunions: Families divided by war meet in North”, **BBC News**, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-asia-45243108>, 23 Kasım 2018.
- “Koizumi visits Yasukuni Shrine”, **The Japan Times**, 14 Ağustos 2001, (Çevrimiçi), <https://www.japantimes.co.jp/news/2001/08/14/national/koizumi-visits-yasukuni-shrine/>, 23 Ağustos 2018.
- Kratochwil, Friedrich, “Of systems, boundaries, and territoriality: An inquiry into the formation of the state system”, **World Politics**, C. 39, S. 1, 1986, s. 27-52.
- Krauthammer, Charles, “The Unipolar Moment”, **Foreign Affairs**, Vol. 70, No. 1, America and the World 1990/91 (1990/1991), Council on Foreign Relations, s. 23-33.
- Kremenyuk, V. A., (ed.), **International Negotiation: Analysis, Approaches, Issues**, San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1991.
- Kriesberg, Louis, **International Conflict Resolution: The US-USSR and Middle East Cases**, New Haven, CT: Yale University Press, 1992.
- Lake, D. A., D. ed., **The international spread of ethnic conflict: Fear, diffusion, and escalation**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998.
- Lamothe, Dan, “U.S. strikes Syrian military airfield in first direct assault on Bashar al-Assad’s government”, **Washington Post**, (Çevrimiçi) https://www.washingtonpost.com/world/national-security/trump-weighing-military-options-following-chemical-weapons-attack-in-syria/2017/04/06/0c59603a-1ae8-11e7-9887-1a5314b56a08_story.html?utm_term=.73af797f528d, 7 Nisan 2017.

- Lampton, David M., Richard Daniel Ewing, **The U.S.-China Relationship Facing International Security Crises: Three Case Studies in Post-9/11 Bilateral Relations**, Washington, DC: The Nixon Center, 2004.
- Landler, Mark, “Saudi Prince’s White House Visit Reinforces Trump’s Commitment to Heir Apparent”, **New York Times**, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/2018/03/20/us/politics/saudi-crown-prince-arrives-at-white-house-to-meet-with-trump.html>, 26 Mart 2018.
- Lavrov, Sergey, **The world between the past and the future. Russian diplomacy in the changing World**, *In Russian*. Moscow: OLMA Media-Group, 2011.
- Lawrence, J. Korb, “The Singapore Summit Surprise”, **National Interest**, 19 Haziran 2018, (Çevrimiçi) <https://nationalinterest.org/feature/how-the-singapore-summit-success-could-collapse-26338>, 3 Ocak 2019.
- Lebovich, Andrew, **Reconstructing local orders in Mali: Historical perspectives and future challenges**, Local Orders Paper Series Paper 7, Brookings, 2 Haziran 2017.
- Lee, Seung-Ook, “China’s new territorial strategies towards North Korea: security, development, and inter-scalar politics”, **Eurasian Geography and Economics**, C. 55, No: 2, Eylül 2014, s. 175-200.
- Lee, Taehoon, Hilary Whiteman, Lauren Said-Moorhouse, “North Korea calls hotline to South Korea in diplomatic breakthrough”, (Çevrimiçi) <https://edition.cnn.com/2018/01/03/asia/north-korea-south-hotline/index.html>, 27 Ocak 2018.
- Licklider, R., “The consequences of negotiated settlements in civil wars, 1945–1993”, **American Political Science Review**, C. 89, No: 3, 1995, s. 681–690.
- Lin, Christina Y., “The King from the East: DPRK Syria-Iran Nuclear Nexus and Strategic Implications for Israel and the ROK”, **Academic Papers Series**, Korea Economic Institute, C. 3, No: 7, 2008.

- Linzer, Dafna, "U.S. Misled Allies about Nuclear Export: North Korea Sent Material to Pakistan, not Libya", **Washington Post**, 20 Mart 2005.
- Lixin, Zhao, "SPT a guarantee of regional peace", **Global Times**, 21 Şubat 2017, (Çevrimçi) <http://www.globaltimes.cn/content/1034134.shtml>, 8 Aralık 208.
- Logvinov, M., "Why Russia is flirting with North Korea?" (in Russian), **Newsland**, Eylül 30, 2011, (Çevrimiçi) <http://newsland.com/news/detail/id/791884/>, 14 Ağustos 2015.
- Lok, Steve, Wai Chung, "Peace Movements in South Korea and their Impacts on the Politics of the Korean Peninsula", **Journal of Comparative Asian Development**, C. 10, No: 2, s. 253-280.
- Lukin, Vladimir, (Duma'nın Dış İlişkiler Komitesi eski başkanı), "Our Security Predicament," **Foreign Policy**, No: 88, Sonbahar 1992, s. 60
- Lynch, Dov, **Russian Peacekeeping Strategies in the CIS: the Cases of Moldova, Georgia and Tajikistan. Houndmills, Basingstoke and Hampshire**, Palgrave, New York, 2000.
- Mariani, Lorenzo Lorenzo Mariani, "Assessing North Korea's Nuclear and Missile Programmes: Implications for Seoul and Washington", **IAI Working Papers 17**, İtalya, 11 Mart 2017.
- Mansfield, Edward D., Jack Snyder, **Electing to Fight: Why Emerging Democracies Go to War?**, MIT Press., Cambridge, 2005.
- Maoz, Z., Bruce Russett, "Alliance, Contigutiy, Wealth and Political Stability: Is the Lack of Conflict Among Democraies a Statistical Artifact?", **International Interaction**, C. 17, No: 3, s. 245-67.
- Mariani, Lorenzo, "Assessing North Korea's Nuclear and Missile Programmes: Implications for Seoul and Washington", **IAI Working Papers 17**, İtalya, 11 Mart 2017, s. 1-19.
- Mark E. Manyin, Mark E., **Foreign Assistance to North Korea**, Washington, DC: Library of Congress Congressional Research Service, 2005.

- Marshall, James S., “South Koreans’ Guarded Views of China,” ed. **Office of Research**, The U.S. State Department, August 8, 2008.
- Mason, T. David, Patrick J. Fett, “How civil wars end: A rational choice approach”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 40, No: 4, 1996, s. 546–568.
- McCurry, Justin, “Military action against North Korea ‘an option’, warns Rex Tillerson”, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/us-news/2017/mar/17/military-action-against-north-korea-an-option-warns-rex-tillerson>, 17 Mart 2016.
- McDonald, Callum, “The Democratic People's Republic of Korea: an Historical Survey”, **North Korea in the New World Order**, Hazel Smith, Chris Rhodes, Diana Pritchard, Kevin Megill, Palgrave Macmillian, New York, 1996, s. 1-17.
- Mearsheimer, John J., “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”, **International Security**, C. 15, No: 1., Yaz 1990, s. 5-56.
- Mearsheimer, John J., **The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities**, Yale University Press, Eylül 2018.
- Mearsheimer, John J., **The Tragedy of Great Power Politics**, W. W. Norton & Company, New York, 2001.
- Mearsheimer, John J., **Why Leaders Lie: The Truth about Lying in International Politics**, Oxford University, Press, Mart 2013.
- Mearsheimer, John J., “Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault”, **Foreign Affairs**, Eylül/Ekim 2014.
- Meek, C., “A competing risks model of civil war duration”, **Annual Meeting of the Peace Science Society (International)**, Ann Arbor, MI, 1999.
- Mehmetçik, Hakan, Ferit Belder, “China’s role in the regional and international management of Korean conflict: an arbiter or catalyst?”, **Third World Quarterly**, DOI: 10.1080/01436597.2018.1522955.
- Myers, Steven Lee–Jane Perlez, “Kim Jong-un Met With Xi Jinping in Secret Beijing Visit”, **The New York Times**, 27 Mayıs 2018, Çevrimiçi, <https://www.nytimes.com/2018/03/27/world/asia/kim-jong-un-china-north-korea.html>, 20 Mayıs 2020.

- Michishita, Narushige, “Coercing to reconcile: North Korea's response to US ‘hegemony’”, **Journal of Strategic Studies**, C. 29, No: 6, 2006, s. 1015-1040.
- Ministry of Defense, “Section Defense, Korean Peninsula,” **Defense of Japan 2014**.
- Miller, Steven V., Douglas M. Gibler, “Democracies, territory, and negotiated compromises”, **Conflict Management and Peace Science**, C. 28, S. 3, 2011, s. 261-279.
- Ministry of National Unification, **Peace and Cooperation – White Paper on Korean Unification**, Kore Cumhuriyeti, 1996.
- Ministry of Unification (Çevrimiçi) http://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/, 11 Ağustos 2018.
- Ministry of Unification, Inter-Korean Exchanges & Cooperation, (Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/relations/statistics/exchanges/, 11 Ağustos 2020.
- Ministry of Unification, Inter-Korean Traffic, (Çevrimiçi) https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/relations/statistics/exchanges/, 11 Ağustos 2020.
- Missile Defense Project, “No Dong 1”, **Missile Threat**, Center for Strategic and International Studies, August 9, 2016, last modified June 15, 2018, (Çevrimiçi), <https://missilethreat.csis.org/missile/no-dong/>, 10 Temmuz 2020.
- Missile Defense Project, “Missiles of North Korea,” **Missile Threat**, Center for Strategic and International Studies, June 14, 2018, last modified July 16, 2020, (Çevrimiçi) <https://missilethreat.csis.org/country/dprk/>, 12 Ağustos 2020.
- Mitchell, Christopher R., “Civil Strife and the Involvement of External Parties”, **International Studies Quarterly**, C. 14, No: 2, 1970, s. 166-194.
- Mitchell, Sara McLaughlin, Cameron G. Thies, “Issue rivalries”, **Conflict Management and Peace Science**, Vol. 28, S. 3, 2011, s. 230-260.

- Mitchell, Sara
McLaughlin,
Clayton L Thyne, “Contentious issues as opportunities for diversionary behavior”, **Conflict Management and Peace Science**, Vol. 27, S. 5, 2010, s. 461-485.
- Mohan, C. Raja, “Great powers and Asia’s destiny”, **Political Science**, C. 64, No: 2, s. 89-105.
- Moore, Gregory J., “America’s Failed North Korea Nuclear Policy: A New Approach”, **Asian Perspective**, C. 32, No: 4, Special issue on North Korea and Regional Security, Lynne Rienner Publishers, 2008, s. 9-27.
- Morgenthau, Hans J., **Uluslararası Politika**, Çev. Baskın Oran – Ünsal Oskay, 2. C. I/II, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1970.
- NATO, **London Declaration**, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm, 5 Mayıs 2020.
- Nebhay, Stephanie “South Korea seeks ‘speedy resumption’ of U.S.-North Korea nuclear talks”, **Reuters**, (Çevrimiçi) <https://uk.reuters.com/article/uk-southkorea-northkorea-nuclear/south-korea-seeks-speedy-resumption-of-us-north-korea-nuclear-talks-idUKKCN20I13R>, 19 Mayıs 2020.
- Neustadt, Richard E., Ernest R. May, **Thinking in Time: The Uses of History for Decision-Makers**, New York: Free Press, 1986.
- Noesselt, N., “China’s contradictory role(s) in world politics: Decrypting China’s North Korea strategy”, **Third World Quarterly**, C. 35, No: 7, 2014, s. 1307-1325.
- N. Korea explodes inter-Korean liaison office in Gaeseong”, **Arirang News**, (Çevrimiçi), http://www.arirang.com/news/News_View.asp?nseq=260384, 16 Nisan 2020.
- North Korea refuses Punggyeri-bound reporters’ roster”, **The Korea Time**, (Çevrimiçi) http://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2018/05/103_249243.html, 1 Haziran 2018.
- Nye Jr., Joseph S., **Amerikan Yüzyılı Bitti mi?**, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016.

- Nye Jr., Joseph S., **Is the American Century Over?**, Polity, Ocak, 2015.
- Nye Jr., Joseph S., **Soft Power-the Means to Success in World Politics**, Public Affairs, 2005.
- Nye Jr., Joseph S., **Understanding International Conflict-An Introduction to Theory and History**, Longman, 2008.
- Nye Jr., Joseph S., **Yumuşak Güç**, BB101 Yayınları, Ankara, 2017.
- Nye Jr., Joseph S., “Why No One Knows If the Korean War Really Will End by 2025”, **National Interest**, 24 Haziran 2020, Çevrimiçi <https://nationalinterest.org/blog/korea-watch/why-no-one-knows-if-korean-war-really-will-end-2025-163394>, 25 Haziran 2020.
- O'Reilly, Ciaran, “Pritime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq”, **Journal of Politics and Law**, C. 1, No: 3, s. 66-72.
- Oberdorfer, Don, **The Two Koreas a Contemporary History**, Basic Books, 2001.
- Oberg, Jan, “Former Yugoslavia and Iraq: a comparative analysis of international conflict Mismanagement”, ed. Charles Webel - Johan Galtung, **Handbook of Peace and Conflict Studies**, Routledge, New York, 2007, s. 64-85.
- Oishi, Mikio, Fumitaka Furuoka, “The East Asian Peace and The Pax Americana: Challenges for The Co-Existence of Two Peaces”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 10, No: 37, Bahar 2013, s. 95-116.
- Oneal, J., B. Russett, **Triangulating Peace**, W. W. Norton, New York, 2001.
- Open Knowledge Repository (Çevrimiçi), <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29001>, Erişim tarihi, 18 Temmuz 2019.
- Orban, Anita, **Power Energy and the New Russian Imperialism**, Praeger Security International Press, 2008.
- Organski, A. K. F., **World Politics**, Random House, New York, 1968.
- Özerdem, Alpaslan, **Barış İnşası Kuram ve Uygulaması**, Nobel Yayıncılık, İstanbul, 2013.

- Pak, Jung H., **Becoming Kim Jong Un: A Former CIA Officer's Insights into North Korea's Enigmatic Young Dictator**, Ballatine, Mayıs 2020.
- Pan, Zhongqi, “Standing up to the challenge: China’s approach to its maritime disputes”, **ISPI Analysis**, No. 184, Haziran 2013, s. 1-9, (Çevrimiçi), https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_184_2013.pdf, 6 Nisan 2019.
- Panda, Ankit, “North Korea’s 2017 Military Parade Was a Big Deal. Here Are the Major Takeaways”, **The Diplomat**, 15 Nisan 2017.
- Pande, Aparna, “North Korea’s Pakistan Connection”, **Huffington Post**, January 8, 2016, (Çevrimiçi) http://www.huffingtonpost.com/aparna-pande/north-koreaspakistan-con_b_8938516.html, 10 Mayıs 2019.
- Park, J. C., “Will Xi Jinping give up the Sino-North Korean alliance? The enhancement of status quo of Kim Jong-Un’s parallel development policy”, **Journal of Asian Public Policy**, C. 9, No: 1, 2016, s. 1–13.
- Park, P. H., Frank, R., “From monolithic totalitarianism to collective authoritarian leadership? Performance-based legitimacy and power transfer in North Korea”, **North Korean Review**, C. 8, No:2, 2012, s. 32–49.
- Pastor, Robert, “The Great Powers in the Twentieth Century: From Dawn to Dusk,” içinde Robert A. Pastor, ed., **A Century’s Journey: How the Great Powers Shape the World**, New York: Basic Books, 1999, s. 7. s. 1–31.
- Paul, T. V., “Why has the India-Pakistan Rivalry Been so Enduring? Power Asymmetry and an Intractable Conflict”, **Security Studies**, C. 15, No: 4, s. 600-630.
- Pearson, S. **International Military Intervention, 1946–1988**, Ann Arbor, MI: ICPSR [No. 6035], 1993.
- Frederic, Robert A. Baumann,

- Peksen, Dursun, Marie Olson Lounsbery, “Beyond the Target State: Foreign Military Intervention and Neighboring State Stability”, **International Interactions**, C.38, No: 3, 2012, s. 348-374.
- Peterson, Pat, “Conflict Resolutin in Colombia”, **Perry Center Occasional Paper**, National Defense University, Haziran 2013.
- Pettersson, Therése, Peter Wallensteen, “Armed conflicts, 1946-2014”, **Journal of Peace Research**, C. 52, No: 4, 2010, s. 536-550.
- Pickering, Jeffery, Emizet N. F. Kisangani, “Political, Economic, and Social Consequences of Foreign Military Intervention”, **Political Research Quarterly**, C. 59 No: 3, 2006, s. 363-376.
- Ponomareva, Elena, Georgij Rudov, “Russia–North Korea: state of affairs and trends”, **Journal of Asian Public Policy**, C. 9, No:1, 2016, s. 45-56.
- Press Availability With Japanese Foreign Minister Fumio Kishida, ABD Dışışleri Bakanlığı, (Çevrimiçi) <https://www.state.gov/secretary/remarks/2017/03/268476.htm>, 18 Mart 2017.
- Princen, T., “Camp David: problem solving or power politics as usual?”, **Journal of Peace Research**, C. 28, No: 1, 1991, s. 57-69.
- Princen, T., “Mediation by a Transnational Organization: the Case of the Vatican”. **Mediation in International Relations Multiple Approaches to Conflict Management**, Jacob Bercovitch Jeffrey Z. Rubin, Palgrave The Macmillan Press., Londra, 1992, s. 149-175.
- Putin, V., “Presentation of foreign ambassadors’ letters of credence”, Moscow – Kremlin, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/47039>, Rusça orijinal metin için ise bkz.: <http://www.kremlin.ru/news/47039>, Erişim tarihi 3 Aralık 2018.
- Qin, Wu, “Trump, Kim Jong Un meet, shake hands in Panmunjom”, **Xinhuanet**, 06.09.2109, (Çevrimiçi)

http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/30/c_138186480.htm, 17 Ocak 2020.

- Qingguo, Jia, “Learning to live with the hegemon: evolution of China’s policy toward the US since the end of the Cold War”, **Journal of Contemporary China**, C. 14, No: 44, 2005, s. 395-407.
- Ramsbotham, Oliver, “Introduction to Conflict Resolution: Concepts and Definitions”, Oliver Ramsbotham, Hugh Miall, Tom Woodhouse, **Contemporary Conflict Resolution: the Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts**, Polity Pub place, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Cambridge, UK, Malden, MA, 2011, s. 3-8.
- Ramsbotham, Oliver, Hugh Miall, Tom Woodhouse, **Contemporary Conflict Resolution: the Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts**, Polity Pub place, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Cambridge, UK, Malden, MA, 2011.
- Regan, P. M., “Conditions of successful third-party intervention in interstate conflict”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 40, No:2, 1996, s. 336-359.
- Regan, Patrick M., “Choosing to Intervene: Outside Interventions in Internal Ethnic Conflicts”, **Journal of Politics**, C. 60, No: 3, 1998, s. 754-779.
- Regan, Patrick M., **Civil Wars and Foreign Powers**, Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2002.
- Remarks and answers to media questions during a news conference following talks with special representative of DPRK leader Choe Ryong Hae,” The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, (Çevrimiçi) https://www.mid.ru/en/press_service/minister_speeches/-/asset_publisher/7OvQR5KJWVmR/content/id/790522, 23 Mayıs 2018.
- Rider, Toby J., “Uncertainty, salient stakes, and the causes of conventional arms races” **International Studies Quarterly**, C. 57, S. 3, 2013, s. 580-591.
- Robert, Mandel, “Roots of the modern interstate border dispute”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 24, S. 3, 1980, s. 427-45.

- Roh, Tae Woo, **Korea in the Pacific Century: Selected Speeches 1990-1992**, Lanham, MD: University Press of America, 1992.
- Rose, Gideon, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, C. 51, No: 1, Ekim 1998, s. 144-172.
- Ross, Robert, "Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia", **Security Studies**, C. 15, No: 3, Güz 2006, s. 355-95.
- Rothchild, Donald, David A. Lake, "Containing Fear: The Management of Transnational Ethnic Conflict", **The International Spread of Ethnic Conflict**, ed. Lake, David A., Donald Rothchild, Princeton University Press, Princeton NJ, 1998, s. 203-226.
- Rozman, Gilbert Rozman, Gilbert, "South Korean Identity: In Search of National Pride, East Asian Regionalism and a Role in Globalization," Unpublished manuscript, Department of Sociology, Princeton University, Mayıs 2012.
- Rozoff, Rick, "U.S. Marshals Military Might to Challenge Asian Century," **Global Research.Ca**, 21 August 2010, (Çevrimiçi), <https://www.globalresearch.ca/author/rick-rozoff/page/4>, 8 Aralık 2018.
- Rupesinghe, Kumar, Peter King, Olga Vorkunova ed.), **Ethnicity and Conflict in a Post-Communist World – The Soviet Union, Eastern Europe and China**, The Macmillian Press, 1992.
- Russett, Bruce, "The Mysterious Case of Vanishing Hegemony", **International Organization**, C. 39, s. 207-231.
- Russett, Bruce, **Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post Cold War World**, Princeton University Press, 1993.
- Russett, Bruce, John Oneal, **Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations**, New York: Norton, 2001.
- Saideman, Stephen M., "Discrimination in International Relations: Analyzing External Support for Ethnic Groups", **Journal of Peace Research**, C. 39, No: 1, 2002, s. 27–50.

- Saideman, Stephen M., “Explaining the International Relations of Secessionist Conflicts: Vulnerability versus Ethnic Ties”, **International Organization**, C. 51, No: 4, 1997, s. 721–753.
- Sander, Oral, **Siyasi Tarih 1914-1990**, İmge Yayınevi, Ankara, 1989.
- Sandole, Dennis J. D., “A Comprehensive Mapping of Conflict and Conflict Resolution: A Three Pillar Approach”, **Peace and Conflict Studies**, C. 5, No: 2, 1998.
- Sang-Hun, Choe, “North Korea Vows to Boost Nuclear Program, Saying U.S. Diplomacy Failed”, **The New York Times**, 11 Haziran 2020.
- Scalapino, Robert A., “North Korea - Challenge for the Major Powers”, **Asian Security**, C. 3, No: 1, 2007, s. 2-11.
- Schiller, Markus, “Characterizing the North Korean Nuclear Missile Threat”, **RAND Technical Reports**, 2012.
- Schirmer, Werner, “Addresess in World societal conflicts – A systems theoretical contribution to the theory of the state in international relations”, Ed. Stephan Stetter, **Territorial Conflicts in World Society**, Routledge, Londra, 2007, s. 111-132.
- Scobell, Andrez, John M. Sanford, **North Korea’s Military Threat: Pyongyang’s Conventional Forces, Weapons Of Mass Destruction, and Ballistic Missiles**, Nisan 2017, (Çevrimiçi) <https://www.files.ethz.ch/isn/32305/North%20Korean%20Military%20Threat.pdf>, 19 Aralık 2020.
- Senese, Paul D., “Territory, contiguity, and international conflict: Assessing a new joint explanation”, **American Journal of Political Science**, C. 49, S. 4, 2005, s. 769-779.
- Seo, Yoonjung, Will Ripley, Sophie Jeong, “North Korea launches unidentified projectiles for second time in two weeks”, **CNN International**, (Çevrimiçi) <https://edition.cnn.com/2020/03/08/asia/north-korea-launch/index.html>, 17 Haziran 2020.
- Sevastyanov, Sergey, “The More Assertive and Pragmatic New Energy Policy in Putin’s Russia: Security Implications for Northeast Asia”, **East Asia**, No: 25, 28 Mart 2008, s. 35-55.
- Sevim, Tuğçe Varol, “Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 11, No: 41, Bahar 2014, s. 87-108.

- Singer, P. W., **Corporate Warriors: the Rise of the Privatized Military Industry**, Cornell University Press, Kasım 2007.
- Singer, P. W., **Kiralık Ordular**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- Singh, Daleep, **How to Increase Pressure if Diplomacy with North Korea Fails**, Atlantic Council, Global Business & Economics Program, Center for a New American Security, Haziran 2018, s. 1-12.
- Siverson, Randolph M, Harvey Starr, “Opportunity, willingness, and the diffusion of war,” **American Political Science Review**, C. 84, S. 1, 1990, s. 47-67.
- Smith, Hazel, “North Korean Foreign Policy in the 1990s: the Realist Approach”, **North Korea in the New World Order**, Hazel Smith, Chris Rhodes, Diana Pritchard, Kevin Megill, Palgrave Macmillan, New York, 1996, s. 93-113.
- Six-Party Talks on Korean Nuclear Issue”, **China.org.**, (Çevrimiçi), http://www.china.org.cn/international/six-party/node_1202851.htm, 30 Mart 2019.
- Sokov, Nikolai, “A Russian View of the Future Korean Peninsula,” ed. Tsuneo Akaha, **The Future of North Korea**, New York: Routledge, 2002.
- Song, Dexing, “Lengzhan hou DongbeiYa anquan xingshe de bianhua [Changes in the Post-Cold War Northeast Asian Security Situation]”, **Xiandai guoji guanxi [Contemporary International Relations]**, 9, 1998, s. 34–38.
- Spokesman for DPRK Foreign Ministry on Contact between Heads of DPRK and US Delegations”, **KCNA**, 10 Temmuz 2005.
- Sönmezoğlu, Faruk, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 2014, s. 3
- Spurr, Russell, **Enter the Dragon: China’s Undeclared War Against the U.S. in Korea, 1950–1951**, New York: Newmarket Press, 1988.
- Starr, Barbara, “U.S. Orders 24 Long-Range Bombers to Guam”, **CNN**, (Çevrimiçi)

<http://www.cnn.com/2003/US/03/04/n.korea.bombers/>, 3
Şubat 2019.

Starr, Harvey, A. Most Benjamin, “The substance and study of borders in international relations research”, **International Studies Quarterly**, C. 20, S. 4, 1976, s. 581-620.

Starr, Harvey, A. Most Benjamin, “A return journey: Richardson, ‘frontiers’ and wars in the 1946–1965 era”, **Journal of Conflict Resolution**, C. 22, S. 3, 1978, s. 441-467.

Stedmans, Stephen J., “Negotiation and mediation in internal conflict”, **The international dimensions of internal conflict**, ed. M. Brown, Cambridge, MA: Center for Science and International Affairs, 1996, s. 341–376.

Stedmans, Stephen J., “The end of the Zimbabwean war”, **Stopping the killing: How civil wars end**, ed. R. Licklider, New York: New York University Press 1993, s. 125–163.

Stein, A., **Why Nations Cooperate: Circumstances and Choice in International Relations**, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990.

Stephens, Philip, “Danger in Xi’s rebuff to Obama”, **Financial Times**, (Çevrimiçi) [http:// www.ft.com/cms/s/0/50a2c246-6390-11e1-b85b-00144feabdc0.html](http://www.ft.com/cms/s/0/50a2c246-6390-11e1-b85b-00144feabdc0.html), 1 Mart 2018.

Stitt, Allan, **Mediation: A Practical Guide**, Cavendish, London, 2004.

Strelstov, Dmitry, “Why Russia and Japan Can't Solve the Kuril Islands Dispute”, **The Mosxow Times**, (Çevrimiçi) <https://www.themoscowtimes.com/2019/01/24/why-russia-and-japan-cant-solve-the-kuril-islands-dispute-op-ed-a64277>, 30 Mayıs 2019.

Switzer, Tom, “Vindicated: John Mearsheimer saw today’s bellicose China coming”, **The Weekend Australian**, (Çevrimiçi) <https://www.theaustralian.com.au/commentary/vindicated-john-mearsheimer-saw-todays-bellicose-china-coming/news-story/5a79c12f3d0b73b73cd61c02f3d1eea1>, 30 Mayıs 2020.

Snyder, Scott A. “Back to Square One for Inter-Korean Relations”, **Council on Foreign Relations**, (Çevrimiçi)

<https://www.cfr.org/blog/back-square-one-inter-korean-relations>, 2 Temmuz 2020.

Synder, Scott, “The Six-Party Talks: Developing a Roadmap for Future Progress”, **Issues & Insights**, C. 5, No: 8, 2005, s. 1–28.
Ralph A. Cossa,
Brad Glosserman,

Tara, O., **The Collapse of North Korea-Challenges, Planning and Geopolitics of Unification**, Palgrave Macmillan, Londra, 2016.

Terry, S. M., “A Korea whole and free”, **Foreign Affairs**, C. 93, No: 4, 2014, s. 153–162.

Terzi, Özlem, “2000’li Yıllarda Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Bir Kimlik ve Aidiyet Merkezi”, ed Faruk Sönmezoğlu, Özlem Terzi, Nurcan Baklacioğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 2012, s. 387-408.

The Constitution of Japan, (Çevrimiçi) https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html, 25 Nisan 2019

The Most Expensive Wars in U.S. History”, **Howmuchnet**, (Çevrimiçi) <https://howmuch.net/articles/most-expensive-wars-us-history>, 2 Temmuz 2020.

The United State Censu Buraeu, Trade in Goods with China, (Çevrimiçi), <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>, 16 Ağustos 2020

The State Council Information Office of the People’s Republic of China, **China’s National Defense in the New Era**, 2019.

Toft, Monica “Territory and War”, **Journal of Peace Research**, Anniversary Special Issue, C. 51, N0: 2, 2015, s. 186.
Duffy,

Tolstrup, Jakob, “Studying a negative external actor: Russia’s management of stability and instability in the ‘Near Abroad’”, **Democratization**, C. 16, No: 5, 2009, s. 922-944.

- Tønnersson, Stein, “What is it that Best Explains the East Asian Peace since 1979?: A Call for a Research Agenda”, **Asian Perspective**, C. 33, No: 1, 2009, s. 126-127.
- Touval, Saadia, I. William Zartman, “International Mediation in the PostCold War Era.”, **Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict**, ed. Chester A. Crocker, Fen O. Hampson, and Pamela Aall, United States Institute of Peace Press, Washington DC, 2001, s. 427-443.
- Trading Economics South Korea Exports By Country, (Çevrimiçi) <https://tradingeconomics.com/south-korea/exports-by-country>, 7 Ağustos 2020.
- Trump and North Korea war of words escalates”, **BBC News**, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-asia-41377124>, 14 Ocak 2019.
- The Korean War Armistice Agreement**, Panmunjom, Korea, July 27, 1953 (**Armistice Agreement Volume I Text Of Agreement**), Çevrimiçi https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KP%20BKR_530727_AgreementConcerningMilitaryArmistice.pdf, 24 Nisan 2018.
- U.S Department of State, “Secretary Tillerson Travels to Japan, South Korea, China, Vietnam, the Philippines, and Burma”, (Çevrimiçi) <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/11/275260.htm>, 10 Ocak 2019.
- Umbricht, V. H., **Multilateral Mediation: Practical Experiences and Lessons**, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1989.
- UN Documents for DPRK (North Korea), (Çevrimiçi) <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/dprk-north-korea/>, 18 Mart 2016.
- United Nation - Peace and Security (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/peace-and-security/>, 9 Aralık 2018.

United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility of Protect, (Çevrimiçi), <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>, 4 Mart 2020.

United Nations Peacekeeping, Where we operate, (Çevrimiçi) <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate>, 20 Ocak 2018.

United Nations **Charter of United Nations**, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>, 28 Aralık 2017.

United Nations, Peace and Security, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/peace-and-security/>, 19 Ocak 2018.

United Nations-What Is Peacekeeping, (Çevrimiçi) <http://peacekeeping.un.org/en/what-is-peacekeeping>, 5 Ocak 2018.

UN Security Council Resolution, **1874 (2009) Adopted by the Security Council at its 6141st meeting, on 12 June 2009**, (Çevrimiçi) [https://undocs.org/en/S/RES/1874%20\(2009\)](https://undocs.org/en/S/RES/1874%20(2009)), 25 Mayıs 2020.

UN Security Council Resolution, **Report of the Panel of Experts established pursuant to resolution 1874 (2009)**, (Çevrimiçi), https://s.wsj.net/public/resources/documents/unpanelofexperts.pdf?mod=article_inline, 4 Haziran 2020.

United States Department of Defense **Quadrennial Defense Review Report**, September 30, 2001, s. 2, (QDRR 2001), (Çevrimiçi) <http://www.defenselink.mil/pubs/qdr2001.pdf>, 25 Mart 2018.

U.S. Department of State, “Statement by Pentagon Spokesman Col. Robert Manning on North Korea ICBM Launch” 28 Kasım 2017, (Çevrimiçi) <https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/1382158/statement-by-pentagon-spokesman-col-robert-manning-on-north-korea-icbm-launch/>, 26 Haziran 2018.

Uppsala Conflict Data Program, (Çevrimiçi)
<http://ucdp.uu.se/#/encyclopedia>, 28 Ocak 2018.

- Vasquez, John, “Foreign Policy, Learning, and War”, içinde Charles F. Hermann, Charles W. Kegley, Jr., and James N. Rosenau, eds., **New Directions in the Study of Foreign Policy**, Boston: Allen & Unwin, 1987, s. 366–83.
- Vasquez, John A., “Mapping the probability of war and analyzing the possibility of peace: The role of territorial disputes”, **Conflict Management and Peace Science**, Vol. 18, S. 2, 2001, s. 145-173.
- Vasquez, John A., “The probability of war, 1816-1992”, **International Studies Quarterly**, C. 48, S. 1, 2004, s. 1-2.
- Vasquez, John A., Marie T. Henahan, **Territory, War, and Peace**, London: Routledge, 2011.
- Volkan, Vamık D., “Large Group Identity, Large Group Regression and Massive Violence”, **Ciência & Saúde Coletiva**, C. 11, No: 2, 2006, s. 303-314.
- Volkan, Vamık D., “Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large-Group Identity”, **Group Analysis**, C. 34, No:1, Mart 2001, s. 79-97.
- Volkan, Vamık D., **Kıbrıs: Savaş ve Uyum-Çatışan İki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi**, Everest Yayınları, İstanbul, 2008.
- Vrbensky, Ratislav, “Can Development Prevent Conflict: Integrated Area-Based Development in the Western Balkans”, **Conflict, Security and Development**, C. 9, Sayı 1, s. 2009, s. 75-150.
- Wallensteen, Peter, **International Sanctions: Theory and Practice**, Department of Peace and Conflict Resolution, Uppsala, 1969.
- Wallensteen, Peter, L. Habrom, S. Högladh, “Armed Conflict and Peace Agreements”, **Journal of Peace Research**, Vol. 44, No. 5, 2007, s. 623-634.
- Wallensteen, Peter, **Understanding, Conflict Resolution: War, Peace and the Global System**, Sage Publications, Londra, 2012.

- Walt, Stephen M., “Iraq Shows That Preventive War Worsens Problems Diplomacy Can Solve”, **The New York Times**, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/roomfordebate/2015/05/18/iraq-bad-intelligence-or-a-lesson-in-bad-policy/iraq-shows-that-preventive-war-worsens-problems-diplomacy-can-solve>, 6 Mayıs 2019.
- Walter, B., “The critical barrier to civil war settlement”, **International Organization**, C. 51, No: 3, 1995, s. 335–364.
- Wang, Jianwei, “Territorial Disputes and Asian Security: Sources, Management, and Prospects,” in Muthiah Alagappa, ed., **Asian Security Order: Instrumental and Normative Features**, Stanford, CA: Stanford University Press, 2003.
- Wang Yi Explains PRC Stand on DPRK Nuclear Issue in Interview with Reporters,” **Xinhua**, 22 Haziran 2004 in FBIS-CHI-2004-0622.
- Washington Post**, 2 April 2010, (Çevrimiçi) http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/04/01/AR2010040101244.html?wpisrc=nl_pmheadline&noredirect=on, 9 Aralık 2018.
- Weaver, Ole, “Securitization and Desecuritization”, Ronnie D. Lipschutz (ed.), **On Security**, Colombia University Press, New York, 1995, s. 46-86.
- Weiss, Thomas George, **The United Nations and Civil Wars**, Boulder, CO: Lynne Reinner, 1995.
- Wendt, Alexander, **Social Theory of International Politics**, New York, Cambridge University Press, 1999.
- Wendt, Alexander, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, Küre Yayınları, İstanbul, 2016.
- Werner, Suzanne, “The stakes of war and third party involvement”, **American Journal of Political Science**, C. 44, No: 4, 2000, s. 720–732.
- Wertz, Daniel, “China-North Korea Trade: Parsing the Data”, **38 North**, 28 Şubat 2020, (Çevrimiçi) <https://www.38north.org/2020/02/dwertz022520/>, 5 Mart 2020.

- Xi, Kim hold talks, reaching important consensus” **Xinhua** (Çevrimiçi) http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/10/c_137732260.htm, 12 Ocak 2019.
- White House, “President Donald J. Trump’s Summit Meeting with Prime Minister Shinzo Abe”, **Statements & Releases**, (Çevrimiçi) <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-summit-meeting-prime-minister-shinzo-abe/>, 29 Nisan 2020.
- Xinbo, Wu, “Forging Sino–US partnership in the 21st century: opportunities and challenges”, **Journal of Contemporary China**, C. 21, No: 75, 2012, s. 395-407.
- Xinhua Headlines: Xi, Kim hold talks, reaching important consensus”, 10 Ocak 2019, (Çevrimiçi) https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1628641.shtml, 12 Ocak 2019.
- Xintian, Yu, “China and Northeast Asian regional security cooperation”, **Asia-Pacific Review**, C. 12, No: 2, 2005, s. 30-38
- Xu, Beina, Jayshree Bajoria, “The Six Party Talks on North Korea’s Nuclear Program”, **Council on Foreign Relations**, (Çevrimiçi) <https://www.cfr.org/background/six-party-talks-north-koreas-nuclear-program>, 30 Mart 2019
- Yılmaz, Muzaffer Ercan, “Third-Party Intervention in International Conflicts: Peacekeeping and Peacemaking in the Post-Cold War Era”, **Uluslararası İlişkiler**, C. 3, No: 11, Güz 2006, s. 25-44.
- Yimin, Song, “A Discussion of the Division and Grouping of Forces in the World After the End of the Cold War”, **International Studies**, (Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü), Pekin, 6-8, 1996.
- Ying, Fu, **The Korean Nuclear Issue: Past, Present, and Future A Chinese Perspective**, John L. Thornton Center, Brookings Institute, Strategy Paper 3, Mayıs 2017, s. 1-27.
- Yong-ho, Thae, “Thae Yong Ho's Forum for Unification”, (Çevrimiçi) <https://thaeyongho.com/en/welcome-to-my-blog-2/>, 19 Mayıs 2019.

- Yoon, Esook, Dong Hyung Lee, “A View from Asia Vladimir Putin's Korean Opportunity: Russian Interests in the North Korean Nuclear Crises”, **Comparative Strategy**, C. 24, No: 2, 2005, s. 185-201.
- Yorulmaz, Naci, **Büyük Savaşın Kara Kutusu – II. Abdülhamid’den I. Dünya Savaşı’na Silah Pazarının Perde Arkası**, Kronik Kitap, İstanbul, 2018.
- Young-Ja, Park, “Fifth Nuclear Test, in Line With Strategy for-longed Ruling of Kim Jong-un Regime”, **KINU Online Series**, No: 16-25, 13 Eylül 2016, s. 729-749.
- Yülek, Murat, **How Nations Succeed - Manufacturing, Trade, Industrial Policy, and Economic Development**, Palgrave Macmillan, 2018.
- Zartman, William, I. “Introduction: Toward the Resolution of International Conflicts”, Zartman, I. William (ed), **Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques**, The Endowment of the United States, Washington, 2007, s. 18.
- Zartman, William, J. L. I. (ed) **Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques**, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997, s. 191–238.
- Zartman, William, Saadia I. “International Mediation in the Post Cold War Era”, Chester A. Crocker, Fen Hampson ve Pamela Aall (eds.), **Managing Global Chaos**, Washington D.C, United States Institute of Peace Press, 1996, s. 445-461.
- Zartman, William, Spector I. Bertram, **Getting It Done: Post-Agreement Negotiation and International Regimes**, United States Institute of Peace Press, Washington, D. C., 2003.
- Zhabg, Xiaoming, “The Korean Peninsula and China’s National Security: Past, Present, and Future,” **Asian Perspective**, C. 22, 1998, s. 259-72.
- Zhao, Quansheng, “Japan’s Leadership Role in East Asia: Cooperation and Competition between Japan and China”, **Policy and Society**, C. 23, No: 1, 2004, s. 111-128.
- Zhao, Suisheng, “A New Model of Big Power Relations? China-US strategic rivalry and balance of power in the Asia-Pacific”, **Journal of Contemporary China**, C. 24, No: 93, 2015, s. 377-397.

Zimmer, Benjamin, “Maritime Security on the Korean Peninsula: The Story of the Northern Limit Line”, **Charged Affairs**, (Çevrimiçi) <https://chargedaffairs.org/maritime-security-on-the-korean-peninsula-the-story-of-the-northern-limit-line/>, 29 Ekim 2019.

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğretimini Tekirdağ'da alan Uyar, 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden lisan derecesinde mezun olduktan sonra dış politika analizi üzerine yüksek lisan tezi yazdı. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde teritoryal çatışmalar üzerine doktora çalışması 2021 yılında tamamladı. Bunun yanında siyaset bilimi ve tarih alanında birçok kitabı yayına hazırlamış, editörlüğünü yapmış ve yapmaya devam etmektedir.

